

**ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ
ԱՐԹՈՒՐ ՂԱՄՔԱՐՅԱՆ**

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՄԿՁԲՈՒՆՔՆԵՐԻ ԱՐՏԱՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ
ԿՈՆԼԻԶԻԱՆԵՐԸ ԵՎ ՆԵՐՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԿՈՆՖԼԻԿՏՆԵՐԸ.....3

ՍԱՐԳԻՍ ԱՐՄԵՆԱԿՅԱՆ

ՀՌՈՍԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՌԵՑԵՊՏԻԱՅԻ
ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՆ ՈՒ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԸ 12

**ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ
ՆԱՆԵ ՍԱՀԱԿՅԱՆ**

ՄՐՑՈՒՅԹԻ՝ ՈՐՊԵՍ ԳՆՍԱՆ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԻ
ԱՆՑԿԱՑՄԱՆ ԿԱՐԳԸ 18

ՍԻՐՈ ԱՍԻՐԻԱՆՅԱՆ

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁ.....26

АДМИНИСТРАТИВНЫЙ ПРОЦЕСС

ИННА ПЕРСЕСЯН

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО ПОЛОЖЕНИЯ
ЭКСПЕРТА, СВИДЕТЕЛЯ И ПЕРЕВОДЧИКА В
АДМИНИСТРАТИВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ.....34

СУДЕБНОЕ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

АРТУР ПОГОСЯН

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛНЕНИЯ СУДЕБНЫХ АКТОВ В
РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ 44

ԿՐԻՄԻՆԱԼՈԳԻԱ

ԵՐԵՄԻԱ ԱՍԱՏՐՅԱՆ

ԹՄՐԱՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԱՊՕՐԻՆԻ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԹՄՐԱՄՈՒԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԻ ՈՒ ԴՐԱՆՑ
ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ.....51

ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿԱՆ

ՎԱՋԵ ԵՆԳԻՔԱՐՅԱՆ

ՏԵՂՈՒՄ ՑՈՒՑՍՈՒՆՔԻ ՍՏՈՒԳՍԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ
ԵՎ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ ՀՆԱՐՔՆԵՐԻ ՀԱՍՏԱԿԱՐԳԸ 57

ՇՈՒՇԱՆ ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ

ՈՉ ԱՄՔՈՂՁԱՊԵՍ ՈՍԿՈՒՑ ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾ ԶԱՐԳԵՐԻ
ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ՊԱՐՁՍԱՆ
ԱՊՐԱՆՔԱԳԻՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 66

ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆ

ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՆԱՍՅԱՆԻ «ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԿԱՅՈՒՆ
ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐԱԳՈՒՅՆ ԳՐԱՎԱԿԱՆ»
ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱՔԵՐՅԱԼ 73

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ
ՎԵՐԱՔԵՐՅԱԼ ՀՀ ԵՐԵՎԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՏՅԱՆԻ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԴԱՏԱՎՈՐ
Ե. ԵՍՈՅԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ
ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 80

ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

ՀՀ ՎՃՈՒՔԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ 87

ԻՐԱՎՈՒՆԻ ՄԿՉՐՈՒՆԵՐԵՐԻ ԱՐՏԱՏԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԿՈՆԶԻԱՆՏԵՐԸ ԵՎ ՆԵՐՏԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԿՈՆՖԼԻԿՏՆԵՐԸ

*Սույն հոդվածի սկիզբը նախորդ
համարում*

2.2. Սահմանադրական կարգի սկզբունքների ու սահմանադրական այլ նորմերի կոլիզիաները և դրանց լուծումը

(ա) Հակասահմանադրական սահմանադրական նորմերը: Սահմանադրական իրավունքի տեսության մեջ տարածում ունի այն մոտեցումը, որ սահմանադրական նորմերն ունեն միևնույն արժեքը և հավասար իրավաբանական ուժ: Ավելին՝ Սահմանադրությունը ներկայացնելով որպես ինքնաբավ փաստաթուղթ՝ փորձ է արվում բացառել սահմանադրական նորմերի ներքին հակասությունների գոյության՝ անգամ տեսական հնարավորությունը: Օրինակ՝ որոշ հեղինակներ նշում են. «Այս մոտեցումը (իմունիտետի և օրենքի առջև հավասարության սկզբունքի միջև հակասության առկայության մոտեցումը՝ հեղ.) ունի թույլ օղակ: Իրավական իմունիտետները՝ որպես օրենքի և դատարանի առջև հավասարության սկզբունքի խախտում բնութագրելը տրամաբանորեն պետք է հանգեցնի այն եզրակացության, որ Սահմանադրության նորմը խախտվում է նույն Սահմանադրության մեկ այլ նորմով, այսինքն՝ փաստացի բարձրացվում է սահմանադրական նորմի սահմանադրականության հարց: Ընդ որում՝ երկու նորմերը, որոնք, ըստ այդ մոտեցման կողմնակիցների, հակասում են միմյանց, ունեն միևնույն իրավաբանական ուժը»¹: Ինչպես նկատում ենք, հեղինակը փորձում է հեքքել իմունիտետի և օրենքի առջև հավասարության սկզբունքի միջև

հակասությունն այն հիմնավորմամբ, որ երկու դրույթներն էլ ամրագրված են Սահմանադրությունում, իսկ սահմանադրական նորմերն ունեն միևնույն իրավաբանական ուժը: Այլ կերպ ասած՝ սահմանադրական նորմերի միջև հնարավոր հակասությունը փորձ է արվում բացառել նորմերի հավասար իրավաբանական ուժ ունենալու հանգամանքով: Նման մոտեցումը վիճելի է: Նախ՝ վաղուց համընդհանուր ճանաչում ունի այն, որ հակասություն կարող է առաջանալ ոչ միայն տարբեր, այլև հավասար իրավաբանական ուժ ունեցող նորմերի միջև: Երկրորդ՝ արդեն նշվեց, որ իրավունքի սկզբունքները, իրենց բովանդակությամբ պայմանավորված, ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեն, քան իրավական այլ նորմերը: Ասվածը վերաբերում է նաև այն դեպքերին, երբ իրավունքի սկզբունքը և իրավական այլ նորմերն ամրագրված են միևնույն նորմատիվ ակտում: Օրինակ՝ Սահմանադրության մեջ արտացոլված սահմանադրական կարգի սկզբունքները սահմանադրական այլ նորմերի համեմատությամբ ունեն ավելի բարձր իրավաբանական ուժ:

Օ. Ռումյանցևն առաջիններից էր, որը սահմանադրական կարգի հիմունքների վերաբերյալ արտահայտել է սույն հետազոտման տեսանկյունից արժեքավոր նշանակություն ունեցող դատողություններ: Նա նշում է. «Սահմանադրական կարգի հիմունքները գերակայություն ունեն Սահմանադրության այլ դրույթների նկատմամբ: Սահմանադրական կարգի հիմունքները օրինաչափորեն հանդես

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

են գալիս որպես «Սահմանադրության Սահմանադրություն»: Սահմանադրական կարգի հիմունքները կարելի է ներկայացնել որպես նորմ, որով պետք է չափել Հիմնական օրենքի տեքստը»²: Սահմանադրական կարգի հիմունքները «Սահմանադրություն են Սահմանադրության մեջ» ձևակերպումը դարձել է դասական³, սակայն դրա բովանդակային արժեքն այն է, որ սահմանադրական կարգի հիմունքները Սահմանադրության այլ հոդվածների սահմանադրականությունը որոշելու հիմնական չափանիշն են, դրանք սահմանադրական սկզբունքներ են, ուստի սահմանադրական այլ նորմերի նկատմամբ ունեն բարձր իրավաբանական ուժ: Առանձին պետություններում սահմանադրական այլ նորմերի նկատմամբ սահմանադրական կարգի սկզբունքների գերակայությունն անմիջականորեն ամրագրված է նույնիսկ սահմանադրության տեքստում, օրինակ՝ ՌԴ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասը:

Հայ սահմանադրագետները ՌԴ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասը գնահատում են որպես ինքնատիպ իրավական կարգավորում, որը համաշխարհային սահմանադրական շինարարության պրակտիկայում նմանատիպը չունի⁴: Ա. Պետրովը ՌԴ Սահմանադրության 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասի կապակցությամբ նշում է. «Նորմատիվ ակտի կառուցվածքի մի մասին՝ մյուս բոլոր մասերի համեմատությամբ հիերարխիկ առաջնությամբ օժտելը յուրահատուկ իրավատեխնիկական հնարք է, որը զարգացած պետությունների իրավաստեղծ պրակտիկայում չի հանդիպում (հեղինակին, համեմայն դեպք, այդպիսի օրինակներ հայտնի չեն)»⁵:

ՌԴ-ում սահմանադրական այլ նորմերի նկատմամբ սահմանադրական կարգի սկզբունքների գերակայության պահանջը թեև ամրագրված է անմիջապես Սահմանադրության տեքստում, սակայն դրանից չպետք է բխեցնել, որ եթե

մեկ այլ պետության Սահմանադրության մեջ սահմանադրական կարգի սկզբունքների գերակայության մասին հոդված նախատեսված չէ, ուստի սահմանադրական կարգի սկզբունքները և սահմանադրական մյուս նորմերը ունեն միևնույն իրավաբանական ուժը: Կրկին նշենք, որ սահմանադրական այլ նորմերի համեմատությամբ սահմանադրական կարգի սկզբունքների (որպես իրավունքի ընդհանուր սկզբունքների) բարձր իրավաբանական ուժը բխում է սկզբունքների բովանդակությունից, նրանց կողմից պաշտպանվող սոցիալական արժեքների ուժից:

Սահմանադրության նորմերի ստորադասության (հիերարխիայի) մասին նշում են նաև հայտնի սահմանադրագետներ Վ. Չիրկինը և Ս. Ավագյանը: Նրանց կարծիքով ՌԴ Սահմանադրության նորմերի ներքին հիերարխիան դրսևորվում է հետևյալ կերպ. 1) որոշ նորմեր առավել կարևոր են և կանխորոշում են Սահմանադրության այլ նորմերի բովանդակությունը: Դրանք սահմանադրական կարգի հիմունքներն են: Սահմանադրության այլ նորմերը, Սահմանադրության մյուս գլուխներում կատարված փոփոխությունները չպետք է հակասեն սահմանադրական կարգի հիմունքներին (նորմերի նյութական հիերարխիա): 2) Իրենց կարևորության ուժով Սահմանադրության որոշ դրույթները, ի տարբերություն այլ նորմերի, կարող են փոփոխվել առավել բարդեցված կարգով (նորմերի ֆորմալ հիերարխիա): Առավել բարձր կարգի են Սահմանադրության անփոփոխ նորմերը (օրինակ՝ ՌԴ Սահմանադրության 1-ին, 2-րդ և 9-րդ գլուխների դրույթները), այնուհետև՝ առավել բարդ կարգով փոփոխվող նորմերը, իսկ վերջում՝ ընդհանուր կարգով փոփոխվող սահմանադրական նորմերը⁶:

Այս կապակցությամբ սահմանադրագետ Գ. Հովհաննիսյանը (Գերմանիա) նույնպես նշում է, որ իրականում Սահմանադրության նորմերը միևնույն իրավաբանական ուժը չունեն: Ասվածը հիմ-

նավորելու համար հեղինակը մեջբերում է ՀՀ 2005 թ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության 114-րդ հոդվածը, որի համաձայն՝ Սահմանադրության 1-ին, 2-րդ և 114-րդ հոդվածները փոփոխման ենթակա չեն (այսպես կոչված «հավերժության դրույթ»): Նա նշում է. «Անփոփոխելի սահմանադրական նորմերն ունեն ավելի բարձր իրավաբանական ուժ, քան Սահմանադրության մյուս դրույթները (հակառակ պարագայում ո՞րն է անփոփոխելիության իմաստը): Սահմանադրական փոփոխությունների նախագծի մասին խոսելիս առաջնային հարցն այն է, թե արդյո՞ք սահմանադիրը Սահմանադրությունը փոփոխելիս որևէ բանով կաշկանդված է, թե կարող է ազատորեն փոխել ցանկացած դրույթ: Սահմանադրի նյութաիրավական սահմանափակումը բխում է 2005 թ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության 114-րդ հոդվածից, որը գերակայում է սահմանադրական մյուս նորմերին: ՀՀ Սահմանադրության 114-րդ հոդվածը նշանակում է, որ սահմանադիրը Սահմանադրությունը փոփոխելիս կաշկանդված է ՀՀ Սահմանադրության 1-ին և 2-րդ հոդվածներում ամրագրված սկզբունքներով: Դա իր հերթին նշանակում է, որ նախ՝ սահմանադիրը Սահմանադրությունում կարող է փոխել ամեն ինչ, բացի այդ հոդվածներից: Երկրորդ՝ սահմանադրի կողմից նախատեսված ցանկացած փոփոխություն պետք է համապատասխանի ՀՀ Սահմանադրության 1-ին և 2-րդ հոդվածներում ամրագրված սահմանադրական սկզբունքներին: «Սովորական» և «գերակա» (= Սահմանադրության 1-ին և 2-րդ հոդվածներ) սահմանադրական նորմերի միջև բախման դեպքում ավելի ցածր իրավաբանական ուժ ունեցող նորմերը կլինեն հակասահմանադրական սահմանադրական նորմեր (այսպես կոչված՝ «հակասահմանադրական սահմանադրական իրավունք»): Հետևաբար, սահմանադրական փոփոխությունների նախագծի ցանկացած դրույթ, որը հակա-

ում է ինքնիշխան, ժողովրդավարական, սոցիալական և իրավական պետության, ինչպես նաև ժողովրդաիշխանության սկզբունքներին, հակասահմանադրական է, հետևաբար՝ առչկինչ»⁷:

Այսպիսով՝ կարելի է եզրակացնել:

Առաջին՝ Սահմանադրության նորմերի միջև հակասության հնարավորությունը չի կարելի բացառել զուտ այն փաստով, որ դրանք ամրագրված են Սահմանադրության տեքստում: Ինչքան էլ որ Սահմանադրությունը ներկայացվում է որպես ինքնաբավ փաստաթուղթ, միևնույնն է՝ այն մարդու արարման արդյունք է, ուստի չի կարելի «a priori» պնդել, որ այն զերծ է սխալներից, այդ թվում՝ ներքին հակասություններից:

Սահմանադրության ներհամակարգային կոլիզիաները լուծելիս պետք է ղեկավարվել «lex superior» կոլիզիոն կանոնով և նախապատվություն տալ ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող սահմանադրական նորմերին՝ սահմանադրական կարգի սկզբունքներին կամ Սահմանադրության անփոփոխ դրույթներին:

Երկրորդ՝ սահմանադրական որևէ նորմ չի կարող ձևակերպվել կամ մեկնաբանվել կամ կիրառվել այնպես, որի հետևանքով կարգելափակվի կամ կասահմանափակվի սահմանադրական կարգի սկզբունքների կիրառման ոլորտը կամ կարծեզրկվեն այդ սկզբունքները: Սահմանադրական այլ նորմերի սխալ ձևակերպման, մեկնաբանման կամ կիրառման եղանակով սահմանադրական կարգի սկզբունքների դեմ որևէ «ոտնձգություն» սահմանադրական այդ նորմերը դարձնում է հակասահմանադրական:

Աված եզրահանգումներն առավել առարկայական կարելի է քննարկել ստորև նշված կոնկրետ օրինակների վրա:

(բ) Ուղղակի ընտրական իրավունքի՝ որպես սահմանադրական կարգի սկզբունքի և համայնքի ղեկավարի անուղղակի ընտրակարգի մասին սահ-

մանադրական նորմի հակասությունը:

2005 թ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հանրապետության նախագահի, Ազգային ժողովի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների (այսինքն՝ տեղական ինքնակառավարման և կոլեգիալ, և գործադիր մարմինների՝ հեղ.) ընտրությունները, ինչպես նաև հանրաքվեներն անցկացվում են ... ուղղակի ընտրական իրավունքի հիման վրա, իսկ 108-րդ հոդվածում նախատեսված էր, որ օրենքով կարող է սահմանվել Երևանի քաղաքապետի (տեղական ինքնակառավարման գործադիր մարմնի՝ հեղ.) ուղղակի կամ անուղղակի ընտրություն: Հայ իրավաբանների շրջանակում երկար ժամանակ վեճերի տեղիք էր տվել այն հարցը, թե Երևանի քաղաքապետի անուղղակի ընտրության մասին սահմանադրական նորմն արդյոք հակասում է ուղղակի ընտրական իրավունքի սկզբունքին, այսինքն՝ ՀՀ Սահմանադրության 4-րդ հոդվածին (սահմանադրական կարգի հիմունքներին): Իրավաբանների մի մասը, այդ թվում՝ տողերի հեղինակը, այն դիտում էր որպես իրավական կոլիզիա, իսկ մյուս մասը՝ որպես իրավունքի սկզբունքից կատարված բացառություն, երրորդները՝ ընդհանուր և հատուկ նորմեր: Ընդ որում՝ հարցը ոչ թե զուտ տեսական էր, այլ խիստ գործնական, քանի որ կախված առկա հարցադրման որակումից՝ օրենսդրական լուծումները տարբեր էին լինելու: Եթե Սահմանադրության 4-րդ և 108-րդ հոդվածի հարաբերակցությունը որակվեր որպես իրավական կոլիզիա, ապա օրենսդիրը պետք է ղեկավարվեր սահմանադրական կարգի հիմունքներով, այսինքն՝ 4-րդ հոդվածով և Երևանի քաղաքապետի համար սահմաներ բացառապես ուղղակի ընտրակարգ, իսկ եթե Սահմանադրության 108-րդ հոդվածը դիտարկվեր որպես ՀՀ Սահմանադրության 4-րդ հոդվածից բացառություն կամ նրա համեմատ հատուկ նորմ, ապա նախապատվություն պետք էր տալ իրավական

բացառությանը կամ հատուկ նորմին, այսինքն՝ ՀՀ Սահմանադրության 108-րդ հոդվածին, և քաղաքապետի ընտրության համար օրենսդիրը կարող էր սահմանել նաև անուղղակի ընտրակարգ: Գործնականում ՀՀ օրենսդիր մարմինը ՀՀ Սահմանադրության 4-րդ և 108-րդ հոդվածների միջև հարաբերությունները չդիտարկեց իրավական կոլիզիայի հարությունում և օրենքով Երևանի քաղաքապետի համար սահմանեց անուղղակի ընտրակարգ: Կարծում ենք, որ ՀՀ Սահմանադրության 108-րդ հոդվածը, զուտ իրավական տեխնիկայի տեսանկյունից, չէր կարող դիտվել որպես ՀՀ Սահմանադրության 4-րդ հոդվածի բացառություն, քանի որ 4-րդ հոդվածում ուղղակի ընտրական իրավունքից բացառության մասին վերապահում սահմանված չէր, իսկ Երևանի քաղաքապետի անուղղակի ընտրության հնարավորության մասին դրույթն ամրագրված էր ոչ թե 4-րդ հոդվածում, այլ 108-րդ հոդվածում:

2005 թ. խմբագրությամբ՝ ՀՀ Սահմանադրության 4-րդ և 108-րդ հոդվածների միջև հակասության առկայությունն անուղղակի ապացուցվում է նաև այն հանգամանքով, որ 2015 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության մեջ քննարկվող կարգավորումներում կատարվեցին փոփոխություններ և ենթադրյալ հակասությունը վերացվեց: Այսպես՝ 2015 թ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության 7-րդ հոդվածում նույնպես թվարկվում են ընտրական իրավունքի սկզբունքները, որոնց շարքում է նաև ուղղակի ընտրական իրավունքը, սակայն այն վերաբերում է միայն տեղական ինքնակառավարման կոլեգիալ մարմինների ընտրությանը, մինչդեռ 2005թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 4-րդ հոդվածում ամրագրված ուղղակի ընտրական իրավունքի սկզբունքը վերաբերում էր նաև տեղական ինքնակառավարման գործադիր մարմնի ընտրությանը:

Բացի դրանից՝ 2015 թ. խմբագրությամբ՝ Սահմանադրության 181-րդ հոդ-

վածի 1-ին մասում ամրագրված է, որ ընտրական օրենսգրքով կարող է սահմանվել համայնքի ղեկավարի (տեղական ինքնակառավարման գործադիր մարմնի՝ հեղ) ուղղակի կամ անուղղակի ընտրություն: Նույն հոդվածում, ի տարբերություն 2005թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության, ավելացվել է հետևյալ դրույթը. «Համայնքի ղեկավարի ուղղակի ընտրության դեպքում կիրառվում են Սահմանադրության 7-րդ հոդվածով սահմանված ընտրական իրավունքի սկզբունքները»: Նման վերապահում կատարելով սահմանադիրը հստակեցրել է, որ ՀՀ Սահմանադրության 7-րդ հոդվածում ամրագրված ուղղակի ընտրության մասին սկզբունքը կիրառվում է համայնքի ղեկավարի միայն *ուղղակի* ընտրության դեպքում, իսկ անուղղակի ընտրության դեպքում՝ այդ սկզբունքները կիրառելի չեն: Այս կարգավորումը տեղական ինքնակառավարման գործադիր մարմնի համար ուղղակի ընտրական իրավունքի սկզբունքից կատարված բացառություն է, որը համապատասխանում է իրավական բացառությանը ներկայացվող որոշակիության պահանջին:

(գ) ՀՀ Նախագահի ինունիսետը v. սահմանադրական կարգի սկզբունքների

(1) Ընդհանուր դրույթներ: 2005 թ. խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրության 56.1-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հանրապետության նախագահն իր լիազորությունների ժամկետում և դրանից հետո չի կարող հետապնդվել և պատասխանատվության ենթարկվել իր կարգավիճակից բխող գործողությունների համար: Իր կարգավիճակի հետ չկապված գործողությունների համար Հանրապետության նախագահը կարող է պատասխանատվության ենթարկվել իր լիազորությունների ավարտից հետո: Արդյոք նախագահի ինունիսետը գործում է սահմանադրական կարգի դեմ որևէ ոտնձգություն կատարելու, օրինակ՝ իշխանությունը յուրացնելու կամ սահմանադրական կարգը բռնի տապալելու մեղադրանքների դեպքում:

Ինչպես նշվեց, այս հարցը հայ հասարակությունում դարձել է հանրային բուռն քննարկման առարկա, որը պայմանավորված էր ՀՀ երկրորդ նախագահի նկատմամբ քրեական հետապնդում հարուցելու հանգամանքով:

(2) Եզրահանգումներ

(2.1.) Սահմանադրական կարգը բռնի տապալելը նախագահի կարգավիճակից բխող գործողություն: ՀՀ Սահմանադրության 56.1-րդ հոդվածում օգտագործվող՝ «իր կարգավիճակից բխող գործողություններ» ձևակերպումը ճիշտ չի արտահայտում ֆունկցիոնալ իմունիտետի իմաստը: Բանն այն է, որ անձի կարգավիճակը կազմում են նրա իրավունքները և պարտականությունները (լիազորությունները), երաշխիքները, իսկ հակաիրավական արարքի կատարումը չի կարող որակվել որպես անձի կարգավիճակից բխող գործողություն: Մյուս կողմից, հասկանալի է, որ քրեական հետապնդումից իմունիտետի կիրառումն իմաստ է ստանում ոչ թե իրավաչափ գործողություններ, այլ ենթադրյալ հակաիրավական արարքներ կատարելու դեպքում: ՀՀ Սահմանադրության այս հոդվածում առկա անհաջող ձևակերպման հետևանքով հայ հասարակության մեջ քննարկվում է, թե սահմանադրական կարգի բռնի տապալելուն ուղղված ենթադրյալ արարքներն արդյոք կարելի է դիտել որպես ՀՀ նախագահի կարգավիճակից բխող գործողություն:

Իրավական նորմի մեկնաբանման անհեթեթ արդյունքներից խուսափելու համար, քննարկվող հոդվածում օգտագործվող «կարգավիճակից բխող գործողություններ» ձևակերպման ներքո պետք է հասկանալ ՀՀ նախագահի գործառնություններին և լիազորություններին առնչվող հակաիրավական արարքները, այլ կերպ ասած՝ նշված հոդվածում խոսք է գնում նախագահի ֆունկցիոնալ իմունիտետի մասին:

(2.2.) Սահմանադրությունը չունի ինքնատնչացման պոպրենցիա: ՀՀ Սահ-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

մանադրության 2-րդ և 56.1-րդ հոդվածների հարաբերակցության մասին հնչել են բազմաթիվ մեկնաբանություններ: Մի դեպքում նույնիսկ նշվում էր, որ ՀՀ Սահմանադրության 2-րդ հոդվածն ընդհանուր նորմ է, իսկ ՀՀ Նախագահի ինուցիտետի մասին դրույթը հատուկ նորմ է, իսկ ընդհանուր և հատուկ նորմերի մրցակցության դեպքում նախապատվություն պետք է տալ հատուկ նորմին՝ ՀՀ նախագահի ինուցիտետին: Խնդիր չունենք անդրադառնալու հարցի միջոցառումների տեսանկյուններից, պարզապես կրկնենք՝ սահմանադրական որևէ նորմ, այդ թվում՝ նախագահի ինուցիտետի մասին դրույթը չի կարելի ձևակերպել, մեկնաբանել կամ կիրառել այնպես, որով կձևախեղվեն սահմանադրական կարգի հիմքերը կամ դրանք փաստացի կվերացվեն: Նախագահին կարելի է օժտել ֆունկցիոնալ ինուցիտետով մի շարք ենթադրյալ հանցագործությունների դեպքում, նույնիսկ, օրինակ՝ բարձրագույն կոչում տրամադրելու համար կաշառք վերցնելու, բայց ոչ սահմանադրական կարգի դեմ ուղղված որևէ արարք կատարելու դեպքում: Հակառակ մեկնաբանման պարագայում պետության բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց համար ինուցիտետը դառնում է այն «կանաչ ճանապարհը», որի միջոցով հնարավոր է, առանց որևէ պատասխանատվության ենթարկվելու հեռանկարի, բռնությամբ զավթել իշխանությունը, ապօրինի փոխել պետության կառավարման ձևը և ռեժիմը, հասարակությանը և մարդուն ստրկացնել, այլ կերպ ասած՝ ոչնչացնել սահմանադրական կարգը:

Այսպիսով՝ ՀՀ նախագահի ֆունկցիոնալ ինուցիտետը կարելի է օգտագործել որպես վահան և նրան ազատել քրեական

հետապնդումից նրա գործառույթներին վերաբերող հանցագործությունների դեպքում, բայց ոչ սահմանադրական կարգի սկզբունքների դեմ ոտնձգության դեպքում: Սահմանադրությունը չի կարող բովանդակել այնպիսի «ստոմային ռումբ», որն ունակ է ամեն յուրաքանչյուր ոչ միայն երկրի սահմանադրական կարգի հիմունքները, այլև ողջ Սահմանադրությունը և երկրում առկա սահմանադրականությունը: Սահմանադրությունը չունի և չի կարող ունենալ ինքնառոչնչացման պոտենցիալ:

Ի դեպ, միջազգային իրավունքում որևէ պաշտոնատար անձ, վկայակոչելով ինուցիտետի մասին նորմը, չի կարող ազատվել պատասխանատվությունից, օրինակ, մարդկության դեմ ուղղված հանցագործությունների համար: Այս կապակցությամբ լիովին ընդունելի է միջազգային իրավունքի մասնագետների այն մտեցումը, ըստ որի՝ վերջին հիսուն տարիների ընթացքում աստիճանաբար հաստատվում է այն սկզբունքը, որ պետության գործող կամ նախկին գլուխների կամ կառավարության ղեկավարների դատական հետապնդումներից ինուցիտետը չի կարող կիրառվել միջազգային իրավունքով նախատեսված հանցագործությունների նկատմամբ: Միջազգային իրավունքը չի կարող բովանդակել հանցագործությունների արգելման մասին «jus cogens» բնույթի նորմեր և միաժամանակ սպահովել ինուցիտետով: Այսպիսով, խոշտանգումների արգելքի, ագրեսիայի, զինվորական հանցագործությունների և մարդկության դեմ ուղղված հանցագործությունների իմպերատիվ բնույթը գերակայում է ինուցիտետի մասին նորմերին⁸:

Շարունակելի

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

¹ Иоголевич Н.И., Конева Н.С., Правовые иммунитеты и конституционный принцип равенства перед законом и судом, Юридическая наука и правоохранительная практика, 2012, № 1, с. 37.

² Румянцев О.Р., Основы конституционного строя России (понятие, содержание, вопросы становления), М., Юрист, 1994, <https://rumiantsev.ru/a883/>.

³ Юсубов Э.С., Макаревич А.А., Конститу-

ционное право России: учеб. пособие. Т. 1. Общая часть. Томск: Изд. Дом Томского государственного университета, 2015, с. 73, Юсифова Л.А., Безуглов С.В. Иерархия норм в Конституции РФ, Сборник статей по материалам X Всероссийской конференции молодых ученых, посвященной 120-летию И.С. Косенко, Отв. за вып., А. Г. Кошаев, 2017, с. 856-857.

- 4 Հայաստանի Հանրապետության սահմանափակ իրավունք, Եր., 2002, էջ 65:
- 5 Петров А.А., Внутренняя согласованность действующей Конституции РФ и спорные вопросы преодоления коллизий в праве, www.academia.edu (17.12.2017).
- 6 Сравнительное конституционное право, 2-е изд. Отв. ред. В.Е. Чиркин, М., Междуна-

родные отношения, 2002, с. 67-68, Авакян С.А., Конституционное право России: учеб. пособие: в 2 т. 5-е изд., перераб. и доп. М., - Норма: ИНФРА-М, 2014, с. 191.

- 7 Gor Hovhannisyan, Vergleich zwischen der deutschen Verfassungsbeschwerde und dem armenischen Individualantrag. Berlin. 2015. S. 96.
- 8 Глотова С.В., Имунитеты должностных лиц государства и ответственность за международные преступления: международное и национальное право. Журнал российского права, № 2 (230), 2016, с. 134, Мнение лорда Миллета в деле UK House of Lords: Regina v. Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis and Others, Ex parte Pinochet (No. 3) [1999] 2 All England Reports. P. 179.

RESUME - РЕЗЮМЕ

NON-SYSTEM CONFLICTS AND INTRA-SYSTEM CONFLICTS OF PRINCIPLES OF LAW

Artur Ghambaryan

*Head of the Department of Theory and History of State and Law,
Russian-Armenian University, Doctor of Law, Professor*

The legal norms enshrined in positive law often contradict the principles of law (human rights). In the event of such a contradiction, preference is given to the principles of law (regardless of whether directly or indirectly the principle of law is enshrined in positive law). Moreover, in the event of a contradiction between the two legal norms defining a particular behavior, preference should be given to the rule that follows from the principle of law.

The legal conflicts should be distinguished from the exceptions arising from the principles of law. The Principles of law cannot fail to have exceptions, otherwise the objective need for a differentiated legal regulation of social relations will be blocked. The establishment of exceptions to the principles of law must comply with the requirements of *certainty* and *legality*.

Within the system of legal principles, competition may arise between them. This competition is not solved by using traditional conflict-of-laws rules (*lex superior, lex specialis, etc.*), but by the method of balance (*weighing and balancing*), which does not imply the insignificance of one of the principles in conflict. The solution of the conflict between the principles of law depends on the circumstances of the particular case, the moral and philosophical ideology that has taken shape at a given time and in a given society. In order to make the right choice between competing legal values, the Judge must have a large-scale and metaphysical thinking. It is not by chance that legal disputes regarding the choice between competing legal principles are usually resolved not in the Courts of the General jurisdiction, but in Constitutional and International Courts, where the atmosphere of the philosophy of law prevails.

Taking in account that the principles of law are often identified with human rights or with the guarantees of human rights, it can be said that the conflict of human rights is a particular manifestation of conflicts of principles of law. Some human rights conflicts can be resolved through compromise, and some conflicts (constitutional dilemmas) cannot be resolved purely on the basis of legal reason. The human rights dilemma can be described as a conflict of human rights in which the right of one person is exercised by destroying the right of another person. The human rights dilemmas are endowed with two features: they have an element of *tragedy* and *incommensurability*. A sign of the tragedy of the human rights dilemma has a *moral* and *legal* content. The incommensurability of the human rights dilemma means that in this case it is impossible to combine the human rights of a person in conflict.

Keywords: *conflicts of law; conflicts of principles of law; exceptions to the principles of law; human rights conflicts; human rights dilemma.*

ВНЕСИСТЕМНЫЕ КОЛЛИЗИИ И ВНУТРИСИСТЕМНЫЕ КОНФЛИКТЫ ПРИНЦИПОВ ПРАВА

Артур Гамбарян

*Завкафедрой теории и истории государства и права
Российско-армянского университета,
заслуженный юрист РА, доктор юридических наук, профессор*

Правовые нормы, закрепленные в позитивном праве, часто противоречат принципам права (правам человека). В случае такого противоречия предпочтение отдается принципам права (независимо от того, принцип права закреплен в позитивном праве прямо или косвенно). Более того, в случае про-

тиворечия между двумя правовыми нормами, определяющими конкретное поведение, предпочтение следует отдавать той норме, которая вытекает из принципа права.

Правовые коллизии следует отличать от исключений, вытекающих из принципов права. Принципы права не могут не иметь исключений, а иначе будет заблокирована объективная необходимость дифференцированного правового регулирования общественных отношений. Установление исключений из принципов права должно соответствовать требованиям определённости и правомерности.

Внутри системы правовых принципов между ними может возникнуть конкуренция. Эта конкуренция решается не путем использования традиционных коллизионных норм (*lex superior, lex specialis* и др.), а методом равновесия (*weighing and balancing*), что не предполагает ничтожность одного из принципов, находящихся в конфликте. Решение конфликта между принципами права зависит от обстоятельств конкретного дела, моральной и философской идеологии, сложившихся в данное время и в данном социуме. Для правильного выбора между конкурирующими правовыми ценностями судья должен обладать масштабным и метафизическим мышлением.

Не случайно, что правовые споры касательно выбора между конкурирующими правовыми принципами, как правило, разрешаются не в судах общей юрисдикции, а в конституционных и международных судах, где превалирует атмосфера философии права.

Имея в виду, что принципы права часто отождествляются с правами человека или с гарантиями прав человека, то можно сказать, что конфликт прав человека является частным проявлением конфликтов принципов права.

Некоторые конфликты прав человека возможно решить путем компромисса, а некоторые конфликты (конституционные дилеммы) не могут решаться чисто на основе правового разума. Дилемму прав человека можно охарактеризовать как такой конфликт прав человека, при котором право одного человека осуществляется путем уничтожения права другого человека. Дилеммы прав человека надеются двумя особенностями: они имеют элемент трагичности и несоизмеримы (*incommensurability*). Признак трагичности дилеммы прав человека имеет нравственно-правовое содержание. Несοοизмеримость дилеммы прав человека означает, что в этом случае невозможно сочетать права человека, находящегося в конфликте.

Ключевые слова: *Коллизии норм права; конфликты принципов права; исключения из принципов права; конфликты прав человека; дилемма прав человека.*

Բանալի բառեր - *իրավունքի նորմաների կոլիզիաները, օրենքի սկզբունքների կոնֆլիկտները, իրավունքի սկզբունքների բացառությունները, մարդու իրավունքի կոնֆլիկտները, մարդու իրավունքի երկրներում:*

Մարգիս ԱՐՄԵՆԱԿՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ փոխտնօրինության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի հայցորդ

ՀՈՄՏԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՈՒՅՏԵՊՑԻԱՅԻ ՊԱՏՃԱՈՆԵՐՆ ՈՒ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԸ

Հռոմեական իրավունքի ռեցեպցիայի սկիզբը կապված է XI-XII դդ.-ում Իտալիայի հյուսիսային քաղաքների գործունեության հետ: Այստեղ ռեցեպցիան անում է իր առաջին քայլերը¹: Դա քաղաքացիական և առաջին հերթին Իտալիայի հյուսիսում ընթացող սոցիալ-տնտեսական գործընթացներով, որտեղ մասամբ XI-ի վերջում, այնուհետև՝ XII-XIII դդ.-ում դիտվում է տնտեսական աճ: Արագ էին զարգանում ապրանքադրամական հարաբերությունները: «Իտալիայում,- գրում էր Կ. Մարքսը, որտեղ կապիտալիստական արտադրությունն ամենից առաջ էր զարգանում, ամենից առաջ են քայքայվել նաև ավատական հարաբերությունները»²:

Երկրում չկար միանական պետություն, սակայն հյուսիսում առաջանում էին կառավարման հանրապետական ձևով քաղաք-պետությունները: Այդ քաղաքներն ակնառու նշանակություն են ձեռք բերում միջնադարյան Եվրոպայում: Միլանը դառնում է արհեստական արտադրության խոշորագույն կենտրոն. Վենետիկը, Գենույան, Պիզան սկսում են խաղալ համաշխարհային առևտրային կենտրոնների դերը, իսկ Ֆլորենցիան առաջադրվում է իբրև կապիտալի կենտրոն: Ֆրանսիայում գրեթե միաժամանակ կամ մի փոքր ավելի ուշ առաջանում են արհեստական արտադրության կենտրոններ: Այստեղ նույնպես մասնավոր սեփականության զարգացումը, ինտենսիվ առևտրական կապերը համապատասխան իրավական միջոցներ էին պահանջում: **Իսկ հռոմեական իրավունքն արդեն իսկ պարունակում էր զարգացող տնտե-**

սական հարաբերությունների պատրաստի իրավաբանական ձևավորումը: «Հենց որ արդյունաբերությունն ու առևտուրը՝ սկզբից Իտալիայում, այնուհետև նաև այլ երկրներում,- գրում էին Կ. Մարքսն ու Ֆ. էնգելսը,- էլ ավելի են զարգացրել մասնավոր սեփականությունը, միանգամից վերականգնվել ու կրկին հեղինակության փառք է ստացել մանրագնին մշակված մասնավոր իրավունքը»³: Հռոմեական իրավունքի դասավանդումն առաջին համալսարաններում, որն առնչվում էր առանձին պետական կենտրոններում տնտեսական և մշակութային վերելքի հետ, տարիներ առաջ սահմանել է եվրոպական պետությունների պահանջը զարգացող բուրժուական հարաբերությունների կարգավորման իրավական միջոցներին տիրանալու հարցում:

Բուրժուազիայի շահերը գործողություն էին պահանջում պետությունների ողջ տարածքում հստակ, պարզ նորմեր, որոնք միատեսակ են լուծում իրավական հարցերը: Հռոմեական դասական իրավունքը հենց տարբերվում էր այդպիսի հատկություններով: Դրանում առաջացող բուրժուազիան գտավ պատրաստի մի գործիք՝ գործարքները կարգավորելու և ավատական սահմանափակումներից ազատ սեփականության հարաբերություններն ամրապնդելու համար: Ռեցեպցիայի օգտին առավելապես ակտիվորեն էին հանդես գալիս քաղաքաբնակ բուրժուական տարրերը: Իրենք առաջին հերթին շահագրգռված էին հռոմեական մասնավոր (քաղաքացիական) իրավունքի ռեցեպցիայում, սակայն իրենք սատարում էին նաև հռոմեական հասարակա-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ Իշխանություն

կան իրավունքի որոշ նորմերի գործողությունները, որոնք կարող էին օգտագործվել ավատական կամայականության և «կուլակների իրավունքի» դեմ:

Հենց քաղաքներում ռեցեպցիան առավելապես բարենպաստ հող է գտնում իր համար: Այստեղի համալսարաններում սկսում են ուսումնասիրել «գուտ» հռոմեական իրավունքը, պատրաստվում են իրավաբանների հաստիքները, որոնց ավելի ուշ կհարմարեցնեն այն նոր պայմաններին:

Հռոմեական ազդեցությունն ուժեղ զգացվում էր նաև «քաղաքային իրավունքի» հավաքածուների առաջացման գործում:

Եթե բյուրգերությունը հանդես էր գալիս հռոմեական իրավունքի հնարավորինս ավելի լայն, լիարժեք և հստակ վերականգնման օգտին, ապա ավատականների դասի, աշխարհիկ ու կրոնական իշխանության տարբեր շերտերի դիրքը ռեցեպցիայի մասին հարցում շատ ավելի բարդ է եղել: Ավատական ուժերի այս դիրքը մասամբ համանման է Վերածննդի հետ իրենց հարաբերությանը, արտադրության և առևտրի զարգացմանը՝ այն եղել է կամ չեզոք, կամ արտահայտում էր իր համար օգուտ քաղելու ձգտումը: Ավատատերերն օգտագործում էին հռոմեական իրավունքը, մասնավորապես գյուղացիներին ստրկացնելու և իրենց հողերը գրավելու համար: «Բազմաթիվ առանձին դեպքերում հռոմեական իրավունքն առիթ էր տալիս ազնվականների կողմից գյուղացիներին էլ ավելի ճնշելու համար: Եթե պապական, կայսերական, իշխանական արքունիկները հաճախակի եղել են ռեներսանսային ստեղծագործությունների պատվիրատուներ, ապա հռոմեական իրավունքի մի շարք որոշումների ռեցեպցիան հաճախակի իրականացվում էր պապերի, կայսրերի, իշխանների անմիջական հրամանով: Սակայն երբեմն իրենք բացահայտ թշնամություն էին դրսևորում հռոմեական իշխանության նկատմամբ:

Կարողիկ եկեղեցին հռոմեական իրավունքի ու ավատական աշխարհի մասին գիտելիքի ամենավաղ հաղորդիչն էր: Հայտնվելով դեռևս Հռոմեական կայսրության ընդերքներում՝ քրիստոնեությունն ընկալել է անտիկ մշակույթի տարրերը: Այդպես, օրինակ՝ **եկեղեցական (ավելի ուշ՝ կանոնական) իրավունքը ձևավորվում էր ավելի բարձր՝ հռոմեական իրավական մշակույթի անմիջական ազդեցության ներքո**⁴:

Բարբարոսական նվաճումների ժամանակաշրջանում հոգևորությունը պահպանել է հռոմեական կրթվածության մի մասը, իսկ հետագայում փոխանցեց այն միջնադարին: Քրիստոնեությունը փոխանել է Հռոմից նաև որոշակի իրավական հայացքներն ու իրավական ինստիտուտները: Բնականաբար, դրանք փոփոխված ու հարմարեցված էին ավատական աշխարհի առանձնահատուկ պայմաններին, եկեղեցու շահերին ու քրիստոնեական բարոյականության առանձնահատկություններին: **Երբեմն կանոնական իրավունքն անվանում են կամուրջ, որով հռոմեական իրավական մշակույթը տեղափոխվեց ֆեոդալական աշխարհ:** Զանի որ եկեղեցական դպրոցներում դասավանդումը վարվում էր լատիներենով, փրկվել են նաև հռոմեական օրենքների տեքստերի հետ որոշ ձեռագրեր՝ այն կանխադրյալը, որն ավելի ուշ հնարավոր դարձրեց ռեցեպցիայի գործը:

Սեփական դիրքերի ամրապնդման հետ եկեղեցին սահմանում է համալսարանների նկատմամբ հսկողությունը: Այժմ աշխարհիկ կրթության մեջ է տեսնում եկեղեցին վտանգ սեփական տիրակալությանը: **1220 և 1259 թթ. հրատարակվում են պապական բուլաները, որոնք ուղղված են հռոմեական իրավունքի դասավանդման դեմ:** Փարիզյան համալսարանում այդպիսի դասավանդումը երկար ժամանակով դադարում է: Կանոնական իրավունքի զարգացումն այնուամենայնիվ ընթանում էր սերտ կապի մեջ հռոմեական իրավունքի ուսումնասիր-

ման հետ, որի գաղափարներն ու մի շարք նախնական դրույթներն օգտագործվում էին կանոնիկ իրավունքի նորմերը հիմնավորելու համար: Հռոմեական իրավունքը, որը դասավանդվում էր համալսարանի աստվածաբանական բաժիններում, կարգավորում էր եկեղեցական քաղանքի մեջ: Այդպես օրինակ՝ փոփոխված հռոմեական նորմերը ներկայացվել էին տիրապետության մասին կանոնիկ իրավունքի դրույթներում: Այդ ինստիտուտն օգտագործվում էր, մասնավորապես, իրենց կալվածքներից հեռացված եպիսկոպոսների իրավունքները վերականգնելու համար: Սակայն հռոմեական իրավունքի ազդեցությունն ազդում էր ոչ միայն ներեկեղեցական հարաբերությունների վրա: Իր շահախնդրական նպատակներում կաթոլիկ եկեղեցին պարտադրում էր ժառանգությամբ հռոմեական ինստիտուտը, խրախուսում էր իր օգտին ժառանգությունները: Եկեղեցին նպաստում էր նաև առևտրային գործարքների զարգացմանը: Հռոմեական իրավունքի օգնությամբ այն վերացնում էր անշարժ գույքի տնօրինման այն սահմանափակումները, որոնք խանգարում էին սեփականության իր ձեռքերին անցնելուն: Եկեղեցին պաշտպանում էր հռոմեական իրավունքի այն դրույթը, առքուվաճառքի գործարքը համարվում է ուժը կորցրած, եթե իրը վաճառված է իր գնից ավելի է ծան:

Տնտեսական կյանքի և լուսավորչության զարգացման հետ կաթոլիկ եկեղեցու ազդեցությունն ու դրա գործողության ոլորտն աստիճանաբար սահմանափակվում են: Բարեփոխումն ու հումանիզմի ազդեցությունն ազատագրում են համալսարաններն աստվածաբանության խնամքից: Հռոմեական իրավունքը գլխավոր առարկա է դառնում Գերմանիայի իրավաբանական ֆակուլտետներում, վերականգնվում է իրավունքի դասավանդումը Փարիզյան **համալսարանում**:

Ռեցեսայիային աջակցում էր գործում նաև ավատական պետությունը: Ճիշտ է՝ հռոմեական իրավունքի ուսումնասի-

րությունը սկզբնապես եղել է առանձին անձանց, համալսարանների մասնավոր գործ, շուտով արդեն ավատական քաղաքները հասկացան այն սեփական նպատակների համար օգտագործելու կարևորությունը: Հռոմեական իրավական հայեցակարգն ամուր կերպով միավորված է ուժեղ պետական իշխանության գաղափարի հետ, որը կանգնած է անհատների ու սոցիալական խմբերի վերևում: **Հռոմեական իրավաբանական օտար է եղել քաղաքական տրոհվածության և մասնավոր ու հասարակական շահերի միախառնման գաղափարներին: Ուստի նրանք, ովքեր հանդես են եկել կենտրոնական իշխանության ուժեղացման օգտին, իրենց հիմքն են գտել Կայսրության ժամանակաշրջանի հռոմեական պետական իրավունքի կառույցներում:** Արդեն առաջին հռոմեացի կայսրները, ձգտելով բարձրացնել իրենց իշխանության հեղինակությունը, սկսել են զարգացնել հռոմեական միապետերից դրա ժառանգականության տեսությունը: Գերմանիայի և Հյուսիսային Իտալիայի տարածքում առաջացած պետական միավորումն իրենք սկսել են անվանել «Սրբազան հռոմեական կայսրություն» (962 թ.): XII դարում **Ֆրիդրիխ I Բարբարոսը հռոմեական իրավունքը հռչակում է «համաշխարհային իրավունքը»:** Հատկապես գերմանացի գեներալներին դուր էր գալիս հռոմեացի իրավաբանների կողմից կայսերական որոշումների բարձրագույն իրավաբանական ուժի ճանաչումը («այն, ինչ ցանկանում է կայսրը, օրենքի ուժ ունի»): Պապերի հետ պայքարում, պնդելով իրենց իշխանության անսահմանափակությունը, իրենք հանդես էին գալիս անգամ «սկզբնական և իրական իմաստով» հռոմեական իրավունքի վերականգման օգտին:

XV-XVI դդ.-ում զարգացող սալբանքադրամական հարաբերությունների ավելի լայն հիմքի վրա, քաղաքների տնտեսական և քաղաքական ուժի աճի հիման վրա հռոմեական իրավուն-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

քի ռեցեպցիան նոր ազդակ է ստանում: Աբսոլյուտիզմի ժամանակ, երբ «բուրժուազիան այնպես է ուժեղացել, որ պետությունները սկսել են պաշտպանել իր շահերը, որպեսզի իր օգնությամբ քայքայեն ֆեոդալական ազնվականներին, այն ժամանակ, երբ բոլոր երկրներում, Ֆրանսիայում՝ XVI դ.-ում սկսվեց իրավունքի իսկական զարգացումը, որը տեղի է ունենում ամենուրեք, բացառությամբ Անգլիայից, հռոմեական օրենսգրքի հիման վրա»: Պետության օգնությունը ռեցեպցիայի գործին արտահայտվում էր նրանով, որ այն խրախուսում էր հռոմեական իրավունքի ուսումնասիրումը, մասնավորապես նպաստում էր համալսարանների բացմանը: **Հռոմեական իրավունքին ծանոթ իրավաբանները նշանակվում էին բարձրագույն պետական պաշտոնների, մտնում էին կայսրերի մերձավոր շրջապատի կազմի մեջ: Իրավունքի դոկտորները (doctores juris) հավասարեցվում էին ամենացածր ազնվականներին, ստացել են արատ վարձատրություն:**

Ռեցեպցիայի հաղորդիչներն են դառնում պետական բյուրոկրատիան ու դատական մարմինները:

Տնտեսական, պատճառների ու աղբյուրների հետ մեկտեղ, իրենց հիման վրա էին գործում ռեցեպցիայի գաղափարական իրավաբանական նախադրյալները: Այդպես, օրինակ, վաղ միջնադարում հռոմեական իրավունքի նկատմամբ ուշադրությունը մեծապես պահպանվում էր այն համոզմամբ, որ այն պետությունը, որը ձևավորվել է Գերմանիայի և Իտալիայի տարածքում Հռոմեական կայսրության ժառանգորդ է: Ռեցեպցիայի ձևական հիմքը տեսնում էին հռոմեական կայսրերից իշխանության ժառանգականության մեջ:

Հարկավոր է նշել նաև այն, որ վաղ միջնադարում դեռևս չեն ձևավորվել ազգեր և համապատասխանաբար՝ ազգային պատկերացումներ ու ավանդույթներ: Այստեղից՝ հայաց աշխարհին իբրև

հռոմեականի շարունակություն: «**Հռոմեական իրավունքում տեսնում էին ոչ այնքան օտար, որքան ընդհանուր, բարձրագույն, գիտական իրավունք**»: Ֆեոդալիզմի ծաղկման ու անկման ժամանակաշրջանում հռոմեական իրավունքի և դրա ռեցեպցիայի նկատմամբ ուշադրությունը հաստատվում էր իշխանության ոլորտում արոլյուտիստական միտումներով, ինչպես նաև արտադրության և առևտրի զարգացմանը նպաստելու քաղաքականությամբ, բուրժուազիայի առաջացող դասի աջակցությունը ստանալու միապետերի ձգտումով:

Ռեցեպցիայում իրենց արտացոլումն էին գտնում հասարակական կյանքի բոլոր խոշոր շարժումները՝ Վերածննդի ու հումանիզմի գաղափարները տարբեր տեսակի աստվածաբանական միտումները, ավելի ուշ՝ բնաիրավական տեսության բանականության պաշտամունքը, ինչպես նաև իրավունքի պատմական դպրոցի «ժողովրդական ոգու» մասին ուսմունքը: ՌեՖորմացիայի և «բանասիրական դպրոցի» ստեղծման մեջ, գիտելիքի ապահովման և «զուտ» հռոմեական իրավունքի կիրառման մեջ հարկավոր է տեսնել երույթներ ֆեոդալիզմի դեմ, իսկ դա նշանակում է նաև ֆեոդալական և ֆեոդալացված հռոմեական իրավունքի դեմ:

Ռեցեպցիան ուներ նաև զուտ իրավաբանական պատճառներ: Առաջինը՝ այն հռոմեական իրավունքի բարձր մակարդակ է. պատրաստի տեսքով մի շարք ինստիտուտների առկայություն, որոնք կարգավորում էին զարգացած ապրանքաշրջանառության հարաբերությունները, իրավական նորմերի հստակությունն ու պարզությունը: Հռոմեական դասական իրավունքը մեծապես ազատ էր ազգային սահմանափակումից և ձեռք է բերել ունիվերսալության գծեր: **Իր համար երկու բան էր կարևոր. անձը (իրավունքի սուբյեկտը) պետք է ազատ լինի և նա պետք է լինի սեփականատեր: Երկրորդը, ռեցեպցիան պայմանավորվում էր տե-**

ղական, հիմնականում՝ սովորական իրավունքի թերություններով: Սովորական իրավունքն արքայիկ էր, տառապում էր պարտիկուլյարիզմից, բովանդակում էր բազմաթիվ բացատներ, անպարզություններ, հակասություններ, այսինքն՝ ընդհանուր առմամբ այն չէր տալիս պատշաճ միջոցներ նոր հարաբերությունները կարգավորելու համար: Եվ իշտ է, անտեսական անհրաժեշտության շնորհիվ այդպիսի միջոցները կարող էին ստեղծվել նաև տեղական իրավական հիմքի վրա: Օրինակ, այնտեղ, որտեղ գործում էր XIII դ. Սաքսոնական հայելին (դատական պրակտիկայով վերանշակված ու համակարգված սովորույթների հավաքածու), հռոմեական իրավունքի պահանջը եղել է ավելի փոքր, իսկ դրա ռեցեպցիան՝ բարդացված: Աստիճանաբար զարգացող

տեղական իրավունքի օգնությամբ նոր հարաբերությունների կարգավորմանը, սակայն հակադրում էր մեկ այլ այլընտրանքային որոշում՝ փոփոխված հռոմեական իրավունքի օգտագործում: Մայրցամաքում երկրորդ ճանապարհն ավելի պարզ էր՝ խնայողական ուժեր ծախսելու իմաստով:

Գերմանիայում գոյություն ունեցող դատարաններում սովորութական իրավունքի նորմերի գործողության սահմանափակման ու արգելման պրակտիկան, բնականաբար նպաստում էր ռեցեպցիային:

Ամփոփելով կարելի է եզրակացնել, որ հռոմեական իրավունքի ռեցեպցիան հսկայական ազդեցություն ունեցավ համաեվրոպական իրավական համակարգի ձևավորման վրա:

¹ St'iu Исринг Р., Дух римского права на различных ступенях его развития. Ч. 1. - СПб., 1875; Savigny. Geschichte des Romischen Rechts im Mittalalter, I-VII, 1834-1851; Stobbe. Geschichte der deutschen Rechtsquellen, I-II. Braunschweig. 1860-1864; Моддерман В. Рецепция римского права на Западе.- М., 1886: Виноградов П.Г., Римское право и средневековой Европе, М., 1910: Шершеневич Г.Ф., История философии права, СПб., 1907 (разд. «Средневековые юристы»); Давид Р., Основные правовые

системы современности. Пер. с франц.- М., 1967; Косарев А.И., Римское право.- М., 1986, с. 113-145; Он же. Римское частное право,- М., 1998, с. 205-250; Нерсесянц В.С., Общая теория права и государства. Учебник.- М., 1999, с. 100-111 և այլն:
² St'iu Маркс К., Энгелс Ф, Соч. Т. 21, с. 179:
³ St'iu նույն տեղը, էջ 261-262:
⁴ St'iu Ткаченко С.В., Рецепция римского права: вопросы и истории, дисс... канд. юрид. наук, М., 2006, էջ 9-50:

RESUME - РЕЗЮМЕ

CAUSES AND SOURCES OF PERCEPTION OF ROMAN LAW

Sargis Armenakyan
*Phd student of the Institute of Philosophy,
Sociology and Law of NAS RA*

This article is about the causes and sources of the Roman Law reception. The beginning of the Roman Law reception is connected with the XI-XII centuries with the activities of the northern cities of Italy. And Roman Law already contained a ready-made legal form of developing economic relations. In the reception of the Roman Law, they reflected all the great movements of public life, the ideas of Renaissance and Humanism, the various theological trends, and later the cult of the reason of natural-legal theory, as well as the study of the historical law school “popular spirit”. As a summary, it can be concluded that the Roman Law reception has had a huge impact on the formation of the pan-European legal system.

Keywords: law, Roman law, reception, jurisprudence, natural law, justice, universal rights.

ПРИЧИНЫ И ИСТОЧНИКИ ВОСПРИЯТИЯ РИМСКОГО ПРАВА

Саргис Арменакян
*Соискатель Института Философии,
социологии и права НАН РА*

В статье раскрываются исторические и социальные предпосылки римского права (рецепции), а также проблемы формирования и развития Европейского правоведения. Известно, что рецепция римского права началась в XI-XII вв. и связана с деятельностью одного из северных городов Италии, т.к. римское право уже содержало в себе готовые правовые формуляры экономических отношений. В рецепции римского права отражались все значимые для истории человечества движения общественной жизни: идеи Эпохи Возрождения и гуманизма, различные теологические тенденции, культ теории естественно-правового интеллекта, а также учение исторической школы права о «народном духе». Подводя итоги нашему исследованию, мы пришли к выводу, что рецепция римского права оказала огромное влияние на формирование общеевропейской правовой системы.

Ключевые слова: право, римское право, рецепция, правоведение, естественное право, универсальное (всемирное) право.

Բանալի բաներ - իրավունք, հոռնիակալան իրավունք, ղեցկցցիւ, իրաւագիտութեան դպրոց, բնական իրավունք, համաշխարհային իրավունք:

Նանե ՍԱՀԱԿՅԱՆ

*ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ,
ՀՀ վճռաբեկ դատարանի աշխատակազմի իրավական
փորձարկման օրինակների ծառայության գլխավոր մասնագետ*

ՄՐՑՈՒՅԹԻ՝ ՈՐՊԵՄ ԳՆՄԱՆ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԻ ԱՆՑԿԱՑՄԱՆ ԿԱՐԳԸ

Ցանկացած իրավական, ժողովրդավարական պետություն իր գործառույթներն իրականացնում է հանրային շահերի բավարարման նպատակով: Հանրային շահերի բավարարումը, ի թիվս այլ միջոցների, ապահովվում է նաև պետական գնումների միջոցով: Պետական գնումներն իրականացվում են գնման ընթացակարգերի միջոցով, որոնց մեջ նախընտրելի են համարվում մրցույթները: Այսինքն՝ «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ գործում է մրցույթի եղանակով գնում կատարելու նախապատվության կանոնը:

Մրցույթն, ըստ էության, իրականացվում է գնահատող հանձնաժողովի նիստերի միջոցով: Այսպես, գնահատող հանձնաժողովի կազմավորումից հետո հրավիրվում է գնահատող հանձնաժողովի առաջին նիստը, որի ընթացքում, ի թիվս այլնի, հաստատվում են նաև հայտարարության և հրավերի տեքստերը:

Հրավերը ստանալուց հետո մասնակիցը պետք է ներկայացնի հայտ: Մասնակիցը չի կարող նույն ընթացակարգին ներկայացնել մեկից ավելի հայտ¹: Հայտը, ի թիվս այլ տեղեկությունների, ներառում է մասնակցի կողմից հաստատված հայտարարություն՝ հրավերով սահմանված մասնակցության իրավունքի և որակավորման չափանիշներին իր համապատասխանության մասին:

«Գնումների մասին» ՀՀ օրենքը նախատեսում է մասնակցի որակավորման հետևյալ չափանիշները՝ ֆինանսական միջոցներ, մասնագիտական գործունեության համապատասխանություն պայմանագրով նախատեսված գործունեությանը, մասնագիտական փորձառություն, տեխնիկական միջոցներ, աշխատանքային ռեսուրսներ: Նման չափանիշներն ընդհանուր են բոլոր տեսակի պայմանագրերի համար՝ իհարկե առանձին բացառություններով, երբ պայմանագրի առանձնահատկություններից ելնելով՝ օրենսդիրն առանձին իրավակարգավորումներ է նախատեսել:

Նշված չափանիշներից «Ֆինանսական միջոցներ» որակավորման չափանիշի կապակցությամբ մասնակիցը (բացառությամբ անհատ ձեռնարկատեր չհանդիսացող ֆիզիկական անձը) հայտով ներկայացնում է միայն հայտարարություն այն մասին, որ իր կողմից հայտը ներկայացվելուն նախորդող երեք հաշվետու տարիների համախառն եկամտի հանրագումարը պակաս չէ ներկայացված գնային առաջարկից, և հաշվետու տարվա ընթացքում պարտավորությունների հաշվեկշռային արժեքը չի գերազանցել ակտիվների հաշվեկշռային արժեքը: «Մասնագիտական գործունեության համապատասխանություն պայմանագրով նախատեսված գործունեությանը» չափանիշի դեպքում մասնակիցը հայտով ներկայացնում է տեղեկություններ՝ հայտը ներկայացնելու տարվա և դրան նախորդող երեք տարվա ընթացքում պատշաճ ձևով իրականացրած պայմանագրերի վերաբերյալ: Ինչ վերաբերում է մասնակիցների «Մասնագիտական փորձառություն» չափանիշին, ապա այն գնահատվում է հետևյալ կարգով: Հրավերով պահանջվում է, որ մասնակի-

նագրով նախատեսված գործունեությանը, մասնագիտական փորձառություն, տեխնիկական միջոցներ, աշխատանքային ռեսուրսներ: Նման չափանիշներն ընդհանուր են բոլոր տեսակի պայմանագրերի համար՝ իհարկե առանձին բացառություններով, երբ պայմանագրի առանձնահատկություններից ելնելով՝ օրենսդիրն առանձին իրավակարգավորումներ է նախատեսել:

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

**ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն**

ցը հայտով ներկայացնում է հայտարարություն, որ հայտը ներկայացնելու տարվա և դրան նախորդող երեք տարվա ընթացքում պատշաճ ձևով իրականացրել է համանման (նմանատիպ) առնվազն մեկ պայմանագիր:

Նախորդ չափանիշները՝ «Ֆինանսական միջոցները», «Մասնագիտական գործունեության համապատասխանություն պայմանագրով նախատեսված գործունեությանը» և «Մասնագիտական փորձառությունը» կիրառելի են բոլոր տեսակի պայմանագրերի նկատմամբ, այսինքն՝ նշված չափանիշներին բավարարումը պարտադիր է՝ անկախ կնքվելիք պայմանագրի տեսակից: Ինչ վերաբերում է մյուս երկու չափանիշներին՝ «Տեխնիկական միջոցներին» և «Աշխատանքային ռեսուրսներին», ապա դրանք պահանջվում են ոչ բոլոր տեսակի պայմանագրերի դեպքում (մասնավորապես՝ նշված չափանիշներին բավարարելու հարց չի քննարկվի ապրանքների ձեռքբերման դեպքում):

Մասնակիցների «Տեխնիկական միջոցներ» չափանիշի համար հրավերով պահանջվում է, որ մասնակիցը հայտով ներկայացնի հայտարարություն պայմանագրի կատարման համար անհրաժեշտ տեխնիկական միջոցների, իսկ «Աշխատանքային ռեսուրսներ» չափանիշի դեպքում՝ անհրաժեշտ աշխատանքային ռեսուրսների առկայության մասին: Նշված չափանիշները կիրառվում են, օրինակ, շինարարական կապալի պայմանագրեր կնքելու նպատակով անցկացվող գնման ընթացակարգերի դեպքում:

Այսպիսով՝ հայտում մասնակիցը ներկայացնում է միայն հայտարարություններ՝ սահմանված որակավորման չափանիշներին համապատասխանելու վերաբերյալ: Հայտը ներկայացնելիս հայտարարություններում պարունակվող տեղեկությունների հիմնավորում չի պահանջվում:

Սույն գիտական հոդվածում հարկ ենք համարում անդրադառնալ նաև գնումներ

րի հայտարարության, հրավերի և հայտի բնույթին՝ նկատի ունենալով, որ տեսության մեջ տարբեր մոտեցումներ են առկա դրանց էության վերաբերյալ:

Այսպես, հեղինակների մի մասի կարծիքով, գնումների հայտարարությունը միակողմ գործարք է, որի ուժով աճուրդի (տվյալ դեպքում՝ գնման ընթացակարգի) կազմակերպչի և հայտարարությունը ստացած անձի միջև ծագում են պարտավորական հարաբերություններ, որի հիման վրա նշված անձը, որը ցանկություն ունի մասնակցելու աճուրդին (գնման ընթացակարգին), իրավունք ունի պահանջել կազմակերպչից՝ ընդունելու և գնահատելու իր առաջարկը²: Այդուհանդերձ, նշված տեսակետը չի բացահայտում քննարկվող իրավահարաբերությունների էությունը, քանի որ աճուրդների նպատակը միայն համապատասխան սուբյեկտի առաջարկն ընդունելը և քննարկելը չէ, այլ աճուրդի հաղթողի որոշումը՝ նրա հետ պայմանագրի կնքման նպատակով³:

Մեկ այլ տեսակետի համաձայն՝ գնման հայտարարությունն օֆերտա է, որից բխում է պայմանագիր կնքելու պարտականություն: Գնման ընթացակարգի (մրցույթի) արձանագրությունն էլ դիտվում է որպես նախնական պայմանագիր, որի կնքմամբ կողմերն ամբողջությամբ կատարում են մրցույթի անցկացման պայմանագիրը, իսկ հիմնական պայմանագիրը կնքվում է նախնական պայմանագրի հիման վրա⁴: Նշվածի կապակցությամբ Լ. Վ. Անդրեևան գտնում է, քանի որ գնման ընթացակարգի արձանագրությունը ստորագրում է միայն գնահատող հանձնաժողովը, իսկ առաջին տեղը զբաղեցրած մասնակիցն այն չի ստորագրում, այն պայմանագիր համարվել չի կարող:

Մեկ այլ տեսակետի համաձայն՝ գնման հայտարարությունն օֆերտա է գնման ընթացակարգին մասնակցելու համար և միաժամանակ օֆերտա անելու հրավեր՝ պայմանագիր կնքելու համար⁵:

Հետագոտելով մրցույթի կազմակերպչի և մասնակիցների միջև ծագող իրավա-

հարաբերությունները՝ Մ. Ի. Բրազինսկին նշել է, որ հայտարարությունը չի պարունակում հետագայում կնքվելիք պայմանագրի բոլոր էական պայմանները, մասնավորապես՝ գինը: Պայմանագրի էական պայմանները պարունակվում են մասնակցի ներկայացված առաջարկում: Հետևաբար, հայտարարությունն ինքնին չի կարող համարվել օֆերտա այն պայմանագրի առնչությամբ, որը նախատեսվում է կնքել⁶:

Եվ իսկապես, գործող օրենսդրության և պրակտիկայի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ գնման հայտարարությունը, հրավերը և անգամ պայմանագրի նախագիծը պայմանագրի բոլոր էական պայմանները չեն պարունակում: Գնման ընթացակարգի մասնակիցները հայտով ներկայացնում են պայմանագրի իրենց պայմանները՝ մասնավորապես գինը: Պատվիրատուի առաջարկած պայմանագրի նախագծի պայմանները գնման ընթացակարգի արդյունքում կարող են փոփոխվել, հստակեցվել: Հետևաբար, կարծում ենք, որ գնման հայտարարությունը և հրավերը ոչ թե օֆերտա են, այլ օֆերտա անելու հրավեր, իսկ արդեն մասնակցի ներկայացրած հայտը՝ օֆերտա, որի էական պայմանները՝ առարկան և գինը, պայմանագրով փոփոխվել չեն կարող:

Հարկ ենք համարում նշել, որ գնման հայտարարության (կամ հրավերի) և հայտի էությունը բացահայտելը միայն տեսական խնդիր չէ, քանի որ պրակտիկայում նույնպես հանդիպում են սույն հարցի վերաբերյալ վեճեր⁷:

Մրցույթին մասնակցելու համար հայտերը ներկայացվում են մինչև սահմանված վերջնաժամկետը: Ընդ որում, հայտերը ներկայացնելու վերջնաժամկետը համընկնում է հայտերի բացման օրվա և ժամի հետ: Նշված ժամկետները պահպանվում են խստությամբ: Ժամկետում ներկայացված հայտերը գրանցվում են գրանցամատյանում, իսկ ուշ ներկայացվածները չեն գրանցվում և վերադարձ-

վում են⁸:

Հայտերը բացվելուց հետո կազմվում է արձանագրություն, որը կցվում է գնման ընթացակարգի արձանագրությանը: Արձանագրությունը ստորագրում են **գնահատող** հանձնաժողովի նիստին ներկա անդամները: Ըստ էության, գնման ընթացակարգի արձանագրությունը հետագայում պայմանագիր կնքելու հիմք հանդիսացող իրավաբանական փաստերից մեկն է⁹:

Հայտերի բացման նիստում հանձնաժողովը մերժում է այն հայտերը, որոնցում բացակայում են գնային առաջարկը և (կամ) հայտի ապահովումը կամ եթե դրանք ներկայացված են հրավերի պահանջներին անհամապատասխան:

Մասնակիցը հրավերով սահմանված դեպքերում հայտով ներկայացնում է հայտի ապահովում, որի չափը հավասար է հայտով առաջարկվող գնի մինչև հինգ տոկոսին: Հայտի ապահովումը ներկայացվում է միակողմանի հաստատված հայտարարության՝ տուժանքի կամ բանկային երաշխիքի կամ կանխիկ փողի ձևով: Կանխիկ փողի ձևով ներկայացված հայտի ապահովումը պահվում է լիազոր մարմնի անվամբ բացված գանձապետական հաշվում: Մասնակիցը վճարում է հայտի ապահովումը (այսինքն՝ նրան չի վերադարձվում գումարը կամ մասնակիցը պարտավորվում է վճարել գումարը), եթե նա հայտարարվել է ընտրված մասնակից, սակայն հրաժարվում կամ զրկվում է պայմանագիր կնքելու իրավունքից, կամ խախտել է գնման գործընթացի շրջանակում ստանձնած պարտավորություն, որը հանգեցրել է գործընթացին տվյալ մասնակցի հետագա մասնակցության դադարեցմանը, կամ հայտերի բացումից հետո հրաժարվել է գնման գործընթացին հետագա մասնակցությունից¹⁰:

Հանձնաժողովը հրավերի պահանջների նկատմամբ բավարար գնահատված հայտեր ներկայացրած մասնակիցներից որոշում և հայտարարում է առա-

ջին և հաջորդաբար տեղեր զբաղեցրած մասնակիցներին:

Սովորաբար մասնակիցների հերթականությունը որոշելու չափանիշ է գինը, և միայն հետագայում՝ անհրաժեշտ փաստաթղթերը ներկայացնելուց հետո են գնահատվում մնացած չափանիշները (իսկ, օրինակ, էլեկտրոնային աճուրդի դեպքում այն միակ չափանիշն է): Այսինքն՝ որքան ցածր է մասնակցի առաջարկած գինը, այնքան մեծ է գնման ընթացակարգում հաղթող ճանաչվելու նրա հնարավորությունը:

Այդուհանդերձ, պետք է նկատի ունենալ, որ գնման գործընթացի նպատակը ոչ թե պետության կամ համայնքի ծախսերը նվազեցնելն է, այլ գնումների գործընթացում հատուցման դիմաց արժեք ապահովելը: Հետևաբար, գնումների գործընթացը պետք է իրականացվի միջոցների նվազագույն ծախսերով ակնկալվող արդյունքին կամ բյուջեով որոշված միջոցների կոնկրետ ծավալով լավագույն արդյունքին հասնելու անհրաժեշտությունը հաշվի առնելով¹¹: Այլ կերպ ասած՝ արդյունավետությունը պարտադիր չի ենթադրում նվազագույն գին: Լավագույն արդյունքին հասնելը չի կարող ամբողջությամբ համատեղելի լինել ծախսերի նվազեցման հետ: Ինչպես նշում է ռուս գիտնական Գ. Ի. Մարտինենկոն. «Կարևոր է նկատի ունենալ, որ գինն ինքնին բոլոր համապատասխան ծախսերին համարժեք ցուցանիշ չի հանդիսանում: Նվազագույն գնով հայտը պարտադիր չէ, որ ապահովի ներդրվող միջոցների լավագույն արդյունքը»¹²: Որոշ հեղինակների կողմից առաջարկվում է որպես հայտերի գնահատման չափանիշ օգտագործել նաև ապրանքների ֆունկցիոնալ բնութագիրը (սպառողական հատկանիշները), ապրանքի որակական հատկանիշները, աշխատանքների կամ ծառայությունների որակը և այլն¹³:

Մեր մույնպես համակարծիք ենք նշված մոտեցման հետ, քանի որ հաղթողին միայն գնային առաջարկով որոշելը

հետագայում խնդիրներ է առաջացնում գնման առարկայի որակական հատկանիշների հետ կապված: Մասնավորապես՝ ձեռք են բերվում ապրանքներ, որոնք մյուս առաջարկների համեմատ ավելի էժան են եղել, սակայն որակական հատկանիշների պատճառով շատ արագ են գործածությունից դուրս գալիս: Արդյունքում՝ պետությունը կրում է կրկնակի ծախս, քանի որ ստիպված է լինում նոր գնում կազմակերպել: Ուստի, կարծում ենք, որ հաղթող մասնակցին պետք է որոշել առաջարկվող գնի և գնման առարկայի որակական հատկանիշների համակցության արդյունքում: Ընդ որում, գործող օրենսդրության կարգավորման պայմաններում առաջարկում ենք, որ գնման առարկան սահմանելիս հատուկ ուշադրություն դարձվի որակական նվազագույն հատկանիշների վրա, որոնք սահմանվեն այնպես, որ նվազագույն որակական չափանիշներին բավարարող նվազագույն գին առաջարկած մասնակցի ապրանքները, աշխատանքները կամ ծառայությունները ձեռք բերելիս խնդիրներ չառաջանան դրանց գործածության ընթացքում:

Հայտերի բացման նիստի ընթացքում գնահատող հանձնաժողովը, ըստ նվազագույն գների հաջորդականության, որոշում է առաջին և հաջորդաբար տեղեր զբաղեցրած մասնակիցներին: Նշված նիստի ավարտից հետո հանձնաժողովի քարտուղարը Հայաստանի Հանրապետության պետական եկամուտների կոմիտեին հարցում է ներկայացնում առաջին տեղն զբաղեցրած մասնակցի՝ հայտը ներկայացնելու օրվա դրությամբ հարկային մարմնի կողմից վերահսկվող եկամուտների գծով ժամկետանց պարտավորությունների, ինչպես նաև հրավերով «Ֆինանսական միջոցներ» որակավորման չափանիշի գնահատման համար սահմանված պայմանների առկայության վերաբերյալ: Փաստորեն պետական պատվիրատուի վրա է դրված մասնակցի՝ «Ֆինանսական միջոցներ»

որակավորման չափանիշի վերաբերյալ հայտարարության՝ իրականությանը համապատասխանությունը ստուգելու պարտականությունը: Նման մոտեցումը մեր գնահատմամբ արդարացված է, քանի որ մասնակցին չի ծանրաբեռնում լրացուցիչ փաստաթղթեր ներկայացնելու պարտականությամբ, այլ պետական պատվիրատուի վրա է դնում պարտականություն՝ պարզել ներկայացված հայտարարության համապատասխանությունն իրականությանը, որը վերջինս իրականացնում է առանց լրացուցիչ մեծ ջանքերի գործադրման՝ էլեկտրոնային փոստի միջոցով այլ պետական մարմիններից ուղղված հարցումների միջոցով:

Բացի վերոնշյալ հարցումներից՝ հանձնաժողովի քարտուղարը ծանուցում է նաև առաջին տեղն զբաղեցրած մասնակցին՝ առաջարկելով ներկայացնել որակավորման չափանիշները հիմնավորող՝ հրավերով նախատեսված փաստաթղթերը, ապրանքների գնման դեպքում նաև՝ ապրանքի տեխնիկական բնութագրերը և այլն: Բացի այդ՝ պահանջում է ներկայացնել նաև բանկային երաշխիքի ձևով ներկայացված հայտի ապահովման բնօրինակը: Սահմանված ժամկետում փաստաթղթեր ընդհանրապես չներկայացվելու դեպքում հանձնաժողովը հայտերի գնահատման նիստում մերժում է առաջին տեղն զբաղեցրած մասնակցի հայտը և փաստաթղթեր ներկայացնելու պահանջ է ներկայացնում հաջորդաբար տեղ զբաղեցրած մասնակցին:

Առաջին տեղը զբաղեցրած մասնակցիցը, որպես «Մասնագիտական փորձառություն» որակավորման չափանիշը հիմնավորող փաստաթուղթ, ներկայացնում է նախկինում կատարած պայմանագրի (պայմանագրերի) և դրա հաշիվապարանքագրերի պատճենները, իսկ այդ պայմանագրի (պայմանագրերի) պատշաճ կատարումը գնահատելու համար՝ տվյալ պայմանագրի կողմերի հաստատած՝ պայմանագրի սահմանված ժամկետում կատարումը հավաստող ակտի

(հանձնման-ընդունման արձանագրություն և այլն) պատճենը կամ տվյալ պայմանագրի կատարումն ընդունած կողմի գրավոր հավաստումը:

Առաջին տեղը զբաղեցրած մասնակցի կողմից ներկայացվող պայմանագրերի արժանահավատության կապակցությամբ մեր կողմից ուսումնասիրված դատական գործերից մեկով պատվիրատուն առաջին տեղն ընկած մասնակցի ներկայացրած պայմանագրերի առնչությամբ հարցում էր կատարել ՀՀ ֆինանսների նախարարություն և ստացել պատասխան այն մասին, որ հարկային մարմնի տեղեկատվական բազայում պայմանագրերին համապատասխան տեղեկատվություն առկա չէ, որի հիման վրա էլ գնահատող հանձնաժողովը որոշել էր մերժել հայտը: Այնուհետև Գնումների բողոքարկման խորհուրդը բավարարել էր առաջին տեղ ընկած մասնակցի բողոքը՝ համարելով, որ ՀՀ ֆինանսների նախարարության դիրքորոշումը բավարար չի կարող համարվել հայտի մերժման համար: Դատարան հայց էր ներկայացրել երկրորդ տեղ ընկած մասնակցիցը, ում հայցը մերժվել է այն հիմնավորմամբ, որ ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը ոչ թե կասկածի տակ է դրել պայմանագրերի գոյությունը, այլ միայն հայտնել, որ հարկային մարմնի տեղեկատվական բազայում տեղեկություններ առկա չեն¹⁴:

Մեր գնահատմամբ Գնումների բողոքարկման խորհրդի և դատարանի եզրահանգումն անհիմն է, քանի որ պետական պատվիրատուն օգտվել է իրեն վերապահված լիազորություններից՝ այլ պետական մարմինների միջոցով պարզելով ներկայացված փաստաթղթերի իսկությունը (ի սկզբանե մասնակցից իրավացիորեն չպահանջելով ներկայացնել այլ ապացույցներ), որի արդյունքում պարզ է դարձել, որ պայմանագրերի վերաբերյալ հարկային մարմնում տեղեկություններ առկա չեն: Մինչդեռ սույն գործով ներկայացված պայմանագրերը (թվով 8 հատ) շահութահարկով և ավելացված արժեքի

հարկով հարկվող են եղել, հետևաբար, դրանց վերաբերյալ տեղեկությունների բացակայությունը հարկային մարմնի տեղեկատվական բազայում իրավացիորեն պետական պատվիրատուի մոտ առաջացրել է կասկած՝ դրանց իսկության վերաբերյալ: Մինչդեռ Գնումների բողոքարկման խորհրդի և դատարանի եզրահանգումների դեպքում ստացվում է, որ յուրաքանչյուր նմանատիպ դեպքում առաջին տեղը զբաղեցրած մասնակիցն այլ անձի հետ համաձայնության գալով կկնքի կեղծ պայմանագրեր՝ պետական պատվիրատուի մոտ ստեղծելով տպավորություն, թե իրականում բավարարում է «Մասնագիտական փորձառություն» չափանիշին:

Որակավորման մյուս չափանիշներից «Տեխնիկական միջոցներ» չափանիշի դեպքում, եթե հրավերով սահմանված են համապատասխան պահանջներ, ապա առաջին տեղը զբաղեցրած մասնակիցը որպես նշված որակավորման չափանիշը հիմնավորող փաստաթուղթ ներկայացնում է այն տեխնիկական միջոցների տվյալները, որոնք վերջինս նախատեսում է օգտագործել պայմանագրի կատարման ժամանակ: Եթե հրավերով «Աշխատանքային ռեսուրսներ» որակավորման չափանիշի մասով սահմանված են համապատասխան պահանջներ, ապա հրավերով պահանջվում է, որ առաջին տեղը զբաղեցրած մասնակիցը, որպես նշված որակավորման չափանիշը հիմնավորող փաստաթուղթ, ներկայացնի պայմանագրի կատարման համար մասնակցի կողմից առաջարկվող աշխատակազմի՝ հիմնական աշխատակազմում ներառված մասնագետների վերաբերյալ տվյալները:

Սրանք սահմանված նվազագույն պահանջներն են, որ պետք է ներկայացնի մասնակիցը, սակայն վերջինս իրեն ներկայացված պահանջների համապատասխանության հիմնավորման նպատակով կարող է ներկայացնել լրացուցիչ այլ փաստաթղթեր, տեղեկություններ և

նյութեր:

Այսպիսով՝ ընտրված մասնակցին որոշելու համար հիմք է հանդիսանում հայտ ներկայացնելիս վերջինիս տված հայտարարությունների փաստաթղթային հիմնավորումը հայտերի գնահատման փուլում: Ընդ որում, եթե պայմանագիր կնքվելուց հետո հետագայում պարզ դառնա, որ գնման գործընթացում մինչև պայմանագրի կնքումը պայմանագրի կողմը ներկայացրել է կեղծ փաստաթղթեր (տեղեկություններ և տվյալներ), կամ վերջինիս ընտրված մասնակից ճանաչելու մասին որոշումը չի համապատասխանում ՀՀ օրենսդրությանը, ապա այդ հիմքերն ի հայտ գալուց հետո պատվիրատուն իրավունք ունի միակողմանիորեն լուծելու պայմանագիրը, եթե արձանագրված խախտումները մինչև պայմանագրի կնքումը հայտնի լինելու դեպքում գնումների մասին ՀՀ օրենսդրության համաձայն՝ հիմք կհանդիսանային պայմանագիրը չկնքելու համար: Ընդ որում, պատվիրատուն չի կրում պայմանագրի միակողմանի լուծման հետևանքով պայմանագրի կողմի համար առաջացող վնասների կամ բաց թողնված օգուտի ռիսկը, իսկ վերջինս պարտավոր է օրենքով սահմանված կարգով փոխհատուցել իր մեղքով պատվիրատուի կրած վնասներն այն ծավալով, որի մասով պայմանագիրը լուծվել է: Բացի այդ՝ մասնակիցը կարող է ընդգրկվել գնումների գործընթացին մասնակցելու իրավունք չունեցող մասնակիցների ցուցակում:

Այսպիսով, ամփոփելով վերոգրյալը, կարող ենք արձանագրել, որ պետական գնման ընթացակարգերից մրցույթն իրականացվում է գնահատող հանձնաժողովի նիստերի միջոցով, որոնց ընթացքում էլ ընտրվում է հաղթող մասնակիցը: Գնման գործընթացում հաղթողին որոշելու հիմնական չափանիշը, որպես կանոն, գինն է: Մինչդեռ հաղթողին միայն գնային առաջարկով որոշելը հետագայում խնդիրներ է առաջացնում գնման առարկայի որակական հատկանիշների

ԱՄՍ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

հետ կապված: Ուստի, կարծում ենք, որ հաղթող մասնակցին պետք է որոշել առաջարկվող գնի և գնման առարկայի

որակական հատկանիշների համակցության արդյունքում:

- 1 Տե՛ս, օրինակ, նմանատիպ հիմքով դատական վե՛ճ թիվ ԵԱԶԳ/1548/02/14 քաղաքացիական գործը www.datalex.am դատական տեղեկատվական համակարգում, վերջին մուտքը՝ 10.12.2018 թվականին:
- 2 Տե՛ս, օրինակ, Белов В.Е., Участие Российской Федерации и субъектов Российской Федерации в отношениях, связанных с государственными заказами: автореф. дис., канд. юрид. наук, М., 2006, էջ 21; Ендовин С.Ю., К вопросу о публичных торгах // ЭЖ-Юрист. N 51. 2000, էջ 10:
- 3 Տե՛ս Андреева Л.В., Закупки товаров и энергосервисных работ для федеральных государственных нужд: правовое регулирование, 2-е изд., перераб. и доп., М.: «Волтерс Клувер», 2011, պարագրաֆ 4.3.1, ինտերնետային աղբյուր՝ <http://www.twirpx.com/file/533493/>, վերջին մուտքը՝ 10.12.2018 թվականին:
- 4 Տե՛ս Каган Е., Сухадольский Г., Правовая природа конкурса // Хозяйство и право, 2001, N 2, էջ 49-51:
- 5 Տե՛ս Турсунова Ю.С., Торги как способ заключения договора: автореф. дис., канд. юрид. наук, Санкт-Петербург, 2004, էջ 5:
- 6 Տե՛ս Брагинский М.И., Витрянский В.В., Договорное право. Книга первая: общие положения, изд-ие 4-е, стереотипное, М., «Статут», 2001, էջ 181-182:
- 7 Տե՛ս, օրինակ, «Սենտրալ» ՍՊԸ-ն ընդդեմ ՀՀ կառավարությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչության՝ գումար բռնագանձելու պահանջի մասին, թիվ ԵՄԴ/1844/02/17 քաղաքացիական գործով Երևանի Մալաթիա-Մերաստիա վարչական շրջանի ընդհանուր իրավաստրթյան դատարանի վճիռը www.datalex.am դատական տեղեկատվական համակարգում, վերջին մուտքը՝ 10.12.2018 թվականին:
- 8 Նշված ժամկետների պահպանումն այնքան խիստ է, որ անգամ մեր կողմից ուսումնասիրված դատական գործերից մեկում վե՛ճն ընդամենը հայտը երկու լուպե ուշացնելու հիմքով էր (տե՛ս թիվ ԵԱԶԳ/2320/02/12 քաղաքացիական գործը www.datalex.am դատական տեղեկատվական համակարգում,
- 9 Տե՛ս Андреева Л.В., «Закупки товаров и энергосервисных работ для федеральных государственных нужд: правовое регулирование», 2-е изд., перераб. и доп.; М.: «Волтерс Клувер», 2011, պարագրաֆ 4.3.2, ինտերնետային աղբյուր՝ <http://www.twirpx.com/file/533493/>, վերջին մուտքը՝ 10.12.2018 թվականին:
- 10 Պրակտիկայում բավականին հաճախ են հանդիպում այնպիսի դատական գործեր, որոնք կապված են հայտի ապահովման գումարները բռնագանձելու հիմնավորվածության, հայտի ապահովումը սահմանված օրինակելի ձևով ներկայացնելու, տուժանքի ձևով հայտի ապահովման ներկայացման առանձնահատկությունների հետ (տե՛ս, օրինակ, ԵԴ/5755/02/18, ԵԴ/2192/02/18, ԵԱԶԳ/4325/02/17, ԿԴ-2/1386/02/17, ԵԱԶԳ/5638/02/15 քաղաքացիական գործերը www.datalex.am դատական տեղեկատվական համակարգում, վերջին մուտքը՝ 10.12.2018 թվականին):
- 11 Տե՛ս Кичик К.В., Государственный (муниципальный) заказ как средство государственного регулирования экономики: правовые вопросы: диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2011, էջ 203:
- 12 Տե՛ս Мартыненко Г.И., Размещение заказов на поставки товаров, выполнение работ, оказание услуг для государственных и муниципальных нужд, Право и экономика. 2006. № 10. СПС «КонсультантПлюс». Պարբ. 35:
- 13 Տե՛ս, օրինակ, Белов В.Е. Поставка товаров, выполнение работ, оказание услуг для государственных нужд: правовое регулирование, Норма: ИНФРА-М, 2011, էջ 175 կամ Герасимов Р., Выбор лучшего предложения при закупках работ научного и научно-производственного характера // Конкурсные торги, 2004, Приложение N8 (150), էջ 9-14:
- 14 Տե՛ս թիվ ԵԱԶԳ/0371/02/16 քաղաքացիական գործը www.datalex.am դատական տեղեկատվական համակարգում, վերջին մուտքը՝ 10.12.2018 թվականին:

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

RESUME - РЕЗЮМЕ

TENDER PROCEDURE AS A PROCUREMENT PROCEDURE

Nane Sahakyan,
PhD student at Civil Law Chair of YSU,
Chief expert of the legal expert service of
the Court of Cassation of the Republic of Armenia

Tenders (competitions) are the most competitive public procurement procedures. Therefore, it is important to conduct a thorough analysis of the procedure for holding tenders, taking into account that other public procurement procedures also use the same procedure.

Tenders are held through the meetings of the evaluation committee, which determines the winner. In our opinion, the main disadvantage of the tender is that the winner is usually determined on the basis of the price offered, which may cause further problems of communication with quality characteristics.

Keywords: *public procurement, procurement procedures, tender (competition), qualification criteria, invitation, application, price offer.*

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕНИЯ КОНКУРСОВ КАК ПРОЦЕДУРА ЗАКУПОК

Нанэ Саакян
Аспирант кафедры гражданского права ЕГУ,
Главный специалист юридической экспертной службы
Кассационного суда Республики Армения

В статье рассматривается процесс проведения конкурса как наиболее конкурентоспособная процедура государственных закупок. Следовательно, важно провести тщательный анализ порядка проведения конкурсов, принимая во внимание тот факт, что в остальных процедурах применяется тот же порядок, учитывая особенности этих процедур.

Конкурсы проводит оценочная комиссия, которая определяет победителя. По нашему мнению, основным недостатком порядка проведения конкурса является то, что победитель обычно определяется исключительно на основе предложенной им цены, что может вызвать дальнейшие проблемы в связи с качеством предлагаемых услуг.

Ключевые слова: *государственные закупки, процедуры закупок, конкурс, квалификационные критерии, приглашение, заявка, ценовое предложение.*

Բանալի բառեր - *պերսոնալն գնումներ, գնման ընթացակարգեր, մրցույթ, որակավորման չափանիշներ, հրավեր, հայր, գնալիև տալիսը:*

Միտո ԱՄԻՐԻՍԱՆՅԱՆ

ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁ

«Հանրային իրավունքի իրավաբանական անձանց» հասկացությունը և տեսակները հիմնականում ամրագրված են ռոմանդերմանական իրավունքի երկրների մասնավորապես՝ Գերմանիայի, Ֆրանսիայի, Իսպանիայի, Մոլդովայի, Վրաստանի օրենսդրությունների մեջ, որտեղ, որպես կանոն, հանրային իրավունքի իրավաբանական անձեր են պետությունը, վարչատարածքային միավորները, համայնքները, հանրային հիմնարկները, հանրային կորպորացիաները, կրոնական կազմակերպությունները, քաղաքական կուսակցությունները և այլն¹։ Ընդ որում, պետք է արձանագրել, որ հանրային իրավունքի իրավաբանական անձանց տեսակները տարբեր երկրներում տարբեր են, և դրանք ազգային համակարգում ներառելիս չպետք է մեխանիկորեն փոխառել։ Յուրաքանչյուր երկրի ազգային համակարգը, ելնելով պատմական ավանդույթներից, դոկտրինալ մեկնաբանություններից և օրենսդրի կամքից, կարող է հանդես գալ նշանակալից ինքնուրույնությամբ և չներառել այս կամ այն տեսակի՝ ընդհանուր տեսական իմաստով հանրային իրավունքի իրավաբանական անձն իրավաբանական անձանց շարքում։

ՀՀ օրենսդրության մեջ նույնպես ամրագրված է «Հանրային իրավունքի իրավաբանական անձ» կատեգորիան. ՀՀ Սահմանադրության (06.12.2015թ. փոփոխություններով) 180-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանել է, որ՝ «Համայնքը հանրային իրավունքի իրավաբանական անձ է», մինևույն ժամանակ 189-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանել է, որ հանրային իրավունքի իրավաբանական անձ է նաև

միջհամայնքային միավորումը։

Բնական է, որ հանրային իրավունքի իրավաբանական անձի կատեգորիան չի կարող սահմանափակվել՝ միայն վերոթվարկյալ անձանցով։ ՀՀ օրենսդրության մեջ հանրային իրավունքի իրավաբանական անձանց կատեգորիայի իրավական ամրագրումը պետք է հանգեցնի նաև նրանց տեսակների առավել ամբողջական սահմանմանը, որի տարատեսակներ կարծիքով, պետք է հանդիսանա պետությունը։

Ինչպես նշել է Գ. Ելլինեկը. «Եթե պետությունն իրավունքի սուբյեկտ է և եթե ֆիզիկական անձ չէ, ապա այն կարող է լինել միայն իրավաբանական անձ (կորպորացիա), չնայած ունի մի շարք առանձնահատկություններ՝ ի համեմատություն սովորական իրավաբանական անձանց²։

Պետությունը՝ որպես իրավաբանական անձ դիտելու հարց, առաջինը բարձրացվել է Գերմանիայում Վ. Ալբրեխտոնի կողմից XIX դարի 30-ական թվականներին։ Արդյունքում՝ այս գաղափարը պաշտպանվել է նաև Գ. Գերբերի կողմից, որն իր «Գերմանական իրավունքի համակարգը» գրքում (1865) նշել է, որ հանրային իրավունքի կառուցակարգի անհրաժեշտ պայման է պետությունը դիտել որպես իրավաբանական անձ։ Ըստ Գ. Գերբերի՝ պետությունն իր ամբողջության մեջ պետք է բնորոշվի որպես իրավաբանական անձ, բայց ոչ թե ընդհանուր ընկալմամբ, որը բնորոշ է մասնավոր իրավունքին, այլ որպես «անձ potentior», որն ունի իշխանության տարրեր, որի լիազորություններն արտահայտվում են իրավունքի սուբյեկտի սուբյեկտիվ հան-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

րային իրավունքներով, որի պարտականությունները համապատասխանում են քաղաքացիների իրավունքներին³:

Պետության՝ որպես իրավաբանական անձի կառուցակարգի կառուցույմը, հաշվի առնելով նրա սոցիալական և կորպորատիվ հիմքը, նպատակ է ունեցել սահմանափակել նրա անկառավարելի իշխանությունը և նրա գործունեությունը ենթարկել իրավաբանական նորմերի կարգավորումներին (սահմանադրություններին և օրենքներին): Միևնույն ժամանակ այդպիսի մոտեցումը թույլ էր տալիս դիտարկելու որպես պետության հիմք ինքնին հասարակությունը և ընդգծել պետության ներկայացուցչական բնույթը հասարակության հետ հարաբերություններում: Այն թույլ էր տալիս շեշտադրելու 2 կարևոր պահեր՝ 1. հնարավորություն տալ պետությունը ներկայացնելու որպես «կազմակերպված corpus» (կազմակերպական կազմավորում), որի գործունեությունը նորմատիվորեն կարգավորված է, 2. պետությունը մեկնաբանել որպես իրավաբանական պատասխանատվության սուբյեկտ, որը մասնավոր անձանց ապահովում էր ազատությունների և իրավունքների երաշխիքներով⁴:

Գաղափարը, որ պետությունը կարիք ունի իրավաբանական անձի կառուցակարգի շուտակյան մինչև հեղափոխական հեղինակները (Ֆ. Կոկոչկին⁵, Ն. Էսմեն⁶) նույնպես պաշտպանել են: Ի. Ա. Իլինի կարծիքով, պետությունը ոչ միայն միություն է, այլ իրավական միություն, որը կազմավորվում է մարդկանց կողմից, որը գործում է իրավական նորմերով: Դա նշանակում է, որ պետությունը գոյություն ունի ոչ թե բնությունից, այլ կազմավորվում է մարդկանց կողմից՝ այն ոչ ֆիզիկական իր է (օրինակ տարածք), ոչ պարզապես մարդկանց բազմություն, այն իրենից ներկայացնում է մարդկանց միություն, որոնք կապված են միասնական իրավունքով, իշխանությամբ և տարածքով. պետությունը մարդկանց միություն է որպես մեկ ամբողջություն⁷: Բացահայտելով այս

իրավաբանական անձի բնույթը՝ Ա. Իլինը գալիս է եզրահանգման, որ պետությունը ոչ թե հիմնարկ է, որը սպասարկում է այլ անձանց կարիքները, այլ կորպորացիա. այն իրավաբանական անձ է, որն իր մեջ ներառում է նրանց, որոնց համար այն գոյություն ունի: Այս իրավաբանական անձը ունի ոչ թե մասնավոր իրավական, այլև հանրային իրավական բնույթ, քանի որ նա հիմնականում ունի իշխանական լիազորություններ: Պետությունը միություն է, որն լիազորված է իշխել իր անդամների նկատմամբ, նրանց համար հրապարակել իրավական նորմեր և հրամաններ, ղեկավարել նրանց և դատել⁸:

Ներկայումս հետխորհրդային 2 պետություններում՝ Հայաստանի Հանրապետությունում և Ռուսաստանի Դաշնությունում այն իրավակարգավորումը, որ պետությունը քաղաքացիական օրենսդրությամբ ու այլ իրավական ակտերով կարգավորվող հարաբերություններում հանդես է գալիս այդ հարաբերությունների մյուս մասնակիցների՝ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց հետ հավասար հիմունքներով մեկնաբանվում է այնպես, որ հանրային իրավական կազմակերպությունների նկատմամբ գոտ կիրառվում են իրավաբանական անձանց վերաբերող կարգավորումները, բայց նրանք այդպիսին չեն հանդիսանում, քանի որ ունեն այսպես կոչված «քաղաքացիական իրավունքի հատուկ սուբյեկտի» կամ «քաղաքացիական շրջանառության հատուկ մասնակիցների» կարգավիճակ⁹:

«Իրավունքի հատուկ սուբյեկտի» կառուցակարգը, որը կիրառվել է հանրային իրավական կազմավորումների հետ կապված, ծագել է խորհրդային ժամանակաշրջանում և իր ամրագրումն է ստացել գործող ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում: Խորհրդային և ժամանակակից իրավաբանների մի մասի կարծիքով, այս խմբի սուբյեկտներին չի կարելի ճանաչել որպես քաղաքացիական իրավունքի իրավաբանական անձ, քանի որ նրանք հանդես են գալիս որպես քաղա-

քացիական շրջանառության մասնակիցների ինքնուրույն խումբ¹⁰:

Սակայն, կարծում ենք, որ քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտների այլ «երրորդ տարատեսակ», բացի ֆիզիկական և իրավաբանական անձանցից, գոյություն ունենալ չի կարող, այն պատճառով, որ իրավաբանական անձանց վերաբերող նորմերը տարածելով հանրային իրավական կազմավորումների նկատմամբ՝ օրենսդիրը հենց դրանով հավասարեցնում է դրանց իրավաբանական անձանց, չնայած և ճանաչում է, որ ինքնին այդ սուբյեկտների բնույթը հնարավորություն չի տալիս նրանց վրա տարածելու իրավաբանական անձանց վերաբերող բոլոր նորմերը:

ՀՀ ԲՕ-ի 128-րդ հոդվածը սահմանում է, որ Հայաստանի Հանրապետության և համայնքների նկատմամբ քաղաքացիական օրենսդրությամբ և այլ իրավական ակտերով կարգավորվող հարաբերություններում կիրառվում են իրավաբանական անձանց մասնակցությունը սահմանող նորմերը, եթե այլ բան չի բխում օրենքից կամ տվյալ սուբյեկտների առանձնահատկություններից: Այս առումով, կարծում ենք, վերը նշված դրույթից կարելի է բխեցնել 2 հակասական կարծիք: Մի դեպքում կարելի է եզրահանգել, որ օրենսդիրը քննարկվող սուբյեկտներին չի նույնականացնում իրավաբանական անձանց և սահմանում է իրավաբանական անձանց վերաբերող նորմերի սուբսիդիար կիրառություն, իսկ մյուս դեպքում ինքնին ձեռնպահ մնալով՝ նրանց իրավաբանական անձի կարգավիճակ շնորհելուց նույնացնում է իրավաբանական անձանց հետ: Սակայն, իրավաբանական անձի իրավունքներ ունենալը և իրավաբանական անձ չհանդիսանալը ներքին հակասություն է, և այն չի կարելի թույլատրելի համարել: Այս համատեքստում Վ. Ե. Չիռլիմն արդարացիորեն նշում է, որ դժվար թե կարելի է միաժամանակ լինել և չլինել, ունենալ և չունենալ, ինչպես չի կարելի լինել մի քիչ հողի¹¹:

Մեր կարծիքով, իրավաբանական անձանց վերաբերող իրավական նորմերի սուբսիդիար կիրառելիությունը, որը թույլատրելի է միայն որոշակի դեպքերում, ծառայում է որպես օրենսդրական պահանջ որպես քննարկվող սուբյեկտների նույնականացման անհնարություն՝ պահանջելով իրավակիրառողից նրանց միջև սկզբունքային տարբերությունների հաստատում, որի կառուցակարգը պետք է լինի հենց հանրային իրավունքի իրավաբանական անձը:

Ընդ որում՝ պետք է արձանագրենք, որ ներկայումս պետությունը միջազգային իրավունքում կրում է պատասխանատվություն (ռեստիտուցիայի, սատիսֆակցիայի, ռեպարացիայի կամ ռետորսիայի ձևերով) որպես իրավաբանական անձ: Իսկ Եվրոպական միության բոլոր երկրները Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի առջև նման պատասխանատվություն կրում են որպես հանրային իրավունքի իրավաբանական անձեր¹²: Պետությանը իրավաբանական անձի կարգավիճակ տալը իրավաբանական-տեխնիկական հնարք է, որը օգտագործվում է ժամանակագրորեն նրանց իրավական ընտանիքի անդամ հանդիսացող գրեթե բոլոր երկրների կողմից¹³:

Պետությանը, որպես հանրային իրավունքի իրավաբանական անձի, բնորոշ են հետևյալ հատկանիշները՝ 1. Ցանկացած պետության հիմնադրման և գործունեության նպատակն է երկրի ժողովրդի ընդհանուր շահերի բավարարումը, այսինքն՝ պետությունը իրականացնում է հանրային գործառնություններ, 2. պետությունը և նրա մարմիններն ունեն իշխանական լիազորություններ, 3. այն հանդիսանում է հանրային և մասնավոր բնույթի իրավունքների և պարտականությունների կրող, օժտված է իրավասուբյեկտությամբ 4. ունի գույքային հիմք՝ պետական սեփականություն, 5. հիմնադրվում և լուծարվում է հատուկ կարգով, 6. մասնակցում է քաղաքացիական շրջանառությանն այլ սուբյեկտների հետ հավասարու-

քյան հիմունքներով:

Որպես կանոն, պետությունը քաղաքացիաիրավական հարաբերություններին մասնակցում է իր մարմինների միջոցով: Ինչպես նշել է Ա. Ա. Պուշկինը՝ պետությունը առանց իր մարմինների չի կարող գործունեություն ծավալել, անգամ չի կարող տնօրինել իր սեփականությունն անկախ նրանից խոսքը գնում է քաղաքացիական, թե այլ օրինակ՝ վարչաիրավական հարաբերությունների մասին¹⁴:

Ինչ վերաբերում է պետության և պետական մարմինների փոխհարաբերակցությանը ապա պետք է նշել, որ մի շարք երկրներում, որոնք ճանաչում են հանրային իրավունքի իրավաբանական անձանց ինստիտուտը, պետական մարմինները ընդհանուր կանոնի համաձայն հանրային իրավունքի իրավաբանական անձ չեն համարվում: Անգամ Վ. Ե. Չիռլիինը նշում է, որ իրեն հայտնի չէ որևէ երկիր, որտեղ պետական մարմինն տրված լինի հանրային իրավունքի իրավաբանական անձի կարգավիճակ¹⁵:

Ֆրանսիայում պետությունը, որպես հանրային իրավունքի իրավաբանական անձ, «ներառում» է բազմաթիվ մարմիններ՝ կենտրոնական (նախագահն ու վարչապետն իրենց ծառայություններով, նախարարություններ), լոկալ ծառայություններ (ոստիկանությունը (պրեֆեկտ) իր ծառայություններով, նախարարությունների ապակենտրոնացված ծառայություններ, իրենց ներկայացուցչությունները մարզերում): Այս մարմիններից ոչ մեկը չունի իրավաբանական անձի կարգավիճակ՝ նրանք հանդես են գալիս պետության անունից¹⁶: Պետական մարմինները՝ որպես իրավաբանական անձ չեն դիտվում նաև Գերմանիայում¹⁷:

Նիդերլանդների քաղաքացիական օրենսգիրքը (գիրք 2, հոդված 2.1) սահմանում է, որ պետությունը, նահանգները և մունիցիպալ կամավորումները և այլ մարմինները, որոնց Հոլանդիայի Սահմանադրությամբ տրված է իրավական կարգավիճակ հանրային իրավուն-

քի իրավաբանական անձերն են: Իսկ պետական լիազորություններ ունեցող այլ մարմինները իրավաբանական անձեր են, եթե նրանց այդպիսի կարգավիճակ է տրված օրենքով¹⁸: Այսինքն, այստեղ նույնպես որպես ընդհանուր մոտեցում սահմանված է, որ պետական մարմիններն ընդհանուր կանոնի համաձայն չեն հանդիսանում իրավաբանական անձեր:

Համանման մոտեցում է որդեգրել նաև Մոլդովան կրկին սահմանելով, որ պետական մարմինները չեն հանրային իրավունքի իրավաբանական անձինք, սակայն այնուամենայնիվ, որոշ պետական մարմինների շնորհիվում են նման կարգավիճակ: Օրինակ, Մոլդովայի ՔՕ-ի «չանրային իրավունքի իրավաբանական անձինք» վերտառությամբ 58-րդ հոդվածը սահմանում է, որ մարմինները, որոնք լիազորված են իրականացնելու կառավարության գործունեության (լիազորության) մի մասն ունեն իրավաբանական անձի իրավունքներ, եթե, իհարկե, այն բխում է օրենքի կարգավորումներից կամ այն դեպքերում, երբ այն ուղղակիորեն նախատեսված է օրենքով, կենտրոնական կամ տարածքային կառավարման մարմինների ընդունած ակտերից: Այդպիսի օրինակ կարող է լինել Մոլդովայի հեռուստատեսության և ռադիոյի համակարգող խորհրդի կարգավիճակը¹⁹:

Մոտեցումը, որը բացառում է հանրային մարմինների իրավաբանական անձի կարգավիճակի ճանաչման անհրաժեշտությունը, ենթադրում է կառուցակարգը, որը ընդունված է բազմաթիվ արտասահմանյան երկրներում և իրենից ներկայացնում է հանրային իրավական կազմավորումների և նրա մարմինների միջև փոխհարաբերությունների կարգավորում «իրավաբանական անձը՝ իրավաբանական անձի մարմին» անալոգիայով: Սակայն այն անխուսափելիորեն ենթադրում է հանրային իրավական կազմավորումների իրավական ճանաչում՝ որպես հանրային իրավունքի իրավաբանական անձ²⁰: Ինչպես նշել

է Մ. Ի. Բրազինսկին, «... համակարգը որպես այդպիսին չի կարող մասնակցել քաղաքացիական հարաբերություններին առանձին միավորների հետ միասին», մնան վիճակը պետք է դիտել որպես «խաղի կանոնների խախտում», որոնք սահմանում են կոլեկտիվ սուբյեկտների մասնակցությունը քաղաքացիական շրջանառությանը»²¹:

Վ. Գ. Ռուդակովայի արդարացի կարծիքով, պետական մարմինների ինքնուրույն իրավասուբյեկտության ժխտումը հանդիսանում է այսօրվա դրությամբ գիտության և պրակտիկայի մեջ առկա պետության և պետական մարմինների՝ որպես անկախ սուբյեկտների քաղաքացիական շրջանառությանը մասնակցելու տարանջատման խնդրի միջոց²²: Այսինքն՝ որոշելու համար, թե արդյոք պետական մարմիններին անհրաժեշտ է տալ իրավաբանական անձի կարգավիճակ պետք է քննարկման առարկա դարձնել այդ մարմինների իրավասուբյեկտության առկայության կամ բացակայության հարցը:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ նշենք, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 129 հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ պետական մարմինները Հայաստանի Հանրապետության անունից իրենց գործողություններով կարող են գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ ու պարտականություններ ձեռք բերել ու իրականացնել, ինչպես նաև դատարանում հանդես գալ իրենց իրավասության շրջանակներում: Թե որոնք են պետական մարմինները, դրանց ոչ ամբողջական ցանկը սահմանված է օրենքով: «Պետական կառավարման համակարգի մարմինների մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածը սահմանում է, որ Սահմանադրության 159-րդ հոդվածին համապատասխան՝ պետական կառավարման համակարգի մարմիններն են *նախարարությունները*, ինչպես նաև *Կառավարությանը, վարչապետին և նախարարություններին ենթակա մարմինները*: Վերոթվարկյալ պետա-

կան մարմիններից բացի՝ ՀՀ օրենսդրությունն առանձնացնում է անկախ պետական մարմինների կատեգորիան որպիսիք են կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը, հեռուստատեսության և ռադիոյի հանձնաժողովը, հաշվեքննիչ պալատը²³:

2018 թվականի մարտի 23-ին ընդունվել է «Կառավարչական իրավահարաբերությունների կարգավորման մասին» ՀՀ օրենքը²⁴, որի առաջին հոդվածի համաձայն՝ քննարկվող օրենքով կարգավորվում են պետական մարմնում, ինչպես նաև ենթակա պետական մարմնում կառավարչական և քաղաքացիական իրավահարաբերությունները, ենթակա պետական մարմնի մասնակցության հիմնական պայմանները, որտեղ սահմանվել են միասնական կանոնները: Քննարկվող օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պետական մարմինը, օրենսդրությամբ նախատեսված դեպքերում նաև ենթակա պետական մարմինը Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով Հայաստանի Հանրապետության անունից իր գործողություններով կարող է ձեռք բերել ու իրականացնել գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ ու պարտականություններ:

Իսկ թե ինչպես է պետական մարմինը մասնակցում քաղաքացիական շրջանառությանը սահմանված է քննարկվող օրենքի 12-րդ հոդվածի 1-ին մասում, ըստ որի՝ պետական մարմինն իր իրավասության սահմաններում գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ, ինչպես նաև քաղաքացիաիրավական այլ պարտականություններ է ձեռք բերում և իրականացնում է գլխավոր քարտուղարի միջոցով: Գլխավոր քարտուղարն օրենսդրությամբ սահմանված կարգով պատասխանատու է պետական մարմնի լիազորությունների իրականացման կազմակերպական, անձնակազմի կառավարման, ֆինանսատնտեսական գործառնությունների իրականացման և *քաղաքացիաիրավական հարաբերություններ*

րի մասնակցության համար: Այստեղից հարց է առաջանում՝ պետական մարմինը գլխավոր քարտուղարի միջոցով գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ է ձեռք բերում միայն պետության անունից գործելու դեպքում, թե նաև իր անունից իր նյութատեխնիկական ապահովվածության համար:

ՀՀ պետական մարմինների կողմից կնքված պայմանագրերի²⁵ վերլուծությունը մեզ թույլ է տալիս նշելու, որ ներկայումս պետական մարմինները քաղաքացիական իրավահարաբերություններին մասնակցում են ոչ միայն նպատակ ունենալով ձեռք բերել իրավունքներ և պարտականություններ պետության համար, այլ նաև առանձնացնում են իրենց սեփական կարիքները և ձեռք են բերում իրավունքներ և պարտականություններ իրենց համար:

Նման վարքագծի իրավական հիմք է այն, որ «Կառավարչական իրավահարաբերությունների կարգավորման մասին» օրենքի 5-րդ հոդվածի 11-րդ մասի համաձայն՝ պետական մարմնի, օրենսդրությամբ նախատեսված դեպքերում նաև ենթակա *պետական մարմնի կարիքների համար* գնումները կատարվում են «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված կարգով:

Իսկ «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածը սահմանում է, որ Օրենքի իմաստով պատվիրատու է հանդես գալիս՝

ա. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ և Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով նախատեսված *պետական կառավարման և տե-*

ղական ինքնակառավարման մարմինները, պետության կամ համայնքների հիմնարկները (...):

Այսպիսով, ներկայումս մի կողմից պետական մարմինը մասնակցում է քաղաքացիական շրջանառությանը՝ որպես պետական իշխանության մարմին, ձեռք բերելով և իրականացնելով գույքային և անձնական ոչ գույքային իրավունքներ պետության անունից և պետության համար, մյուս կողմից այն կարծես, թե կորցնում է մարմնի կարգավիճակը և որպես իրավասուբյեկտ իրավաբանական անձ գործում է իր անունից իր սեփական կարիքները բավարարելու նպատակով:

Մեր կարծիքով, թեև պետական մարմինները կարող են ունենալ իրենց սեփական կարիքները, այնուամենայնիվ, ցանկացած պետական մարմնի կարիք հանդիսանում է նաև պետության կարիք, և համապատասխան պետական մարմինները չեն կարող համարվել իրավասուբյեկտ և իրենց կարիքները բավարարելու նպատակով պայմանագրեր պետք է կնքեն պետության անունից, որպիսի պայմաններում կասկած չի մնա առ այն, որ ՀՀ-ում պետական մարմինները նույնպես օժտված չեն իրավասուբյեկտությամբ և կարիք չկա նրանց տալ հանրային իրավունքի իրավաբանական անձի կարգավիճակ: Պետական իշխանության մարմինները պետք է մնան իրավական ձև, որոնց միջոցով պետք է իրացվի պետության իրավասուբյեկտությունը: Պետությունը քաղաքացիական շրջանառության մեջ հանդես չի կարող գալ իր մարմիններից դուրս:

ԱՄՍ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

¹ Հանրային իրավունքի իրավաբանական անձանց տեսակներն առավել մանրամասն տես՝ Ս. Ամիրխանյան «Հանրային իրավունքի իրավաբանական անձանց հիմնական տեսակներն արտասահմանյան երկրներում», Դատական իշխանություն, Երևան, 2017, թիվ 9-10 (219-220), 13-20:

² Տե՛ս Еллинек Г., Общее учение о государстве, СПб., 1908, с. 123.
³ Տե՛ս Garrido Falla Fernando Tratado de Derecho Administrativo. Vol. 1. Madrid.: Instituto de Estudios Politicos. 1976. P. 353.
⁴ Տե՛ս Ястребов О.А., Юридическое лицо публичного права: сравнительно-право-

вое исследование: дис. докт. юрид. наук. Москва, 2010, с. 262-263.

⁵ Տե՛ս Կոփոշկին Փ., Русское государственное право. М., 1908, с. 60.

⁶ Տե՛ս Էսմեն Н., Общие основания конституционного права. М., 1914, с. 33.

⁷ Տե՛ս Իльин И.А., Теория права и государства. М., 2003, с. 45.

⁸ Տե՛ս Իльин И.А., Теория права и государства. М., 1915, с. 161-162, 166:

⁹ Տե՛ս Гражданское право: учебник / под ред. Ю.К. Толстого, А.П. Сергеева. М., 1996, էջ 154; Гражданское право: учебник / отв. ред. Е.А. Суханов, 2-е изд., Т. I, М., 2002, с. 282-283, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք, Առաջին մաս, Երևանի համալսարանի հրատարակչություն, Երևան 2009, էջ 166:

¹⁰ Տե՛ս Братусь С.Н., Субъекты гражданского права. М., 1950, с. 241; Гражданское право / Под ред. Е.А. Суханова, Т. 1, М., 2002, էջ 282; Гражданское право / Под ред. А.П. Сергеева и Ю.К. Толстого, Т. 1, М., 2001, с. 190.

¹¹ Տե՛ս Чиркин В.Е., Субъекты конституционного права в частноправовых отношениях// Журнал российского права, 2007, № 2.

¹² Տե՛ս Чиркин В.Е., Юридическое лицо публичного права. М., НОРМА, 2007, с. 108-109.

¹³ Տե՛ս Freitas do Amaral, Diogo Curso de direito administrativo. Vol. 1, Coimbra: Almedina. 1993, p. 201-202.

¹⁴ Տե՛ս Ленин об экономической роли Советского государства и вопрос о гражданской правосубъектности государства // Вопросы государства и права: Сб. статей. М., Юрид. лит., 1970, с. 40.

¹⁵ Տե՛ս Чиркин В.Е., նշված աշխատությունը, էջ 217:

¹⁶ Տե՛ս Талапина Э.В., Административное право Франции сегодня // Ежегодник сравнительного правоведения, 2004, с. 139-140.

¹⁷ Տե՛ս М.Г. Кузык, Ю.В. Симачев, Государственные корпорации в России: создание и эволюция в 2007-2012 годах, Москва, 2013, с. 26.

¹⁸ Տե՛ս Netherlands Civil Code, 1992 Book 2 Legal Persons, էլեկտրոնային ռեսուրս http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=91671&p_country=NLD&p_classification=01.03 (վերջին մուտք 01.03.2019)

¹⁹ Տե՛ս Кодекс телевидения и радио Республики Молдова. Закон республики Молдова N 260-XVI от 27 июля 2006 г. / Monitorul Oficial. N 131 -133 от 11 августа 2006 г.

²⁰ Օրինակ, Վրաստանի 1997 թ. ՔՕ-ը (հոդված 24 մաս 4) հարցը կարգավորում է հետևյալ կերպ. սահմանված է, որ պետությունը մասնակցում է քաղաքացիաիրավական հարաբերություններում այնպես , ինչպես մասնավոր իրավունքի իրավաբանական անձինք: Պետությունը իրավունքներ է պարտականություններ է ձեռք բերում իր մարմինների միջոցով (նախարարություններ, պետական վարչություններ և այլն), որոնք չեն համարվում իրավաբանական անձեր:

²¹ Տե՛ս Брагинский М.И., Участие советского государства в гражданских правоотношениях, М., 1981, с. 28-29.

²² Տե՛ս В.Д. Рудакова, «Гражданско-правовой статус публичных юридических лиц», Москва, 2014, с. 66.

²³ Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրություն (2016թ. դեկտեմբերի 15-ի փոխախոսություններով) հոդվածներ 194, 196 և 198:

²⁴ Տե՛ս «Կառավարչական իրավահարաբերությունների կարգավորման մասին» 23.03.2018 թ., ՀՀ օրենք (ՀՕ-207-Ն) հոդված 1:

²⁵ Տե՛ս Առողջապահության նախարարության կողմից իրականացված «2017-0491-2019» ծածկագրով գնման ընթացակարգի արդյունքում կնքված պայմանագրի մասին հայտարարություն, ՀՀ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարարության կողմից «ՏԿՏՏՆ-ԳՀԱՇԶԲ-2019/1Ն» ծածկագրով գնման ընթացակարգի կնքված պայմանագրի մասին հայտարարություն, էլկտրոնային ռեսուրս <http://gnumner.am/hy/search/> (վերջին մուտք 01.03.2019):

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE STATE AS A LEGAL ENTITY OF PUBLIC LAW

Siro Amirkhanyan

PhD student at YSU Chair of Civil Law

In this article, the subject of study is that the RA legislation de facto establishes the structure of legal entities, establishing that communities and inter-community unions are legal entities of public law, refrains from defining other types of legal entities of public law. According to the author, the types of legal entities of public law are not limited to this, and first of all the state should be considered as such, since the subsidiary application of legal rules relating to legal entities, which is allowed only in certain cases, serves as a legal order to identify the state as a legal entity of public law.

Keywords: *state, state bodies, legal entity, legal entity of public law, legal entity type.*

ГОСУДАРСТВО КАК ЮРИДИЧЕСКОЕ ЛИЦО ПУБЛИЧНОГО ПРАВА

Сиро Амирханян

Аспирант кафедры гражданского права ЕГУ

В данной статье предметом изучения является факт, что Законодательство РА де-факто дает определение понятию «юридическое лицо», устанавливая, что общины и межобщинные союзы являются юридическими лицами публичного права, тем самым воздерживаясь от определения других видов юридических лиц публичного права. По нашему мнению, виды юридических лиц публичного права не ограничиваются этим, и в первую очередь государство должно считаться таким, поскольку субсидиарное применение правовых норм, касающихся юридических лиц, которое допускается только в определенных случаях, служит законным требованием для идентификации обсуждаемого субъекта как юридического лица публичного права.

Ключевые слова: *государство, государственные органы, юридическое лицо, юридическое лицо публичного права, вид юридического лица.*

Բանալի բառեր - *պետություն, պետական մարմիններ, իրավաբանական անձ, հանրային իրավունքի իրավաբանական անձ, իրավաբանական անձի տեսակ:*

Инна НЕРСЕСЯН

*Магистр права, помощник заведующего кафедрой гражданского права и гражданского процессуального права юридического факультета
Российско-Армянского (Славянского) университета*

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО ПОЛОЖЕНИЯ ЭКСПЕРТА, СВИДЕТЕЛЯ И ПЕРЕВОДЧИКА В АДМИНИСТРАТИВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

1. Некоторые вопросы определения понятий «субъекты правоотношений», «субъекты административного судопроизводства», «правосубъектность» и «административная процессуальная правосубъектность».

Для того, чтобы определить круг лиц, участвующих в административных судебно-процессуальных отношениях, необходимо сначала определить круг лиц, которые обладают административной процессуальной правосубъектностью и являются субъектами административных судебно-процессуальных отношений. Однако перед тем как исследовать поставленный вопрос, конечно же необходимо дать определение таким понятиям как «субъекты правоотношений», «субъекты административного судопроизводства», «правосубъектность» и «административная процессуальная правосубъектность».

В юридической науке «субъект правоотношения», как и любое правовое явление, не имеет единого общепризнанного определения. Многие авторы отождествляют данный термин с понятием «субъект права». Так, например, О.Ф. Скакун определил субъекты правоотношений как индивидуальные или коллективные субъекты права, которые используют свою правосубъектность в конкретном правоотношении, выступая реализаторами субъективных юридических прав и обязанностей, полномочий и юридической ответственности¹. В суде-

ниях таких ученых-юристов, как С.Ю. Наумов, А.С. Мордовец, Т.В. Касаева, субъекты правоотношений – участники конкретных правовых отношений (люди и их объединения), выступающие в качестве носителей предусмотренных законом прав и обязанностей². Однако наряду с подходом об отождествлении понятий «субъекты права» и «субъекты правоотношения» в юридической науке сформировалась позиция, разграничивающая данные понятия лишь на основании того, что субъект права не всегда может участвовать в правоотношениях (например, если он недееспособен), более того, лицо не может быть субъектом одновременно нескольких правоотношений.

Исходя из изложенных определений, можно сделать вывод о том, что ядром понятий «субъект права» и «субъект правоотношения» является такое понятие, как «правосубъектность».

А что из себя представляет правосубъектность и как она определяется в правовой доктрине? Исследование данного понятия ведется на общетеоретическом и отраслевом уровнях. Многие авторы определяют правосубъектность как способность быть субъектом права, вступать в различные правовые отношения. Она включает в себя три элемента: правоспособность (способность иметь права и обязанности), дееспособность (способность своими действиями осуществлять права и обязанности), деликтоспособность

(способность самостоятельно нести ответственность). Правосубъектность рассматривается как юридическое свойство, качество лица, правовое состояние его принадлежности к правовой системе и является одной из обязательных юридических предпосылок правоотношений³. Не будем проводить подробный анализ указанных терминов и отметим лишь тот важный факт, что способность вступать в различные правовые отношения, а соответственно, быть субъектом правоотношений определяется правосубъектностью лица.

В содержание таких широких юридических концепций, как «субъекты права» и «правосубъектность», включаются такие понятия, как «субъекты административного судопроизводства» и «административная процессуальная правосубъектность» как их разновидности. Исследование последних двух понятий играет ключевую роль для рассмотрения и определения места и роли эксперта, свидетеля и переводчика в административном судопроизводстве, поскольку есть необходимость ответить на вопрос о признании указанных лиц субъектами административного судопроизводства, которые имеют административную процессуальную правосубъектность.

В.В. Яркова считает, что субъекты административного судопроизводства – это участники возникших при рассмотрении и разрешении дел административного судопроизводства процессуальных отношений. Яркова также подчеркивает тот факт, что субъекты административного судопроизводства в зависимости от степени влияния на исход дела и характера заинтересованности имеют разное процессуальное положение⁴.

Понятие административной процессуальной правосубъектности, включая две ее составляющие, раскрывается в законодательстве об административном судопроизводстве. Согласно ст. 4 Кодек-

су административного судопроизводства (КАС) РА, способность иметь процессуальные права и нести процессуальные обязанности в административном судопроизводстве – это административная процессуальная правоспособность, а способность своими действиями осуществлять процессуальные права и нести обязанности – это административная процессуальная дееспособность. Очевидно, что закрепляя понятия и определенные требования к административной процессуальной правосубъектности, законодатель дает возможность определять, какие лица могут быть субъектами административного судопроизводства.

2. Классификации субъектов административного судопроизводства.

Предлагаем рассмотреть классификацию субъектов административного судопроизводства в рамках законодательства РА и РФ.

Глава 5 КАС РА, именуемая «Участники административного судопроизводства», установила круг субъектов судебного процесса: стороны (истец и ответчик) и третьи лица. Конечно же, можно сказать, что КАС РА предусматривает также возможность участия эксперта, свидетеля и переводчика в административных судебно-процессуальных отношениях, и, тем самым указанные лица могут считаться субъектами административного судопроизводства. Однако необходимо подчеркнуть, что отсутствие правовых норм, признающих эксперта, свидетеля и переводчика участниками либо лицами, участвующими в деле, значительно занижает и снижает их роль и процессуальный статус.

Однако считаем важным подчеркнуть, что несмотря на установленный столь узкий круг участников административного судопроизводства, армянский законодатель не исключает возможности участия эксперта, свидетеля и переводчика в административном судебном процессе, так

как некоторые их права и обязанности закреплены в иных главах и статьях Кодекса административного судопроизводства РА. Не закрепляя права и обязанности указанных лиц отдельными статьями в главе об участниках административного судопроизводства, Кодекс административного судопроизводства РА наделяет эксперта, свидетеля и переводчика судебно-процессуальной правосубъектностью (если свидетель несовершеннолетний, то лишь правоспособностью). Это означает, что данные лица могут считаться субъектами административного судопроизводства.

Например, российский законодатель классифицировал состав участников административного судопроизводства по двум группам с соответствующими подгруппами, которые указаны в таблице 2.

какова его роль в административном судопроизводстве.

Эксперт – это то лицо, которое может принимать участие в любых процессуальных отношениях (а именно, в уголовно-процессуальных, гражданско-процессуальных и т.д.), поэтому многими учеными-юристами в доктрине процессуального права сформированы схожие представления о понятии и роли эксперта.

В административном судопроизводстве РФ эксперт – это лицо, которое обладает специальными знаниями и которому в случаях, предусмотренных кодексом, поручено провести экспертизу и дать заключение по вопросам, поставленным перед ним и требующим специальных знаний, в целях выяснения обстоятельств по конкретному административному делу⁵. В арбитражном судопроизвод-

Таблица 2. Субъекты административного судопроизводства	
<p>1. Лица, участвующие в деле:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Стороны, ✓ Заинтересованные лица, ✓ Прокурор, ✓ Органы, организации и лица, обращающиеся в суд в защиту интересов других лиц или неопределенного круга лиц. 	<p>2. Иные участники судебного процесса:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Представители, ✓ Лица, осуществляющие содействие правосудию: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Эксперт, ▪ Специалист, ▪ Свидетель, ▪ Переводчик, ▪ Секретарь судебного заседания

Считаем важным обратить внимание на тот факт, что Кодекс административного судопроизводства РФ в главе, устанавливающей круг участников административных судебно-процессуальных отношений, включает в состав участников фактически всех субъектов административного судопроизводства. Считаем такой подход законодателя приемлемым.

3. Некоторые вопросы о правовом положении эксперта в административном судопроизводстве.

Определение понятия «эксперт» играет немаловажную роль, так как оно дает возможность понять, кто такой эксперт и

стве РФ эксперт – это лицо, обладающее специальными знаниями по касающимся рассматриваемого дела вопросам и назначенное судом для того, чтобы дать заключение в случаях и порядке, предусмотренных кодексом⁶. В гражданском судопроизводстве РА экспертом может быть дееспособное физическое лицо, которое имеет определенное образование, способности, навыки или опыт, а в случаях, предусмотренных законом, также квалификацию (разрешение, лицензия, удостоверение и т.д.)⁷.

Исходя из изложенных определений, можно выделить главные признаки лица, являющегося экспертом, кто есть экс-

перт. Эксперт – это лицо, которое имеет специальные знания и дает заключение по определенным вопросам. На последний фактор следует обратить особое внимание, так как заключение, которое дает эксперт, является доказательством, лежащим в основе разрешения судебного спора.

Считаем важным подчеркнуть, что Кодекс административного судопроизводства РА не предусматривает определения понятия «эксперт», что в правоприменительной практике может привести к путанице между понятиями «эксперт» и «специалист» (участие специалиста в административном судопроизводстве по законодательству об административном судопроизводстве РА не предусматривается).

Права и обязанности эксперта в рамках законодательства об административном судопроизводстве РА носят нецелостный разьединенный характер, так как закреплены в различных главах и статьях Кодекса административного судопроизводства РА, а некоторые, на наш взгляд, основополагающие права и обязанности эксперта законом не предусмотрены. Например, Кодекс административного судопроизводства РА не предусматривает право эксперта на ходатайство о предоставлении ему разрешения на проведение экспертизы при полном или частичном уничтожении объектов исследования, либо с существенным изменением его свойств, а также не предусматривает обязанность обеспечить сохранность предоставленных ему объектов исследования и возратить их в суд вместе с заключением или сообщением о невозможности дать заключение, в тех случаях, если проведение экспертизы связано с полным или частичным уничтожением объектов исследования либо с существенным изменением его свойств. Эксперт должен получить на это разрешение суда в виде судебного решения.

Также считаем важным обратить вни-

мание на тот факт, что эксперт по законодательству об административном судопроизводстве РА лишен возможности предоставлять ходатайства или заявления о неявке в суд по уважительным причинам. Считаем, что введение института заблаговременного извещения о неявке в суд может положительно отразиться на правоприменительной практике административного правосудия, так как возможность предоставления ходатайства или заявления о неявке в суд по уважительным причинам позволит суду отложить судебное заседание. Данный институт довольно-таки успешно действует в административном судопроизводстве Российской Федерации.

Пересмотр Кодекса административного судопроизводства РА и внесение в него поправок в статьях, закрепляющих правовое положение эксперта, необходимо лишь на том основании, что эксперт выдает одно из важных доказательств, дающих возможность разрешить административный спор – заключение, и потому роль эксперта в административно-судебном процессе высока. Так, например, по Кодексу административного судопроизводства РФ эксперт – это лицо, осуществляющее содействие правосудию. Исходя из этого, Кодекс административного судопроизводства РФ закрепляет правовое положение эксперта отдельной статьей, которую в правоприменительной практике можно цитировать в качестве источника для определения правового положения эксперта.

4. Некоторые вопросы о правовом положении свидетеля в административном судопроизводстве.

При проведении исследования правового положения свидетеля в административном судопроизводстве, то первое, о чем следует задуматься – это вопрос о том, кто такой свидетель и какова его роль в судебном процессе.

По толковому словарю Ожегова в первом значении «свидетель» – это тот, кто

лично присутствовал при каком-либо событии, очевидец, а во втором значении «свидетель» – это человек, располагающий сведениями об обстоятельствах дела и вызванный для дачи показаний суду или следствию⁸. Законодательное определение понятия «свидетель» в разных отраслях процессуального права дается немного в разных формулировках, но суть данного понятия едина для всего процессуального права. Так, например, по Гражданскому процессуальному кодексу РА «свидетель» – это любое физическое лицо, которому могут быть известны сведения об определенных фактах, имеющих значение для разрешения определенного спора⁹. По Арбитражному процессуальному кодексу РФ свидетель – это лицо, располагающее сведениями о фактических обстоятельствах, имеющих значение для рассмотрения дела¹⁰. Таким образом, роль свидетеля заключается в одном – осуществление содействия правосудию в рамках дачи сведений о фактах, имеющих значение для разрешения конкретного судебного спора.

Статья 33 Кодекса административного судопроизводства РА именуется «Показания свидетеля». Однако сама статья закрепляет не требования к свидетельским показаниям, а определение понятия «свидетель», а круг лиц, которые не могут выступать в статусе свидетеля, круг лиц, имеющих право на отказ от дачи показаний, а также некоторые иные положения. Согласно ч. 1 ст. 33 КАС РА свидетелем может быть любое лицо, которому могут быть известны какие-либо фактические обстоятельства по конкретному судебному делу.

В рамках исследования прав и обязанностей свидетеля, необходимо опять-таки подчеркнуть, что Кодекс административного судопроизводства РА не закрепляет правовой статус свидетеля единой статьей и не признает его участником административного судопроизводства, несмотря на то, что свидетель является источ-

ником доказательств и играет большую роль в разрешении судебного спора.

Считаем, что точное определение понятия «свидетель» и установление полного правового статуса свидетеля в административном судопроизводстве необходимо также с той точки зрения, что закон должен быть доступным и понятным не только юристам-профессионалам, но и гражданам, которые не всегда по своему желанию выступают в том или ином правовом статусе, а возможность знать свои права и обязанности очень важна с точки зрения защиты прав человека.

Считаем должным обратить внимание на то факт, что свидетель по законодательству об административном судопроизводстве РА лишен возможности предоставлять ходатайства или заявления о неявке в суд по уважительным причинам. Считаем, что институт заблаговременного извещения о неявке в суд может положительно отразиться на правоприменительной практике административного правосудия, так как возможность предоставления ходатайства или заявления о неявке в суд по уважительным причинам позволит суду отложить судебное заседание. Данный институт довольно-таки успешно действует в административном судопроизводстве Российской Федерации.

5. Некоторые вопросы о правовом положении переводчика в административном судопроизводстве.

Понятие «переводчик» не является спорным либо проблематичным в отличие, например, от понятия «эксперт», которое некоторыми юристами воспринимается как синонимичное понятию «специалист».

Основная функция переводчика в судебном процессе – это осуществление переводов, для которого он и наделяется определенными процессуальными правами и обязанностями.

Ст. 20 Конституции РА с изменениями от 06.12.2015 года установила, что госу-

дарственным языком Армении является армянский язык. Данное положение означает, что вся государственная письменность в Армении должна осуществляться на армянском языке, а документы на иностранном языке в рамках определенных процессов при необходимости должны быть переведены на армянский язык.

Ст. 9 Главы 2 («Принципы административного судопроизводства») Кодекса административного судопроизводства РА закрепила принцип языка судопроизводства, согласно которому все процессуальные документы должны быть представлены с надлежащим переводом на армянский язык, так как суд не принимает документы на иностранном языке. Этой же статьей предусматриваются некоторые иные требования в части языка административного судопроизводства, а также некоторые права и обязанности переводчика (например, переводчик имеет право задавать вопросы с целью уточнений для правильности перевода).

Считаем, что права переводчика не должны предусматриваться статьей, закрепляющей один из принципов административного судопроизводства РА, так как административные процессуальные права переводчика никак не могут считаться «основными началами», на которые должно опираться все остальное текущее законодательство об административном судопроизводстве. Считаем, что содержание ст. 9, именуемой «Язык административного судопроизводства», должно быть изменено, а административные процессуальные права и обязанности переводчика должны устанавливаться отдельной статьей.

Также считаем важным обратить внимание на тот факт, что переводчик по законодательству об административном судопроизводстве РА лишен возможности предоставлять ходатайства или заявления о неявке в суд по уважительным причинам. Считаем, что институт заблаговременного извещения о неявки в суд может

положительно отразиться на правоприменительной практике административного правосудия, так как возможность предоставления ходатайства или заявления о неявке в суд по уважительным причинам позволит суду отложить судебное заседание. Данный институт довольно-таки успешно действует в административном судопроизводстве Российской Федерации.

6. Выводы и предложения.

На основании изложенного считаем, что:

1. эксперт, свидетель и переводчик обладают административной процессуальной правосубъектностью (исключением являются лишь несовершеннолетние свидетели) и являются субъектами административного процессуального права;

2. кодекс административного судопроизводства РА не устанавливает точный, полный и цельный состав лиц, участвующих в деле, закрепляя в Главе 5 лишь процессуальный статус истца, ответчика и третьих лиц, в то время как само участие эксперта, свидетеля и переводчика в административном судопроизводстве допускается и, более того, в определенных ситуациях их участие является обязательным;

3. кодекс административного судопроизводства РА не предусматривает институт заблаговременного извещения о неявке в суд. Закрепление такого института в рамках процессуального статуса эксперта, свидетеля и переводчика может стать промежуточным вариантом между принятием судом решения об отложении судебного заседания и решения о приводе;

4. необходимо также отметить, что закон должен быть доступным и понятным не только для юристов-профессионалов (судей, адвокатов и т.д.), но и для граждан, которые не имеют юридического образования, но в определенных ситуациях не по своей воле, а иногда и по своей воле, принимают участие в администра-

тивных судебно-процессуальных отношениях. Учитывая этот факт, армянский законодатель должен установить процессуально-правовой статус лиц, участвующих в деле отдельной главой и отдельными статьями Кодекса административного судопроизводства РА;

5. и самое главное, необходимо улучшить армянское законодательство. С этой точки зрения, предлагаемые нами изменения должны способствовать развитию и дальнейшему совершенствованию законодательства об административном судопроизводстве, а также положительно отразиться на правоприменительной практике.

Основываясь на изложенных выводах, в заключении данной статьи, предлагаем изменить Главу 5 Кодекса административного судопроизводства РА изменить и переименовать ее в «Лица, участвующие в деле».

Предлагаем в Главу 5 Кодекса административного судопроизводства РА внести следующие изменения:

«Статья 14. Лица, участвующие в деле.

1. Лицами, участвующими в деле являются:

- 1) Участники судопроизводства;
- 2) Иные лица, участвующие в деле.

2. Участниками судопроизводства являются стороны (истец и ответчик) и третьи лица.

3. Иными лицами, участвующими в деле являются:

- 1) Эксперт;
- 2) Свидетель;
- 3) Переводчик».

Предлагаем главу 5 Кодекса административного судопроизводства РА пополнить следующими статьями:

«Статья 16¹. Эксперт.

1. Экспертом является лицо, которое обладает специальными знаниями и которому в случаях и порядке, предусмотренных настоящим Кодексом, поручено провести экспертизу и дать заключение

по вопросам, поставленным перед ним в целях выяснения обстоятельств по конкретному административному делу.

2. Эксперт имеет право с разрешения суда:

1) знакомиться с материалами административного дела, относящимися к объекту судебной экспертизы;

2) участвовать в судебных заседаниях, задавать вопросы участникам по вопросам, относящимся к объекту исследования;

3) ходатайствовать о предоставлении ему дополнительных объектов, необходимых для того, чтобы дать заключение, либо привлечь к производству судебной экспертизы других экспертов;

4) ходатайствовать о предоставлении ему разрешения на проведение экспертизы при полном или частичном уничтожении объектов исследования либо с существенным изменением его свойств;

5) излагать в заключении выявленные в ходе проведения экспертизы обстоятельства, которые имеют отношение к объекту исследования и по поводу которых ему не были поставлены вопросы;

6) отказаться от дачи заключения по вопросам, выходящим за пределы специальных знаний, а также в случаях, если представленные ему материалы недостаточны для дачи заключения. Отказ от дачи заключения должен быть заявлен экспертом в письменном виде с изложением мотивов отказа.

1. Эксперт обязан:

1) по вызову суда явиться в суд, провести полное исследование объектов, дать обоснованное и объективное заключение в письменной форме, отражающее ход и результаты проведенных им исследований;

2) обеспечить сохранность предоставленных ему объектов исследования и вернуть их в суд вместе с заключением или сообщением о невозможности дать заключение. Если проведение экспертизы связано с полным или частич-

ным уничтожением объектов исследования либо с существенным изменением его свойств, эксперт должен получить на это разрешение суда в виде судебного решения;

3) явиться по вызову суда для личного участия в судебном заседании и ответить на вопросы, связанные с проведенным исследованием, а также дать объяснения о предоставленном заключении.

3. Эксперт не вправе самостоятельно собирать материалы для проведения экспертизы, вступать в личные контакты с участниками судебного процесса, если это ставит под сомнение его незаинтересованность в исходе административного дела, а также разглашать сведения, которые стали ему известны в связи с проведением экспертизы, или сообщать о результатах экспертизы кому-либо, за исключением суда, назначившего ее.

4. Эксперт не вправе перепоручить проведение экспертизы другому эксперту.

5. Если эксперт не может по вызову суда явиться в суд, он обязан заблаговременно известить об этом суд с указанием причин неявки.

6. За дачу заведомо ложного заключения эксперт может быть привлечен к уголовной ответственности, о чем он предупреждается судом и дает подписку.

7. Если экспертизу проводит экспертное учреждение, то за дачу заведомо ложного заключения привлекается к уголовной ответственности тот эксперт (эксперты), которому было поручено проведение экспертизы».

«Статья 16². Свидетель.

1. Свидетелем является лицо, которому могут быть известны какие-либо сведения о фактических обстоятельствах, имеющих значение для рассмотрения и разрешения административного дела.

2. Не подлежат допросу в качестве свидетелей:

1) защитник прав человека, представитель или адвокат по тем обстоятельствам, которые им стали известны в связи с исполнением своих обязательств;

2) священнослужители религиозных организаций по тем обстоятельствам, которые им стали известны из исповеди;

3) судьи по тем обстоятельствам, которые стали известны при вынесении судебных актов;

4) иные лица в предусмотренных законом случаях.

3. Лицо, вызванное в качестве свидетеля, обязано явиться в суд в назначенное время (за исключением случая, предусмотренного частью 4 настоящей статьи), сообщить сведения по существу рассматриваемого административного дела, которые известны ему лично, ответить на дополнительные вопросы суда и лиц, участвующих в деле. Не являются доказательствами сведения, сообщенные свидетелем, если он не может указать источник своей осведомленности.

4. Свидетель может быть допрошен судом в месте своего пребывания, если он вследствие болезни, старости, инвалидности или других уважительных причин не в состоянии явиться в суд по вызову.

5. Если свидетель не может явиться в суд по вызову, он обязан заблаговременно известить об этом суд с указанием причин неявки.

6. Если вызванный свидетель не явится на судебное заседание по причинам, признанным судом неуважительными, суд вправе вынести решение о его принудительном приводе. Решение суда исполняется немедленно в порядке, установленном Законом Республики Армения «О принудительном исполнении судебных актов».

7. За дачу заведомо ложных показаний и за отказ от дачи показаний по мотивам, не предусмотренным Конституцией и настоящим Кодексом РА, сви-

детель несет уголовную ответственность, о чем он предупреждается судом и дает подписку.

8. Свидетель вправе:

1) отказаться от дачи показаний в случаях, предусмотренных частью 9 настоящей статьи;

2) давать показания на родном языке или на языке, которым он владеет;

3) пользоваться услугами переводчика в установленном законом порядке;

4) заявлять об отводе переводчика, участвующего в его допросе.

9. Отказаться от дачи свидетельских показаний вправе:

1) гражданин против самого себя;

2) супруг против супруга, дети, в том числе усыновленные, против родителей, усыновителей и родители, усыновители против детей, в том числе усыновленных;

3) опекун или попечитель против лиц, над которыми установлены опека или попечительство».

«Статья 16³. Переводчик.

1. Переводчиком является лицо, свободно владеющее языком, на котором осуществляется административное судопроизводство, и другим языком, знание

которого необходимо для перевода с одного языка на другой, либо лицо, свободно владеющее техникой общения с глухими, немыми, глухонемыми.

2. Переводчик вправе:

1) отказаться от участия в судебном процессе, если он не владеет языком в объеме, необходимом для перевода;

2) задавать другим участникам судебного процесса вопросы для уточнения перевода;

3) делать замечания по поводу правильности записи перевода, которые подлежат занесению в протокол судебного заседания.

3. Переводчик обязан:

1) по вызову суда явиться в суд;

2) полно и правильно переводить объяснения, показания, заявления лиц, не владеющих языком, на котором ведется судопроизводство;

4. Если переводчик не может по вызову суда явиться в суд, он обязан заблаговременно известить об этом суд с указанием причин неявки.

5. За заведомо неправильный перевод переводчик несет уголовную ответственность, о чем он предупреждается судом и дает подписку».

УИРС - ԱՄԻՐԼ 2019 Յ - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱԾ Իշխանություն

¹ Скакун О.Ф., Теория государства и права: Учебник, Харьков: Консум; Ун-т внутр. Дел, 2000, 704 с. / Электронная книга <https://law-book.online/page/pvv/ist/ist-16--idz-ax308--nf-128.html> (21.10.2018).

² Общая теория государства и права : учебник / под ред. С.Ю. Наумова, А.С. Мордовца, Т.В. Касаевой, Саратов: Саратовский социально-экономический институт (филиал) РЭУ им. Г.В. Плеханова, 2018, с. 191.

³ Якимов А.Ю., Статус субъекта права (теоретические вопросы) / Государство и право, 2003, № 4, с. 9.

⁴ Яркова В.В., Административное судопроизводство: учебник для студентов ВУЗ-ов, Екатеринбург-Москва, 2016, с. 19.

⁵ Кодекс административного судопроизвод-

ства Российской Федерации от 08.03.2015 N 21-ФЗ / <http://www.consultant.ru>.

⁶ Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации от 24.07.2002 N 95-ФЗ (ред. от 03.08.2018) / <http://www.consultant.ru>.

⁷ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք 09.04.2018 թվականի դրությամբ, համարը ՀՕ-110-Ն / www.arlis.am.

⁸ Толковый словарь Ожегова онлайн <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=28082> (29.10.2018).

⁹ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք 09.04.2018 թվականի դրությամբ, համարը ՀՕ-110-Ն/ www.arlis.am.

¹⁰ Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации от 24.07.2002N 95-ФЗ (ред. от 03.08.2018) / <http://www.consultant.ru>.

RESUME - ԱՄՓՈՓՈՒՄ

SOME PROBLEMS OF THE LEGAL STATUS OF AN EXPERT, A WITNESS AND A TRANSLATOR IN THE ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Inna Nersesyan

Master of Law, Assistant Head of the Chair of Civil Law and Civil Procedural Law of the Faculty of Law of the Russian-Armenian (Slavonic) University

This article addresses the issues of determining and establishing the legal status of an expert, a witness and a translator in administrative proceedings in the republic of Armenia. the article presents study of legal doctrine and Russian law in the framework of the procedural position of persons involved in the administrative case. based on the study certain proposals were made on amending the code of administrative legal proceedings of the Republic of Armenia.

Keywords: expert, witness, translator, legal personality, subjects of the judicial process.

ՓՈՐՉԱԳԵՏԻ, ՎԿԱՅԻ ԵՎ ԹԱՐԳՄԱՆՉԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳՎՎԻՃԱԿԻ ՀԻՄՆԱԽՆԳԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Իննա Ներսեսյան

Իրավագիտության մագիստրոս, Հայ-Ռուսական (Սլավոնական) համալսարանի իրավագիտության ֆակուլտետի քաղաքացիական իրավունքի և քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի վարիչի օգնական

Սույն հոդվածում ներկայացված են փորձագետի, վկայի և թարգմանչի վարչադատավարական կարգավիճակի հիմնախնդիրները, նշված հասկացությունների սահմանումները: Ուսումնասիրվել է փորձագետի, վկայի և թարգմանչի վարչադատավարական կարգավիճակն իրավաբանական դոկտրինայի և Ռուսաստանի Դաշնության վարչական դատավարության իրավունքի համատեքստում: Ներկայացվել են Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու համապատասխան առաջարկներ:

Բանալի բառեր - փորձագետ, վկա, թարգմանիչ, իրավասուբյեկտություն, դատավարության սուբյեկտներ

Ключевые слова: эксперт, свидетель, переводчик, правосубъектность, субъекты судебного процесса.

ԱՄՈՍ - ԱՄՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՉԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Артур ПОГОСЯН

*Судья Апелляционного административного суда Республики Армения,
старший преподаватель Российско-армянского университета,
кандидат юридических наук, доцент*

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛНЕНИЯ СУДЕБНЫХ АКТОВ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

В соответствии с ч. 1 ст. 3 Конституции РА «уважение и защита основных прав и свобод человека и гражданина – обязанности публичной власти». В то же время, ч. 1 ст. 61 Конституции РА гарантирует право каждого иметь эффективную судебную защиту своих прав и свобод. Более того, согласно ч. 1 ст. 63 Конституции РА, «каждый имеет право на справедливое, публичное разбирательство своего дела независимым и беспристрастным судом в разумный срок».

Соответственно, на государственные органы возложена обязанность по своевременной реализации норм права с целью защиты и эффективного обеспечения прав и свобод человека и гражданина, в частности, «inter alia», права на суд. Гарантированное, в том числе, ст. 6 «Конвенции о защите прав человека и основных свобод», право на суд рассматривалось бы иллюзорным в том случае, если государство допускало бы неисполнение окончательного решения суда, вступившего в законную силу. В связи с этим, на законодательном уровне регламентируется не только порядок рассмотрения и разрешения судебных дел, но и процесс претворения в жизнь принятых и вступивших в законную силу судебных актов. Так, до сих пор не подвергается сомнению тезис о том, что «не было бы никакой пользы в правосудии, если бы решения суда не приводились в исполнение (...)»¹.

Следует отметить, что вопрос о количестве стадий судопроизводства, в частности, относительно включения в данный

процесс исполнения правоприменительного акта в качестве последней стадии, до сих пор остается дискуссионным в научных кругах. Так, такие ученые до-революционных лет как Г. Вербловский, Е.В. Васьковский, К.И. Малышев, рассматривали исполнительное производство как часть гражданского процесса². К примеру, К.И. Малышев отмечал, что окончанием процесса является «решение (...), приведенное в исполнение»³. Данная позиция господствовала и в советский период⁴, поскольку нормы, регулирующие исполнительное производство, преимущественно были сосредоточены в процессуальных кодексах.

На сегодняшний день большинство правоведов также разделяют эти взгляды. Так, Н.И. Матузов указывает, что невыполненное решение сводит на нет весь правоприменительный процесс⁵. Однако многие исследователи теории права настаивают на том, что правоприменение завершается вынесением правоприменительного акта⁶, в то время как некоторые авторы в качестве завершающей стадии правоприменительного процесса выделяют доведение содержания принятого решения до сведения заинтересованных лиц⁷.

Согласно доктрине Европейского суда по правам человека (ЕСПЧ), срок судопроизводства начинается с момента возбуждения гражданского дела и прекращается не в момент вынесения окончательного решения по делу в последней инстанции, а в момент исполнения окон-

чательного решения по делу⁸. Иными словами, ЕСПЧ рассматривает своевременное исполнение судебного акта в качестве составной части права на судебное разбирательство в разумный срок.

Подобный подход встретил свое отражение также в действующих законодательных актах. Так, из общего контекста правового регулирования становится ясно, что суд продолжает иметь свою вовлеченность также в процесс исполнения судебных актов. Например, судом может быть дано разъяснение по поводу предоставленного исполнительного листа и прочее (ст. 35 Закона РА «О принудительном исполнении судебных актов»).

По нашему мнению, осуществляемый в суде правоприменительный процесс, или судопроизводство, завершающийся принятием судебного акта, порождает необходимость реализации в правовой действительности правовой нормы, иными словами, воплощения в жизнь вынесенного положения. В связи с этим, правоприменительная деятельность в суде не завершается банальным вынесением судебного решения или его доведением до соответствующих заинтересованных лиц, а напротив, решение должно быть фактически исполнено в рамках исполнительного производства, являющегося завершающей стадией судебного процесса.

Заслуживает внимание то обстоятельство, что процесс исполнения судебных актов не следует воспринимать лишь в качестве применения государственными органами мер принудительного характера, направленных на выполнение участником судебного процесса возложенных на него обязанностей, поскольку применение императивных мер не должно подменять собой возможность исполнения судебного решения на добровольных началах. И только при отказе от добровольного исполнения решения суда правообладатель вправе обратиться в судебный орган с требованием о принудительном

исполнении решения суда.

На наш взгляд, добровольное исполнение судебного постановления несет ряд преимуществ перед принудительным, так как, во-первых, сокращается срок окончательного разрешения судебного спора, во-вторых, отсутствует необходимость возмещения расходов на осуществление исполнительских действий, в-третьих, должник не ограничивается в возможности беспрепятственного пользования и распоряжения своим имуществом. Однако практика свидетельствует о низком уровне случаев добровольно исполненных судебных актов, что обуславливает чрезмерную загруженность службы судебных исполнителей, в то время как государство, в сущности «per se», приветствует добровольное исполнение судебных решений в связи с отсутствием необходимости применения и траты публичных ресурсов.

По нашему мнению, низкий показатель добровольного исполнения судебных решений преимущественно связан с существующей в обществе атмосферой правового нигилизма, вызванного низким уровнем правосознания, что характеризуется игнорированием принятых судебных актов. Как отмечала Л.Н. Заводская, «отказ от добровольного исполнения, как правило, означает, что судебным решением разрешен лишь правовой конфликт, однако социальный конфликт не получил надлежащего разрешения»⁹.

Таким образом, подчеркивая значимость практики добровольного исполнения судебных решений, считаем, что развитие и стимулирование добровольного исполнения судебного решения необходимо рассматривать в качестве перспективного направления повышения эффективности исполнительного производства.

В том случае, если же судебный акт не исполняется на добровольных началах, лицо, в пользу которого он вынесен,

может обратиться в суд с требованием о выдаче исполнительного листа с целью инициирования принудительного исполнения. Принудительное исполнение судебных актов осуществляется в рамках исполнительного производства.

С учетом того, что исполнение судебных актов справедливо рассматривается в качестве неотъемлемого компонента процесса «судебного разбирательства», возникает вопрос об обоснованности отнесения исполнительного производства к юрисдикции именно исполнительной власти.

Так, например, традиционно в России органы принудительного исполнения формировались и функционировали при судебных учреждениях. Лишь начиная с XVIII века и до середины XIX века принудительное исполнение было сконцентрировано в руках исполнительной или административной власти. Тем не менее, в 1864 году в результате судебной реформы были восстановлены должности судебных приставов при суде¹⁰. Следует отметить, что на сегодняшний день в таких государствах, как Германия, Испания, органы принудительного исполнения действуют при судебных органах.

В частности, М.Н. Марченко считает, что «из всех признаков и черт, характерных для любой власти, и, в частности, для судебной, на первый план выступает ее способность не только принимать те или иные касающиеся поведения людей акты, но и полностью реализовывать их в жизни»¹¹. В то же время А.Ф. Изварина отмечает, что «судебное восстановление права выступает как высший уровень защиты и восстановления нарушенного права. И никто, никакая другая процедура другой ветви власти обеспечить этот высший уровень защиты и восстановления нарушенного права не в состоянии»¹².

По нашему мнению, отмеченная точка зрения вполне обоснована, поскольку сегодня судебная власть неоправданно огра-

ничена в возможности управления и контроля за исполнительным производством тогда, когда речь идет о реализации ее же судебных актов. Считаем, что судебная власть, как никто другой, заинтересована в претворении в жизнь своих же судебных решений, поскольку неисполнение судебных актов либо их ненадлежащее или несвоевременное исполнение непременно сказывается на авторитете самой судебной системы. Более того, известно, что за разрешением ряда вопросов в соответствии с действующим законодательством как стороны судопроизводства, так и принудительный исполнитель обязаны обращаться в суд, что также свидетельствует о ведущей и перманентной роли суда в текущих процессах по исполнению судебных актов. В результате, на наш взгляд, деятельность органов исполнительного производства искусственно оторвана от юрисдикции судебной власти, что сказывается на эффективности реализации решений последней.

Таким образом, вызывает сомнение господствующая позиция по отнесению органов исполнительного производства в ведение исполнительных органов власти. Так, к примеру, в Республике Армения Служба принудительного исполнения действует при Министерстве юстиции РА.

Как известно, с целью инициирования принудительного исполнения судебного акта правообладатель обращается в суд первой инстанции для получения исполнительного листа. Наряду с иными сведениями, в исполнительном листе судьи отмечали срок для предъявления исполнительного листа к исполнению, но начиная с 1 апреля 2018 года это потеряло свою актуальность. Дело в том, что в соответствии с изменениями от 21.12.2017 года в Законе РА «О принудительном исполнении судебных актов» обязанность по предъявлению исполнительного листа к исполнению была возложена на суд,

уполномоченный выдавать соответствующие исполнительные листы.

Согласно вступившим с 1 апреля 2018 года в законную силу законодательным изменениям, суд отправляет исполнительный лист в Службу принудительного исполнения судебных актов в электронном виде после предъявления кредитором или его представителем заявления по предоставлению исполнительного листа.

Следует отметить, что внедрение подобной системы было направлено на упрощение порядка обращения участников гражданского и административного процесса с целью сокращения документооборота в судах и получения исполнительного листа. Так, достаточно обратиться лишь в судебный орган, который сам, посредством электронной системы, отправит в электронном виде соответствующий исполнительный лист в Службу принудительного исполнения. Однако, на наш взгляд, действующая система наряду с многочисленными плюсами в некоторой степени сковывает участников судебного процесса в возможности добровольной реализации судебного акта без дополнительных издержек в связи с осуществляемым исполнительным производством. В частности, на практике зачастую правообладатель, получая исполнительный лист, сообщает об этом должнику, который, опасаясь предсто-

ящего исполнительного процесса, самостоятельно на добровольных началах исполняет возложенные на него взыскания.

Более того, на сегодняшний день выдача исполнительных листов является прерогативой судов первой инстанции, независимо от факта обжалования судебного решения и нахождения материалов судебного дела в той или иной инстанции, в то время как, на наш взгляд, целесообразно санкционирование правовых рычагов также для судов апелляционной и кассационной инстанций, постановлениями которых могут быть, в том числе, отменены и изменены решения судов первой инстанции.

В свете отмеченного выше, следует подчеркнуть, что значимость эффективной реализации исполнительного производства трудно переоценить в сфере судопроизводства и, по большому счету, в общественной жизни государства, поскольку уровень исполнения судебных актов является не чем иным как «лакмусовой бумажкой», объективным индикатором состояния как судебной системы, так и государственной власти в целом. В связи с этим, вопросы, касающиеся стимулирования развития и совершенствования механизма исполнения судебных решений должны всегда находиться в орбите исследования правоведов.

¹ Аристотель Политика. М., 2002, с. 230.
² Васьковский Е.В., Учебник гражданского процесса, М., 1914, с. 7; Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона, с. 450.
³ Малышев К.И., Курс гражданского судопроизводства, Т. 2., СПб., 1875, с. 36
⁴ Авдюков М.Г., Исполнение судебных решений. М., 1960; Зейдер Н.Б., Гражданские процессуальные правоотношения. Саратов, 1965; Курс советского гражданского процессуального права, Т. 2, М., 1981, с. 322; Лесницкая Л.Ф. и др., Исполнительное производство. М., 1989 и др.

⁵ Магузов Н.И., Малько А.В., «Теория государства и права» учебник, с. 163.
⁶ Алексеев С.С., Право. Азбука. Теория. Философия. Опыт комплексного исследования, М., 1998, с. 127; Перевалов В.Д., Теория государства и права, М., 2005, с. 220-221; Лазарев В.В. Действие права. Реализация права // Теория государства и права / Под ред. В.К. Бабаева, М., 2002, с. 453 и др.
⁷ Венгеров А.Б., Теория государства и права: Учеб. для юрид. Вузов, М., 2000, с. 270-273; Марченко М.Н., Теория государства и права: Учеб., М., 2004, с. 612; Питголкин А.С. Теория государства и права, М., 2003, с. 253.

Судебное исполнительное право

- ⁸ Постановление ЕСПЧ от 15 января 2009 г. по делу «Бурдов против Российской Федерации» // Российская хроника Европейского суда. Приложение к Бюллетеню Европейского суда по правам человека. Специальный выпуск, 2009, № 4, С. 79-106.
- ⁹ Завадская Л.Н., Реализация судебных решений, вынесенных в порядке искового производства: Автореф. дис, д-ра юрид.наук. М., 1979, с. 9.
- ¹⁰ См. Учреждение судебных установлений. Раздел 9. Гл. 1 // Свод законов Российской империи. Т. XVI. Ч. 1, СПб., 1912, с. 50-54.
- ¹¹ Марченко М.Н. Судебное правотворчество, с. 14.
- ¹² Изварина А., Исполнение судебного решения судом должно быть неотъемлемой частью судебной защиты // Арбитражный и гражданский процесс, 2006, № 9, с. 39.

RESUME - ԱՄՓՈՓՈՒՄ

SOME PROBLEMS OF THE EXECUTION OF JUDICIAL ACTS IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Artur Poghosyan

Judge of Appeal administrative court of the Republic of Armenia, senior lector of the Armenian-Russian university, Candidate of Law Sciences, Associate Professor

Purpose: to present performance of judicial acts in the Republic of Armenia

Methods: historical, interpretative methods are applied formal and logical, comparative and legal and,

Results: the law-enforcement process which is carried out in court or legal proceedings coming to the end with adoption of the judicial act generates need of realization for legal reality of precept of law, otherwise, of the embodiment in life of the taken-out situation. In this regard, law-enforcement activity in court doesn't come to the end with banal adjudication or its bringing to the corresponding interested persons, on the contrary, the decision has to be actually executed within the executive production which is a closing stage of trial.

Emphasizing the importance of practice of voluntary performance of judgments, we consider that development and stimulation of voluntary performance of the judgment need to be considered as the perspective direction of increase in efficiency of executive production.

The dominant position on reference of bodies of executive production to maintaining executive authorities raises doubts. So, for example, in the Republic of Armenia the Service of compulsory execution works at the Ministry of Justice of RA.

It should be noted that introduction of similar system has been directed to facilitation of the address of participants of civil and administrative process for the purpose of reduction of document flow in vessels and obtaining the court order to address, so, enough only to judicial authority which, by means of electronic system, will send the corresponding court order in electronic form to Service of compulsory execution. However, in our opinion, the operating system along with numerous pluses brings and somewhat constraint of participants of trial to possibilities of voluntary implementation of the judicial act without additional costs in connection with the carried-out executive production. In particular, in practice often the owner, receiving the court order, reports about it to the debtor who, being afraid of the forthcoming executive process, independently on a voluntary basis.

Conclusions: It is difficult to overestimate the effective realization of executive production in the sphere of legal proceedings and, by and large, in public life of the state as the level of performance of judicial acts is not what other as «a litmus piece of paper», the objective indicator of a state both judicial system, and the government in general. In this regard, the questions concerning stimulation of development and improvement of the mechanism of performance of judgments have to be in an orbit of a research of jurists always.

Keywords: *the law-enforcement process which is carried out in court or legal proceedings coming to the end with adoption of the judicial act.*

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԳԻՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Արթուր Պողոսյան

ՀՀ վերաքննիչ վարչական դատարանի դատավոր, Հայ-ռուսական համալսարանի ավագ դասախոս, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Կատարողական վարույթի արդյունավետությունը չի կարող գերազանհատվել դատական գործընթացների ոլորտում և ընդհանրապես պետության հասարակական կյանքում, քանի որ դատական ակտերի կատարման մակարդակը ոչ այլ ինչ է, քան ընդհանուր առմամբ ինչպես դատական

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Судебное исполнительное право

համակարգի, այնպես էլ պետական իշխանության օբյեկտիվ ցուցանիշը: Այս առումով դատական որոշումների կատարման կառուցակարգի զարգացման և կատարելագործման խթանմանն առնչվող հարցերը միշտ պետք է լինեն իրավաբանների ուսումնասիրության ուղեծրի մեջ:

Բանալի բառեր - *Դատարանում իրականացվող իրավակիրառ պրոցես կամ դատավարություն, որն ավարտվում է դատական ակտի կայացմամբ*

Ключевые слова: *осуществляемый в суде правоприменительный процесс или судопроизводство, завершающийся принятием судебного акта.*

Երեմիա ԱՍԱՏՐՅԱՆ

ՀՀ ԳԱՍ «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի
քրեաբանության կիրառական հիմնախնդիրների
գիտահետազոտության կենտրոնի քրեաբան

ԹՄՐԱՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԱՊՕՐԻՆԻ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԹՄՐԱՄՈՒԼՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԻ ՈՒ ԳՐԱՆՑ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ՈՐՈՇ ՏԱՐՅԵՐ

Ամբողջ աշխարհում բնրամոլությունը ժամանակակից հասարակության մեծագույն ուղբերգություններից մեկն է, որը հանգեցնում է հսկայական բացասական հետևանքների՝ մարդկության գեոֆունդին պատճառելով անուղղելի վնաս: Թմրամիջոցների, հոգեմետ նյութերի և դրանց «պրեկուրսորների» օգտագործումը, ապօրինի շրջանառությունը, տարածումը լուրջ վտանգ է ներկայացնում ոչ միայն անհատի, այլև ողջ հասարակության և պետության համար՝ սպառնալով պետության անվտանգությանն ու կայունությանը, աղետալի վնասներ հասցնելով երկրի տնտեսությանը, ազգի գեոֆունդին¹: Թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառությունը նաև լուրջ հանցածին գործոն է՝ էական ազդեցություն ունենալով երկրում քրեական իրավիճակի վրա: Թմրանյութեր և հոգեմետ նյութեր ձեռք բերելու նպատակով նյութական միջոցներ հայթայթելու համար կատարվում են հանցանքներ, այդ թվում՝ ծանր և առանձնապես ծանր:

Թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառության հետ կապված հանցագործությունների հանրային վտանգավորությունը, հատկապես վերջին ժամանակաշրջանում, բարձրացել է, որի պատճառով էլ դրա դեմ պայքարը՝ ոչ միայն ներպետական, այլև միջազգային խնդիր է:

Թմրամիջոցների, հոգեմետ (հոգեներգործուն) նյութերի և դրանց «պրեկուրսորների» հետ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կապված ցանկացած գործողություն, որը հակասում է Հայաստանի Հան-

րապետության օրենսդրությանը, կոչվում է թմրամիջոցների, հոգեմետ նյութերի և դրանց պրեկուրսորների ապօրինի շրջանառություն:

Նեղ առումով թմրամիջոցը նյութ է, որը, մուտք գործելով մարդու օրգանիզմ, ազդում է նյարդային համակարգի վրա և, ելնելով օգտագործման ծավալներից ու ժամկետներից, նվազ կամ առավել չափով, փոփոխում է օրգանիզմի մեկ կամ մի քանի ֆունկցիա:

Թմրամոլությունն այն վիճակն է, երբ անձն ապօրինի ճանապարհով պարբերաբար, որոշակի ծավալներով օգտագործում է թմրամիջոց հանդիսացող նյութ կամ հոգեմետ դեղորայք, որոնք ազդում են նյարդային համակարգի վրա և առաջացնում հոգեբանական ու ֆիզիկական կախվածություն²:

Թմրամոլությունը հիվանդություն է: Թեթև թմրամիջոցի գործածումից (մարիխուանա), որի ազդեցությունը դառնում է սովորական, անձը փնտրում է նոր էյֆորիա և աստիճանաբար անցնում ավելի «ծանր» թմրամիջոցի գործածմանը (ավիոն, հերոին), որոնց ազդեցությունը թելադրում է ժամանակ առ ժամանակ ընդունել ավելի բարձր դոզաներ, որն էլ իր հերթին տանում է մարդուն դեպի մահ:

Թմրամիջոցի պարբերաբար օգտագործումը վաղ, թե ոչ առաջ է բերում հոգեկան կախվածություն, իսկ չդադարեցնելու դեպքում՝ նաև ֆիզիկական կախվածություն: Նշանակում է, որ «թմրամոլ» անխորոշում ունեցող հիվանդը պետք է անպայման ունենա հոգեկան կախվա-

ԱՄՍ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ծություն իր իսկ կողմից պարբերաբար օգտագործվող թմրամիջոցից: Մյուս կողմից, եթե անձն օգտագործում է կամ օգտագործել է որևէ թմրամիջոց, բայց նրա մոտ դեռևս հոգեկան կախվածության նշաններ չկան, նա դեռևս թմրամոլ չէ:

Այսինքն՝ թմրամիջոց օգտագործողը որակվում է թմրամոլ այն դեպքում, եթե նրա մոտ ի հայտ է գալիս հոգեկան կախվածություն: Հոգեկան կախվածությունից հետո առաջանում է ֆիզիկական կախվածություն: Երբ անձի մոտ ի հայտ է գալիս ֆիզիկական կախվածություն, ապա կարելի է վատահորեն ասել, որ նրա մոտ կա նաև հոգեկան կախվածություն³:

Ինչպես արդեն նշվեց, թմրամոլության և թունամոլության առաջին և պարտադիր նշանը հոգեկան կախվածության առաջացումն է: Արդեն առկա հոգեկան կախվածությունն այնքան կայուն է, որ անգամ թմրամիջոցների կամ հոգեմետ (հոգեներգործում) նյութերի օգտագործումը դադարեցնելուց հետո մնում է ողջ կյանքի ընթացքում:

Հոգեկան կախվածությունն ունի իր բժշկական բացատրությունը: Թմրամոլության և թունամոլության զարգացումը պայմանավորված է գլխուղեղում կատարվող անդարձելի տեղաշարժերով, օրինակ՝ հատուկ նյարդային ընկալիչների (ռեցեպտորների) փոփոխություններով, զանազան նյութերի (մեդիատորների, օրինակ՝ դոպամին, սերոտոնին, էնդորֆիններ, էնկեֆալիններ և այլն) առաջացման կայուն արգելակմամբ կամ ավելցուկով և այլն:

Եվ վերջապես, ի հայտ են գալիս տվյալ թմրատեսակին հատուկ գրկանքի համախտանիշի (աբստինենտային) նշաններ՝ թմրամիջոցի կամ հոգեմետ նյութի հերթական դեղաչափի ընդունման անհագորդ ցանկություն՝ զուգակցված խորը հոգեկան և ֆիզիկական անախորժ զգացումներով, մարմնի կոտրատվածություն, անքնություն, լուծ, նոխկանք և փսխում, գերգրգռվածություն կամ անտարբերություն և այլն: Եթե կա գրկանքի

համախտանիշ, ապա կարելի է ասել, որ հիվանդի մոտ արդեն ձևավորվել է ֆիզիկական կախվածություն, երբ թմրամոլը ստիպված է լինում արդեն իր ֆիզիկական տառապանքները մեղմելու համար կրկին ու կրկին թմրամիջոցներ օգտագործել:

Առաջացած արատավոր օղակն ի վերջո հանգեցնում է անձի հոգեկան և սոցիալական լրիվ դեգրադացիայի:

Թմրամիջոցների չարաշահումն իր բնույթով քրեածին է: Թմրամիջոցի հենց սկզբնական օգտագործումից առաջինը, որ զգացվում է՝ դա ինքնավերահսկողության թուլացումն է: Այն հանգեցնում է տարբեր հանցագործությունների կատարմանը: Թմրամոլությամբ պայմանավորված հանցագործությունները կարող են դասվել թմրահարբածության վիճակում կատարվող հանցագործությունների շարքին, կարող են լինել թմրանյութ ձեռք բերելու միջոցներ հայթայթելու նպատակով կատարվող հանցագործություններ, կազմակերպված հանցավորության՝ թմրաբիզնեսի դրսևորման ձև և այլն⁴:

Թմրամոլությունը նպաստում է նաև մարդու կյանքի դեմ ուղղված բռնարարքների թվի ավելացմանը, քանի որ որոշ տեսակի թմրանյութեր օգտագործելիս մարդը դառնում է ավելի ագրեսիվ, նրա համար դյուրին է դառնում ցանկացած հակաօրինական արարք կատարելը: Թմրանյութերի ազդեցության տակ կատարվում են բռնություններ, ծեծկռտություններ, մարմնական վնասվածքներ, շահադիստական հանցագործություններ և այլն⁵:

Տարբեր երկրներում և տարբեր ժամանակներում իրականացված քրեաբանական բազմաթիվ հետազոտություններ ցույց են տվել, որ թմրամոլությունն առաջին հերթին ախտահարում է երիտասարդությանը, որն ի վիճակի չի լինում դիմակայելու թմրամիջոցը գոմե մեկ անգամ փորձելու գայթակղությանը և հենց այդ մեկ անգամն էլ դառնում է ճակատագրական⁶:

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 թ. 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

Թմրամոլության դրդապատճառները

Շատ հաճախ երիտասարդները, հատկապես դեռահասության շրջանում, հայտնվում են թմրամոլների խմբերում կամ հանդիպում թմրամիջոց օգտագործողների: Գործնականում գրեթե բոլոր տղաներն իրենց կյանքի ընթացքում թմրամիջոց օգտագործելու առաջարկ են ստանում: Շատերն են կյանքում տարբեր դժվարությունների և խնդիրների հանդիպում, սակայն մարդկանց միայն փոքր մասն է դառնում թմրամոլ: Իսկ ինչու մեկն ընկնում է թմրամիջոցներից կախվածության մեջ, իսկ մյուսը՝ ոչ, թեև երկուսի վրա էլ ազդում են արտաքին նույն գործոնները:

Ինչու է անհատը փորձում այս կամ այն հոգեներգործուն նյութը, թեև շատ անգամ նա քաջ գիտակցում է, որ դա անբույ-լատրելի է և վտանգավոր: Մա բացատրել միայն «ավելորդ» հետաքրքրասիրությամբ՝ բավարար չէ (և հետո՝ ո՞վ կարող է պնդել, այն ավելորդ հետաքրքրասիրություն է, թե՛ ոչ): Բայց, ամեն դեպքում, թմրամիջոցը փորձում է տվյալ անձը և ոչ թե մեկ ուրիշը: Ուրեմն, դրդապատճառները պետք է նախևառաջ փնտրել անձի մեջ: Այսինքն՝ թմրամոլության և թունամոլության սկիզբը բաքնված է տվյալ անձի «ներաշխարհում», որը պայմանակա-նորեն կարելի է անվանել այդ անձի անհատականությամբ պայմանավորված դրդապատճառներ:

Իհարկե, պետք է նշել, որ անձի մոտ կարող են հանդես գալ մասն հակառակը՝ «պաշտպանական» վարքագծեր, որոնք տվյալ անձին անընդհատ հետ են մղելու թմրամիջոց փորձելուց՝ անկախ նրանից, որ իր շրջապատում դա ընդունված է, որ դրա օգտագործումը կնպաստի ընկեր-ների մոտ «հեղինակություն» ձեռք բերելուն և այլն: Այդպիսի «պաշտպանական» գործոններից են սառնասրտությունը, կշռադատված մտածելակերպը, «ոչ» ասելու բարդությանց գերծ լինելը և այլն: Անձի բնավորության առանձնահատկությունները ձևավորվում և հղկվում են

նրա զարգացման ու դաստիարակության ընթացքում և շատ անգամ կախված են ծնողների, դաստիարակների, ուսուցիչների և հասակակիցների ազդեցությու-նից:

Պատկերացրեք, որ դեռահասն ունի թմրամիջոց փորձելու «ներքին ռեզերվ-ներ»: Որպեսզի շղթան փակվի, պետք է որևէ մեկն այդ թմրամիջոցն առաջարկի կամ վաճառի կամ հյուրասիրի և այլն: Այսինքն՝ անհատական դրդապատճառներն առանձին վերցված անհրաժեշտ, բայց հաճախ ոչ բավարար պայմաններ են՝ հոգեներգործուն նյութերի չարաշահման առաջին փորձերը սկսելու համար: Որպեսզի անհատը փորձի որևէ թմրամիջոց կամ հոգեմետ նյութ, հաճախ նրան պետք է լինում նպաստող արտաքին միջավայր, ինչպիսիք են՝ ընկերների ազդեցությունը, թմրամիջոցների տարածվածությունն ու մատչելիությունը, թմրամիջոց օգտագործելու մոդան և հետաքրքրասիրությունը, կենցաղային դժվարություններն ու այլ անձնական խնդիրներ: Այս ամենով ձևավորվում են անհատին շրջապատող արտաքին միջավայրի գործոնները:

Արտաքին գործոններն իրենց հերթին կարող են նպաստել կամ կանխել (նայած, թե որ կողմն է գերակշռում՝ նպաստողը, թե՛ պաշտպանականը) անձի թմրամիջոց կամ հոգեմետ նյութ չարաշահելուն: Այս գործոնները հաճախ հանդես են գալիս որպես թմրամիջոց կամ հոգեմետ նյութ չարաշահելու անհրաժեշտ, բայց ոչ բավարար պայմաններ:

Ի մի բերելով նշենք, որ հոգեներգործուն նյութն առաջին անգամ փորձելուն նպաստում են երկու հիմնական գործոններ.

1. Մարդու անհատական ռիսկային (նպաստող) առանձնահատկությունները,
2. Արտաքին ռիսկային (նպաստող) գործոնները:

Այս գործոններից առնվազն մեկի առկայությունն արդեն բավարար է, որ անձը սկսի որևէ հոգեներգործուն նյութ չարաշահելու իր առաջին քայլերը: Ընդ որում՝

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

սրա հավանականությունը մեծանում է, երբ վերոհիշյալ երկու գործոնները միաժամանակ են հանդես գալիս⁷:

Այսպիսով՝ թմրամիջոց կամ հոգեմետ նյութ չարաշահելու համար գոյություն ունեն արտաքին և ներքին գործոններ, որոնցից յուրաքանչյուրն իր հերթին ունի նպաստող կամ պաշտպանական ենթագործոններ:

Թմրամիջոցի կամ հոգեմեկ նյութի կրկնակի չարաշահում

Ամեն ինչ սկսվում է առաջին փորձից:

Հաճախ ամաչկոտ և իր այս թույլ կողմի մասին քաջ գիտակցող դեռահասը, փորձելով հոգեխթանիչ հաբ, վերափոխվում է ինքնավստահ և «նախկին» բարոյություններից զերծ «հզոր» մի անձնավորության, որը կարող է իրեն այնպիսի արարքներ թույլ տալ, որ հետո զարմանալու է իր իսկ «քաջության» վրա:

Օրինակները շատ են, իսկ արդյունքները՝ հաճախ միևնույնը. դեռահասը սկսում է կրկնակի անգամ օգտագործել նույն թմրամիջոցը կամ էլ փորձարկում մեկ ուրիշը՝ «ավելի լավը»:

Այս փուլում դարձյալ ամեն ինչ կախված է թե՛ անհատից և թե՛ շրջապատող միջավայրից: Մեծ նշանակություն է ստանում մաս նրա տեղեկացվածության մակարդակն այն խնդրի շուրջ, որի մեջ ինքը սկսել է աստիճանաբար մխրճվել: Նա կարող է անգամ չգիտակցել, որ արդեն հայտնվել է քրեական պատասխանատվության դաշտում:

Կան միմյանց լրացնող մի շարք տեսություններ, որոնց հեղինակները փորձում են բացատրել, թե ինչու է անհատը չարաշահում այս կամ այն թմրամիջոցը կամ որևէ հոգեմետ նյութ: Օրինակ, ժառանգականության տեսության կողմնակիցները պնդում են, որ ամեն ինչի, այդ թվում՝ թմրամոլության և թունամոլության հիմքում ընկած է այդ անձի ժառանգական նախատրամադրվածությունը: Այս տեսությամբ է բացատրվում այն երևույթը, որ նույն թմրատեսակն օգտագործող

տարբեր անձանց մոտ հակվածությունն ու այնուհետև թմրամոլությունը զարգանում են տարբեր ժամանակաշրջաններում:

Ըստ որոշ հետազոտությունների թմրամոլությունը, թունամոլությունը և հանցավորությունը պայմանավորված են այն կոնֆլիկտներով, որոնց դեռահասը հանդիպում է և փորձում է լուծել հասունացման շրջանում: Իհարկե, այդ կոնֆլիկտների հաջող լուծումը կամ անլուծելի մնալը՝ երկու դեպքում էլ առաջ է բերում «հուզական փոթորիկ», որի հաղթահարման համար դեռահասները փորձում են դիմել «չթույլատրված միջոցների» և իրենց անդորրը վերագտնել «ուղեղը թուլացնելով»: Ընդհանրապես, հոգեբանները գտնում են, որ հանգստացնող ազդեցությամբ օժտված թմրամիջոցներն առաջին հերթին օգտագործում են սեփական գայլույթը, նախանձը և կաշկանդվածությունը վերահսկելու նպատակով, իսկ խթանիչ թմրամիջոցներն օգտագործում են հոգնածությունը և ընկճվածությունը հաղթահարելու համար: Ուրիշ հետազոտողներ ամեն ինչի հիմքում դնում են ծնող-երեխա փոխհարաբերությունները. վաղ տարիքում ունեցած խորը հիասթափությունները, ընտանեկան կոնֆլիկտները, ծնողների և երեխաների միջև ոչ ներդաշնակ փոխհարաբերությունները, ինչպես նաև անհետևողական դաստիարակությունը⁸: Այս բոլոր տեսություններն էլ կարևոր են և փոխլրացնում են միմյանց:

Ամփոփելով պետք է նշել, որ թմրամիջոցների ապօրինի օգտագործման կանխարգելումը պետք է ներառի անհատական, հանրային և շրջապատող միջավայրի գործոնների վրա ազդող տարբեր միջոցառումներ, որոնց նպատակը, վերջին հաշվով, թմրամոլության կամ թունամոլության որպես խնդրահարույց երևույթի մեղմացումն է: Այս միջոցառումները պետք է ներառեն տարբեր գործողություններ, որոնք ուղղված կլինեն առողջ և անվտանգ վարքագծի ձևավորմանն ու ամրապնդմանը:

- ¹ Криминология: Учебник для вузов/ Под. общ. ред. д.ю.н., проф. А.И. Долговой, 2-е изд., М., Издательство НОРМА, 2003, с. 659.
- ² Криминология: учеб. пособие / Г.И. Богуш [и др.], под. ред. Н.Ф. Кузнецовой, М., 2009, с. 147-148.
- ³ Криминология: Учебник / под. ред. проф. Малкова В.Д., М., ЗАО «Юстицинформ», 2004, с. 433-434.
- ⁴ Քրեաբանություն և հանցագործությունների պրոֆիլակտիկա: Դասախոս. դասընթաց / Ս. Պ. Բալանյան, Երևան, Ասողիկ, 2011, էջ 396:
- ⁵ Криминология: Учебник / под. ред. проф. Малкова В.Д., М., ЗАО «Юстицинформ», 2004, с. 504.
- ⁶ Криминология: учеб. пособие / Г.И. Богуш [и др.], под. ред. Н.Ф. Кузнецовой, М., 2009, с. 154.
- ⁷ Քրեաբանություն և հանցագործությունների պրոֆիլակտիկա: Դասախոս. դասընթաց / Ս. Պ. Բալանյան, Երևան, Ասողիկ, 2011, էջ 403:
- ⁸ Криминология: учеб. пособие / Г.И. Богуш [и др.], под. ред. Н.Ф. Кузнецовой, М., 2009, с. 152.

RESUME - РЕЗЮМЕ

SOME ISSUES OF DRUG ADDICTION AND ILLICIT DRUG TRADE AND WAYS OF THEIR PREVENTION

Yeremia Asatryan

*Criminolog at the Scientific Research Center of Applied problems in
Criminology of National Bureau of Expertises RA*

The article describes the issues of illicit drug trade, in particular, both the negative consequences of drug use and their abuse, as well as their crime generating issues. Detailed information about on the causes of the illicit use of drugs, their abuse, as well as on the conditions contributing to it is presented. The negative and dangerous consequences of drug abuse in particular by juvenile, as well as the effectiveness of measures for their early prevention are noted.

Keywords: drug addiction, crime, criminalistics, criminology, criminogenic effect, narcotic drugs.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ О НАРКОМАНИИ, О НЕЗАКОННОМ ОБОРОТЕ НАРКОТИКОВ И О ПУТЯХ ИХ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ

Еремия Асатрян

*криминолог Научно-исследовательского центра прикладных проблем
криминологии Национального бюро экспертиз РА*

В статье рассматриваются вопросы незаконного оборота наркотиков, негативные последствия употребления наркотиков и злоупотребления ими, а также их влияние на рост преступности. Подробно представлена информация о причинах незаконного использования наркотиков, злоупотребления ими, а также о способствующих этому условиях. Отмечены негативные и опасные последствия злоупотребления наркотиками, в частности несовершеннолетними, а также рассмотрены эффективные меры для предотвращения злоупотребления наркотиками на раннем сроке.

Ключевые слова: наркомания, преступность, криминалистика, криминология, криминогенный эффект, наркотические средства.

Բանալի բառեր - քրիմինոլոգիան, հանցալիրոլոգիան, քրեաբանություն, կրիմինալոգիա, կրիմինոլոգիան ազդեցություն, քրիմինոլոգներ:

ՏԵՂՈՒՄ ՅՈՒՅՄՈՒՆՔԻ ԱՏՈՒԳՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԵՎ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ ՀՆԱՐՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Հ թրեական դատավարության գործող օրենսգիրքը (այսուհետև՝ ՀՀ ՔԴՕ) ցուցմունքի ստուգումը տեղում՝ որպես առանձին քննչական գործողություն չի նախատեսում, թեև քննչական պրակտիկայում այն տարածում ունի:

Այս առիթով պետք է նշել, որ մեր ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ քննչական ու դատական պրակտիկայում, ըստ էության, նշված քննչական գործողությունը հանդիպում է, սակայն այն ներկայացվում է՝ ամրագրվում է այլ քննչական գործողության, այն է՝ քննչական փորձարարության կամ, լավագույն դեպքում, տեղում հարցաքննության կատարման տեսքով: Նշված քննչական գործողության և քննչական փորձարարության տարբերություններն ակնհայտ են, միայն նշենք, որ այս քննչական գործողության շրջանակում փորձական, ստուգողական բնույթի գործողություններ չեն կարող կատարվել, մի բան, որը բնորոշ է միայն քննչական փորձարարությանը: Ինչ վերաբերում է հարցաքննության կատարմանը տեղում, ապա պետք է նշել, որ այս քննչական գործողության նպատակներն ու խնդիրներն էականորեն տարբերվում են հարցաքննության նպատակներից ու խնդիրներից, այն իր բնույթով նպատակաուղղված է արդեն հարցաքննության ընթացքում ստացված տվյալների ստուգմանը, հետևաբար մեկ հարցաքննության միջոցով մեկ այլ հարցաքննությանը ստացված տվյալների ստուգումը, կարծում ենք, տակտիկապես արդարացված չէ, և ավելին, տեղում ցուցմունքի ստուգման հոգեբանական հիմքերն այլ են, քան հարցաքննությանը և այլն:

Տեղին է մեջբերել պրոֆեսոր Լ. Պ. Օհանյանի այն միտքը, որ ցուցմունքի ստուգումը տեղում քննչական գործողությունն իրականացվում է նոր փաստական տվյալների պարզաբանման, ստուգվող գործողությունների տեղի և այլ հանգամանքների ճշտման, ինչպես նաև վկայի, տուժողի, կասկածյալի, մեղադրյալի ցուցմունքների ճշմարտացիության բացահայտման և դրանք դեպքի իրադրության հետ համադրելու նպատակով: Ցուցմունքը տեղում ստուգելն արտահայտվում է նրանում, որ հարցաքննված անձը տեղում վերարտադրում է քննվող իրադրության հանգամանքները, որոնում և ցույց է տալիս գործի համար նշանակություն ունեցող փաստաթղթեր, հետքեր, ցուցադրում է որոշակի գործողություններ, որոնք միայն դեպքի տեղում է հնարավոր կամ նպատակահարմար, ցույց է տալիս, թե ինչպիսի դեր են կատարել այս կամ այն առարկաները, որոշակի է դարձնում իր նախկին ցուցմունքները¹:

Այսպիսով, անվիճելի է ցուցմունքի ստուգումը տեղում քննչական գործողության անհրաժեշտությունն ու արդյունավետությունը քննչական ու դատական պրակտիկայում:

Թերևս այս հանգամանքով է պայմանավորված ՀՀ թրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծի (այսուհետև՝ Նախագիծ) ցուցմունքի ստուգումը տեղում որպես առանձին քննչական գործողություն նախատեսելը:

Նախագծի 225-րդ հոդվածը սահմանում է.

Ցուցմունքը տեղում ստուգելը.

«1. Ցուցմունքը տեղում ստուգելը նախատեսվում է հարցաքննված չեղարկված

ԱՄՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

անձի, մեղադրյալի, րոժողի կամ վկայի կողմից իր ցուցմունքի պարզաբանումն է այն վայրում, որտեղ րեղի ունեցած իրադարձությունները նկարագրված են եղել այդ ցուցմունքում:

2. Տեղում ցուցմունքի ստուգումը սկսելուց առաջ քննիչը նախապես հարցաքննված անձին առաջարկում է ցույց տալ այն վայրը, որտեղ պեղք է ստուգվի նրա ցուցմունքը, այնուհետև րեղում վերաբրադրել ստուգման ենթակա ցուցմունքը՝ զուգահեռաբար կատարելով որոշակի գործողություններ և մարնացույց անելով վարույթի համար նշանակություն ունեցող հեղքերը, առարկաներն ու փաստաթղթերը:

3. Արգելվում է միևնույն րեղում մեկից ավելի անձանց ցուցմունքների միաժամանակյա ստուգումը:

4. Ցուցմունքը րեղում ստուգելու արդյունքներն արձանագրելուց հետո, եթե նախկին ցուցմունքի և րեղում դրա ստուգման արդյունքների միջև առկա է հակասություն, քննիչը պարտավոր է ցուցմունք տված անձին հարցաքննել հակասության պարմառը պարգելու նպատակով»:

Ցուցմունքի ստուգումը տեղում՝ որպես առանձին քննչական գործողություն դիտարկելիս անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ նոր ապացույցներ ձեռք բերելու, ինչպես նաև արդեն ստացված ապացույցը ստուգելու նպատակով այն բաղկացած է հետևյալ տարրերից.

1. արդեն հարցաքննված անձի ցուցմունքներից՝ կապված քննվող իրադարձության հետ,

2. իրադարձության հետ կապված միաժամանակ ցուցմունքներ տալուց,

3. առանձին գործողությունների ցուցադրումից:

Մասնագիտական գրականության մեջ նշվում է, որ ինչպես քննչական փորձարարությունը, այնպես էլ նշված քննչական գործողությունն ուղղված է փաստական տվյալների (ինչպես և քննչական փորձարարության գերակշիռ դեպքե-

րում նախապես հարցաքննված անձանց ցուցմունքների) ստուգմանը և ճշգրտմանը, արտահայտվում է քննվող դեպքի հանգամանքների և իրադրության վերականգնմանը, որոշակի գործողությունների ցուցադրմանը²:

Տեղում ցուցմունքի ստուգումը համալիր գործողություն է: Դրա ընթացքում տրվում են ցուցմունքներ, ուսումնասիրվում և ամրագրվում են իրադարձության տեղի հանգամանքները, երբեմն կատարվում են ստուգողական գործողություններ (որպես կանոն, որոշակի գործողությունների կատարման հնարավորության ստուգման համար), իրականացվում են առանձին հեղքերի և իրեղեն ապացույցների որոնողական գործողություններ: Այս առումով մասնագիտական գրականության մեջ միանգամայն արդարացիորեն նշվում է, որ տեղում ցուցմունքի ստուգումն ունի բարդ ճանաչողական կառուցվածք³: Այն իր մեջ ներառում է ինչպես վերբալ (բառային արտահայտությամբ) տեղեկատվության ստացման հնարքներ, այնպես էլ ֆիզիկական տվյալներ, այսինքն՝ տեղանքի առանձնահատկությունները և այլն: Այլ կերպ՝ տեղում ցուցմունքի ստուգման ընթացքում քննիչն իրականացնում է ինչպես հարցման, այնպես էլ դիտարկման գործողություններ, ընդ որում՝ միաժամանակ համադրելով դրանց արդյունքները ցուցմունքների ու տեղանքի հատկանիշների համապատասխանության կամ անհամապատասխանության հարցը լուծելու համար⁴:

Այսպիսով, ցուցմունքների ստուգումը տեղում համադրում է մի շարք քննչական գործողությունների որոշ տարրեր՝ դեպքի տեղի գնության, քննչական փորձարարության, խուզարկության: Որոշ քննչական գործողությունների տարրերի համադրումը ցուցմունքների ստուգումը տեղում քննչական գործողությունը դարձնում է ապացույցների ստացման արդյունավետ միջոց: Սակայն, ինչպես արդեն նշել ենք, այն սկզբունքորեն տարբերվում է նշված

քննչական գործողություններից, ինչպես քրեադատավարական, այնպես էլ տակտիկական առումներով:

Քննության ընթացքում, տեղում ցուցմունքի ստուգման ճանապարհով կարող են լուծվել մի շարք խնդիրներ:

Դրանցից, որպես հիմնական, կարելի է առանձնացնել հետևյալը՝

- Որոշակի անձի ցուցմունքներում պարունակվող ապացույցների ստուգումը և ճշտումը:
- Քննչական վարկածների ստուգումը:
- Նոր ապացույցների ստացումը: Այդպիսի ապացույցներ կարող են լինել, մասնավորապես, հանցագործության նախկինում անհայտ հետքեր և այլ իրեղեն ապացույցներ:

Սակայն նույնիսկ այն դեպքում, երբ տեղում ցուցմունքի ստուգման ընթացքում հանցագործության նոր նյութական հետքեր գտնել չի հաջողվում, այդ քննչական գործողության արդյունքներն ունենում են կարևոր նշանակություն: Եթե անձը տեղանքում լավ է կողմնորոշվում, իսկ ցուցմունքները, որոնք նա վստահ տալիս է ընթերակաների ներկայությամբ, համապատասխանում են տվյալ միջավայրին և գործով հավաքված ապացույցներին, ապա այդ փաստը քննվող գործի համար նոր ապացույց կարող է դառնալ: Եթե անձը, որի ցուցմունքները ստուգվում են, չի կարող ցույց տալ դեպքի տեղի ճանապարհը, իսկ նրա ցուցմունքները չեն համընկնում միջավայրի և տեղում հայտնաբերված հետքերի հետ, դա նույնպես ապացուցողական նշանակություն ունի, քանի որ հերքում է համապատասխան վարկածը:

Կարող ենք փաստել, որ միանգամայն իրավացի են այն հեղինակները, որոնք գտնում են, որ տեղում ցուցմունքի ստուգման ընթացքում կարող է ուսումնասիրվել ոչ միայն որոշակի տեղանքի փաստացի իրադրությունը, այլև կարող են հայտնաբերվել և վերցվել գործի քննության հա-

մար նշանակություն ունեցող նոր հետքեր կամ օբյեկտներ⁵:

Տակտիկական տեսանկյունից տեղում ցուցմունքի ստուգման *նախապարտապահական փուլը* բաղկացած է մի շարք տարրերից: Անձի հարցաքննության ընթացքում, որի ցուցմունքները ստուգման կարիք ունեն, անհրաժեշտ է պարզել վերջինիս տեղեկացվածության աստիճանը տեղի ունեցած իրադարձության վայրի, դեպքի տեղ տանող ուղղության մասին, ինչպես նաև ճշգրտել հարցաքննվողի պատրաստակամությունը՝ մասնակցելու տեղում ցուցմունքի ստուգմանը: Որպես կանոն, այս և մյուս հարցերը պարզվում են սկզբնական հարցաքննության ընթացքում, սակայն առանձին դեպքերում, եթե նշված հարցերը չեն արտացոլվել նախնական հարցաքննության արձանագրության մեջ, կարող է այդ նպատակով կատարվել լրացուցիչ հարցաքննություն: Ընդ որում՝ կասկածյալին կամ մեղադրյալին պետք է պարզաբանել, որ տեղում ցուցմունքների ստուգմանը մասնակցելը բխում է նրանց շահերից, քանի որ այն կարող է վկայել անկեղծ գոջալու մասին և, վերջին հաշվով, կհանգեցնի պատժաչափի նվազեցմանը:

Միաժամանակ հարկ է պարզել կասկածյալի կամ մեղադրյալի իրական մտադրությունները, երբ վերջինս համաձայնում է մասնակցել տեղում ցուցմունքի ստուգմանը: Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ այս քննչական գործողության կատարմանը մասնակցելու նպատակը կարող է լինել ինչպես անկեղծ ձգտումը՝ ապացուցելու իր գոջումը, այնպես էլ փախուստի դիմելու փորձը՝ ազատության մեջ մնացած հանցակիցների հետ կապ հաստատելը, դեպքի տեղում մնացած հետքերն ու իրեղեն ապացույցները վերացնելը և այլն: Ուստի, այս քննչական գործողության կատարման վերաբերյալ որոշում ընդունելով՝ անհրաժեշտ է հաշվի առնել կատարված հանցագործության բնույթի, քննության հնարավոր հակադեցության, ստուգման կազմակերպման

վայրի, և, հատկապես կասկածյալի կամ մեղադրյալի անձի վերաբերյալ ամբողջական տեղեկատվությունը: Առանձին դեպքերում (օրինակ, եթե ցուցմունքները պետք է ստուգվեն խիտ բնակեցված բնակավայրում՝ տարատեսակ շինություններով, որտեղ դժվար է ապահովել անհրաժեշտ անձնակազմ, իսկ կասկածյալը կամ մեղադրյալը փախչելու հակում ունեն), նպատակահարմար է ընդհանրապես հրաժարվել տվյալ քննչական գործողության կատարումից: Բոլոր դեպքերում ցուցմունքի ստուգումը տեղում պետք է կատարել՝ ապահովելով կասկածյալի կամ մեղադրյալի նկատմամբ ուժեղացված հսկողություն և գործել՝ ըստ նախապես մշակված մանրակրկիտ պլանի:

Տեղում ցուցմունքի ստուգում իրականացնելու ժամանակի ընտրության համար պետք է նկատի ունենալ, որ նպատակահարմար է այն իրականացնել ցերեկային ժամերին: Սակայն չի բացառվում առանձին դեպքերում տեղում ցուցմունքի ստուգումը կատարել այլ ժամանակահատվածում, եթե, օրինակ, այն կապված է անձի հնարավորությունները ճշտելու հետ՝ կարող է նա արդյոք ցույց տալ ուղղությունը և կողմնորոշվել երեկոյան կամ գիշերային ժամերին, եթե անհրաժեշտ է ընտրել այնպիսի պահ, երբ տվյալ վայրը սակավամարդ է, չկա տրանսպորտային միջոցների երթևեկություն և այլն:

Տեղանքի նախնական ծանոթացման ընթացքում քննիչը պարզում է դեպքի տեղի դիրքը, դեպի այնտեղ տանող երթևեկության ուղղությունը, որոշում է երբ և ինչպիսի անձնակազմ է անհրաժեշտ: Ընդ որում անհրաժեշտ է առավելագույնս թուլացնել տեղի բնակչության ուշադրությունը նախատեսվող քննչական գործողության կատարման վրա: Տեղանքին ծանոթանալուց հետո մշակվում է տեղում ցուցմունքի ստուգման պլանը: Անհրաժեշտ է հստակեցնել ստուգման վայրը և ժամանակը, մասնակիցների կազմը, տրանսպորտային միջոցները և գիտատեխնիկական միջոցները, որոնք

նախատեսվում են օգտագործել, ինչպես նաև դրա կատարման ընթացքը՝ ելակետը, որտեղից պետք է խումբը շարժվի դեպի ստուգման վայր, երթևեկության և տեղում աշխատանքի բաշխման կարգը, ժամանակի ճիշտ հաշվարկը: Պլանին կարող են կցվել նաև երթևեկության գրաֆիկական սխեմաները և մասնակիցների տեղաբաշխումը:

Տեղում ցուցմունքի ստուգման պարտադիր մասնակիցների թվին են դասվում՝ քննիչը, անձը, որի ցուցմունքները նախատեսվում է ստուգել (տուժողը, վկան, կասկածյալը, մեղադրյալը), ընթերակացները, իսկ ոչ պարտադիր մասնակիցներ կարող են լինել մասնագետները, անվտանգության, հետաքննության մարմնի աշխատակիցները, անհրաժեշտության դեպքում՝ տեսուչ-կինոլոգը, ինչպես նաև անձինք, որոնք պատասխանատու են բարդ և բազմաբովանդակ տեխնիկական աշխատանքների համար:

Ոչ պարտադիր մասնակիցների շարքում առավել կարևոր դեր են խաղում մասնագետները: Գործնականում առավել հաճախ օգտագործվում է քրեագետ-մասնագետի օգնությունը, որն ապահովում է տեղում ցուցմունքի ստուգման ընթացքի և արդյունքների ամրագրումը գիտատեխնիկական միջոցների օգնությամբ, ինչպես նաև հետքերի և իրեղեն ապացույցների հայտնաբերումն ու առգրավումը: Եթե ստուգման ընթացքում հնարավոր է դիակի կամ դրա մասերի հայտնաբերում, ապա անհրաժեշտ է հրավիրել դատական բժիշկ: Տեխնիկական օգնականներն անհրաժեշտ հմտություններ և սարքավորումներ ունեցող անձինք են, ովքեր հրավիրվում են այն դեպքերում, երբ նախատեսվում է կատարել փորման, ջրում որոշակի առարկաների որոնման և նմանատիպ այլ աշխատանքներ:

Տեղում ցուցմունքի ստուգման ժամանակ կիրառվող հիմնական տեխնիկական միջոցներից են.

1. Որոնողական տեխնիկա (դիակ որոնող սարք, մետաղորոնիչ, մագնիսա-

կան որոնիչ սարք և այլն):

2. Զննչական գործողությունների ընթացքի և արդյունքների ամրագրման միջոցներ (ֆոտոխցիկ, ձայնագրող սարք, տեսախցիկ և այլն): Անհրաժեշտության դեպքում քննիչը կարող է նախապես հոգալ փաթեթավորման նյութերի և կապի միջոցների մասին:

Տեղում ցուցմունքի ստուգումը կատարվում է ընթերակաների մասնակցությամբ:

Այս քննչական գործողության *կատարման փուլում* անհրաժեշտ է պահպանել որոշ տակտիկական պահանջներ և կիրառել համապատասխան հնարքներ:

Մասնագիտական գրականության մեջ առանձնացվում են տեղում ցուցմունքի ստուգման հետևյալ հիմնական տակտիկական հնարքները.

- լիարժեք նախաձեռնության տրամադրում այն անձին, ում ցուցմունքները ստուգվում են տեղում,
- տեղում ցուցմունքի ստուգման առանձնացված իրականացում յուրաքանչյուր կասկածյալի, մեղադրյալի կամ վկայի համար,
- ստուգվող ցուցմունքի և ցուցադրման անմիջական համատեղումը տեղում ցուցմունքի ստուգման ժամանակ,
- ստուգվող ցուցմունքի և տեղանքի, առարկաների անմիջական ուսումնասիրման համատեղումը տեղում ցուցմունքի ստուգման ժամանակ⁶:

Մասնավորապես, ստուգման ընթացքում չի թույլատրվում այնպիսի գործողությունների կատարումը, որոնք նվաստացնում են մարդու պատիվն ու արժանապատվությունը կամ վտանգավոր են մասնակիցների կյանքի ու առողջության համար:

Եթե անհրաժեշտ է կատարել նույն գործով մի քանի անձանց ցուցմունքների ստուգում, սպա յուրաքանչյուր այդպիսի գործողություն կատարվում է առանձին: Անձանց շփումը, որոնց ցուցմունք-

ները նախատեսվում է ստուգել տեղում, հնարավորինս արգելվում է: Արգելվում է քննիչի կամ ցուցմունքների ստուգման մյուս մասնակիցների հուշումներն անձին, ում ցուցմունքները ստուգվում են:

Տեղում ցուցմունքի ստուգման ընթացքում իրականացվում են անհրաժեշտ որոնողական գործողություններ՝ հանցագործության նյութական հետքերը հայտնաբերելու նպատակով: Ընդ որում, եթե հաջողվում է հայտնաբերել որոշակի առարկաներ, դրանք կարող են ուսումնասիրվել, ինչպես հայտնաբերման, այնպես էլ այլ վայրում: Տակտիկապես առավել նպատակահարմար է տեղում ցուցմունքի ստուգման հետևյալ ընթացակարգը: Նախ, դրա մասնակիցներին, բացառությամբ անձանց, ում ցուցմունքները ենթակա են ստուգման, հրահանգավորում են. բացատրում են քննչական գործողության նպատակը, յուրաքանչյուր մասնակցի դերակատարությունը, իրավունքներն ու պարտականությունները, նախատեսվող աշխատանքի բնույթը: Այնուհետև հրավիրում են գլխավոր մասնակցին: Նրան նույնպես պարզաբանում են քննչական գործողության նպատակը, ևս մեկ անգամ հարցնում, թե արդյոք պատրաստ է մատնացույց անել դեպքի տեղը և պատմել, թե ինչ է տեղի ունեցել: Դրական պատասխանի դեպքում վկան կամ տուժողը նախագոշացվում են ցուցմունքներ տալուց խուսափելու կամ հրաժարվելու կամ ակնհայտ կեղծ ցուցմունքներ տալու համար նախատեսված քրեական պատասխանատվության մասին: Այնուհետև տվյալ անձին ստուգման մյուս մասնակիցների հետ միասին առաջարկում են մոտենալ դեպքի վայրին, կամ նստել տրանսպորտային միջոցները և վարորդին ցույց տալ, թե որ ուղղությամբ է պետք գնալ:

Անձը, որի ցուցմունքները ստուգվում են, ինքն է ընտրում երթևեկության ուղղությունը, որոշում տեղամասերը և առարկաները, որոնց վերաբերյալ պետք է ցուցմունք տա, ընդ որում՝ մյուս մասնակիցները չպետք է միջամտեն դրան:

Տակտիկական տեսանկյունից նպատակահարմար է, որպեսզի անձը, ում ցուցմունքները ստուգվում են, գործողությունները կատարի տեղում՝ տարածականորեն մյուս մասնակիցներից որոշակի քայլ առաջ շարժվելով⁷:

Փախուստի կամ այլ սահմանագանցումների կանխարգելման նպատակով կասկածյալի կամ մեղադրյալի նկատմամբ կիրառվում է ձեռնաշղթա: Տեղում ցուցմունքի ստուգման ընթացքում քննիչը կարող է խնդրել կանգ առնել, որպեսզի անձը, որի ցուցմունքները ստուգվում են, կարողանա առավել մանրամասն նկարագրել, թե ինչ է տեղի ունեցել դեպքի վայրում: Կանգառներ կարող են կատարվել նաև հետքերի և առարկաների որոնման, լուսանկարահանումների նպատակով: Քննչական գործողության բոլոր մասնակիցները կարող են հարցեր տալ միայն քննիչի թույլտվությամբ:

Անձին, որիցուցմունքները ստուգվում են, թեև տրվում է որոշակի նախաձեռնություն, այնուամենայնիվ քննիչն է դեկավարում քննչական գործողությունը: Վերջինս պետք է օպերատիվ լուծի բոլոր կազմակերպչական հարցերը, ցանկացած պահի լիովին վերահսկի տեղում ցուցմունքի ստուգման ամբողջ ընթացքը: Ստանալով անհրաժեշտ տեղեկատվություն՝ հարկ է անընդհատ գնահատել այն և համադրել դեպքի տեղի իրադրության, անձի՝ արդեն տված ցուցմունքների, ինչպես նաև գործով հավաքված մյուս ապացույցների հետ: Որոշակի հակասությունների հայտնաբերման դեպքում համապատասխան հարցադրումներով պետք է ձգտել վերացնել այդ հակասությունները: Սակայն, եթե այնուամենայնիվ չի հաջողվում տեղում դրանք վերացնել, ապա նպատակահարմար է ցուցմունք տված անձին հարցաքննել՝ հակասության պատճառը պարզելու նպատակով:

Միաժամանակ, քննիչը ձեռնարկում է իրեղեն ապացույցների հայտնաբերման և դրանց ամրագրման ուղղությամբ անհրաժեշտ որոնողական գործողու-

թյուններ, ուսումնասիրում է հայտնաբերված հետքերն ու առարկաները և պետք է պատրաստ լինի կանխել կասկածյալի կամ մեղադրյալի հնարավոր փորձերը՝ քննության ընթացքը շեղելու կամ դժվարացնելու հանցավոր նպատակներով:

Տեղում ցուցմունքի ստուգման ընթացքի և արդյունքների ամրագրման հիմնական եղանակն արձանագրության կազմումն է: Արձանագրության ներածական մասում ընդհանուր տեղեկությունների հետ մեկտեղ (դրա կազմման վայրը և ամսաթիվը, քննչական գործողության սկիզբն ու ավարտը, արձանագրությունը կազմող անձի, ընթերակաների վերաբերյալ տեղեկություն և այլն), ճշվում է, որ անձին, որի ցուցմունքը պետք է ստուգվի, տրվել է հարց, թե արդյոք նա պատրաստ է դեպքի տեղում կրկնել իր ցուցմունքները քննությանը հետաքրքրող մասով և որ նա դրական է պատասխանել:

Նկարագրական մասում մանրակրկիտ ներկայացվում է քննչական գործողության ընթացքը՝ ըստ այն անձի հաղորդումների, որի ցուցմունքները ստուգվում են՝ ինչ ուղղությամբ են շարժվել մասնակիցները, որտեղ են կանգառներ արել, որտեղ և ինչպիսի պարզաբանումներ է տվել ճշված անձը, ինչ գործողություններ է ցուցադրել, որտեղ և ինչպիսի հանցագործության հետքեր են հայտնաբերվել և այլն:

Արձանագրության նկարագրական մասի կարևոր առանձնահատկություններից է՝ այնտեղ միմյանց հաջորդող գրառումները, ինչպես հարցաքննության արձանագրության մեջ, կատարվում են առաջին դեմքով, իսկ գործողությունների նկարագրությունը՝ երրորդ դեմքով: Ընդ որում, գործողությունները, իրադրությունը և առարկաները նկարագրվում են ոչ միայն այն տեսքով, որով հայտնաբերվել են տվյալ պահին, այլև ինչպիսին են եղել դրանք դեպքի պահին:

Խմբի տեղաշարժման գործընթացից և ցուցմունքներից բացի, որոնք տրվում են յուրաքանչյուր վայրում, արձանագրու-

քյան մեջ արտացոլվում են քննիչի և ստուգման մյուս մասնակիցների հարցերն ու դրանց պատասխանները:

Արձանագրության եզրափակիչ մասում նշվում է, թե ինչպիսի տեխնիկական միանալիստիկական միջոցներ են կիրառվել, որոշակիորեն ինչ է լուսանկարվել, տեսագրվել:

Որպես ամրագրման լրացուցիչ միջոց՝ կարող են հանդես գալ լուսանկարները, որոնք հետագայում ձևակերպվում են ֆոտոաղյուսակների տեսքով: Քանի որ տեղում ցուցմունքի ստուգումը դինամիկ գործողություն է, առավել արդյունավետ է տեսաձայնագրումը, որը հնարավորություն է տալիս ակներև ցուցադրել ցուցմունքի ստուգման գործընթացը: Հետագայում դրա ցուցադրությունը ստեղծում է «ներկայության գզացում» և թույլ է տալիս ճշգրիտ գնահատել այդ քննչական գործողության ապացուցողական նշանակությունը: Տեսագրման նախապատրաստությունը սկսվում է սցենարային պլանը մշակելուց: Սցենարային պլանի առաջին մասում (արձանագրության ներածական մասում) կարող են նշվել ինչպես իրական կադր պլանները, այնպես էլ դրանց համար տեքստերը: Սկզբում ցուցադրվում է քննիչի գտնվելու վայրը, ապա՝ քննչական գործողության մյուս մասնակիցները: Կադրերն ուղեկցվում են համաժամանակյա տեքստով: Օրինակ՝ ներկայները պետք է լսեն, թե ինչպես է քննիչն ընթերականերին բացատրում իրենց իրավունքներն ու պարտականությունները, միաժամանակ պետք է տեսնեն ընթերականերին նաև արձանագրությունը ստորագրելիս: Սցենարային պլանի այդ

մասը բավականին մանրակրկիտ է մշակվում: Ինչ վերաբերում է դրա երկրորդ մասին (արձանագրության նկարագրական մասին), ապա այստեղ մանրակրկիտ մշակումը ո՛չ հնարավոր է, ո՛չ էլ անհրաժեշտ: Քննիչը և մասնագետը պետք է միայն «ընդհանուր նշեն տեղանքի հատվածների նկարագիրը և դրվագները, որոնք պետք է ամրագրվեն»: Յուրաքանչյուր ընդմիջում (կապված խմբի տեղաշարժման հետ, եթե այդ ժամանակ տեղի չի ունենում գործի համար որևէ էական փոփոխություն) պետք է նշվի հետևյալ տեքստով. «Տեսագրությունը վերսկսվում է ... Ժամանակ ...»:

Տեսասցենարի եզրափակիչ մասը կրկին մանրակրկիտ մշակվում է՝ համաձայն այն փաստերի, որոնք արտացոլվում են արձանագրության եզրափակիչ մասում: Անձի այն հայտարարությունից հետո, որի ցուցմունքները ստուգվում են, որ նա այլ լրացումներ չունի, և ընթերակաների՝ որ դիտողություն չունեն, հետևում է տեքստը. «Ցուցմունքի ստուգումը տեղում այսքանով ավարտվում է: Խումբը վերադառնում է քննչական մարմին՝ տեսագրությունը դիտելու: Ժամանակ ...»

Այսպիսով՝ կարող ենք եզրակացնել, որ միանգամայն արդարացված և անհրաժեշտ է ցուցմունքի ստուգումը տեղում քրեադատավարական օրենսդրությամբ նախատեսել որպես առանձին քննչական գործողություն, որն ունի ինչպես իրեն բնորոշ նպատակներն ու խնդիրները, այնպես էլ՝ տակտիկական հնարքների համակարգը:

¹ Տե՛ս Օհանյան Լ. Պ., Առաջարկություններ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի որոշ հոդվածների վերաբերյալ, Պետություն և իրավունք, № 3, Երևան, 1998, էջ 14:
² Տե՛ս Բաև Օ.Կ., Солодов Д.А., Производство следственных действий: криминалистический анализ УПК России, Практика. Рекомендации, Практическое пособие. 2-е изд.,

испр. и доп., М., «ЭКСМО», 2010, էջ 152:
³ Տե՛ս Хлынцов М.Н., Проверка показаний на месте/под ред. Д. П. Рассейкина, Саратов, 1971, էջ 8; Чаднова И.В., Проверка и уточнение показаний на месте: автореф. дисс. канд. юрид. наук, Томск, 2003, էջեր 13-14:
⁴ Տե՛ս Шейфер С. А., Следственные действия, Основания, процессуальные порядок и

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

доказательственное значение, М., էջեր 128-129; Стельмах В.Ю., Правовая природа, участники и процессуальный порядок проверки показаний на месте// Юридическая наука и правоохранительная практика, 2014, № 3(29), էջ 114:

- ⁵ Մախրադյանի տե՛ս Տոյա-Տերկո Լ.Ա., Проверка показаний на месте, М., 1966, էջեր 3-6, Быховский И.Е., Корниенко Н.А., Проверка показаний на месте, учеб. пособие, Л., 1988, էջեր 10-15; Чаднова И. В., Проверка и уточнение показаний на месте, автореф. дисс.

канд. юрид. наук, Томск, 2003, էջ 14: Меркулова М.В., Тактика проверки показаний на месте, М., 2009, էջ 26:

- ⁶ Մախրադյանի տե՛ս Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Российская Е.Р., Криминалистика, Учебник для вузов, Под ред. Р. С. Белкина, 2-е изд., перераб. и доп., М., «Норма», 2006, էջեր 631-633:
- ⁷ Տե՛ս Образцов В.А., Криминалистика: модели средств и технологий раскрытия преступлений, Курс лекций, М., Изд-во ИМПЭ-ПАБЛИШ, 2004, էջ 273:

RESUME - РЕЗЮМЕ

PROBLEMS OF THE CHECKING OF THE TESTIMONY ON THE SPOT AND THE SYSTEM OF TACTICAL TRICKS

Vahe Yengibaryan
Doctor of Law, Professor

The article is devoted to the problems of the testimonies on the spot, as well as the legal regulations of the investigative action, its problems and tactics of execution. It is noteworthy that the RA Criminal Procedure Code, in contrast to the draft Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia, does not provide a separate investigation, although it has been disseminated in the investigative practice. It is enshrined in the form of a further investigative action, that is, an investigative experiment, or, in best case, on-site testimonies.

In this regard, the author emphasizes the main distinctive line of the investigative action and investigative experiment, namely, in the context of this investigative action, experimental actions can not be performed, something that is typical only to investigative experiments. As for the interrogation process, it should be noted that the goals and objectives of this investigative action essentially differ from the objectives and issue of the interrogation; it is intended to verify the data obtained during the interrogation, and hence verify the data obtained through another interrogation, it is not tactically justified, and moreover, the psychological basis of testimony on the spot are other than the interrogation etc.

The author then provides a detailed description of the testimony on the spot as a separate tactical system of action in the context of preparation, performance and fixation of results, by presenting recommendations.

Keywords: *investigative action, testimony, verification, proof, tactical trick, criminal case, criminal-procedural legislation.*

ПРОБЛЕМЫ ПРОВЕРКИ ПОКАЗАНИЙ НА МЕСТЕ И СИСТЕМА ТАКТИЧЕСКИХ ПРИЕМОВ

Ваге Енгибарян
Доктор юридических наук, профессор

Статья посвящена изучению правовых основ проверки показаний на месте как следственного действия, возникающих при этом проблем и тактики проведения этих действий. Примечательно, что действующий Уголовно-процессуальный кодекс РА, в отличие от Проекта нового Уголовно-процессуального кодекса РА, не предусматривает проверку показаний на месте как отдельное следственное действие, несмотря на то, что в следственной практике оно достаточно распространено. Оно оформляется как следственный эксперимент или, в лучшем случае, как допрос на месте.

В этом аспекте автор подчеркивает основную отличительную черту следственного действия и следственного эксперимента: в рамках данного следственного действия экспериментальные проверочные действия не могут проводиться, т.к. это характерно только для следственных экспериментов. Что касается допроса на месте, следует отметить, что цели и задачи данного следственного действия в целом отличаются от целей и задач допроса: по своему характеру оно направлено на проверку данных, полученных в ходе допроса, следовательно, проверка данных, полученных в ходе допроса, посредством другого допроса, тактически не оправдано, тем более, что психологические основы проверки показаний отличаются от психологических основ допроса и т.д. Затем в статье дается подробное описание системы тактических приемов проверки показаний на месте как отдельного следственного действия. В контексте подготовки, проведения этого следственного действия и фиксации его результатов автор статьи внес свои предложения.

Ключевые слова: *следственное действие, показание, проверка, доказательство, тактический прием, уголовное дело, уголовно-процессуальный кодекс.*

Բանալի բառեր - *քննչական գործողություն, ցուցմունք, սրտգոյմ, ասիացույց, տակտիկական հիմք, քրեական գործ, քրեափաստագրական օրինադրություն:*

УДКС - ԱՄՄԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
ԻՅՋԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՈՉ ԱՄԲՈՂՁԱՊԵՄ ՈՍԿՈՒՑ ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾ ՉԱՐԳԵՐԻ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՅՈՒՅԱՆԻՇՆԵՐԻ ՊԱՐԶՄԱՆ ԱՊՐԱՆՔԱԳԻՏԱԿԱՆ ՓՈՐՉԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԱՈԱՆՁՆԱՏԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Ապրանքագիտական փորձաքննությունների իրականացման ընթացքում հատուկ ապրանքային խմբում են ներառված ոսկերչական ապրանքները: Ոսկերչական են կոչվում այն արտադրանքները, որոնք պատրաստվում են թանկարժեք մետաղների համաձուլվածքներից (ոսկի, արծաթ, պլատին և այլ), տարատեսակ գեղագիտական մշակմամբ և համադրվում ու զարդարվում են թանկարժեք, կիսաթանկարժեք, շինվածքային քարերով կամ բնական ու արհեստական ծագման այլ ներառուկներով¹:

Ոսկերչական ապրանքները յուրահատուկ են, քանի որ վերջիններս իրենցից որոշակի արժեք են ներկայացնում մուլցիսկ այն դեպքում, երբ կորցրել են իրենց ապրանքային տեսքը, չեն կարող ծառայել ըստ նպատակային նշանակության կամ ունեն ակնհայտ արտահայտված արատներ²: Դատական ապրանքագիտական փորձաքննության շրջանակներում իրականացվող բազմակողմանի հետազոտությունների օգնությամբ հնարավոր է լինում պարզել փորձաքննությանը տրամադրված ոսկերչական իրերի շուկայական արժեքներն՝ անկախ դրանց ապրանքային տեսքից և վիճակից՝ գնահատելով վերջիններիս առկա փաստացի ապրանքային չափորոշիչներն ու բնութագրերը:

Վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից ապրանքագիտական փորձաքննություն նշանակվում է տարբեր բրենական գործերի կամ դեռևս նախա-

պատրաստվող նյութերի շրջանակում, կապված այնպիսի հանցագործությունների հետ ինչպիսիք են՝ գողությունը, խարդախությունը, կաշառակերությունը, մաքսամենագությունը և այլն: Բոլոր թվարկված դեպքերում, որպես կանոն, նախաքննություն կամ հետաքննություն իրականացնող մարմնին, առանձին դեպքերում նաև դատարանին հետաքրքրում է, թե ինչ արժեք ունեն փորձաքննությանը տրամադրված զարդերը: Այն եզակի հարցը, որն առաջադրվում է ապրանքագետ-փորձագետին պարզման համար հետևյալն է՝ «Որոշել փորձաքննությանը նեկայացված զարդի կամ այլ ոսկերչական իրերի շուկայական արժեքը որոշակի ժամանակահատվածի դրությամբ»:

Անհրաժեշտ է նշել, որ հարցադրման այս ձևաչափը ոչ ամբողջական է, քանի որ ապրանքագետը միայն իր հատուկ գիտելիքների շրջանակում չի կարող պատասխանել այս հարցադրմանը: Այս դեպքում անհրաժեշտ է անցկացնել համալիր փորձաքննություն, ներառելով նաև նյութագիտական (մետաղագիտական), իսկ ներառուկներ պարունակող ոսկերչական իրերի դեպքում նաև հեմոլոգիական փորձաքննություններ: Առաջին հասցեից ոսկերչական իրերի շուկայական արժեքի պարզումը չափազանց դյուրին է, սակայն դատական փորձաքննությունների ոլորտում, երբ գործ ունենք մարդկային ճակատագրերի հետ, հետազոտության ընթացքում, նաև արդյունքների վերլուծության ժամանակ պետք է բացառել յուրաքանչյուր վրիպակ:

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

Որպես հետազոտվող օբյեկտ այս կամ այն զարդի շուկայական արժեքը որոշակի ժամանակահատվածի դրությամբ պարզելու համար փորձագետների կողմից կատարվում են մի շարք հետազոտություններ և այդ հետազոտությունների շղթայում շուկայական արժեքի որոշումը հանդիսանում է վերջին օղակը: Կարելի է ասել, որ դատաապրանքագիտական փորձաքննությունն նշանակելու որոշմամբ վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից առաջադրված հարցը փորձագետի համար խնդիր է, որը ենթակա է լուծման և որի համար փորձագետը մտովի պետք է մոդելավորի այդ խնդրի լուծման, տարբերակները ու առավել արդյունավետ մեթոդները:

Ինչպես հայտնի է, ցանկացած սպրանքի շուկայական արժեքի որոշման համար կիրառվում են գնահատման երեք դասական մեթոդները՝ համեմատական, ծախսային և եկամտային: Ոսկերչական իրերը նույնպես բացառություն չեն և վերջիններիս գնահատումը կատարվում է հիշյալ մեթոդներից մեկի կամ մի քանիսի համադրմամբ:

Փորձաքննությանը տրամադրված հետազոտելի օբյեկտ հանդիսացող զարդերի հետազոտությունը սկսվում է արտաքին ակնադիտական զննությունից: Արտաքին զննության ժամանակ կատարվում է փորձաքննությանը տրամադրված օբյեկտների ուսումնասիրություն՝ հետազոտելի օբյեկտի տեսակի, ձևի, առկա վիճակի և այլ արտաքին տարերբակիչ հատկանիշների հայտնաբերման նպատակով: Հետազոտելի օբյեկտի տարբերակիչ հատկանիշների հայտնաբերման նպատակով զննությունը կատարվում է բնական կամ արհեստական լուսավորության պայմաններում ակնադիտորեն, իսկ անհրաժեշտության դեպքում օգտագործվում են խոշորացույց և/կամ մանրադիտակ: Երբեմն, առանձին դեպքերում փորձաքննության լիարժեքությունն ապահովելու համար անհրաժեշտություն է առաջանում կատարել հետազոտելի

օբյեկտի մասնակի վնասում կամ մասնակի ոչնչացում (միայն վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից գրավոր թույլատվություն ստանալուց հետո):

Ամբողջապես ոսկուց պատրաստված հետազոտելի օբյեկտների շուկայական արժեքի որոշման պրոցեսը բաղկացած է 3 առանձին փուլերից.

- զարդի բաղադրակազմում առկա քանկարժեք մետաղի գնահատում,
- ներառուկների գնահատում (առկայության դեպքում),
- զարդի պատրաստվածքի բարդության գործակցի որոշում:

Առաջին կետում նշված քանկարժեք մետաղների գնահատման համար անհրաժեշտ են քիմիական հետազոտության արդյունքները զարդի բաղադրակազմում պարունակվող քանկարժեք մետաղի տեսակի և տոկոսային պարունակության (հարգ) վերաբերյալ:

Չարդերի անբաժանելի մաս կազմող ներառված քարերի արժեքի պարզման համար անհրաժեշտ են հեմոլոգիական հետազոտությամբ պարզված քարերի սպրանքային բնութագրերը, քանի որ գաղտնիք չէ որ բնական ծագմամբ քարերի արժեքն անհամեմատ բարձր է արհեստական ճանապարհով ստացված անալոգներից:

Ինչ վերաբերում է պատրաստվածքի կատարման բարդությամբ պայմանավորված գործակցի որոշմանն ու կիրառմանը, ապա գոյություն ունեն արդեն իսկ մշակված գործակիցներ, որոնք յուրատեսակ են՝ կապված զարդի տեսակից, գործվածքի տեսակից, նաև մի շարք այլ գործոններով պայմանավորված, մասնավորապես՝ ՀՀ շուկայի մշտադիտարկմամբ, ուսումնասիրելով քանկարժեք մետաղի՝ որպես ջարդոն 1 գրամի շուկայական արժեքի և որպես զարդ՝ 1 գրամի արժեքները, դրանց արժեքների հարաբերությամբ դուրս են բերվել անհատական գործակիցներ զարդերի վերը նշված բնութագրերից ելնելով: Չարդերի համար մեր կողմից հետազոտված, համադրված և տե-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

դայնացված գործակիցները, ըստ զարդի տեսակի և գործվածքի, ներկայացված են ստորև.

- ամուսնական մատանիներ հարթ - 1,3,
- թևոցներ առանց քարերի - 1,3,
- պարզ գործվածքով վզնոցներ - 1,3,
- բարդ գործվածքով վզնոցներ - 1,5,
- այլ արտադրատեսակներ առանց ներառուկների (օրինակ՝ քարերի) - 1,3³:

Արտասահմանյան արտադրության (ներկրված) զարդերի համար կիրառվում են մեթոդական ուղեցույցներում առկա գործակիցները.

- ամուսնական մատանիներ հարթ - 1,5,
- թևոցներ առանց քարերի - 1,6,
- պարզ գործվածքով վզնոցներ - 1,6,
- բարդ գործվածքով վզնոցներ - 2,1,
- այլ արտադրատեսակներ առանց ներառուկների (օրինակ՝ քարերի) - 1,6⁴:

Հետազոտելի օբյեկտի վերաբերյալ անհրաժեշտ բոլոր ելակետային տվյալների հավաքագրումից և վերլուծությունից հետո կարելի է հաշվարկել ամբողջական զարդի շուկայական արժեքը, որը, որպես կանոն, կատարվում է համեմատական և ծախսային մեթոդների համադրման արդյունքում: Այսպես, համեմատական մեթոդի կիրառման էությունն այս դեպքում այն է, որ փորձագետի կողմից պետք է ազատ մրցակցային շուկայում հայտնաբերել հետազոտելի օբյեկտի ապրանքային բնութագրերին նույնական անալոգների փաստացի վաճառքի դրված կամ արդեն իսկ կատարված գործարքի առնվազն երեք տվյալ՝ միջին արժեք ձևավորելու համար:

Այս մեթոդի թերությունը կայանում է նրանում, որ շատ հաճախ հետին ամսաթվերի դրությամբ ապրանքի արժեքը ստույգ պարզել չի հաջողվում: Այս դեպքերում իրականացվող փորձաքննության սխալանքը բացառելու կամ նվազագույնի հասցնելու համար կատարվում է շու-

կայական արժեքի որոշում գնահատման ծախսային մեթոդով հետևյալ բանաձևի կիրառմամբ.

$$Ազ = Q \times Աթմ \times \Phi \quad (1)$$

որտեղ՝

Ազ - զարդի շուկայական արժեքն է,

Q - գործակիցն է համապատասխան զարդի համար,

Աթմ - թանկարժեք մետաղի արժեքն է՝ տվյալ ժամանակահատվածի համար,

Φ - գնահատվող հետազոտելի օբյեկտի քաշն է:

Ներառուկներ պարունակող զարդերի դեպքում ստացված արդյունքին գումարվում են նաև վերջիններիս գնահատված արժեքները, ըստ անհատական հատկանիշների:

Հիշյալ երկու մեթոդների կիրառմամբ ստացված արդյունքների համար ընտրված կշռային գործակիցների միջին թվաբանականով ստացվում է հետազոտելի օբյեկտի միջին շուկայական արժեքը՝ պարզման ենթակա ժամանակահատվածի դրությամբ:

Հարկ է նշել, որ շատ հաճախ թիմիական հետազոտության արդյունքներով պարզվում է, որ հետազոտելի օբյեկտի իրանը՝ հիմնականաբար, պատրաստված է էժանագին մետաղից (արծաթի կամ պղնձի համաձուլվածքից), իսկ արտաքին մակերևույթին նստեցված է ոսկու խառնուրդի շերտ կամ այլ կերպ ասած ոսկեջրված է (տե՛ս նկ.1):

Նկ.1

Ստացվում է, որ փորձաքննությանը ներկայացված հետազոտելի օբյեկտն ամենևին էլ չի համապատասխանում հարգադրոշմին, որը կրում է, և/կամ ուղեկցող փաստաթղթերի տվյալներին (*հարգադրոշմ - դրոշմ, որը հավաստում է թանկարժեք մետաղներից պարարաստված իրի մեջ թանկարժեք մետաղի պարունակության չափը մեկ հազար կշռային միավորի մեջ (հարգ)*), այլ կերպ ասած՝ տվյալ զարդը կեղծված է (*կեղծումը (լատիներեն՝ Falsifice) գործողություն է, որն ուղղված է խաբելու կամ այլ շահադիրական նպատակով սպրանքի իրացումից շահույթ ստանալու*)⁵: Համաձայն «Թանկարժեք մետաղների մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 4-րդ և 5-րդ կետերի՝ «Արգելվում է հարգադրոշմն ոչ թանկարժեք մետաղներից պարարաստված և թանկարժեք մետաղներով պարված իրերը ... Թանկարժեք մետաղների համաձայնվածքներից պարարաստված իրերը, որոնք պարված են այլ թանկարժեք մետաղներով, պետք է հարգադրոշմվեն իրի հիմնական մետաղի հարգով»⁶:

Գիտարկենք ապրանքագիտական փորձագիտական աշխատանքային պրակտիկայում ոսկերչական ապրանքների կեղծման տիպերն ու ձևերը: Նախևառաջ, այստեղ գործ ունենք տեղեկատվության կեղծման հետ, քանի որ զարդի մակնշմամբ արտացոլված տեղեկատվությունը չի համապատասխանում զարդի իրական մետաղական բաղադրակազմին և տոկոսային պարունակությանը: Սրանից բխում է նաև արժեքային կեղծումը, քանի որ, ինչպես պարզվում է նախաքննությամբ կամ հետաքննու-

թյամբ, նմանօրինակ զարդերը փորձում են իրացնել ոսկե զարդի գնով կամ շատ հաճախ փորձում են գրավադրել բանկերում կամ այլ վարկային կազմակերպություններում՝ մոլորեցնելով վարկատուին: Այստեղ ապրանքագետ-փորձագետի խնդիրն է պարզել զարդի շուկայական արժեքը փաստացի ապրանքային բնութագրերով: Այդ նկատառումից ելնելով՝ հաշվարկվում է զարդի իրական շուկայական արժեքը՝ որպես ամբողջական պատրաստվածք, այնուհետև ստացված արժեքին գումարվում է նաև ոսկեջրման աշխատանքների շուկայական արժեքը՝ հաշվի առնելով հետազոտելի օբյեկտի կշիռը:

Կեղծման առավել կատարելագործված դեպքերից են, երբ զարդերը՝ մասնավորապես վզնոցներն ու թևոցները, պատրաստված են լինում վերոնշյալ կեղծման եղանակով, սակայն այն տարբերությամբ, որ վերջիններիս եզրային դետալներն ու փականը պատրաստված են լինում ոսկուց, ընդ որում՝ գետեղված հարգադրոշմին հստակ համապատասխանող թանկարժեք մետաղի պարունակությամբ: Ստացվում է, որ ունենք հետազոտելի օբյեկտ, որի հիմնականապես էժանագին մետաղից է՝ քողարկված ոսկեջրի արտաքին շերտով, իսկ եզրային դետալներն ու փականը ոսկուց են: Կեղծման այս ձևն ամենայն հավանականությամբ մշակվել են հաշվի առնելով այն, որ բանկերում և գրավատներում զարդի համապատասխանության ստուգումը կատարում են զարդի հենց այդ հատվածում: Այս դեպքում գործ ունենք ոչ ամբողջապես ոսկուց պատրաստված զարդի հետ

Նկ.2

Նկ.3

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

(նկ. 2, 3):

Նկարներից երևում է, որ ներկայացված հետազոտելի օբյեկտներն ակնադիտորեն չեն տարբերվում իրական ոսկե զարդերից: Պետք է նշել, որ ներկայումս Հայաստանի Հանրապետությունում չկա ոչ ամբողջապես ոսկուց պատրաստված զարդերի արժեքի հաշվարկման համար մշակված մեթոդ՝ առանց զարդերը վնասելու (ձուլելու):

Ելնելով վերոգրյալից աշխատանքում ներկայացվում է հիշյալ խնդրի լուծման մոտեցում, որը հնարավորություն կտա առանց զարդը վնասելու ձևավորել զարդի հավանական միջին արժեքը: Այստեղ խնդիր է առաջացնում զարդի ընդհանուր կշռային համամասնությունից եզրային դետալների և փականի առանձնացված կշիռների տարանջատումը: Գաղտնիք չէ, որ եզրային դետալները պատրաստվում են զարդի հաստությամբ ու գործվածքին համապատասխան, ընդ որում՝ դրանք թողարկվում են ստանդարտ չափերի, որից ելնելով մաս կշիռները նույնպես անհատական են, յուրաքանչյուր չափի դետալների համար: Ինչ վերաբերում է փականներին, ապա դրանք ազատ վաճառքի սկզբունքով հնարավոր է ձեռք բերել յուրաքանչյուր ոսկու վաճառակետից, վերջիններս նույնպես տեսակով և չափերով («Կարաբին» տեսակի փականների դեպքում՝ երկարություն և լայնություն, «Շայինգել» տեսակի փականների դեպքում՝ տրամագիծ) պայմանավորված ունենում են տարբեր կշիռներ: Քանի որ փորձաքննությունների արդյունքները հիմնված են ոչ թե պատահական դիտարկումների այլ գիտականորեն հիմնավորված մեթոդների և կատարված հետազոտությունների արդյունքների վերլուծության վրա, ուստի այդ նկատառումից ելնելով իրականացվող հետազոտությունների արդյունքների հիմնավորվածությունը, բազմակողմանիությունը, ապացուցողականությունն ու օբյեկտիվությունը ապահովելու համար ՀՀ-ում տարբեր ոսկերչական իրերի վա-

ճառակետերում և արտադրամասերում կատարվել է մշտադիտարկում և ստուգիչ կշռումներ, որի արդյունքում պարզվել է, որ եզրային դետալներն արտաքին չափերով (երկարություն և լայնություն) պայմանավորված որպես կանոն թողարկվում են միևնույն կշիռներով: Մշտադիտարկման արդյունքներով պարզված եզրային դետալների կշիռները, ըստ արտաքին չափերի, տրված են ստորև բերվող աղյուսակներում.

Աղյուսակ 1

Եզրային դետալների հիմնական չափերը (մմ)	Մշտադիտարկման արդյունքներով և ստուգիչ կշռումներով պարզված կշիռները (գրամ)
3,5x4	≈0,2
4.4x4.2	≈0,35
5.5x6.0	≈0,4
7x	≈0,55
10x6	≈0,7

Աղյուսակ 2

«Կարաբին» տեսակի փականների հիմնական չափերը (մմ)	Մշտադիտարկման արդյունքներով և ստուգիչ կշռումներով պարզված կշիռները (գրամ)
8,4x3.4	≈0,33
10x4.0	≈0,47-0.50
11.7x4.5	≈0,60
13.6x5.5	≈0,98
16.1x6.5	≈1.1

Աղյուսակ 3

«Շայինգել» տեսակի փականների հիմնական տրամագծերը (մմ)	Մշտադիտարկման արդյունքներով և ստուգիչ կշռումներով պարզված կշիռները (գրամ)
5,5	≈0,09
6,0	≈0,22

Հատկանշական է, որ այս դեպքում վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից առաջադրված հարցադրման մեջ նշված «Չարդի շուկայական արժեք» եզրույթը կիրառելի չէ, քանի որ՝ «Շուկայական արժեք տերմինը նշանակում է ազատ շուկայական և մրցակցային պայմաններում

ապրանքների վաճառքի ամենահավանական գինը, երբ գնորդն ու վաճառողն ունեն լիարժեք տեղեկատվություն և ժամանակ շուկային ծանոթանալու և համապարաստիսան որոշում ընդունելու համար, ապրանքների՝ շուկայում վաճառքի ներկայացման ժամկետը բավարարում է պորենցիալ գնորդներին ցուցադրման համար, առք ու վաճառքի գործարքը հարկադրական չէ մասնակից որևէ կողմի համար»⁷:

Ուստի կարելի է ասել, որ կատարվող փորձաքննության շրջանակում դիտարկվող հետազոտելի օբյեկտի փաստացի արժեքային ցուցանիշները, հաշվի առնելով վերջինիս բաղադրակազմում պարունակվող թանկարժեք մետաղների քանակական պարունակությունը, որոշվում են հետևյալ կերպով.

1. Որպես ելակետային տվյալ ունենալով զարդի (վզոց կամ թևոց) փաստացի ընդհանուր կշիռը, կատարում ենք վերահաշվարկ՝ պարզելու համար եզրային դետալների և փականի բաղադրակազմում թանկարժեք մետաղների քանակական կշռային միավորները զարդի ընդհանուր համամասնության մեջ՝ օգտվելով աղյուսակներում ներկայացված անհատական չափերից և համապատասխան կշիռներից:

2. Չարդի ընդհանուր կշռային համամասնությունից հանելով եզրային դետալների և փականի հավանական կշիռները,

ստացվում է զարդի իրանի հավանական կշիռը:

3. Գնահատման համեմատական և ծախսային մեթոդների կիրառմամբ պարզվում են յուրաքանչյուր բաղադրիչի արժեքներն առաջադրված ժամանակահատվածի դրությամբ, ապա ձևավորված արժեքներին գումարվում են եզրային դետալների, փականի և կատարված աշխատանքի կամ պատրաստվածքի բարդության (այդ թվում նաև ոսկու բարակ շերտի՝ ոսկեջրման) արժեքները: Ի դեպ, աշխատանքի արժեքը հաշվարկելիս հաշվի են առնվում նաև պատրաստվածքի տեսակը և կատարման բարդությունը:

Վերոնշյալ մոտեցմամբ հնարավոր է լինում պարզելու փորձաքննությանը տրամադրված ոչ ամբողջապես ոսկուց պատրաստված զարդերի արժեքային ցուցանիշները, նաև անհրաժեշտության դեպքում պատճառված նյութական վնասի չափը:

Անհրաժեշտ է նշել նաև, որ կատարված հետազոտությունների արդյունքները պահպանվում են արխիվային վարույթներում, որոնց հիման վրա ստեղծվում և պարբերաբար համալրվում է փորձագիտական տեղեկատվական բազան, ինչը հնարավորություն է տալիս պարզելու հետազոտելի օբյեկտների արժեքային ցուցանիշները նաև հետին ամսաթվերի դրությամբ:

¹ «Методические рекомендации по определению стоимости ювелирных изделий судебно-товароведческой экспертизы», Москва, 2011 г., с. 5; Օ. Խաչատրյան, Ոսկերչական ապրանքների ապրանքագիտություն և որակի փորձաքննություն, Երևան, 2000 թ., էջ 3:
² «Методические рекомендации по определению стоимости ювелирных изделий судебно-товароведческой экспертизы», Москва, 2011 г., с. 5.
³ ՓԱԲ-03/10-Ք/Ը-001 «Առանց քարերի և նե-

րառումների ոսկյա զարդերի շուկայական արժեքի որոշման ընթացակարգ»:
⁴ «Методические рекомендации по определению стоимости ювелирных изделий судебно-товароведческой экспертизы», Москва 2011 г., с. 17.
⁵ <https://ru.wikipedia.org>.
⁶ «Թանկարժեք մետաղների մասին» ՀՀ օրենք (Ընդունված է 2006 թվականի մայիսի 23-ին):
⁷ <https://ru.wikipedia.org>

RESUME - РЕЗЮМЕ

FEATURES OF COMODITY EXPERTISE OF NOT FULLY GOLD JEWELRY FOR THE DETERMINATION OF THE COST INDICATORS

Shushan Movsisyan

*Expert of Commodity expertise Department
National Bureau of Expertises of RA*

The article presents the peculiarities of forensic expertise of jewelry, as well as problems solved within the framework of this examination. The stages of the process of determining the market value of jewelry, features of a comparative analysis of the results obtained by classical methods are also considered. Particular attention is paid to the difference in the cost of jewelry, due to the complexity of preparation and having the same weight and sample. The article recommends the use of a new methodological approach to determining the value of non-gold /counterfeit/ jewelry, without causing any damage to the object under study.

Keywords: jewelry products, precious metals, the percentage of precious metals, details of the edge, applied gold layer, counterfeit jewelry.

ОСОБЕННОСТИ ТОВАРОВЕДЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ПО ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СТОИМОСТИ ЧАСТИЧНО ЗОЛОТЫХ УКРАШЕНИЙ

Шушан Мовсисян

*Эксперт отдела товароведческих экспертиз
Национального бюро экспертиз РА*

В статье представлены особенности судебно-товароведческой экспертизы ювелирных изделий, а также проблемы, решаемые в рамках данной экспертизы. Рассмотрены также отдельные этапы процесса определения рыночной стоимости ювелирных изделий, особенности сравнительного анализа результатов оценки, полученных классическими методами. Особое внимание уделено разнице стоимости украшений, имеющих одинаковый вес и пробу, однако отличающихся сложностью их изготовления. В статье рекомендуется применение нового методологического подхода к определению стоимости не золотых /поддельных/ ювелирных изделий, без повреждения исследуемого объекта.

Ключевые слова: ювелирные изделия, драгоценные металлы, процентное содержание драгоценных металлов, детали кромок, нанесенный слой золота, поддельные украшения.

Բանալի բառեր - ոսկերչական իրեր, քանակարժեք մեդալոներ, քանակարժեք մեդալի փոկոսային փարունակուրթյուն, եզրային դեղակներ, նսրեցված ոսկու շերտ, կեղծված զարդեր:

ԱՄՐՏ - ԱՄՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

ԱՆԱՏԻՏ ՄԱՆԱՍՅԱՆԻ «ՄԱՏՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՈՐՊԵՄ ԿԱՅՈՒՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐԱԳՈՒՅՆ ԳՐԱՎԱԿԱՆ» ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Լույս է տեսել իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Անահիտ Մանասյանի «Մահմանադրական կայունությունը՝ որպես կայուն ժողովրդավարության կարևորագույն գրավական» վերտառությամբ մենագրությունը, որի շնորհանդեսը տեղի ունեցավ ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում՝ 2019 թ. մարտի 20-ին:

Մենագրությունը նվիրված է խիստ արդիական և գիտագործնական մեծ կարևորություն ներկայացնող խնդիրներից մեկի՝ սահմանադրական կայունության արժեքանական բնութագրի և կայուն ժողովրդավարության երաշխավորման գործում վերջինիս դերակատարությանը:

Ընդհանրապես «կայուն զարգացում» եզրույթը դեռևս միանշանակ չի ընկալվում հանրային իրավագիտակցության համատեքստում, այն ի սկզբանե փոխկապակցվել է շրջակա միջավայրի պահպանության առաքելության հետ, սակայն վաղուց հարստացել է այլ բաղադրիչներով և ձեռք բերել այլ բովանդակություն: Հիմնականում սահմանափակ մոտեցման հիմքում դրվեց «Շրջակա միջավայրի և զարգացման» Ռիոյի 1992 թ. հռչակագիրը, որով շրջանառության մեջ դրվեց «կայուն զարգացում» եզրույթը, թեպետ այդ փաստաթղթում նշված եզրույթը բնավ չի մեկնաբանվել որպես բացառապես շրջակա միջավայրի զարգացման բնութագրիչ: Քանի որ մի որոշակի փուլում, այնուամենայնիվ, գերիշխում էր այդ եզրույթը բացառապես շրջակա միջավայրի պահպանության նախադրյալ համարելու միտումը, այն այդպես էլ ներառվեց սույլ «Շրջակա միջավայրի պահպանությունը և կայուն զարգացումը» վերտառությամբ 12-րդ հոդվածում:

«Պետությունը խթանում է շրջակա միջավայրի պահպանությունը, բարելավումը և վերականգնումը, բնական պաշարների ողջամիտ օգտագործումը՝ ղեկավարվելով կայուն զարգացման սկզբունքով և հաշվի առնելով պատասխանատվությունն ապագա սերունդների առջև»: Ինչպես նկատում ենք, նորմի ձևակերպումն ու հոդվածի վերտառությունը, այնուամենայնիվ, տեղ են թողել, որպեսզի «կայուն զարգացումը» ընկալվի նաև որպես իրավաբանական զարգացումների համընդհանուր ուղեցույց:

Այս մենագրությունը գալիս է որակյալ մաս կազմելու այն ծավալում ու մեծաքանակ ստեղծագործություններին, որոնք լույս են տեսել վերջին շրջանում. մեկական դասագիրք և ուսումնական ձեռնարկ, համահեղինակությամբ 4 մենագրություն, ինչպես նաև շուրջ 5 տասնյակ գիտական հոդվածներ՝ ահա այսպիսի անսովոր սեր ու նվիրվածություն իրավագիտությանը և հետազոտական կյանքին:

Անահիտ Մանասյանի հիշյալ գիտական աշխատանքը նվիրված է ինչպես իրավագետների շրջանում քաջածանոթ եզրույթների, այնպես էլ միանգամայն նոր հասկացությունների համալիր հետազոտությանը: Ընդ որում, ընթերցողը չի կարող չնկատել, որ մենագրությունը միտված է, այսպես կոչված, քաջածանոթ եզրույթների միանգամայն նոր ասպեկտներով բացահայտմանը, անգամ դրանց վերաիմաստավորմանը, ինչն արդեն հիրավի արժևորում է գիտական խոսքը՝ ընդգծելով դրա գիտականությունը: Նկատենք, որ խոսքը ոչ թե որևէ հանրահայտ եզրույթը նոր բնորոշմամբ ներկայացնելու, այլ դրա էության առավել համակողմանի բացահայտումն ու բաղադրիչների իրական արժեքի ընդգծման մասին է:

Ի՞նչն ինքս կընդգծեի, որպես այս աշխատության առավել արժեքավոր որակ՝ այն,

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

որ վերջապես առիթ ենք ունեցել ընթերցելու մի հետազոտություն, որում անհրաժեշտ համաչափությամբ ժողովրդաիշխանության հանրահայտ հարցադրումները լուսաբանված են ոչ միայն միանգամայն նոր ասպեկտներով, այլև հետաքրքիր համամասնությամբ իրենց արտացոլումն են ստացել իրավական, քաղաքական, հոգեբանական, սոցիոլոգիական և անգամ հրապարակախոսական վեկտորները: Ընդ որում, հրապարակախոսական ոճաբանությունը ներկայացված է այնպիսի լրացուցիչ որակներով, որ կարող է ինչ-որ չափով նախադեպ հանդիսանալ ներկայիս իրավաքաղաքական ոչ մասնագիտական մշակույթը դուրյոց ինչ առավել ընկալելի ու օրինաչափ դարձնելու դժվարին ճանապարհին: Ոչ ոչ չի ակնկալում, որ իրավագիտական ու քաղաքագիտական անհրաժեշտ գիտելիքների չտիրապետող քաղաքական ու պետական գործիչներն իրենց ելույթներն ու գործերը համապատասխանեցնեն արդեն իսկ մշակված ու արդարացված չափանիշների հետ, մանավանդ, որ դրանք այնքան էլ գրավիչ չեն ընկալվում այդպիսի գիտելիքների համար ոչ պատրաստ հատվածի կողմից, սակայն կարող ենք ակնկալել, որ այս բնույթի հետազոտություններն էապես կարող են ազդել հիշյալ իրավական մշակույթի կայացման վրա:

Մենագրության անմիջապես «Ժողովրդավարության դոկտրինն արդի սահմանադրաիրավական մտածողության համատեքստում» վերտառությամբ 1-ին գլխում, որտեղ Անահիտ Մանասյանն ակնարկում է, որ հարկ կա «վերաիմաստավորելու ժողովրդավարության էության առնչությամբ դոկտրինալ մոտեցումները»: Ինչ խոսք, այն միանշանակ հավակնոտ դիտարկում է, սակայն երբ արդեն ծանոթանում ենք հեղինակի դիրքորոշումներին ու փաստարկներին, թերևս, ակնհայտ է դառնում, որ այդպիսի տեսակետը որքան էլ համարձակ է ու հավակնոտ, այնուամենայնիվ, համոզիչ է:

Մենագրության առանցքում, իմ դիտարկմամբ, գիտականորեն հիմնավորված այն մտավախությունն է, որ համարժեք չընկալված և կիրառման հարթությամբ խեղաթյուրված ժողովրդավարությունը կարող է ունենալ գրեթե նույն հետևանքներն ու սոցիալական վարքագծի ձևախեղումները, ինչ, ցավոք, տեղի են ունենում «բացարձակ միապետության» պայմաններում: Այս անհանգստությունը բնավ նոր չէ, այն բազմիցս այս կամ այն ասպեկտով արտացոլվել է բազում քաղաքագետների և իրավագետների աշխատանքներում, հնչել է քաղաքական գործիչների ելույթներում, սակայն շնորհանդեսին ներկայացված աշխատանքում բացահայտված են միանգամայն նոր ասպեկտներ և հիրավի նոր հարցադրումներ, արդյունքում խնդիրը ներկայացված է իր ամբողջական տեսքով:

Մասնավորապես, այս հետազոտության արժանիքներից է այն, որ խնդիրները քննարկման նյութ են դարձել ոչ այնքան սուբյեկտիվ գործոնների կամ իրավական լուծումների, այլ բուն ժողովրդավարության էությունը բացահայտելու տեսանկյունից: Բերվում է մի պարզ օրինակ, կուսակցությունը, բնականաբար, ձգտում է իշխանության, սակայն հստակ պատկերացնելով, որ առկա խնդիրների և դրանց լուծման առնչությամբ իրենց տեսլականը մարդկանց հնարավորինս լայն շրջանակի հասանելի դարձնելու, առավել ևս համակրանք ձեռք բերելու ձգտում, լավագույն եղանակ է դիտարկվում պարզապես, ինչպես մենագրության հեղինակն է նկատում՝ «գովազդային» **լեզվով շփվելը**: Հակառակ պարագայում մեծ է հավանականությունը, որ ամենաազնիվ մղումներով անգամ ղեկավարվող կուսակցությունն ու իր լիդերը ի սկզբանե մատնված են ձախողման: Ընդ որում, ձևականորեն ներկայացվող պահանջները պահպանվում են, սակայն բովանդակային կտրվածքով ժողովրդավարության էությունից փոքր-ինչ զատվելու արդյունքում կարող ենք արձանագրել մի իրավիճակ, երբ ժողովրդավարությունն իր դեռևս ոչ համարժեք ընկալելի որակներով հանդերձ, գործնականում ուղղվում է բուն նպատակի չեզոքացմանը:

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

Քաղաքախրավական իրադարձությունների ողջ ընթացքը ևս մեզ հուշում է, որ, որպես կանոն, մարդկանց ստվար հատվածին առավել գրավիչ են թվում ոչ թե գիտագործնական չափանիշներով հիմնավորված լրջագույն ծրագրերը, որոնք, մեղմ ասած, ձանձրալի են և ոչ այնքան հրապուրիչ, որքան մարդկանց զգացմունքները թիրախ դարձրած, այսպես կոչված, թևավոր արտահայտությունները: Օրինակ՝ «Դուք ոչ թե մտածեք, թե ինչ է արել պետությունը ձեզ համար, այլ մտածեք, թե ինչ եք դուք արել պետության համար» լոզունգը մարդկանց կարող է մղել պատվախնդրության, նորանոր նախաձեռնությունների և պատասխանատվության խթան հանդիսանալ, թեպետ՝ այն որևէ հստակ ծրագիր չի ենթադրում:

Ինչպե՞ս է պատկերացնում Անահիտ Մինասյանը ժողովրդավարության հիմնարար բնույթը. «... **Ժողովրդավարության համար առանցքային հատկանիշն այն է, որ վերջինիս պարագայում իշխանության աղբյուրը ժողովուրդն է, իշխանությունն իրականացվում է ժողովրդի կողմից և ժողովրդի համար՝ հիմքում ունենալով մարդուն՝ որպես բարձրագույն արժեք և նպատակ ունենալով անհատի համար երաշխավորել ինքնադատահայտման ու ինքնադրսևորման հնարավորություններն ու վերջինիս արժևորման պահանջի իրացումը**»: Այսպիսով՝ մենք կարող ենք հանդիպել տարաբնույթ գովազդային կամ հանրության մոտ մեծ ակնկալիքներ արթնացնող քաղաքական դիրքորոշումների, ընդ որում՝ ոչ միայն նախընտրական, այլև արդեն իշխանության գործադրման փուլում, սակայն ժողովրդավարության ցուցիչը միանշանակ պետք է դիտարկվի այն, թե որքանով է այդ ամենը հարաբերվում «մարդու՝ որպես բարձրագույն արժեք» հիմնադրույթի հետ, որքանով է սահմանադրական կարգի այդ խիստ կարևոր բաղադրիչը ընկալվում, որպես հանրային իշխանության ուղենիշ:

Ուշագրավ վերլուծական նյութ է առաջադրվել նաև, այսպես կոչված, հանրային իշխանության «**ողջամիտ ինքնասահմանափակման**» ինստիտուտի առկայությամբ: Մա, թերևս, սահմանադրախրավական կարգավորումների նոր մեթոդաբանություն է, երբ իրավունքի, ավելի ճիշտ՝ իշխանություն կրող սուբյեկտն ինքն է նախաձեռնում իշխանության սահմանափակումը: Այս դեպքում, ընդգծվում է «**ողջամիտ**» սահմանափակումը, քանզի հանրային իշխանության սահմանափակումն ինքնանպատակ չէ, և հիրավի ողջամտության սահմանների հետ աղերսներ ունեցող սահմանափակումը ևս կարող է հանգեցնել մարդու արժանապատվության խաթարմանը, նրա իրավունքների և ազատությունների բնականոն պաշտպանությանը: Այլ կերպ ասած, իշխանությունը չի կարող անհարկի թույլ լինել, բայց և չի կարող անհարկի անսահմանափակ լինել, իսկ թե որն է այս ողջ բարդ գործընթացի ողջամիտ սահմանը, հենց տարբեր ասպեկտներով բացահայտված է սույն աշխատանքում:

Այս մենագրությունն, ինչ խոսք, գուցե սովորականից շատ է ներծծված հոգեբանական ասպեկտներով, հեղինակը փոխկապակցում է իրավաքաղաքական զարգացումները այնպիսի հոգեբանական որակների հետ, ինչպիսիք են, օրինակ, եսասիրությունը, փառամոլությունը և այլն: Արտաքուստ կարող է թվալ, որ այսպիսի մեթոդականությունը ինչ-որ տեղ չափազանց պատասխանատու է և ինչ-որ տեղ էլ վիճահարույց, քանզի հոգեբանական ասպեկտները նշված երևույթների հետ փոխկապակցելու համար անհրաժեշտ է ունենալ համարժեք սոցիոլոգիական և հոգեբանական վերլուծական նյութ, սակայն, կարծում են, վերլուծության վեկտորներն այնպիսին են, որ բացարձակապես կարիք չի եղել այդ բնույթի վերլուծություն կատարելու և իրավական ասպեկտները փոխկապակցված են սոսկ ակնհայտ հոգեբանական երևույթների ու դրսևորումների հետ:

Հեղինակը նորովի է անդրադարձել է նաև «**էլիտիզմի**» և «**էլիտարիզմի**» տեսություններին: Ինչպես գիտենք, այս հարցադրումներն Անահիտ Մանասյանի համար

արդեն, կարելի է ասել, ձեռք են բերել հոգեհարազատ նյութի արժեք, քանզի դրանց անդրադարձ է եղել նաև նախկինում դասախոսական կազմի մասնակցությամբ ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում կազմակերպված գիտաժողովում, սակայն այս դեպքում հեղինակը դրանց անդրադարձել է ժողովրդավարության իրավաչափության և արդյունավետության ասպեկտով և միանգամայն արդարացիորեն ընդգծել, որ ժողովուրդը, որքան էլ կամենա ու պատրաստված լինի, միևնույնն է, ըստ էության, հայտնվում է **սահմանափակ ընտրության միջավայրում**, և նպատակահարմար է, որպեսզի իշխանությունը ձևավորի «լիտիզմի» գաղափարի հիման վրա:

Ընդ որում, իշխանություն ձեռք բերած առաջնորդը կամա, թե ակամա հայտնվում է բարդագույն խնդրի առջև. «... **ցանկացած առաջնորդ կանգնում է երկընտրանքի առաջ. միայն իր նկատմամբ լոյալություն ունեցող թեկնածուներ ընտրելու դեպքում համակարգը անարդյունավետ է դառնում, իսկ կոմպետենտ թեկնածուներ ընտրելու դեպքում գալիս են բարձր պրոֆեսիոնալիզմ ունեցող և տաղանդավոր անձինք, ինչի արդյունքում ղեկավարի՝ որպես կառավարչի հեղինակությունը կարող է վտանգի ենթարկվել**»: Այս երկընտրանքի առնչությամբ Անահիտ Մանասյանի դիրքորոշումը հետևյալն է՝ իհարկե առաջնորդի որոշելիքն է, թե որ մոտեցմանն ինքը կարող է նախապատվություն տալ, սակայն իրական և իրավաչափ ժողովրդավարության մասին կարող ենք խոսել միայն այն դեպքում, երբ նախապատվությունը տրվում է արհեստավարժ, բանիմաց մարդկանց, որոնք, իհարկե, կարող են և սովերել առաջնորդի հեղինակությունը, սակայն միայն այդպիսի կառավարիչների միջոցով է հնարավոր հասնել ժողովրդավարությանը բնորոշ արդյունքների: Բնականաբար, աշխատանքում արհեստավարժությունը չի ընկալվում որպես միակ բնորոշիչ, մասնավորապես՝ դրանում օգտագործված «**կոմպետենտ**» եզրույթն ունի համարժեք բովանադակություն և ներառում է նաև այլ անհրաժեշտ որակներ:

Այսպիսով, հեղինակը ժողովրդավարությունը չի դիտարկում իբրև մեկուսի իրավաբաղաբական երևույթ, որի պարագայում պարզապես պահպանվում են ընտրության ձևական ընթացակարգերը, այլ անմիջական կապ է տեսնում բազում այնպիսի բաղադրիչների հետ, ինչպիսիք են մշակվող և իրականացվող քաղաքականության մեջ ինչպես մարդուն որպես բարձրագույն արժեք դիտարկելը, նրա հիմնական իրավունքներով և ազատություններով սահմանափակվելը, այնպես էլ կառավարիչներին ներկայացվող արհեստավարժության և նույնաբնույթ այլ պահանջների անհրաժեշտությունը:

Բայց այս բոլորից գառ, ժողովրդավարության գրավական է դիտարկվել սահմանադրական կայունությունը՝ չափազանց բարդ ու հակասական մեկնաբանություններով հարց, որի առնչությամբ աշխատանքում արված հետազոտությունը, թերևս, ունակ է լույս սփռելու բոլոր իրարամերժ դիրքորոշումների հիմքում դրված մոտեցումների վրա: Հասկանալի է, որ հակասական դիրքորոշումները, հիմնականում վերաբերում են «Սահմանադրության կայունությանը», սակայն, ինչպես իրավացիորեն նկատել է հեղինակը, այս երկու հասկացությունները («սահմանադրական կայունություն» և «Սահմանադրության կայունություն») կիրառվում են հավասարապես և գրեթե նույն բովանդակությամբ: Այս դեպքում հեղինակը նախապատվությունը տվել է «սահմանադրական կայունություն» հասկացությանը, հաշվի առնելով, որ նկատի ունի ոչ միայն բուն Սահմանադրության «երկարակեցությունը», այլև դրա կիրառման առնչությամբ չափանիշների կայունությունը:

Հեղինակը փոփոխություններն ինքնին չի դիտարկում որպես կայունության սպառնալիք, այլ էական է համարում դրանց սահմանները. «... **Կայուն է ոչ թե այն Սահմանադրությունը, որը չի ենթարկվում փոփոխությունների, այլ այն, որում կատարվող**

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

փոփոխությունները չեն խարխլում Սահմանադրության հիմքում ընկած հիմնարար սկզբունքներն ու արժեքները»: Ասվածից բխում է, որ կայունության խաթարման մասին կարելի է խոսել այն դեպքում, երբ անգամ որևէ նորմ չի փոփոխվում, սակայն իրավակիրառ կտրվածքով էապես վերափոխվում են Սահմանադրության հիմքում ընկած հիմնարար սկզբունքներն ու արժեքները կամ դրանց առնչությամբ ձևավորված պատկերացումները: Սա, թերևս, բացառում է այլևս սահմանադրական կայունության վերաբերյալ գուտ մեխանիկական մեկնաբանությունները:

Իսկ ինչպե՞ս երաշխավորել սահմանադրական կայունությունը: Նախ, աշխատանքում կոնկրետ փաստարկներով և պատմական տվյալներով հերքվում է այն մտայնությունը, ըստ որի՝ էական նշանակություն ունեն Սահմանադրությունում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու իրավական հիմքերը, մասնավորապես շատ բան կախված է նրանից, թե ինչպիսին է Սահմանադրությունը՝ կոշտ, թե ճկուն, կամ սահմանադրական արդարադատության կառուցակարգերը և այլն: Մենագրությունում, հատկապես Մեքսիկայի (այս երկրի, թերևս, ամենակոշտ Սահմանադրությունը փոփոխվել է 65 անգամ) և Իսլանդիայի (Սահմանադրությունը որակվում է, որպես ճկուն, սակայն կատարվել է ընդամենը 7 փոփոխություն) օրինակով հավաստիացվում է, որ այդ հատկանիշը որևէ իրական արժեք չունի, ընդհանրապես՝ գուտ իրավական ընթացակարգային կարգավորումները չեն կարող կանխատեսել սահմանադրական զարգացումները:

Սահմանադրական կայունության երաշխիքն Անահիտ Մանասյանը պատկերացնում է հետևյալ կերպ. «**Ներկայացված վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ սահմանադրական կայունությունը երաշխավորելու տեսանկյունից չի կարող լինել սահմանադրական նորմերի ամրագրման որևէ նմուշային լավագույն օրինակ: Ուստի, մեր կարծիքով, հիմնական չափանիշն այդ ընթացքում պետք է լինի սահմանադրական նորմերի ամրագրման այնպիսի տարբերակի ընտրությունը, որը հնարավորություն կտա յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավիճակում հավասարակշռություն գտնելու սահմանադրական կայունության հիմքում ընկած արժեքների, սահմանադրական համակարգի կանխատեսելիության ու որոշակիության և սահմանադրական զարգացումների անհրաժեշտության ու դրա հիմքում ընկած արժեքների միջև»:**

Մենագրության արժանիքներից է հիրավի հարուստ արդյունքներից օգտվելու գործունը: Ընթերցողը հնարավորություն է ստանում ոչ միայն ծանոթանալու հեղինակի դիրքորոշումներին, այլև իրագեկվելու այս կամ խնդրի առնչությամբ միջազգային մեծ հեղինակություն ունեցող մասնագետների տեսակետների մասին, ինչը կարևոր գրավական է նաև բազում դիրքորոշումները համալիր համադրելու տեսանկյունից:

Ինչևէ, իմ խնդիրը չեմ համարում մենագրությունում արտացոլված հիրավի համարձակ ու ինքնատիպ եզրահանգումների առնչությամբ առկա տարածայնություններին հանգամանորեն անդրադառնալը, պարզապես անհրաժեշտ են համարում նկատել, որ հեղինակը փորձել է միանգամայն նորովի ներկայացնել իր դիրքորոշումները, դրանք ուղեկցել միանգամայն նոր փաստարկներով, այդ թվում՝ միջազգային փորձի համարժեք արտացոլմամբ, ուստի անգամ դրանց հետ ոչ համամիտ իրավագետները գերազանց առիթ ունեն նոր հարթությամբ բանավեճը շարունակելու և նպաստելու բարդ հարցադրումներով իրավագիտությունը զարգացնելուն: Մի հավելում միայն, եթե ժողովրդավարությունը մենք գնահատենք հենց այն խորքային չափանիշներով, ինչ առաջադրված են սույն մենագրությունում, ապա միարժեք չենք կարող կասկածի տակ դնել կայուն թվական մեծամասնության իսկությունը, քանզի առնվազն նվազագույնի կհասնեն մեկ գիշերվա ընթացքում իրենց խմբակցությունը լքելու դեպքերը, որպիսի երևույթը խիստ հազվադեպ է կայացած ժողովրդավարություն ունեցող երկրների

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

խորհրդարանների պարագայում, փլուզվում է այն կառույցը, որը կառուցվել է խտտան շինանյութից և չեն պահպանվել շինարարական նվազագույն նորմատիվները:

Վերջում նպատակահարմար են գտնում նկատել, որ ժողովրդավարության արդյունավետության համատեքստում սահմանադրական կայունության արժեքը գնահատելու հարցերին միտված հարցադրումները դեռևս դժվար է սպառնիչ համարել: Այս մտտեցման հետ որոշ նկատառումով համամիտ է նաև Անահիտ Մանասյանը, որի հետ մասնավորապես քննարկել ենք միջազգային արտաքին գործոնների հաշվառման խնդիրը: Իմ խորին համոզմամբ, այն ազդեցիկ գործոն է ոչ միայն դեռևս ժողովրդավարության կայուն ինստիտուտներ և մշակույթ չունեցող երկրներում, այլ այնպիսի պետություններում, որոնք միանշանակ ընկալվում են, ոչ միայն որպես ժողովրդավարություն «արտահանող», այլև սեփական երկրում ժողովրդավարության արժեքների անվտանգությունը երաշխավորող տերություններ: Թերևս, բնորոշ կարող է լինել ԱՄՆ-ի նախագահի ընտրության գործընթացին «ռուսական հետքի» մասին տեղեկատվությունը, ինչն անգամ քրեական հետապնդման քննության հիմք է դարձել և այլն: Այն, որ սահմանադրականությունը հարկ է հնարավորինս զերծ պահել արտաքին ուժերի անցանկալի, երբեմն բացասական երանգներով ուղղորդված ազդեցությունից, կասկածից վեր է, ընդ որում՝ օտարերկրյա ֆինանսական աղբյուրներից օգտվող և որոշակի ծրագրեր իրականացնող սուբյեկտներին, որպես օտարերկրյա գործակալ ճանաչելու նախաձեռնության մասին խոսեց նաև Հանրապետության վարչապետը՝ Իրան կատարած այցի ընթացքում:

Սի կարևոր հանգամանք ևս. երբ դատողություններ ենք անում իրավական ակտերի կայունության մասին, ապա, կարծում են, այնքան էլ իրավաչափ չէ հիմք ընդունել նախկին ժամանակագրությունը, հասարակական-քաղաքական կյանքում «ժամացույցի սլաքը, թերևս, սկսել է առավել արագ պտտվել», այն իրավական սկզբունքները, այն միջազգային իրավական չափանիշները, որոնք սոսկ մի քանի տարի առաջ գրեթե արսլոմատիկ էին ընկալվում, արդեն մեկնաբանվում են որպես կարծրատիպեր, որպես կոռուպցիայի դեմ պայքարի, ընդհանրապես առաջխաղացմանը խոչընդոտող հնացած դիրքորոշումներ: Եվ որևէ երաշխիք չկա, որ մույն այդ մտտեցումներն արդեն քննադատության թիրախում են հայտնվելու անհամեմատ կարճ ժամանակ անց և գոյատևելու են ավելի կարճ, քան այն գաղափարները, որոնք խնդրահարույց են ճանաչվել հենց վերջիններիս համատեքստում:

Այս հարափոփոխ իրավիճակում զգալի են նաև ակնհայտ հակասությունները արդեն միջազգային իրավական փաստաթղթերում, ինչն անխուսափելի է անսովոր արագ ու զանգվածային փոփոխությունների ու վերանայումների պարագայում:

Սի առաջարկություն՝ մենագրության հետ ծանոթանալու ցանկություն ունեցող մեր գործընկերներին, եթե անհրաժեշտություն եք զգում համարժեք ընկալելու աշխատանքում արտացոլված այս կամ այն գաղափարը, ապա մի բավարարվեք դրան վերաբերող սկզբնական հատվածում ներկայացված նյութով, կարդացեք մինչև վերջ, քանի որ աշխատանքում յուրաքանչյուր գաղափար ներկայացված է ոչ թե անվերապահ իրողություն, այլ այնպիսի վերապահումներով, որոնք մտածելու տեղիք են տալիս և հնարավորություն ընձեռում հիշյալ դատողություններն ընկալել առավել ճշգրիտ ու համալիր:

Այսպես, օրինակ, մենագրության ամենավերջին պարագրաֆում հեղինակը, անդրադառնալով Սահմանադրական դատարանի որոշումների զարգացման հիմնախնդրին, հանգում է այն եզրակացության, որ վերջինս պետք է կաշկանդված լինի նախկինում արտահայտած իր իրավական դիրքորոշումներով և հընթացս բերում է փաստարկներ այն տեսանկյունից, ըստ որոնց՝ հակառակ պարագայում սահմանադրական արդա-

րադատությունը չի կարող գնահատվել, որպես կանխատեսելի, կխաթարվի կայունության սկզբունքը և այլն: Միայն այս հատվածն ընթերցելիս, միանշանակ կարող է այն տպավորությունը ձևավորվել, որ հեղինակը, այսպիսով, դեմ է, այսպես կոչված՝ Սահմանադրության, որպես կենդանի օրգանիզմի, գաղափարին: Ինքս անմիջապես տրամադրվել եմ, որ սա ակնհայտ անընդունելի դիրքորոշում է, ինչի առնչությամբ անհրաժեշտ է լրացուցիչ քննարկումներ նախաձեռնել Անահիտ Մանասյանի հետ և փորձել համոզել, որ վերանայի իր մոտեցումները: Սակայն հետագա շարադրանքում արդեն անդրադարձ կա այն հիմքերին ու սահմաններին, որոնք կանխորոշում են նախկինում արտահայտված իրավական դիրքորոշումների վերանայման անխուսափելիությունը, պարզապես հեղինակը հստակ չափանիշներ է ուրվագծել, որպեսզի միմյանց մրցակցող մոտեցումները մեկնաբանվեն ներդաշնակության հանգեցնող երակետային դիրքորոշմամբ, չխաթարվի ինչպես կանխատեսելիությունը, այնպես էլ իրավունքի զարգացումը:

Ինչևէ, հայրենական իրավագիտությունը, իմ համոզմամբ, հարստացել է արժեքավոր մենագրությամբ, որի վրա հղումների, դրանում արտացոլված եզրահանգումների համակողմանի վերլուծության պակաս չենք ունենա, ինչն էլ հուշում է, որ մենք կարող ենք հեղինակին առաջարկել, որպեսզի այն թարգմանվի նաև օտար լեզվով:

***Բարչրագույն դատական խորհրդի անդամ,
իրավաբանական գիտությունների դոկտոր,
պրոֆեսոր Գևորգ Դանիելյան***

ՀՀ ԲԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԳԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆԱԳՐԻ ԿԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀՀ ԵՐԵՎԱՆԻ ԲԱՂԱՔԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՏՅԱՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆԻ ԳԱՏԱՎՈՐ Ե. ԵՍՈՅԱՆԻ ԿՈՂՄԻՅ ՆԵՐԿԱՅԱՅՎՈՂ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

2018 թ. փետրվարի 9-ին ընդունված և 2018 թ. ապրիլի 9-ին ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը (այսուհետև՝ օրենսգիրք) իր բնույթով առաջընթաց էր քաղաքացիական դատավարության կարգով գործերի քննման կարգի, պայմանների և ժամկետների առումով: Սակայն օրենսգիրքն իր դրական հատկանիշներով հանդերձ՝ զերծ չէր նաև թերություններից, որոնց մի մասն առկա էին օրենսգրքի ընդունման պահին, իսկ մյուսներն ի հայտ եկան դրա գործնական կիրառման ընթացքում, որոնց վերաբերյալ առաջարկում են կատարել համապատասխան ուղղումներ և փոփոխություններ:

Այսպես.

Օրենսգրքի 28-րդ գլուխը կարգավորում է հատուկ վարույթների իրականացման կարգը և հատուկ վարույթի կարգով քննվող գործեր:

Մասնավորապես՝ օրենսգրքի 236-րդ հոդվածը սահմանել է այն գործերի տեսակները, որոնք դատարանը քննում է հատուկ վարույթի կարգով:

Հարկ է նշել, որ հատուկ վարույթի դեպքում իրավունքի մասին վեճի լուծման հարց երբևէ չի շոշափվում, այստեղ չկան հակադիր շահերով բևեռացված կողմեր, բացակայում է նաև մի կողմի՝ մյուսին ներկայացվող նյութական պահանջը: Այստեղ վարույթի կիզակետը ոչ թե որևէ մեկի սուբյեկտիվ իրավունքն ու դրա պաշտպանություն է, այլ անձանց օրենքով պահպանվող և ենթադրվող շահերը, նրանց վերաբերող իրավական կարգավիճակները, իրավիճակները, իրավունքների ծագման, փոփոխման կամ դադարման հիմք հանդիսացող իրավաբանական փաստերն օրենքով սահմանված թույլատրելիությամբ ամրագրելու, հաստատելու, անհերքելի, անվիճելի դարձնելու իրողությունը, որի իրականացումից հետո դատարանի և վերջինիս իրավական պահանջով դիմած անձի խնդիրները, կարծեք թե, սպառվում են, և որի սահմանագծից էլ, հիմք ընդունելով հատուկ վարույթի ընթացքում արձակված դատարանի դատական ակտի պահանջները, սկիզբ է դրվում այլ մարմինների վարչարարություն-գործունեությունը:

Դատարանը հատուկ վարույթի գործերով ոչ այնքան արդարադատության իրականացնում, քանզի այն պայմանավորված է հենց այդպիսին չիրականացնելու անհրաժեշտության օբյեկտիվ բացակայությամբ, այլ դատարանի այս գործառնությունները նպաստում են արդարադատության իրականացմանը: Ընչտ է՝ հատուկ վարույթի վերջնական նպատակը նույնպես նյութական իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունն է, բայց այդ նպատակն այս վարույթում իրականացվում է ոչ թե խախտված կամ վիճարկվող իրավունքը վերականգնելու կամ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, այլ կազմակերպական միավորների ու սուբյեկտների (դրանց պաշտոնատար անձանց) ոչ ճիշտ գործողությունները վերացնելու, ինչպես դա կատարվում է ընդհանուր առմամբ հայցային վարույթներում, այլ հենց իրավաբանական փաստերի առկայությունը կամ բացակայությունը, անձանց որոշակի իրավական վիճակը, շահագրգիռ անձանց այս կամ այն ոլորտում որևիցե իրավունքը հաստատելու միջոցով, բացառապես որի հիման վրա էլ դիմողը հնարավորություն է ստանում դատական ատյաններից դուրս իրացնելու իր իրավունքները, ազատությունները կամ օրինական շահերը:

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԳԱՏԱՎԱԼ
Իշխանություն

Հատուկ վարույթը՝ որպես քաղաքացիական դատավարության տեսակ, միավորում է միասնական համակարգված հատկություններով, այն է՝ դատավարությանը մասնակցող անձանց միջև եղած իրավահարաբերությունների շուրջ քաղաքացիաիրավական վեճերի բացակայությամբ օժտված քաղաքացիական գործերի կատեգորիաներ: Քաղաքացիական դատավարության այս տեսակն օժտված է դատական պաշտպանության ինքնուրույն առարկայով, դատական գործունեության ուրույն նպատակներով, պաշտպանության միջոցներով, համիրավական, միջճյուղային և ճյուղային դատավարական սկզբունքների իրացման առանձնահատկություններով:

Քաղաքացիական դատավարության իրավունքում հատուկ վարույթը բնորոշվում է հետևյալ հատկանիշներով՝

1. անձը դատարանին չի դիմում իր խախտված կամ վիճարկվող իրավունքի պաշտպանության խնդրանքով,
2. անձը դատարանին դիմում է իր օրինական շահի պաշտպանության խնդրանքով,
3. դատարան դիմող անձը որևէ մեկին նյութաիրավական պահանջ (հայց) չի ներկայացնում,
4. չկան հակադիր շահերով օժտված կողմեր,
5. չկա իրավունքի մասին վեճ,
6. այս վարույթում կարող է լինել բացառապես փաստի մասին վեճ,
7. վարույթը հարուցվում է ոչ թե հայցադիմումով, այլ դիմումով,
8. վարույթը կարող է հարուցվել բացառապես օրենքով նախատեսված անձանց դիմումներով:

Այլ կերպ ասած՝ հատուկ վարույթների գործերով դատարանը՝

1. Հաստատում է շահագրգիռ անձի այս կամ այն սուբյեկտիվ իրավունքի ծագման, փոփոխման կամ դադարման հիմք հանդիսացող իրավաբանական փաստերի առկայությունը,
2. Հաստատում է անձի որոշակի իրավական վիճակը կամ ընդհանրապես, իրավիճակ, դրություն,
3. Հաստատում է տվյալ անձին պատկանող կամ դրանից բխող այլ ենթադրյալ իրավունք:

Հատուկ վարույթների գործով մի շարք դատավարական ինստիտուտներ կիրառության մեջ չեն մտնում, այնպիսիք, ինչպիսիք են հակընդդեմ հայցը, ոչ պատշաճ կողմի փոխարինումը, հայցերի միացում և առանձնացում, հայցապահանջների ավելացում, հայցային վաղեմություն, պահանջի (հայցի) ընդունում, դրանից հրաժարում, հաշտության համաձայնությունը և այլն, իսկ դատավարական ամենաառանցքային սկզբունքները՝ տնօրինչականությունն ու մրցակցությունը գործառում են սահմանափակ ծավալով՝ միայն հատուկ վարույթում շրջանառվող այս կամ այն փաստի, իրավական վիճակի, իրավունքի առկայության կամ բացակայության շուրջ:

Միաժամանակ հարկ է նշել, որ 2018 թ. փետրվարի 9-ին ընդունված և 2018 թ. ապրիլի 9-ին ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքն իր բնույթով առաջընթաց էր քաղաքացիական դատավարության կարգով գործերի քննման կարգի, պայմանների և ժամկետների առումով, մասնավորապես խոսքը վերաբերում է առանց դատական նիստ հրավիրելու՝ ներկայացված դիմումներով և/կամ հայցադիմումներով, ինչպես նաև միջնորդություններով պահանջների քննարկմանը: Դրանց թվին են պատկանում ապացույցների ապահովման մասին, հայցի ապահովման միջոց կիրառելու մասին, հայցի ապահովման միջոցը վերացնելու մասին, հայցի նախնական ապահովման միջոց կիրառելու մասին, վճռի կատարման ապահովման միջոց կիրառելու վերաբերյալ միջնորդությունները, լրացուցիչ վճիռ կայացնելու և առաջին ատյանի

դատարանի դատական ակտում տեղ գտած վրիպակները, գրասխալները և թվաբանական սխալներն ուղղելու հարցերը, հարկադիր կատարողի դիմումի հիման վրա վճիռը վերանայելու, արտոնագրված հաշտարարի մասնակցությամբ արտադատական կարգով կնքված հաշտության համաձայնությունը հաստատելու, գործի քննությունը պարզեցված և արագացված վարույթի կարգով քննելու, վճարման կարգադրություն արձակելու մասին դիմումը քննելու, արբիտրաժի վճիռը չեղյալ ճանաչելու, արբիտրաժի վճիռի հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալու վերաբերյալ, օտարերկրյա արբիտրաժի վճիռների ճանաչման և հարկադիր կատարման վերաբերյալ, արբիտրաժին դատական աջակցություն ցուցաբերելու, ֆինանսական համակարգի հաշտարարի որոշումը չեղյալ ճանաչելու, օտարերկրյա դատական ակտերը ճանաչելու և կատարման թույլատրելու վերաբերյալ դիմումներով գործերի վարույթները և այլն:

Այս առումով նպատակահարմար է նաև հատուկ վարույթի որոշ գործեր քննել առանց դատական նիստ հրավիրելու, քանի որ շատ դեպքերում չկա դատական նիստի ընթացքում կատարվող որևէ դատավարական գործողության անհրաժեշտություն:

Բացի դրանից՝ դատական պրակտիկայում առկա են մի շարք բնույթի գործեր, որոնց քննության դատավարական լուծումը գործող քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը չի տալիս: Օրինակ դրանցից է՝ հիմնադրամի կանոնադրությունը փոփոխելու և լուծարման գործընթացի վերաբերյալ գործերի քննությունը:

Այսպես.

«ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 123-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հիմնադրամ է համարվում քաղաքացիների և (կամ) իրավաբանական անձանց կամավոր գույքային վճարների հիման վրա սրեղծված և անդամություն չունեցող կազմակերպությունը, որը հեղապահում է սոցիալական, բարեգործական, մշակութային, կրթական կամ այլ հանրօգուր նպատակներ:

«ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 124-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ հիմնադրամը լուծարելու մասին որոշում կարող է ընդունել միայն դատարանը՝ շահագրգիռ անձանց դիմումով:

Հիմնադրամը կարող է լուծարվել՝

- 1) եթե հիմնադրամի գույքը բավարար չէ նրա գործունեության իրականացման համար և անհրաժեշտ գույք ստանալու հնարավորությունն իրական չէ,*
  - 2) եթե հնարավոր չէ հասնել հիմնադրամի նպատակներին և հնարավոր չէ կատարել այդ նպատակների անհրաժեշտ փոփոխություններ,*
  - 3) հիմնադրամի կողմից իր կանոնադրությամբ նախատեսված նպատակներից շեղվելու դեպքում,*
  - 4) օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում:*
- 3. Հիմնադրամի լուծարման դեպքում նրա գույքն ուղղվում է հիմնադրամի կանոնադրությամբ նախատեսված նպատակներին, իսկ դրա անհնարինության դեպքում՝ փոխանցվում է պետական բյուջե, բացառությամբ օրենքով սահմանված դեպքերի:*

«Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հիմնադրամ է համարվում քաղաքացիների և (կամ) իրավաբանական անձանց կամավոր գույքային վճարների հիման վրա սրեղծված և անդամություն չունեցող ոչ առևտրային կազմակերպությունը, որը հեղապահում է սոցիալական, բարեգործական, մշակութային, կրթական, գիտական, առողջապահական, բնապահպանական և (կամ) այլ հանրօգուր նպատակներ:

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

«Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ երեկանոնադրության պահպանումն անփոփոխ չլույ կարող է առաջացնել այնպիսի հետևանքներ, որոնք հնարավոր չէր կանխարեւել հիմնադրամը սրեղծելիս, իսկ կանոնադրությամբ նախարեւելած չէ այն փոխելու հնարավորություն, կամ կանոնադրությունը չի փոփոխում դրա իրավասությունն ունեցող մարմինը, կամ փոփոխությունները պետք է վերաբերեն հիմնադրամի նպատակներին կամ շահառուներին, այս փոփոխություններ կատարելու իրավունքն իրականացնում է դատարանը՝ հիմնադրամի մարմինների կամ հիմնադիրներից մեկի կամ սույն օրենքի համաձայն սրեղծված հոգաբարձուների ժամանակավոր խորհրդի դիմումի հիման վրա:

«Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ հոգաբարձուների խորհրդի նախագահի ընկերության և ազգայնական, հիմնադրամի կառավարչի ընկերության և պաշտոնից ազգայնական, ինչպես նաև հիմնադրամի անվանման փոփոխության, լուծարման և կանոնադրության փոփոխության կամ նոր խմբագրությամբ կանոնադրության հաստատման մասին որոշումներն ընդունվում են հոգաբարձուների խորհրդի անդամների ընդհանուր քվի ձայների մեծամասնությամբ, երե հիմնադրամի կանոնադրությամբ ձայների ավելի մեծ քանակ նախարեւելած չէ:

«Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքի 25-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4.1-ին կետի համաձայն՝ հոգաբարձուների խորհրդի իրավասությանն է պարկանում ի թիվս այլոց հիմնադրամի լուծարման հարցով դատարան դիմելու մասին որոշման ընդունումը:

«Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքի 34-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Լուծարումը հիմնադրամի գործունեության դադարումն է՝ առանց նրա իրավունքները և պարկանություններն իրավահաջորդության կարգով այլ անձանց անցնելու:
2. Հիմնադրամը լուծարելու մասին որոշում կարող է ընդունել միայն դատարանը՝ շահագրգիռ անձանց դիմումով:
3. Հիմնադրամը կարող է լուծարվել, երե՝
  - 1) հիմնադրամի գույքը բավարար չէ նրա գործունեության իրականացման համար, և անհրաժեշտ գույք սրանալու հնարավորությունն իրական չէ,
  - 2) իր գործունեությամբ հիմնադրամը շեղվել է կանոնադրությամբ նախարեւելած նպատակներից,
  - 3) հնարավոր չէ հասնել հիմնադրամի նպատակներին և կատարել այդ նպատակների փոփոխություններ,
  - 4) հիմնադրամի գործունեությունը վրանգում է պետական և հասարակական անվտանգությունը, հասարակական կարգը, հանրության առողջությունն ու բարքերը, այլոց իրավունքներն ու ազատությունները,
  - 5) հիմնադրամը թույլ է տվել օրենքի բազմակի կամ կոպիտ խախտումներ կամ պարքերաբար իրականացրել է իր կանոնադրական նպատակներին հակասող գործունեություն,
  - 6) հիմնադրամը սրեղծելիս հիմնադիրը թույլ է տվել օրենքի էական խախտումներ կամ կեղծիքներ: Էական են համարվում այնպիսի խախտումները, որոնք ի հայտ են եկել հիմնադրամի գրանցումից հետո, և «Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման, իրավաբանական անձանց առանձնացված սրորաբաժանումների, հիմնարկների և անհար շեռնարկարերերի պետական հաշվառման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 36-րդ հոդվածի համաձայն՝ հիմնադրամի գրանցումը մերժելու հիմք են հանդիսանում:

ՄԱՍՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Վերոնշյալ հոդվածները, սահմանելով հիմնադրամի՝ որպես իրավաբանական անձի կազմակերպարավական ձևի առանձնահատկությունները, հատուկ կանոններ են սահմանում նաև հիմնադրամի կանոնադրությունը փոփոխելու և լուծարման գործընթացի վերաբերյալ: Որպես այդպիսի առանձնահատկություն օրենսդիրը սահմանում է հիմնադրամի կանոնադրության փոփոխում և լուծարում դատարանի որոշման հիման վրա: Ընդ որում, օրենսդրության վերոնշյալ նորմերի համակարգային վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ հիմնադրամի կանոնադրության փոփոխումը և լուծարումը կարող է իրականացվել ինչպես կամավոր, այնպես էլ հարկադիր կարգով:

Միաժամանակ, դատարանը հարկ է համարում նշել, որ դատարանի որոշմամբ սկսվում է հիմնադրամի լուծարման գործընթացը, որից հետո ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի և «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքին համապատասխան նշանակվում է լուծարման հանձնաժողով (լուծարող) և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի և նշված օրենքի համաձայն՝ սահմանվում է լուծարման կարգը և ժամկետները: Ընդ որում, լուծարման կարգը և ժամկետները պետք է համապատասխանեն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 69-րդ հոդվածի և «Հիմնադրամների մասին» ՀՀ օրենքի 35-րդ հոդվածի պահանջներին:

Վերոգրյալը հիմք ընդունելով, փաստորեն, հիմնադրամի կանոնադրությունը փոփոխելու և այն լուծարելու պարտադիր պայման սահմանելով դատարանի կողմից քննություն կատարելը և որոշում կայացնելը որևէ օրենսդրական ակտով չի կարգավորվել դրա դատավարական ընթացակարգը:

Դատական պրակտիկայում առկա են մնամատիպ գործերի լուծման տարբեր ընթացակարգեր և դատավարական օրենսգրքի տարբեր մեկնաբանություններ: Կան դեպքեր, երբ դիմել են դատարան հայցային վարույթի կարգով՝ նշելով հայցվորներ և պատասխանողներ, որի պայմաններում պարզ չէ, թե ով, ումից, ինչ է պահանջում: Կան դեպքեր, որ ներկայացվել է դիմումի ձևով. ներգրավվելով երրորդ անձինք, առանց պարզաբանելու, թե որն է այդ անձանց շահերը: Շատ դեպքերում դատարանները հրավիրել են դատական նիստեր, որի արդյունքում մախնական դատական նիստերով և դատաքննության փուլում երկարատև քննել են գործերը, իսկ արդյունքում՝ որպես վերջնական դատական ակտ, կայացվել են վճիռներ և որոշումներ:

Բացի դրանից՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը հատուկ վարույթի գործերով սահմանում է «դիմում» հասկացությունը և որպես կողմ առանձնացնում է դիմողին: Մինչդեռ, ներկայացվում է հայցադիմում, նշվում է հայցվոր և պատասխանող կողմեր, իսկ պահանջը հատուկ վարույթի կարգով իրավաբանական փաստի հաստատում է՝ հիմնադրամը լուծարելու և հիմնադրամի կանոնադրության մեջ փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ:

Այս առումով, պետք է նկատել, որ օրենսգրքի պրակտիկ կիրառման արդյունքում առաջ են եկել մի շարք հանգամանքներ, որոնց առկայության պայմաններում, մի շարք պահանջներով դատարանները կիրառում են տարբեր մոտեցումներ, ինչով սահմանափակվում է մնամատիպ գործերի միատեսակ քննության կարգը և պայմանները:

Մասնավորապես՝ դատական պրակտիկան վկայում է այն մասին, որ հիմնադրամները լուծարելու և հիմնադրամի կանոնադրությունը փոփոխելու վերաբերյալ դատարան ներկայացվող պահանջների լուծման համար օրենսգրքում չկան հստակ սահմանումներ և նորմեր, որոնք հանգեցնում են իրավական բացերի:

Նկատի ունենալով, որ վերոնշյալ պահանջները ևս համարվում են հատուկ վարույթի կարգով քննվող պահանջներ, հատուկ վարույթի կարգով քննվող գործերի շար-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

քին անհրաժեշտ է ավելացնել նաև հիմնադրամները լուծարելու և հիմնադրամի կանոնադրությունը փոփոխելու վերաբերյալ գործերի վարույթները:

Հետևաբար՝ առաջարկում են Օրենսգրքի 236-րդ հոդվածը լրացնել 12-րդ կետով՝ հետևյալ բովանդակությամբ՝

«12. Հիմնադրամը լուծարելու և հիմնադրամի կանոնադրության մեջ փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ գործերը»:

Հաշվի առնելով այն, որ Օրենսգրքի 28-39-րդ գլուխները կարգավորում են հատուկ վարույթի կարգով քննվող գործերի տեսակները, հետևաբար վերոնշյալ կապակցությամբ առաջարկում են Օրենսգրքը լրացնել ևս մեկ, այն է՝ 39¹ գլխով, որը կսահմանի հիմնադրամը լուծարելու և հիմնադրամի կանոնադրության մեջ փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ գործերի վարույթը:

Այս առումով առաջարկում են Օրենսգրքի 39-րդ գլխի 291-րդ հոդվածից հետո լրացնել 39¹ գլուխը՝ հետևյալ բովանդակությամբ՝

«ԳԼՈՒԽ 39¹

Հիմնադրամը լուծարելու և հիմնադրամի կանոնադրության մեջ փոփոխություններ կատարելու վերաբերյալ գործերի վարույթը

Հոդված 291¹. Գիմում ներկայացնելը

1. Հիմնադրամը լուծարելու կամ հիմնադրամի կանոնադրության մեջ փոփոխություն կատարելու պահանջով օժտված անձը (հիմնադրամի հոգաբարձուների խորհուրդը) կարող է, գործերի տարածքային ընդդատությանը համապատասխան, դիմում ներկայացնել առաջին ատյանի դատարան՝ հիմնադրամը լուծարելու կամ հիմնադրամի կանոնադրության մեջ փոփոխություն կատարելու մասին:

Հոդված 291². Հիմնադրամը լուծարելու կամ հիմնադրամի կանոնադրության մեջ փոփոխություն կատարելու վերաբերյալ գործի տարածքային ընդդատությունը

1. Հիմնադրամը լուծարելու կամ հիմնադրամի կանոնադրության մեջ փոփոխություն կատարելու վերաբերյալ գործը քննվում է տվյալ հիմնադրամի կամ դիմողի հաշվառման (գտնվելու) վայրի առաջին ատյանի դատարանում:

Հոդված 293³. Հիմնադրամը լուծարելու կամ հիմնադրամի կանոնադրության մեջ փոփոխություն կատարելու վերաբերյալ դիմումին առաջադրվող պահանջները.

1. Հիմնադրամը լուծարելու կամ հիմնադրամի կանոնադրության մեջ փոփոխություն կատարելու վերաբերյալ դիմումում պետք է նշվեն այն հանգամանքները, որոնցով հնարավոր չէ հասնել հիմնադրամի նպատակներին և կատարել այդ նպատակների փոփոխություն: Ինչպես նաև շարադրվեն այն բոլոր հանգամանքները, դեպքերը, որոնց դեպքում կանոնադրության պահպանումն անփոփոխ ձևով կարող է առաջացնել այնպիսի հետևանքներ, որոնք հնարավոր չէր կանխատեսել հիմնադրամը ստեղծելիս, կանոնադրությամբ նախատեսված չէ այն փոխելու հնարավորություն, կանոնադրությունը չի փոփոխում դրա իրավասությունն ունեցող մարմինը, կամ փոփոխությունները պետք է վերաբերեն հիմնադրամի նպատակներին կամ շահառուներին:

2. Հիմնադրամը լուծարելու կամ հիմնադրամի կանոնադրության մեջ փոփոխություն կատարելու վերաբերյալ դիմումում պետք է նշվի այն իրավասու համապատասխան մարմինը, որի գործառույթների և լիազորությունների մեջ է մտնում իրավունքի ծագման, փոփոխման կամ դադարման հիմք հանդիսացող իրավաբանական փաստերի առկայության գրանցումը:

Առաջարկություններ

Տվյալ դեպքում իրավասու մարմինն է հանդիսանում ՀՀ արդարադատության նախարարության իրավաբանական անձանց պետական ռեգիստրի գործակալությունը:

3. Գիմումին կցվում է համապատասխան դիմում ներկայացնելու իրավասության ունեցող անձի անձնագրի պատճենը, հիմնադրամի կանոնադրությունը, պետական ռեգիստրի գրանցման վկայականը, հոգաբարձուների խորհրդի որոշումը և դիմումի օրինակը և դրան կից փաստաթղթերի պատճեններն իրավասու մարմին ուղարկելը հավաստող ապացույցներ:

4. Սույն հոդվածում նշված պահանջները չկատարելու դեպքում դատարանը սույն օրենսգրքի 127-րդ հոդվածով սահմանված կարգով վերադարձնում է դիմումը:

Հոդված 294⁴. Գատարանի գործողությունները դիմումը վարույթ ընդունելուց հետո

1. Գատարանը հիմնադրամը լուծարելու կամ հիմնադրամի կանոնադրության մեջ փոփոխություն կատարելու վերաբերյալ դիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշումը ուղարկում է դիմողին և իրավասու մարմին:

2. Իրավասու մարմնի կողմից դիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշումը ստանալուց հետո 15-օրյա ժամկետում դիմումի վերաբերյալ ներկայացնում է եզրակացություն:

3. Գատարանը դիմումը քննում է առանց դատական նիստ հրավիրելու և եզրափակիչ դատական ակտը հրապարակում է դիմումը վարույթ ընդունելուց հետո՝ երեք ամսվա ընթացքում:

4. Իրավասու մարմնի կողմից եզրակացությունը ստանալուց հետո 7-օրյա ժամկետում դատարանը որոշում է կայացվում գործի քննության արդյունքով կայացվող եզրափակիչ դատական ակտը հրապարակելու մասին:

5. Եզրափակիչ դատական ակտը պետք է հրապարակվի ոչ ուշ, քան այդ որոշման կայացման օրվանից 15-օրյա ժամկետում: Այդ որոշման մեջ նշվում է նաև եզրափակիչ դատական ակտի հրապարակման ժամանակը և վայրը:

6. Սահմանված ժամկետում իրավասու մարմնի կողմից եզրակացություն չներկայացվելու դեպքում, ինչպես նաև դիմումի քննության համար անհրաժեշտ ապացույցները ներկայացնելու համար, դատարանը որոշում է կայացնում դատական նիստ հրավիրելու մասին: Այս դեպքում ևս դիմումի քննությունը պետք է ավարտվի սույն հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված ժամկետներում:

Հոդված 295⁵. Գատարանի վճիռը

1. Գիմումի քննության արդյունքներով Առաջին ատյանի դատարանը կայացնում է դիմումը բավարարելու կամ մերժելու մասին վճիռ: Գիմումը բավարարելու դեպքում վճիռ է կայացվում հիմնադրամը լուծարելու կամ հիմնադրամի կանոնադրությունը փոփոխելու մասին:

2. Վճռով հաստատված փաստը հիմք է համապատասխան մարմինների կողմից այդ փաստը գրանցելու համար:

3. Վճիռն օրինական ուժի մեջ է մտնում այն հրապարակվելու օրվանից 15-օրյա ժամկետում, եթե դրա դեմ վերաքննիչ բողոք չի բերվում:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ
ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ
(ԱՅՍՈՒՐԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2018 թվականի դեկտեմբերի 07-ին

գրավոր ընթացակարգով քննելով ըստ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի (այսուհետ՝ Կոմիտե) դիմումի ընդդեմ անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանի՝ սնանկ ճանաչելու պահանջի մասին, սնանկության գործով ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 25.01.2018 թվականի որոշման դեմ անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանի ներկայացուցիչ Մամիկոն Մանուկյանի վճռաբեկ բողոքը,

Պ Ա Ր Չ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Կոմիտեն պահանջել է անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանին ճանաչել սնանկ:

Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի ընդհանուր իրավասության դատարանի (դատավոր՝ Լ. Կատվայան) (այսուհետ՝ Դատարան) 11.10.2017 թվականի վճռով դիմումը բավարարվել է:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 25.01.2018 թվականի որոշմամբ անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանի ներկայացուցիչ վերաքննիչ բողոքը մերժվել է, և Դատարանի 11.10.2017 թվականի վճիռը բողոքվել է օրինական ուժի մեջ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանի ներկայացուցիչը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է <<Սնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածը, իրավահարաբերության ծագման պահին գործող <<Հարկերի մասին>> ՀՀ օրենքի 29.1-րդ հոդվածը:

Բողոք բերած անչը նշված պնդումը պարճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է, որ սույն գործով դիմումի հիմքում դրված պահանջը հանրային իրավական է, որը կարող է գոյություն ունենալ բացառապես այն դեպքում, երբ հիմնված է անբողոքարկելի վարչական ակտի վրա, ինչը սույն դեպքում առկա չէ, հետևաբար սույն գործով հաստատված չէ ոչ միայն պարտավորության անվիճելիությունը, այլև դրա առկայությունն ընդհանրապես:

Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է նաև, որ հաշվետվությունն ինքնին հարկային պարտավորությունների ծագման հիմք չէ, քանի որ այն կարող է ներկայացվել սխալ, թերի, հետագայում կարող է ճշգրտվել, որոշակի ծախսերի հաշվապահական ձևակերպման արդյունքում հաշվետվությամբ նախատեսված հարկային պարտավորությունները կարող են նվազել կամ վերանալ ընդհանրապես, ինչը չի կարող տեղի ունենալ վարչական ակտի դեպքում:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 25.01.2018 թվականի որոշումը և այն փոփոխել՝ դիմումը մերժել:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1) Կոմիտեի կողմից ներկայացված մնացորդների վերաբերյալ տեղեկանքի համաձայն՝ անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանի հարկային պարտավորությունները 21.11.2016 թվականի դրությամբ կազմել են ընդամենը 3.772.928 ՀՀ դրամ, որից 338.884 ՀՀ դրամը՝ արտոնագրային վճարի գծով, 48.351 ՀՀ դրամը՝ արտոնագրային վճարի մասով առաջացած պարտավորության գումարի 10%, 3.282.697 ՀՀ դրամ՝ եկամտային հարկի գծով, 102.996 ՀՀ դրամ՝ սոցիալական վճարի գծով առաջացած պարտավորություններ (**հատոր 1-ին, գ.թ. 68**).

2) Կոմիտեի կողմից իրավահարաբերության ծագման պահին գործող <<Հարկերի մասին>> ՀՀ օրենքի 29.1-րդ հոդվածի ուժով անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանից 21.11.2016 թվականի դրությամբ առկա հարկային պարտավորությունների չվճարված գումարների բռնագանձման մասին որոշում չի կայացվել:

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը պայմանավորված է սույն վճռաբեկ բողոքը ներկայացնելու պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 234-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված հիմքի առկայությամբ, այն է՝ բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար, և գտնում է, որ տվյալ դեպքում Վճռաբեկ դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ պարտապահին սնանկ ճանաչելու դիմումի հիմքում օրենքով սահմանված հարկեր, տուրքեր կամ պարտադիր այլ վճարներ վճարելու պարտապահի պարտավորությունը որպես անվիճելի պարտավորություն վկայակոչելու առանձնահատկությունների վերաբերյալ, կարող են էական նշանակություն ունենալ նմանատիպ գործերով միասնական և կանխատեսելի դատական պրակտիկա ձևավորելու համար: Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը պայմանավորված է նաև բողոքը ներկայացնելու պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 234-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված հիմքի առկայությամբ, այն

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

է՝ Վերաքննիչ դատարանի կողմից <<Սնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի, իրավահարաբերության ծագման պահին գործող խմբագրությամբ <<Սնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի <<զ>> ենթակետի, իրավահարաբերության ծագման պահին գործող <<Հարկերի մասին>> ՀՀ օրենքի 29.1-րդ հոդվածի խախտման հետևանքով առկա է առերևույթ դատական սխալ, որը կարող էր ազդել գործի ելքի վրա, և որի առկայությունը հիմնավորվում է ստորև ներկայացված պատճառաբանություններով:

Սույն վճռաբեկ բողոքի քննության շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ հետևյալ իրավական հարցադրմանը. արդյո՞ք պարտապահին սնանկ ճանաչելու դիմումի հիմքում որպես անվիճելի վճարային պարտավորություն կարող է դրվել օրենքով սահմանված հարկեր, փութեր կամ պարտադիր այլ վճարներ վճարելու պարտապահի պարտավորությունն այն դեպքում, երբ իրավասու պետական մարմինը նշված գումարները պարտապահից բռնագանձելու վերաբերյալ իրավահարաբերության ծագման պահին գործող <<Հարկերի մասին>> ՀՀ օրենքի 29.1-րդ հոդվածով նախատեսված որոշում չի կայացրել, և նշված որոշումը չի դարձել անբողոքարկելի:

<<Սնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պարտապանը կարող է սնանկ ճանաչվել դատարանի վճռով՝ սեփական նախաձեռնությամբ (կամավոր սնանկության դիմում) կամ պարտատիրոջ պահանջով (հարկադրված սնանկության դիմում), եթե պարտապանն անվճարունակ է:

Իրավահարաբերության ծագման պահին գործող խմբագրությամբ <<Սնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի համաձայն՝ պարտապանը դատարանի վճռով կարող է սնանկ ճանաչվել հարկադրված սնանկության դիմումի հիման վրա, եթե թույլ է տվել օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը գերազանցող անվիճելի վճարային պարտավորությունների 60-օրյա կամ ավելի ժամկետով կետանց, և վճռի կայացման պահին նշված կետանցը շարունակվում է (փաստացի անվճարունակություն): Վճարային պարտավորությունն անվիճելի է, եթե պարտապանը չի առարկում դրա դեմ, կամ եթե առարկում է հիշյալ պարտավորության դեմ, սակայն՝

ա) վճարային պարտավորությունը ճանաչված է օրինական ուժի մեջ մտած վճռով կամ դատավճռով, և բացակայում է հաշվանցի հնարավորությունը,

բ) պահանջը հիմնված է գրավոր գործարքի վրա, և պարտապանը չի ապացուցում, որ տվյալ պահանջի դեմ առարկելու բավարար հիմքեր ունի (ներառյալ՝ պահանջի հաշվանցը),

գ) պահանջը բխում է օրենքով սահմանված հարկեր, փութեր կամ պարտադիր այլ վճարներ վճարելու պարտապահի պարտավորությունից, և պարտապանը չի ապացուցում, որ փոխյալ պահանջի դեմ առարկելու բավարար հիմքեր ունի (ներառյալ՝ պահանջի հաշվանցը),

դ) պահանջի չվիճարկվող մասը գերազանցում է օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը:

Իրավահարաբերության ծագման պահին գործող խմբագրությամբ <<Սնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի <<ա>> կետի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության և համայնքի բյուջեների նկատմամբ դրամային պարտավորություններով (այդ թվում՝ հարկերի, տուրքերի, պարտադիր այլ վճարումների գծով) համապատասխան իրավասու պետական կամ տեղական ինքնակառավարման

մարմինները պարտապանին սնանկ ճանաչելու նույն օրենքի 3-րդ հոդվածով սահմանված հիմքերի առկայության դեպքում պարտավոր են պարտապանին սնանկ ճանաչելու պահանջով դիմել դատարան հետևյալ դեպքերում՝ ժամկետներում՝ լիազորված պետական համապատասխան մարմինը՝ հարկերի, տուրքերի, մաքսատուրքերի, այլ պարտադիր վճարումների կամ վարչարարությունից ծագած տուգանքների գծով վճարումն ուշացնելու դեպքում պարտավորության հայտնաբերման պահին հաջորդող 6 ամսվա ընթացքում:

Վերը նշված հոդվածների վերլուծությունից հետևում է, որ հարկադրված սնանկության դեպքում պարտապանը սնանկ է ճանաչվում, եթե նա թույլ է տվել օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը գերազանցող անվիճելի վճարային պարտավորությունների 60-օրյա կամ ավելի ժամկետով կետանց, և վճռի կայացման պահին նշված կետանցը շարունակվում է (փաստացի անվճարունակություն): Ընդ որում, օրենսդիրը, ամրագրելով, որ վճարային պարտավորությունն անվիճելի է, եթե պարտապանը չի առարկելու դրա դեմ, միաժամանակ սահմանել է այն հիմքերը, որոնց առկայության պարագայում նույնիսկ պարտապանի կողմից առարկություն ներկայացվելու դեպքում պարտավորությունն անվիճելի է: Այդ հիմքերն են՝

- երբ վճարային պարտավորությունը ճանաչված է օրինական ուժի մեջ մտած վճռով կամ դատավճռով, և բացակայում է հաշվանցի հնարավորությունը,
- երբ պահանջը հիմնված է գրավոր գործարքի վրա, և պարտապանը չի ապացուցում, որ տվյալ պահանջի դեմ առարկելու բավարար հիմքեր ունի (ներառյալ՝ պահանջի հաշվանցը),
- երբ պահանջը բխում է օրենքով սահմանված հարկեր, տուրքեր կամ պարտադիր այլ վճարներ վճարելու պարտապանի պարտավորությունից, և պարտապանը չի ապացուցում, որ տվյալ պահանջի դեմ առարկելու բավարար հիմքեր ունի (ներառյալ՝ պահանջի հաշվանցը),
- երբ պահանջի չվիճարկվող մասը գերազանցում է օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը, 25.02.2008 թվականի թիվ ՄԳՌ-735 որոշմամբ անդրադառնալով <<Սնանկության մասին>> ՀՀ օրենքի իմաստով <<անվճարունակություն>> հասկացությանը, նշել է որ <<անվճարունակությունը>> մի վիճակ է, երբ պարտապանն ընդհանուր առմամբ անկարող է վճարելու իր պարտքերը պարտավորությունները կատարելու համար նախատեսված ժամկետներում, կամ երբ պարտապանի պարտավորությունների ընդհանուր գումարը գերազանցում է նրա ակտիվների արժեքը: Այսինքն՝ անվճարունակությունը նշանակում է վճարելու կարողության բացակայություն: Միաժամանակ ՀՀ սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ օրենքը հիմնվում է <<անվճարունակության կանխավարկածի>> վրա, այն է՝ եթե պարտապանն ի վիճակի չէ կատարելու ժամկետանց վճարային պարտավորությունները, ապա ի սկզբանե ենթադրվում է, որ նա փաստացիորեն անվճարունակ է, և այդ ենթադրությունը գործում է այնքան ժամանակ, քանի դեռ ժամկետանց պարտավորությունը չի կատարվել կամ վիճարկվել ու հերքվել: Ընդ որում, <<անվճարունակության կանխավարկած>> իր հերթին հիմնվում է պարտապանի <<բարեխղճության և պարտաճանաչության կանխավարկածի>> վրա, այսինքն, եթե պարտապանը չի կատարում իր պարտավորությունները, ապա ի սկզբանե պարտավորության չկատարումը բացատրվում է ոչ թե նրա անբարեխղճությամբ, այլ վճարում կատարելու կարողության բացակայությամբ:

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, նախկինում կայացրած որոշմամբ անդրադառնալով սնանկ ճանաչելու պայման հանդիսացող վճարային պարտավորության անվիճելիության հատկանիշի մեկնաբանմանը, արձանագրել է, որ հարկադրված սնանկության դեպքում վճարային պարտավորության անվիճելիությունը, այդպիսի պարտավորության առնվազն 60-օրյա ժամկետով կետանցը և վճռի կայացման պահին այդպիսի կետանցի շարունակվելն այն երեք պայմաններն են, որոնցից յուրաքանչյուրի առկայությունն անհրաժեշտ է, իսկ բոլորինը միասին՝ բավարար՝ անձին սնանկ ճանաչելու համար: Վճարային պարտավորության անվիճելիությունն առկա է այն դեպքում, երբ պարտապանը չի առարկում սնանկ ճանաչելու պահանջի դեմ: Այդուհանդերձ, ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասը կարգավորում է նաև այն դեպքերը, երբ պարտապանը վիճարկում է պարտավորության անվիճելի լինելու փաստը, այլ կերպ ասած՝ առարկում է իրեն սնանկ ճանաչելու պահանջի դեմ, և այդ առարկությունները վերաբերում են վճարային պարտավորությանը (այլ ոչ թե կետանցին կամ կետանցի շարունակվելուն) (*յրե՛ս*, «Յունիբանկ» ՓԲԸ-ն ընդդեմ Գևորգ Հարոյանի թիվ ԵՇԴ/0009/04/12 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 05.04.2013 թվականի որոշումը):

Նշված դիրքորոշումը հիմք ընդունելով՝ նույն հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի «անվիճելի վճարային պարտավորություն» եզրույթի բովանդակությունը դիտարկելով նույն կետի «զ» ենթակետի համատեքստում՝ Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ այն պարտավորությունը, որը վիճարկվում է պարտապանի կողմից, կամ որի դեմ պարտապանը ներկայացրել է առարկություն, անվիճելի է, եթե այդպիսի պահանջը բխում է օրենքով սահմանված հարկեր, տուրքեր կամ պարտադիր այլ վճարներ վճարելու պարտապանի պարտավորությունից, և պարտապանը չի ապացուցում, որ տվյալ պահանջի դեմ առարկելու բավարար հիմքեր ունի (ներառյալ՝ պահանջի հաշվանցը): Հակառակ պարագայում, երբ այդպիսի պահանջի հիմքում դրված է համապատասխան օրենքից չբխող հարկեր, տուրքեր կամ պարտադիր այլ վճարներ վճարելու պարտապանի պարտավորությունը, և ապացուցվում է, որ տվյալ պահանջի դեմ պարտապանն ունի առարկելու բավարար հիմքեր, ապա պարտավորությունը դառնում է վիճելի:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը մեկ այլ որոշմամբ արձանագրել է, որ ելնելով անձին սնանկ ճանաչելու տարբեր հիմքերի առանձնահատկություններից՝ օրենսդիրն անձին սնանկ ճանաչելու յուրաքանչյուր հիմքի համար սահմանել է տարբեր կարգավորումներ: Այսինքն՝ կախված այն հանգամանքից, թե սնանկության դիմումի հիմքում «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետով սահմանված որ հիմքն է ընկած, կիրառվում է տվյալ հիմքին բնորոշ օրենսդրական կարգավորումը (*յրե՛ս*, ՀՀ ֆինանսների նախարարությունն ընդդեմ ԱՉ Մկրտիչ Հարությունյանի թիվ ԿԳ2/0078/04/14 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 02.12.2016 թվականի որոշումը):

Վճռաբեկ դատարանը, անդրադառնալով սույն գործով ներկայացված դիմումի հիմքում դրված մինչև 01.01.2018 թվականը գործող խմբագրությամբ «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետի «զ» ենթակետին բնորոշ օրենսդրական կարգավորմանը, արձանագրում է հետևյալը.

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարչական վարույթը վարչական մարմնի՝ վարչական ակտ ընդունելուն ուղղված գործունեությունն է:

«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 30-

րդ հողվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վարչական վարույթ հարուցելու հիմքերն են՝ (ա) անձի դիմումը, բողոքը. (բ) վարչական մարմնի նախաձեռնությունը:

<<Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին>> ՀՀ օրենքի 34-րդ հողվածի համաձայն՝ վարչական մարմնի նախաձեռնությամբ վարչական վարույթ հարուցելու հիմքերն են՝ վարչական ակտ ընդունելու վերաբերյալ օրենքի պահանջը, դրանից բխող անհրաժեշտությունը կամ օրենքով վարչական մարմնին վերապահված հայեցողական լիազորությունը:

<<Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին>> ՀՀ օրենքի 20-րդ հողվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ վարչական վարույթը եզրափակվում է վարչական ակտի ընդունմամբ (եզրափակիչ փուլ):

<<Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին>> ՀՀ օրենքի 53-րդ հողվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վարչական ակտն արտաքին ներգործություն ունեցող այն որոշումը, կարգադրությունը, հրամանը կամ այլ անհատական իրավական ակտն է, որը վարչական մարմինն ընդունել է հանրային իրավունքի բնագավառում կոնկրետ գործի կարգավորման նպատակով, և ուղղված է անձանց համար իրավունքներ և պարտականություններ սահմանելուն, փոփոխելուն, վերացնելուն կամ ճանաչելուն:

Վկայակոչված իրավական նորմերի բովանդակությունից հետևում է, որ Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում վարչական ակտն ընդունվում է վարչական մարմնի հատուկ գործունեության արդյունքում, որը կոչվում է վարչական վարույթ: Օրենսդիրը, <<Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին>> ՀՀ օրենքում սպառիչ կերպով թվարկել է վարչական վարույթի հարուցման համար հիմք հանդիսացող հանգամանքները. դրանք են՝ (1) ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց դիմումը կամ բողոքը և (2) վարչական մարմնի նախաձեռնությունը: Ընդ որում, <<Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին>> ՀՀ օրենքի 34-րդ հողվածի համաձայն՝ վարչական մարմնի նախաձեռնությամբ վարչական վարույթի հարուցումը կարող է տեղի ունենալ միայն օրենքով վարչական մարմնին համապատասխան վարչական ակտ ընդունելու իմպերատիվ կամ հայեցողական լիազորություն վերապահված լինելու դեպքում: Իրացնելով իր այդ լիազորությունը՝ վարչական մարմինը հարուցում է վարչական վարույթ, որը եզրափակվում է վարչական ակտի ընդունմամբ:

Նախկին որոշումներում անդրադառնալով Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում վարչական ակտի հասկացությանը՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ <<Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին>> ՀՀ օրենքի համաձայն՝ վարչական ակտին բնորոշ են հետևյալ հատկանիշները.

- 1) վարչական ակտն անհատական իրավական ակտ է. այն ունի հստակորեն որոշված հասցեատեր,
- 2) վարչական ակտն ընդունվում է վարչական մարմինների՝ ՀՀ գործադիր իշխանության հանրապետական, տարածքային կառավարման, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, ինչպես նաև վարչարարություն իրականացնող այլ պետական մարմինների կողմից,
- 3) վարչական ակտն ունի արտաքին ներգործություն. նրա հասցեատերն այնպիսի ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ է, որը կազմակերպական, աշխատանքային, ներքին ենթակայական կամ որևէ այլ ուղղակի կապի մեջ չի գտնվում այն ընդունած մարմնի հետ,

4) վարչական ակտն ընդունվում է հանրային իրավունքի բնագավառում. այն հանրային իշխանությամբ օժտված մարմնի՝ համապատասխան ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձին ուղղված միակողմանի կարգադրություն է, որը հիմնված է ի սկզբանե հանրային իշխանությամբ օժտված մարմնի կողմից իրագործվելու նպատակով ընդունված իրավական նորմերի վրա,

5) վարչական ակտն ընդունվում է կոնկրետ գործի կարգավորման նպատակով. այն ուղղված է հանրային իշխանությամբ օժտված մարմնի կողմից հանրային իրավունքի ոլորտում կոնկրետ անձին առնչվող կոնկրետ հարցի կարգավորմանը,

6) վարչական ակտն ուղղակի իրավական հետևանքներ է առաջացնում իր հետ կազմակերպական, աշխատանքային, ներքին ենթակայական կամ որևէ այլ ուղղակի կապի մեջ չգտնվող համապատասխան ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի համար. դրանով վարչական մարմինը սահմանում, փոփոխում, վերացնում կամ ճանաչում է իրավունքներ և պարտականություններ համապատասխան ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի համար:

Ընդ որում, թվարկված որակական հատկանիշներից յուրաքանչյուրն անհրաժեշտ է, իսկ դրանց համակցությունը՝ բավարար՝ գրավոր փաստաթուղթը վարչական ակտ որակելու համար. այդ հատկանիշներից որևէ մեկի բացակայության դեպքում փաստաթուղթը չի կարող դիտարկվել որպես վարչական ակտ (*տե՛ս, Վարդիթեր Ավոյանն ընդդեմ Երևանի քաղաքապետարանի թիվ ՎԳ/2659/05/14 վարչական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 22.04.2016 քվականի որոշումը*):

Վերոգրյալ իրավական վերլուծությունից հետևում է, որ վարչական ակտի ընդունումը պայմանավորված է հանրային իրավունքի բնագավառում որոշակի հասարակական հարաբերություններ կարգավորող իրավական նորմի առկայությամբ, որը հանրային իշխանական լիազորություններով օժտված սուբյեկտին (վարչական մարմնին) լիազորում է արձակել միակողմանի կարգադրություն՝ ուղղված կոնկրետ անձին առնչվող կոնկրետ հարցի կարգավորմանը:

Փաստորեն, վարչական վարույթի հարուցման և վարչական ակտի ընդունման անհրաժեշտություն է առաջանում բոլոր այն դեպքերում, երբ հարկավոր է կարգավորել հանրային իրավունքի բնագավառում որևէ կոնկրետ հարց, որն առնչվում է վարչական մարմնի հետ կազմակերպական, աշխատանքային, ներքին ենթակայական կամ որևէ այլ ուղղակի կապի մեջ չգտնվող ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց իրավունքներին և պարտականություններին: Այսինքն՝ վարչական ակտի միջոցով համապատասխան իրավաբանական փաստերի առկայության դեպքում իրավական նորմերով սահմանված վերացական հանրային սուբյեկտիվ իրավունքները կամ պարտականություններն ստանում են անհատականացված ուղղվածություն՝ վերագրվում են կոնկրետ հասցեատերերի՝ ձեռք բերելով պարտադիր կատարման ենթակա լինելու հատկանիշ:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդրի կողմից վարչական մարմնի համար իր նախաձեռնությամբ վարչական վարույթ հարուցելու և վարչական ակտ ընդունելու ինստիտուտով լիազորություն նախատեսված լինելու դեպքերից մեկն ամրագրված էր իրավահարաբերության ծագման պահին գործող <<Հարկերի մասին>> ՀՀ օրենքի (ընդունվել է 14.04.1997 թվականին, ուժի մեջ է մտել 30.05.1997 թվականին, ուժը կորցրել է 01.01.2018 թվականին՝ ՀՀ հարկային օրենսգրքի 445-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն) 29.1-րդ հոդվածով:

Այսպես, իրավահարաբերության ծագման պահին գործող <<Հարկերի մասին>>

ՀՀ օրենքի 29.1-րդ հոդվածի համաձայն՝ հարկային պարտավորությունների գծով գումարների վճարումը սահմանված ժամկետից ուշացնելու դեպքում հարկային մարմինը կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինը որոշում է կայացնում հարկ վճարողից ժամանակին չվճարված գումարը գանձելու վերաբերյալ և այդ մասին պատշաճ ծանուցում վերջինիս: (...) Պարտավոր անձի կողմից գումարը գանձելու մասին որոշումն անբողոքարկելի դառնալու դեպքում գումարը գանձվում է <<Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին>> ՀՀ օրենքի 13-րդ գլխով (հոդվածներ 87-89) սահմանված կարգով (...):

Անդրադառնալով իրավահարաբերության ծագման պահին գործող <<Հարկերի մասին>> ՀՀ օրենքի 29.1-րդ հոդվածի վկայակոչված իրավադրույթների վերլուծությանը՝ Վճռաբեկ դատարանը նախևառաջ հարկ է համարում նշել, որ օրենքին համապատասխան սահմանված հարկեր մուծելը յուրաքանչյուրի սահմանադրաիրավական պարտականությունն է (2005 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 45-րդ հոդված և 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 8-րդ մաս): Օրենսդիրն իր հերթին հարկ վճարողների համար սահմանել է հարկերը ժամանակին վճարելու պարտականություն (իրավահարաբերության ծագման պահին գործող <<Հարկերի մասին>> ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի <<դ>> կետ), որի չկատարման դեպքում իրավասու վարչական մարմինը՝ հարկային մարմինը կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինը, իրավահարաբերության ծագման պահին գործող <<Հարկերի մասին>> ՀՀ օրենքի 29.1-րդ հոդվածի ուժով լիազորված է որոշում կայացնել հարկ վճարողից ժամանակին չվճարված գումարը գանձելու վերաբերյալ:

Վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացված որոշմամբ գտել է, որ իրավահարաբերության ծագման պահին գործող <<Հարկերի մասին>> ՀՀ օրենքի 29.1-րդ հոդվածով նախատեսված վարչական ակտի ընդունման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ հարկ վճարողի կողմից իր հարկային պարտավորությունները կանոնադրված չկատարվելու դեպքում այդ պարտավորության հարկադիր կատարումը գործող օրենսդրության պայմաններում հնարավոր է իրականացնել միայն համապատասխան անբողոքարկելի վարչական ակտի առկայության դեպքում: Այլ կերպ ասած՝ իրավահարաբերության ծագման պահին գործող <<Հարկերի մասին>> ՀՀ օրենքի 29.1-րդ հոդվածով նախատեսված որոշման հարկադիր կատարման միջոցով իրավասու վարչական մարմինը հնարավորություն է ստանում փաստացի ապահովելու հարկ վճարողի կողմից ժամանակին չկատարված հարկային պարտավորության գումարների մուտքը պետական կամ համայնքային բյուջե, իսկ նման որոշման բացակայության պայմաններում հարկ վճարողի կողմից ժամանակին չկատարված հարկային պարտավորության գումարները գործնականում չեն կարող բռնագանձվել հոգուտ պետության կամ համայնքի (տե՛ս, ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեն ընդդեմ Երվանդ Ալեյանի թիվ ՎԴ2/0016/05/16 վարչական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 07.04.2018 թվականի որոշումը):

Վերը շարադրված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ տվյալ դեպքում, երբ սնանկ ճանաչելու դիմումի հիմքում Կոմիտեի կողմից դրվել են պարտապահի՝ օրենքով սահմանված հարկեր, տուրքեր կամ պարտադիր այլ վճարներ վճարելու պարտականությունից բխող պարտավորությունները, ապա պարտավորությունների փաստացի կատարված չլինելու հանգամանքի միայն վկայակոչումը չի կարող բավարար լինել պարտավորության անվիճելիությունը հաստատված համարելու համար, քանի որ համապատասխան վարչական

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

մարմինը, հիմք ընդունելով իրավահարաբերության ծագման պահին գործող «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 29.1-րդ հոդվածի իրավակարգավորումը, պետք է կայացնել չվճարված հարկերը բռնագանձելու մասին որոշում: Նշվածը մի կողմից հնարավորություն կտար որոշակիացնելու պարտավորությունների բնույթը, իսկ մյուս կողմից հնարավորություն կընձեռներ վարչական ակտի հասցեատիրոջը հնարավոր անհամաձայնության դեպքում օրենքով սահմանված կարգով վիճարկելու համապատասխան վարչական ակտը:

Այսինքն՝ վերոգրյալից հետևում է, որ այդպիսի որոշման բացակայության պայմաններում հարկ վճարողի կողմից ժամանակին չկատարված հարկային պարտավորության գումարները գործնականում չեն կարող բռնագանձվել հոգուտ պետության, ինչից բխում է, որ առանց նման որոշման կայացման գումարի բռնագանձման իրավասությունը չի կարող իրացվել, հետևաբար առանց այդ որոշման և դրա՝ անբողոքարկելի դառնալու պայմանների առկայության՝ համապատասխան պետական մարմինը չի կարող վկայակոչել պարտապանի՝ հարկեր, տուրքեր կամ պարտադիր այլ վճարներ վճարելու պարտավորության անվիճելիությունը:

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ Կոմիտեի կողմից ներկայացված մնացորդների վերաբերյալ տեղեկանքի համաձայն՝ անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանի հարկային պարտավորությունները 21.11.2016 թվականի դրությամբ կազմել են ընդամենը 3.772.928 ՀՀ դրամ, որից 338.884 ՀՀ դրամը՝ արտոնագրային վճարի գծով, 48.351 ՀՀ դրամը՝ արտոնագրային վճարի մասով առաջացած պարտավորության գումարի 10%, 3.282.697 ՀՀ դրամ՝ եկամտային հարկի գծով, 102.996 ՀՀ դրամ՝ սոցիալական վճարի գծով առաջացած պարտավորություններ:

Կոմիտեի կողմից իրավահարաբերության ծագման պահին գործող «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 29.1-րդ հոդվածի ուժով անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանից 21.11.2016 թվականի դրությամբ առկա հարկային պարտավորությունների չվճարված գումարների բռնագանձման մասին որոշում չի կայացվել:

Գատարանը դիմումի բավարարման հիմքում դրել է այն, որ անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանին սմանկ ճանաչելու համար բավարար հիմք է վերջինիս կողմից հարկային մարմին ներկայացված հարկային պարտավորությունների հաշվարկները և հաշվարկված գումարները չվճարված լինելու փաստը, հետևաբար որևէ վարչական ակտ կայացնելու անհրաժեշտություն առկա չի եղել:

Վերաքննիչ դատարանը, մերժելով անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանի ներկայացուցի վերաքննիչ բողոքը, պատճառաբանել է, որ «սմանկության վարույթում հարկային պարտավորություններն անվիճելի դիտելու համար դրանք անբողոքարկելի կամ բողոքարկվելուց հետո անփոփոխ թողնված վարչական ակտով արձանագրված լինելու օրենսդրական պահանջ նախատեսված չէ», և տվյալ պարագայում պարտապանի վճարային պարտավորությունն անվիճելի է, քանի որ բխում է օրենքով սահմանված հարկեր, տուրքեր կամ պարտադիր այլ վճարներ վճարելու պարտապանի պարտավորությունից, իսկ պարտապանը ներկայացված պահանջի դեմ առարկելու բավարար հիմքեր չունի, ներառյալ պահանջի հաշվանցը:

Վճռաբեկ դատարանը, վերոհիշյալ դիրքորոշումների համատեքստում անդրադառնալով ստորադաս դատարանների պատճառաբանությունների հիմնավորվածությանը, հարկ է համարում նշել, որ անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանի՝ հարկային պարտավորությունների մասով առաջացած և չվճարված գումարի բռնագանձման վերաբերյալ իրավասու մարմինը որոշում չի կայացրել: Տվյալ պարագայում

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Կոմիտեն չէր կարող վկայակոչել անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանի մոտ հարկային պարտավորությունների առկայությունը՝ առանց անբողոքարկելի դարձած վարչական ակտի գոյության:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ տվյալ պարագայում բացակայում է անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանին սնանկ ճանաչելու համար անհրաժեշտ՝ օրենքով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի հազարապատիկը գերազանցող անվիճելի վճարային պարտավորությունների 60-օրյա կամ ավելի ժամկետով կետանցը, քանի որ վերը նշված հարկատեսակների գծով չկատարված հարկային պարտավորությունների փաստը հաստատված չէ իրավահարաբերության ծագման պահին գործող «Հարկերի մասին» ՀՀ օրենքի 29.1-րդ հոդվածով նախատեսված որոշմամբ (անբողոքարկելի վարչական ակտով):

Այսպիսով, վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ սույն վճռաբեկ բողոքը ներկայացնելու պահին գործող ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 227-րդ և 228-րդ հոդվածների ուժով Վերաքննիչ դատարանի որոշումը բեկանելու համար:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում անհրաժեշտ է կիրառել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 405-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետով սահմանված՝ ստորադաս դատարանի ակտն անբողոքությամբ բեկանելու և փոփոխելու՝ Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունը կիրառելու համար հետևյալ հիմնավորմամբ.

<<Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին>> եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի ողջամիտ ժամկետում իր գործի քննության իրավունք: Սույն քաղաքացիական գործով վեճի լուծումն էական նշանակություն ունի գործին մասնակցող անձանց համար: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործը ողջամիտ ժամկետում քննելը հանդիսանում է Կոնվենցիայի նույն հոդվածով ամրագրված անձի արդար դատաքննության իրավունքի տարր, հետևաբար գործի անհարկի ձգձգումները վտանգ են պարունակում նշված իրավունքի խախտման տեսանկյունից: Տվյալ դեպքում Վճռաբեկ դատարանի կողմից ստորադաս դատարանի դատական ակտը փոփոխելը բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից, քանի որ սույն գործով վերջնական դատական ակտ կայացնելու համար նոր հանգամանք հաստատելու անհրաժեշտությունը բացակայում է:

Գատական ակտը փոփոխելիս Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում սույն որոշման պատճառաբանությունները, ինչպես նաև գործի նոր քննության անհրաժեշտության բացակայությունը:

5. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները դատական ծախսերի բաշխման վերաբերյալ

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատական ծախսերը կազմված են պետական տուրքից և գործի քննության հետ կապված այլ ծախսերից:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 102-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պետական տուրքի գանձման օբյեկտները, պետական տուրքի չափը և վճարման կարգը սահմանվում են «Պետական տուրքի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով:

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատական ծախսերը գործին մասնակցող անձանց միջև բաշխվում են բավարարված հայցապահանջների չափին համամասնորեն: Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ գործին մասնակցող անձը, որի դեմ կայացվել է եզրափակիչ դատական ակտ, կրում է Հայաստանի Հանրապետության կողմից վկաներին, փորձագետներին, մասնագետներին և թարգմանիչներին վճարված գումարների հատուցման պարտականությունը, ինչպես նաև դատարանի և գործին մասնակցող անձանց կրած դատական ծախսերի հատուցման պարտականությունն այնքանով, որքանով դրանք անհրաժեշտ են եղել դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրականացման համար:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վերաքննիչ կամ Վճռաբեկ դատարան բողոք բերելու և բողոքի քննության հետ կապված դատական ծախսերը գործին մասնակցող անձանց միջև բաշխվում են նույն գլխի կանոններին համապատասխան: Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ բողոքարկված դատական ակտը բեկանելու և փոփոխելու դեպքում վերաքննիչ կամ Վճռաբեկ դատարանը եզրափակիչ դատական ակտով գործին մասնակցող անձանց միջև վերաբաշխում է դատական ծախսերը՝ նույն գլխի կանոնների համաձայն:

Սույն գործով նկատի ունենալով, որ վճռաբեկ բողոքը ենթակա է բավարարման, իսկ Վերաքննիչ դատարանի որոշումը ենթակա է բեկանման՝ Վճռաբեկ դատարանը, հիմք ընդունելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 1-ին մասի իրավակարգավորումը, գտնում է, որ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեից ՀՀ պետական բյուջե ենթակա է բռնագանձման 10.000 ՀՀ դրամ՝ որպես վերաքննիչ բողոք ներկայացնելու համար սահմանված և ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 16.11.2017 թվականի որոշմամբ հետաձգված պետական տուրքի գումար, ինչպես նաև 20.000 ՀՀ դրամ՝ որպես վճռաբեկ բողոքի համար սահմանված ու ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և վարչական պալատի 23.05.2018 թվականի որոշմամբ հետաձգված պետական տուրքի գումար:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 405-րդ, 406-րդ և 408-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Բեկանել ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 25.01.2018 թվականի որոշումը և այն փոփոխել՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի դիմումը՝ անհատ ձեռնարկատեր Արթուր Ալեքսանյանին սնանկ ճանաչելու պահանջի մասին, մերժել:

2. ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեից ՀՀ պետական բյուջե բռնագանձել 10.000 ՀՀ դրամ՝ որպես վերաքննիչ բողոք ներկայացնելու համար սահմանված և ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 16.11.2017 թվականի որոշմամբ հետաձգված պետական տուրքի գումար, 20.000 ՀՀ դրամ՝ որպես վճռաբեկ բողոքի համար սահմանված և ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և վարչական պալատի 23.05.2018 թվականի որոշմամբ հետաձգված պետական տուրքի գումար:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում կայացման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՎճՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎճՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ

(ԱՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎճՈՒՐԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2019 թվականի մարտի 29-ին

քննելով ըստ հայցի Դավիթ Սարիբեկյանի և Ռաֆայել Առաքելյանի ընդդեմ ՀՀ արդարադատության նախարարության դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության (այսուհետ՝ Ծառայություն), երրորդ անձ ՀՀ Արմավիրի մարզի Եղեգնուտ համայնքի (այսուհետ՝ Համայնք)՝ Ծառայության Արմավիրի մարզային բաժնի ավագ հարկադիր կատարողի 10.07.2015 թվականի «Գույքը հանձնելու մասին» որոշումը վերացնելու և որպես հետևանք՝ Ծառայությանը հարկադիր կատարողի 10.07.2015 թվականի «Գույքը հանձնելու մասին» որոշման մեջ նշված և Համայնքին հանձնված գույքը (ընդունման բունկեր (1 հատ), տեսակավորման գրոխտտ (1 հանգույց), փոխադրիչներ (4 հատ), լվացման կլասիֆիկատոր) Դավիթ Սարիբեկյանին և Ռաֆայել Առաքելյանին վերադարձնելուն պարտավորեցնելու պահանջների մասին, վարչական գործով ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 24.11.2017 թվականի «Վերաքննիչ բողոքի ընդունումը մերժելու մասին» որոշման դեմ Դավիթ Սարիբեկյանի և Ռաֆայել Առաքելյանի ներկայացուցիչ Վահրամ Մարտիրոսյանի վճռաբեկ բողոքը,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ Դավիթ Սարիբեկյանը և Ռաֆայել Առաքելյանը պահանջել են վերացնել Ծառայության Արմավիրի մարզային բաժնի ավագ հարկադիր կատարողի 10.07.2015 թվականի «Գույքը հանձնելու մասին» որոշումը և որպես հետևանք՝ պարտավորեցնել Ծառայությանը հարկադիր կատարողի 10.07.2015 թվականի «Գույքը հանձնելու մասին» որոշման մեջ նշված և Համայնքին հանձնված գույքը (ընդունման բունկեր (1 հատ), տեսակավորման գրոխտտ (1 հանգույց), փոխադրիչներ (4 հատ), լվացման կլասիֆիկատոր) վերադարձնել Դավիթ Սարիբեկյանին և Ռաֆայել Առաքելյանին:

ՀՀ վարչական դատարանի (դատավոր՝ Գ. Առաքելյան) 06.05.2016 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է:

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի (դատավորներ՝ Բ. Մկոյան, Ա. Առաքելյան, Գ. Ղարիբյան) 18.10.2016 թվականի որոշմամբ Համայնքի վերաքննիչ բողոքը մերժվել է, և ՀՀ վարչական դատարանի 06.05.2016 թվականի վճռով թողնվել է անփոփոխ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և վարչական պալատի 07.12.2016 թվա-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

կանի որոշմամբ ՀՀ վարչական դատարանի 06.05.2016 թվականի վճռի դեմ Համայնքի բերած վճռաբեկ բողոքը թողնվել է առանց քննության:

ՀՀ վարչական դատարանի 06.05.2016 թվականի վճիռն օրինական ուժի մեջ է մտել 07.12.2016 թվականին, և այդ վճռի հարկադիր կատարման նպատակով ՀՀ վարչական դատարանի (դատավոր՝ Գ. Առաքելյան) կողմից 09.01.2017 թվականին տրվել է կատարողական թերթ:

Ծառայությունը դիմում է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատարան՝ խնդրելով ՀՀ վարչական դատարանի 06.05.2016 թվականի վճռի հիման վրա տրված կատարողական թերթի պահանջը կատարելու համար թույլատրել մուտք գործել Համայնքին սեփականության իրավունքով պատկանող՝ 06.08.2009 թվականի թիվ 2633840 սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականով նշված շինությունները:

ՀՀ վարչական դատարանի (դատավոր՝ Ա. Միրզոյան) (այսուհետ՝ Դատարան) 07.07.2017 թվականի որոշմամբ Ծառայության դիմումի քննությունը մերժվել է:

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 24.11.2017 թվականի որոշմամբ Դատարանի 07.07.2017 թվականի «Դիմումի քննությունը մերժելու մասին» որոշման դեմ Դավիթ Սարիբեկյանի և Ռաֆայել Առաքելյանի վերաքննիչ բողոքի ընդունումը մերժվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Դավիթ Սարիբեկյանի և Ռաֆայել Առաքելյանի ներկայացուցիչը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխաններ են ներկայացրել Համայնքը և Ծառայությունը:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ Սահմանադրության 61-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 63-րդ հոդվածի 1-ին մասը, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 131-րդ հոդվածը:

Բողոք բերած անձը նշված պնդումը պարճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել, որ մերժելով Համայնքին սեփականության իրավունքով պատկանող շինություն մուտք գործելու վերաբերյալ հարկադիր կատարողի դիմումի քննությունը՝ Դատարանը խախտել է Դավիթ Սարիբեկյանի և Ռաֆայել Առաքելյանի արդյունավետ դատական պաշտպանության, ինչպես նաև սեփականության իրավունքը, քանի որ կատարողական թերթի պահանջը կատարելու անհնարինության պարագայում վերջիններս զրկվում են սեփականության իրավունքով իրենց պատկանող գույքը վերադարձնելու հնարավորությունից, իսկ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի կատարումը մտնում է փակուղի: Նման պայմաններում Վերաքննիչ դատարանը չպետք է մեխանիկորեն մերժեր Դատարանի 07.07.2017 թվականի «Դիմումի քննությունը մերժելու մասին» որոշման դեմ Դավիթ Սարիբեկյանի և Ռաֆայել Առաքելյանի վերաքննիչ բողոքի ընդունումը: Վերաքննիչ դատարանը պարտավոր էր առաջնորդվել անձի՝ դատական պաշտպանության և սեփականության իրավունքների պաշտպանության առաջնահերթությամբ և ներկայացված վերաքննիչ բողոքն ընդունել վարույթ:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է վերացնել Վերաքննիչ դատարանի 24.11.2017 թվականի «Վերաքննիչ բողոքի ընդունումը մերժելու մասին» որոշումը՝ «կայացնելով նոր դատական ակտ»:

ԱՄՍ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

2.1. Ճատայության վճարել բողոքի պատասխանի հիմնավորումները.

Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել, որ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 43.1-րդ հոդվածը հստակ սահմանում է, որ հարկադիր կատարողի կողմից այլ անձանց պատկանող բնակարան կամ շինություններ մուտք գործելու համար անհրաժեշտ է դատարանի համապատասխան որոշումը: Ընդ որում, մնան որոշում պետք է կայացնի հենց կատարողական թերթ տված դատարանը:

2.2. Համայնքի վճարել բողոքի պատասխանի հիմնավորումները.

Վերաքննիչ դատարանի բողոքարկվող որոշումը ենթակա չէ վերացման: Վերաքննիչ դատարանն իրավացիորեն է մերժել Դատարանի 07.07.2017 թվականի «Դիմումի քննությունը մերժելու մասին» որոշման դեմ Դավիթ Սարիբեկյանի և Ռաֆայել Առաքելյանի վերաքննիչ բողոքի ընդունումը, քանի որ այդ դատական ակտը ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 131-րդ հոդվածով նախատեսված չէ որպես բողոքարկման ենթակա դատական ակտ:

3. Վճարել դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

Վճարել դատարանն արձանագրում է, որ սույն վճարել բողոքը վարույթ ընդունելը պայմանավորված է վճարել բողոքը ներկայացնելու և վարույթ ընդունելու պահին գործող խմբագրությամբ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված հիմքի առկայությամբ, այն է՝ բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճարել դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար, և գտնում է, որ տվյալ դեպքում Վճարել դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի քննության առնչությամբ ծագող հասարակական հարաբերությունների կարգավորման առանձնահատկությունների վերաբերյալ, կարևոր նշանակություն կունենան մնանատիպ գործերով միասնական և կանխատեսելի դատական պրակտիկա ձևավորելու համար:

Վերոգրյալով պայմանավորված՝ Վճարել դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ կարարողական գործողությունների կարարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պարկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կարարողի դիմումի քննության առնչությամբ ծագող հերկյալ հարցադրումներին.

- 1) *ո՞ր դարարանին է ընդդարյա վերը նշված դիմումի քննությունը,*
- 2) *ի՞նչ կարգով և ի՞նչ ժամկերներում է քննվում այդ դիմումը,*
- 3) *այդ դիմումի քննության արդյունքում կայացված դարական ակտը ենթակա՞ է արդյոք բողոքարկման,*
- 4) *դիմումի քննությունը մերժելու մասին վարչական դարարանի որոշումը ենթակա՞ է արդյոք բողոքարկման վերաքննության կարգով:*

ՀՀ Սահմանադրության 61-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունք:

ՀՀ Սահմանադրության 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի անկախ և անաչառ դատարանի կողմից իր գործի արդարացի, հրապարակային և

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

ողջամիտ ժամկետում քննության իրավունք:

ՀՀ Սահմանադրության 75-րդ հոդվածի համաձայն՝ հիմնական իրավունքները և ազատությունները կարգավորելիս օրենքները սահմանում են այդ իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր:

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում է նրա քաղաքացիական իրավունքները և պարտականությունները կամ նրան ներկայացրած ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ, ունի օրենքի հիման վրա ստեղծված անկախ ու անաչառ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում արդարացի և հրապարակային դատաքննության իրավունք:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ թեև ՀՀ Սահմանադրությունը և Կոնվենցիան ուղղակիորեն չեն ամրագրում դատական ակտերի կատարման իրավունքը՝ որպես դատական պաշտպանության ու արդար դատաքննության իրավունքների բաղադրիչ, սակայն դատական ակտերի կատարումը դիտարկվում է որպես այդ հիմնարար իրավունքների կարևոր տարր. այն ունի բացառիկ նշանակություն արդարադատության արդյունավետ կենսագործման համար, քանի որ մարդու խախտված իրավունքների դատական պաշտպանության իրավունքը չի կարող երաշխավորված իրացվել, եթե վերջինիս խախտված իրավունքների վերականգնման վերաբերյալ վերջնական դատական ակտը մնում է անկատար:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը 24.09.2013 թվականի թիվ ՍԴՌ-1115 որոշմամբ արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ դատական ակտերի հարկադիր կատարման ինստիտուտի նպատակը վերջին հաշվով խախտված իրավունքները վերականգնելու նկատառումներով արդարադատության իրականացման արդյունքում ընդունված ակտի կատարման ապահովումն է: Այսինքն՝ դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահանջելու իրավունքն ամենցվում է դատարանի մատչելիության և արդար դատաքննության սահմանադրական իրավունքներից, որպիսի պայմաններում այդ իրավունքը պետք է վերապահվի դատավարության այն մասնակցին, որի խախտված իրավունքը վերականգնելու նպատակով ընդունված է համապատասխան դատական ակտ կամ դատական գործառնություններ իրականացնող մարմնի ակտ: Հետևաբար դատական ակտերի հարկադիր կատարման ինստիտուտը հանդիսանում է դատարանի մատչելիության իրավունքի բաղադրատարր և «իր գործի հրապարակային քննության»՝ որպես դատավարական գործընթացի փուլ:

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ նշված մոտեցումը համահունչ է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ՝ Եվրոպական դատարան) ձևավորած իրավական դիրքորոշումների հետ, որոնց համաձայն՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետով երաշխավորված արդար դատաքննության իրավունքը կդառնա երևակայական իրավունք, եթե պետության իրավական համակարգը թույլ տա, որ վերջնական և պարտադիր ուժ ունեցող դատական որոշումները մնան անկատար: Ըստ Եվրոպական դատարանի՝ դժվար կլինի պատկերացնել, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը, մանրամասն նկարագրելով կողմերին տրամադրվող դատավարական երաշխիքները (արդար, հրապարակային և արագ դատաքննություն), չպաշտպանեք դատական որոշումների կատարումը: Դատական ակտերի կատարման նկատմամբ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի գործողության բացառումը կհանգեցնեք իրավունքի գերակայության սկզբունքի

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

հետ անհամատեղելի իրավիճակների: Ուստի, ցանկացած դատարանի կողմից կայացված որոշման կատարում պետք է դիտվի որպես «դատաքննության» բաղկացուցիչ մաս՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի իմաստով (*լրենս HORNBY v. GREECE գործով Եվրոպական դատարանի 19.03.1997 թվականի վճիռը, 40-րդ կետ, MOSTACCIUOLO v. ITALY (No. 2) գործով Եվրոպական դատարանի 29.03.2006 թվականի վճիռը, 85-րդ կետ, RAYLYAN v. RUSSIA գործով Եվրոպական դատարանի 15.02.2007 թվականի վճիռը, 27-րդ կետ, Խաչատրյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 01.12.2009 թվականի վճիռը, 66-րդ կետ*):

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ դատական ակտերի կատարման վերաբերյալ Եվրոպական դատարանի և ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից ցուցաբերվող հայեցակարգային մոտեցման համաձայն՝ դատական ակտերի հարկադիր կատարումն արդարադատության շարունակությունն է. այն չի կարող առանձնացվել արդարադատությունից: Առանց դատական ակտերի պատշաճ կատարման դատավարությունն արդյունավետ չի լինի և չի հասնի իր նպատակներին, քանի որ իրավունքի խախտումները կարելի է վերացնել միայն սուբյեկտիվ իրավունքներն իրապես վերականգնելու միջոցով, որը տեղի է ունենում կատարողական վարույթի արդյունքում: Վերոգրյալը վկայում է այն մասին, որ չնայած Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածն ուղղակիորեն չի ամրագրում դատական ակտի կատարման իրավունքը, այնուամենայնիվ, այն համարվում է արդար դատաքննության իրավունքի անօտարելի տարրը:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ մարդու իրավունքների և ազատությունների դատական պաշտպանության միջոցը պետք է լինի արդյունավետ ու օգտակար՝ երաշխավորելով մարդու խախտված սուբյեկտիվ իրավունքի գործնականում վերականգնումը: Այս տեսանկյունից չափազանց կարևոր նշանակություն ունի վերջնական դատական ակտի կատարման ապահովումը, որը՝ որպես դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության իրավունքների բաղկացուցիչ տարր, այդ հիմնարար իրավունքների միջոցով անձանց շնորհվող մնացած երաշխիքների (օրինակ՝ գործի արդարացի, հրապարակային և ողջամիտ ժամկետում քննություն, և այլն) հետ հավասարապես պետք է ապահովվի պետության կողմից:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է նաև, որ դատական ակտերի հարկադիր կատարման միջոցով ապահովվում է պահանջատիրոջ ոչ միայն դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության, այլ նաև սեփականության իրավունքը:

Այսպես, Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի մեկնաբանման և կիրառության ոլորտում Եվրոպական դատարանի կողմից ձևավորվել է այն սկզբունքային դրույթը, որ Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածը չի երաշխավորում սեփականությունն ձեռք բերելու իրավունքը: Տվյալ հոդվածի խախտում կարող է արձանագրվել միայն այն դեպքում, երբ հանրային իշխանության վիճարկվող որոշումները վերաբերում են անձի «սեփականությանը»՝ Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի իմաստով: Այս իմաստով «սեփականություն» կարող է համարվել ինչպես «գոյություն ունեցող գույքը», այնպես էլ այն ակտիվները, ներառյալ՝ պահանջները, որոնց վերաբերյալ անձը կարող է հիմնավոր կերպով պնդել, որ ինքն ունի այդ գույքային իրավունքներն արդյունավետ իրացնելու առնվազն «օրինական սպասելիք» (*լրենս KOPECKI v. SLOVAKIA գործով Եվրոպական դատարանի (Մեծ պալատ) 28.09.2004 թվականի վճիռը, 35-րդ կետ*):

Փաստորեն, Եվրոպական դատարանը Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի իմաստով «սեփականություն» հասկացությունը բնորոշել է ընդլայնված կեր-

պով՝ օգտագործելով «օրինական սպասելիք» հասկացությունը: Մասնավորապես, Եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ պահանջի իրավունքը ստանում է «սեփականություն» որակումն այն պահից, երբ անձն ունենում է «օրինական սպասելիք» իր իրավունքներն իրականացնելու համար (*լրես՝ PRESSOS COMPANIA NAVIERA S.A. AND OTHERS v. BELGIUM գործով Եվրոպական դատարանի 20.11.1995 թվականի վճիռը*): Ըստ Եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշման՝ պահանջի իրավունքը Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի իմաստով կարող է ընկալվել որպես գույքային իրավունք, եթե բավարար չափով հիմնավորված է, որ այն կարող է իրավաբանորեն իրացվել (*լրես՝ BURDOV v. RUSSIA գործով Եվրոպական դատարանի 07.05.2002 թվականի վճիռը, 40-րդ կետը, RAYLYAN v. RUSSIA գործով Եվրոպական դատարանի 15.02.2007 թվականի վճիռը, 36-րդ կետը*):

Եվրոպական դատարանը մի շարք վճիռներում արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ պահանջի իրավունքը, եթե այն բավականաչափ հիմնավորված է կատարելի լինելու համար, առավել ևս, եթե բխում է դատական ակտից, համարվում է սեփականություն: Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի իմաստով (*լրես՝ STRAN GREEK REFINERIES AND STRATIS ANDREADIS v. GREECE գործով Եվրոպական դատարանի 09.12.1994 թվականի վճիռը, 59-62-րդ կետերը, VASILOPOULOU v. GREECE գործով Եվրոպական դատարանի 21.03.2002 թվականի վճիռը, 22-25-րդ կետերը, TIMOFEYEV v. RUSSIA գործով Եվրոպական դատարանի 23.10.2003 թվականի վճիռը, 45-րդ կետը, BURDOV v. RUSSIA (No. 2) գործով Եվրոպական դատարանի 15.01.2009 թվականի վճիռը, 87-րդ կետը*): Մասնավորապես՝ Խաչատրյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով վճռում Եվրոպական դատարանը նշել է, որ դիմումատուի օգտին կայացրած վճռի կատարմանը հասնելու անհնարիությունը հանգեցնում է Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի 1-ին նախադասությամբ սահմանված՝ իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունքի միջամտության (*լրես՝ Խաչատրյանն ընդդեմ Հայաստանի գործով Եվրոպական դատարանի 01.12.2009 թվականի վճիռը, 68-րդ կետը*):

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ անձի դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության իրավունքների, ինչպես նաև դատական ակտի վրա հիմնված՝ Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի իմաստով սեփականության իրավունքի իրացումն ապահովելու՝ պետության պարտականությունը կարող է լիարժեք կերպով կատարված համարվել միայն այն դեպքում, երբ պետության իրավական համակարգում սահմանված են վերջնական դատական ակտի պատշաճ կատարումն ապահովելու համար անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր, որոնք հնարավորություն են ընձեռում վերջնական դատական ակտի հասցեատիրոջը հասնելու իր խախտված իրավունքի վաստակի վերականգնմանը: Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում այդ նպատակին է ծառայում դատական ակտերի հարկադիր կատարման ինստիտուտը:

Նախկինում կայացված որոշումներում ևս ՀՀ վճռաբեկ դատարանն ընդգծել է, որ Եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը միանշանակ է այն հարցում, որ դատական ակտով սահմանված պահանջի իրավունքը պետության կողմից ենթակա է պատշաճ պաշտպանության ոչ միայն դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության իրավունքների, այլ նաև սեփականության իրավունքի ապահովման շրջանակներում: Վերոգրյալից հետևում է, որ օրենսդիրը պարտավոր է պատշաճ կերպով կարգավորել դատական ակտերի հարկադիր կատարման ոլորտի հասարակական հարաբերու-

բյուրոները և ստեղծել կայուն իրավական հիմք դատական ակտերի պարտադիրության և կատարելիության սահմանադրական և կոնվենցիոն սկզբունքների իրացումն ապահովելու համար *(տե՛ս «Յունիքական» ՓԲԸ-ն ընդդեմ «Հրաշք Ապագա» ՄՊԸ-ի թիվ ԼԴ/0039/04/14 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 22.07.2016 քվակաանի որոշումը)*:

Անդրադառնալով դատական ակտերի հարկադիր կատարման ինստիտուտի էությունը՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած որոշումներից մեկում նշել է, որ դատական ակտի հարկադիր կատարման կառուցակարգն ամբողջական է դարձնում դատավարությունը և ապահովում է շահագրգիռ անձի պահանջների բավարարումը, իսկ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը պարտադիր է բոլորի համար և ենթակա է կատարման դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության միջոցով՝ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսված կանոններին համապատասխան *(տե՛ս ՀՀ արդարադատության նախարարության դարական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության Լոռու մարզային բաժինն ընդդեմ Անուշ Բապիրյանի թիվ ՎԴ6/0076/05/12 վարչական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 24.05.2013 քվակաանի որոշումը)*:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրը դատական ակտերի հարկադիր կատարման վարույթի հետ կապված հարաբերությունները կարգավորել է «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքով:

Այսպես՝ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ հարկադիր կատարման ենթակա են՝ (...) Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատարանի դատական ակտերը (...):

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ հարկադիր կատարման միջոցների կիրառման հիմքը նույն օրենքով սահմանված կարգով տրված կատարողական թերթն է (...):

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 18-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ կատարողական թերթը տալիս է ակտն ընդունած առաջին ատյանի դատարանը՝ պահանջատիրոջ կամ դրա համար հատուկ լիազորված նրա ներկայացուցչի դիմումի հիման վրա (...):

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ պարտապանին որոշակի գործողություններ կատարելուն պարտադիր կատարողական թերթը կատարվում է այդ գործողությունների կատարման վայրում:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 43.1-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության համաձայն՝ կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով (բռնագանձում, վտարում, բնակեցում և այլն) հարկադիր կատարողն իրավունք ունի անարգել մուտք գործելու պարտապանին սեփականության իրավունքով պատկանող բնակարան կամ այլ շինություն:

Նույն հոդվածի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով այլ անձանց պատկանող բնակարան կամ շինություններ հարկադիր կատարողը կարող է մուտք գործել այդ բնակարանի կամ շինության սեփականատիրոջ (ժամանակավոր տիրապետողի) համաձայնությամբ: Համաձայնության բացակայության դեպքում հարկադիր կատարողը կարող է մուտք գործել բնակարան կամ շինություններ դատարանի համապատասխան որոշման հիման վրա:

Վերոգրյալ իրավադրույթների համադրված վերլուծության արդյունքում Վճռաբեկ

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

դատարանն արձանագրում է, որ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ դատական ակտերի, այդ թվում նաև՝ վարչական դատարանի դատական ակտերի հարկադիր կատարման, այսինքն՝ կատարողական գործողություններ իրականացնելու հիմքը համապատասխան դատական ակտը կայացրած առաջին առյուծի դատարանի կողմից օրենքով սահմանված կարգով տրված կատարողական թերթն է, որում նշվում է դատական ակտի եզրափակիչ մասը:

Օրենսդիրը «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքով սահմանել է կատարողական գործողությունների կատարման վայրի վերաբերյալ կանոնները, որոնց համաձայն՝ պարտապահին որոշակի գործողություններ կատարելուն պարտադրող դատական ակտը կատարվում է այն վայրում, որտեղ, որոշակի իրավաբանորեն նշանակալի հանգամանքների առկայությամբ պայմանավորված, պետք է կատարվեն այդ գործողությունները: Ընդ որում, օրենսդիրը կարգավորումներ է նախատեսել այն իրավիճակի համար, երբ կատարողական գործողությունները, օրինակ՝ բռնագանձումը, վտարումը, բնակեցումը և այլն, պետք է կատարվեն բնակարանում կամ այլ շինությունում՝ սահմանելով հարկադիր կատարողի կողմից այդ բնակարան կամ շինություն մուտք գործելու թույլատրելիության պայմանները: Այսպես, նշված օրենսդրական կարգավորումներով սահմանված են կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով հարկադիր կատարողի կողմից բնակարան կամ շինություն մուտք գործելու հետևյալ կանոնները.

1) հարկադիր կատարողը կարող է անարգել մուտք գործել այն բնակարան կամ այլ շինություն, որը սեփականության իրավունքով պատկանում է պարտապահին. այսինքն՝ հարկադիր կատարողի կողմից պարտապահին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելու համար որևէ թույլտվություն կամ համաձայնություն չի պահանջվում,

2) հարկադիր կատարողը կարող է մուտք գործել պարտապահից տարբերվող որևէ անձի պատկանող բնակարան կամ շինություն միայն այդ բնակարանի կամ շինության սեփականատիրոջ կամ ժամանակավոր տիրապետողի համաձայնությամբ. այսինքն՝ հարկադիր կատարողի կողմից պարտապահին չպատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելու համար պահանջվում է այդ բնակարանի կամ շինության սեփականատիրոջ կամ ժամանակավոր տիրապետողի համաձայնությունը,

3) հարկադիր կատարողի կողմից պարտապահին չպատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելու համար պահանջվող համաձայնության բացակայության դեպքում հարկադիր կատարողը կարող է մուտք գործել այդ բնակարան կամ շինություն միայն դատարանի համապատասխան որոշման հիման վրա. այսինքն՝ եթե կատարողական վարույթում ձեռք չի բերվել պարտապահին չպատկանող բնակարանի կամ շինության սեփականատիրոջ կամ ժամանակավոր տիրապետողի համաձայնությունը, ապա հարկադիր կատարողի կողմից այդ բնակարան կամ շինություն մուտք գործելու համար պահանջվում է դատարանի թույլտվություն:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 43.1-րդ հոդվածում ամրագրված վերոգրյալ իրավադրույթի վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրը կատարողական թերթով պարտապահ չհանդիսացող անձի համաձայնության բացակայությամբ վերջինիս պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելու համար պարտադիր է համարում դատարանի թույլտվության առկայությունը: Միևնույն ժամանակ օրենսդիրը նշված իրավադրույթով, ինչպես նաև «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի այլ նորմերով կամ որևէ այլ իրավական

ակտով չի սահմանել, թե կոնկրետ որ դատարանի կողմից պետք է տրվի կատարողական թերթով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին որոշումը: Օրենսդրական կարգավորումներ առկա չեն նաև կատարողական թերթով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի քննության կարգի, ժամկետների, ինչպես նաև կայացված դատական ակտերի բողոքարկման վերաբերյալ: Այլ կերպ՝ օրենսդիրը չի կարգավորել, թե որ դատարանի քննությանն է ընդդատյա և ինչ կարգով ու ինչ ժամկետում պետք է քննվի կատարողական թերթով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումը, ինչպես նաև այդ դիմումների քննության արդյունքում կայացված դատական ակտերի բողոքարկման ենթակա լինելու կամ չլինելու հարցը:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ իրավակարգավորման վերը նկարագրված բացն արհեստական խոչընդոտներ է ստեղծում վերջնական դատական ակտի կատարումը պատշաճ ապահովելու համար: Օրենսդրական նման թերի կարգավորման պատճառով վերջնական դատական ակտի հասցեատերը կարող է գրկվել իր խախտված իրավունքի փաստացի վերականգնման հնարավորությունից, քանի որ օրենսդիրը, չկարգավորելով կատարողական թերթով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի ընդդատությունը, քննության կարգը, ժամկետները ու կայացված դատական ակտի բողոքարկման հարցը, դրանով իսկ չի ապահովել անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր այնպիսի դատական ակտերի պատշաճ կատարումն ապահովելու համար, որոնց կատարումը ենթադրում է որոշակի կատարողական գործողությունների իրականացում պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարանում կամ շինությունում՝ առանց այդ անձի համաձայնության: Նման պայմաններում քննարկվող դիմումի ընդդատության, քննության կարգի, ժամկետների ու կայացված դատական ակտի բողոքարկման հարցում ծագում է իրավական անորոշություն, ինչն էլ առաջացնում է նույն հարցի կապակցությամբ ստորադաս դատարանների կողմից ոչ միատեսակ մոտեցում ցուցաբերելու վտանգ: Ըստ այդմ, վերջնական դատական ակտերի հարկադիր կատարման ինստիտուտի օրենսդրական կարգավորման վերոգրյալ թերությունը վերացնելու և անձի դատական պաշտպանության ու արդար դատաքննության իրավունքների, ինչպես նաև դատական ակտի վրա հիմնված՝ Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի իմաստով սեփականության իրավունքի երաշխավորված իրացումն ապահովելու համար անհրաժեշտ մախաղրյալներն ամբողջականացնելու նպատակով Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում սույն որոշմամբ հաղթահարել օրենսդրական կարգավորման նշված բացը և որոշակիացնել կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի ընդդատությունը, քննության կարգը, ժամկետներն ու կայացված դատական ակտի բողոքարկման հարցը:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդրությամբ սահմանված են համանման հարաբերությունները կարգավորող այլ իրավական նորմեր: Խոսքը վերաբերում է «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» չձ օրենքով սահմանված՝ (ա) դատական ակտի կատարումը հետաձգելու կամ փարաժամկետելու, դրա կատարման եղանակն ու կարգը փոփոխելու, (բ) կատարողական թերթը կատարման

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

ներկայացնելու բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու, (գ) կատարողական թերթը պարզաբանելու վերաբերյալ դիմումների ընդդատությանը, քննության կարգին, ժամկետներին ու կայացված դատական ակտերի բողոքարկմանը վերաբերող կանոններին:

(ա) Դատական ակտի կատարման հետաձգման, տարաժամկետման, կատարման եղանակի և կարգի փոփոխման հետ կապված հարաբերությունները կարգավորված են «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածով:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ կատարողական թերթ տված դատարանը պահանջատիրոջ կամ պարտապանի դիմումով իրավունք ունի հետաձգելու կամ տարաժամկետելու դատական ակտի կատարումը, փոփոխելու դրա կատարման եղանակն ու կարգը (...):

Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ դատական ակտի կատարումը հետաձգելու կամ տարաժամկետելու, կատարման եղանակը և կարգը փոփոխելու մասին դիմումները դատարանը քննում է դրանք ստանալու օրվանից տասնօրյա ժամկետում: Պահանջատերը և պարտապանը պատշաճ ձևով տեղեկացվում են դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին: Նրանց չներկայանալն արգելք չէ դիմումի քննության համար:

Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ դիմումի քննության արդյունքներով դատարանը կայացնում է որոշում:

Նույն հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ դատարանի որոշումը կարող է բողոքարկվել:

(բ) Կատարողական թերթը կատարման ներկայացնելու բաց թողնված ժամկետի վերականգնման հետ կապված հարաբերությունները կարգավորված են «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածով:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ քաղաքացի-պահանջատիրոջ կողմից կատարողական թերթը կատարման ներկայացնելու ժամկետը հարգելի ճանաչված պատճառներով բաց թողնելու դեպքում դատարանը կարող է այն վերականգնել:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ պահանջատերը բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու մասին դիմումը ներկայացնում է կատարողական թերթ տված դատարան: Դատարանը դիմումը քննում է այն ստանալու օրվանից տասնօրյա ժամկետում: Պահանջատերը և պարտապանը պատշաճ ձևով տեղեկացվում են դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին: Նրանց չներկայանալն արգելք չէ դիմումի քննության համար:

Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ դիմումի քննության արդյունքներով դատարանը կայացնում է որոշում:

Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ դատարանի որոշումը կարող է բողոքարկվել:

(գ) Կատարողական թերթի պարզաբանման հետ կապված հարաբերությունները կարգավորված են «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 35-րդ հոդվածով:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ կատարողական թերթում նշված պահանջները պարզ չլինելու դեպքում հարկադիր կատարողն իրավունք ունի դիմել կատարողական թերթ տված դատարան՝ այն պարզաբանելու համար: Կատարողական թերթի վերաբերյալ պարզաբանում ստանալու մասին դիմումը դատարան է ներկայացվում էլեկտրոնային եղա-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

նակով:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ կատարողական թերթ տված դատարանը հարկադիր կատարողի դիմումը քննում է այն ստանալու օրվանից տասնօրյա ժամկետում: Հարկադիր կատարողը, պահանջատերը և պարտապանը պատշաճ ձևով տեղեկացվում են դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին: Նրանց չներկայանալն արգելք չէ դիմումի քննության համար:

Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ դիմումի քննության արդյունքներով դատարանը կայացնում է որոշում (...):

Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ դատարանի որոշումը կարող է բողոքարկվել:

«Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված՝ *(ա) դատական ակտի կատարումը հետաձգելու կամ փարսժամկետելու, դրա կատարման եղանակն ու կարգը փոփոխելու, (բ) կատարողական թերթը կատարման ներկայացնելու բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու, (գ) կատարողական թերթը պարզաբանելու* վերաբերյալ դիմումների ընդդատությանը, քննության կարգին, ժամկետներին ու կայացված դատական ակտերի բողոքարկմանը վերաբերող վկայակոչված իրավական նորմերի համակարգային վերլուծության արդյունքում կարելի է կատարել հետևյալ ընդհանրացումները.

1) օրենսդիրը հստակ սահմանել է վերոգրյալ դիմումների ընդդատությունը. այդ դիմումները ներկայացվում են կատարողական թերթ տված դատարան և քննվում են կատարողական թերթ տված դատարանի կողմից,

2) օրենսդիրը սահմանել է վերոգրյալ դիմումների քննության կարգին ներկայացվող նվազագույն պահանջները. դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին պատշաճ ձևով տեղեկացվում են պահանջատերը և պարտապանը (կատարողական թերթը պարզաբանելու վերաբերյալ դիմումների դեպքում՝ նաև հարկադիր կատարողը), դիմումը քննվում է անկախ ծանուցված անձանց ներկայանալուց կամ չներկայանալուց,

3) օրենսդիրը սահմանել է վերոգրյալ դիմումների քննության ժամկետները. այդ դիմումները քննվում են դրանք ստանալու օրվանից տասնօրյա ժամկետում,

4) օրենսդիրը սահմանել է դատական ակտի այն տեսակը, որը կայացվում է վերոգրյալ դիմումների քննության արդյունքում. այդ դիմումների քննության արդյունքում դատարանը կայացնում է որոշում,

5) օրենսդիրը սահմանել է վերոգրյալ դիմումների քննության արդյունքում դատարանի կայացրած որոշումների բողոքարկման հնարավորություն:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի ընդդատությանը, քննության կարգին, ժամկետներին ու կայացված դատական ակտի բողոքարկմանը վերաբերող հասարակական հարաբերություններն էապես չեն տարբերվում *(ա) դատական ակտի կատարումը հետաձգելու կամ փարսժամկետելու, դրա կատարման եղանակն ու կարգը փոփոխելու, (բ) կատարողական թերթը կատարման ներկայացնելու բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու, (գ) կատարողական թերթը պարզաբանելու* վերաբերյալ դիմումների ընդդատությանը, քննության կարգին, ժամկետներին ու կայացված դատական ակտերի բողոքարկմանը վերաբերող վարույթային հարաբերություններից:

Թե՛ կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի, թե՛ (ա) դատական ակտի կատարումը հետաձգելու կամ տարաժամկետելու, դրա կատարման եղանակն ու կարգը փոփոխելու, (բ) կատարողական թերթը կատարման ներկայացնելու բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու, (գ) կատարողական թերթը պարզաբանելու վերաբերյալ դիմումների քննությանը վերաբերող հասարակական հարաբերությունները ծագում են դատական ակտերի հարկադիր կատարման փուլում վարույթի մասնակիցների կամ այլ շահագրգիռ անձանց իրավունքների պատշաճ իրացման կամ պարտականությունների պատշաճ կատարման ապահովման համար՝ վերջիվերջո նպատակ ունենալով դատական ներգործությամբ հավասարակշռելու հարկադիր կատարման վարույթի մասնակիցների կամ այլ շահագրգիռ անձանց շահերն ու այդ հավասարակշռության միջոցով նպաստելու հարկադիր կատարման ենթակա դատական ակտի պատշաճ կատարմանը: Հիշատակված դիմումների քննությանը վերաբերող հասարակական հարաբերություններն իրենց բնույթով ընթացակարգային (վարույթային) են. այդ ընթացակարգերի էությունն այն է, որ դրանց միջոցով ապահովվում է հարկադիր կատարման ենթակա դատական ակտի հարկադիր կատարման փուլում որոշակի հարցերի կապակցությամբ օրենքով պահանջվող դատական ակտերի կայացումը, ինչը հնարավորություն է տալիս հաղթահարելու հարկադիր կատարման ենթակա դատական ակտի հարկադիր կատարումը սկսելու, շարունակելու կամ ավարտին հասցնելու իրավաբանական կամ փաստացի խոչընդոտները: Այսինքն՝ նշված դիմումների քննության ընթացակարգերում հաշվի է առնվում կատարողական վարույթում ներգրավված հակադիր սուբյեկտների կամ այլ շահագրգիռ անձանց ուշադրության արժանի շահերի ու իրավունքների պաշտպանության անհրաժեշտությունը:

Այդ իսկ պատճառով (ա) դատական ակտի կատարումը հետաձգելու կամ տարաժամկետելու, դրա կատարման եղանակն ու կարգը փոփոխելու, (բ) կատարողական թերթը կատարման ներկայացնելու բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու, (գ) կատարողական թերթը պարզաբանելու վերաբերյալ դիմումների քննությանը վերաբերող հասարակական հարաբերությունները կարգավորող կանոնները, որոնք վերաբերում են այդ դիմումների ընդդատությանը, քննության կարգին, ժամկետներին ու կայացված դատական ակտերի բողոքարկմանը, հավասարապես կարող են կիրառելի լինել նաև կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի քննությանը վերաբերող հասարակական հարաբերությունների նկատմամբ: Այլ կերպ ասած՝ կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի ընդդատությունը, քննության կարգը, ժամկետներն ու կայացված դատական ակտի բողոքարկումը կարող են կանոնակարգվել այն նույն կերպով, ինչպես որ կանոնակարգված են (ա) դատական ակտի կատարումը հետաձգելու կամ տարաժամկետելու, դրա կատարման եղանակն ու կարգը փոփոխելու, (բ) կատարողական թերթը կատարման ներկայացնելու բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու, (գ) կատարողական թերթը պարզաբանելու վերաբերյալ դիմումների ընդդատությունը, քննության կարգը, ժամկետներն ու կայացված դատական ակտերի բողոքարկումը:

Հետևաբար, Վճռաբեկ դատարանը եզրահանգում է, որ (ա) դատական ակտի կատարումը հետաձգելու կամ տարաժամկետելու, դրա կատարման եղանակն ու կարգը

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

փոփոխելու, (բ) կայարարողական թերթը կայարարման ներկայացնելու բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու, (գ) կայարարողական թերթը պարզաբանելու վերաբերյալ դիմումների ընդդատությանը, քննության կարգին, ժամկետներին ու կայացված դատական ակտերի բողոքարկմանը վերաբերող վկայակոչված իրավական նորմերի կիրառումը կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի ընդդատությանը, քննության կարգին, ժամկետներին ու կայացված դատական ակտերի բողոքարկմանը վերաբերող հասարակական հարաբերությունների նկատմամբ չի հակասում դրանց էությանը:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի ընդդատությանը, քննության կարգին, ժամկետներին ու կայացված դատական ակտերի բողոքարկմանը վերաբերող հասարակական հարաբերությունների նկատմամբ պետք է կիրառվեն համանման հարաբերություններ կարգավորող իրավական նորմերը, այսինքն՝ *(ա) դատական ակտի կայարարումը հետաձգելու կամ տարածամկետելու, դրա կայարարման եղանակն ու կարգը փոփոխելու, (բ) կայարարողական թերթը կայարարման ներկայացնելու բաց թողնված ժամկետը վերականգնելու, (գ) կայարարողական թերթը պարզաբանելու* վերաբերյալ դիմումների քննությանը վերաբերող հասարակական հարաբերությունները կարգավորող կանոնները: Ըստ այդմ, հիմք ընդունելով վերը նշված դիմումների քննությանը վերաբերող «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ, 24-րդ և 35-րդ հոդվածներով նախատեսված իրավական նորմերի բովանդակությունը՝ Վճռաբեկ դատարանը հանգում է այն եզրակացության, որ կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի ընդդատությանը, քննության կարգին, ժամկետներին ու կայացված դատական ակտերի բողոքարկմանը վերաբերող հասարակական հարաբերությունները պետք է կարգավորվեն հետևյալ կերպ.

- 1) այդ դիմումը ներկայացվում է կատարողական թերթ տված դատարան և քննվում է կատարողական թերթ տված դատարանի կողմից,
- 2) դիմումը քննվում է դատական նիստում,
- 3) դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին պատշաճ ձևով տեղեկացվում են հարկադիր կատարողը, պահանջատերը և պարտապանը, ինչպես նաև տվյալ բնակարանի կամ շինության սեփականատերը, իսկ դիմումը քննվում է անկախ ծանուցված անձանց ներկայանալուց կամ չներկայանալուց,
- 4) դիմումը քննվում է այն ստանալու օրվանից տասնօրյա ժամկետում,
- 5) դիմումի քննության արդյունքում դատարանը կայացնում է որոշում,
- 6) դիմումի քննության արդյունքում դատարանի կայացրած որոշումը ենթակա է բողոքարկման:

Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշման կիրառումը սույն գործի փաստերի նկատմամբ.

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ թիվ ՎԴ/3937/05/15 վարչական գործով ՀՀ վարչական դատարանի 06.05.2016 թվականի վճռով Դավիթ Սարիբեկյանի և Ռաֆայել Առաքելյանի հայցն ընդդեմ Ծառախորհրդի բավարարվել է և վճռվել է պարտավորեց-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

նել Ծառայությանը հարկադիր կատարողի 10.07.2015 թվականի «Գույքը հանձնելու մասին» որոշման մեջ նշված և Համայնքին հանձնված գույքը (ընդունման բունկեր (1 հատ), տեսակավորման գրոխտ (1 հանգույց), փոխադրիչներ (4 հատ), լվացման կլասիֆիկատոր) վերադարձնել Դավիթ Սարիբեկյանին և Ռաֆայել Առաքելյանին: Նշված վճիռն օրինական ուժի մեջ է մտել 07.12.2016 թվականին, և այդ վճռի հարկադիր կատարման նպատակով ՀՀ վարչական դատարանի կողմից 09.01.2017 թվականին տրվել է կատարողական թերթ **(գործի հավելված, գ.թ. 10):**

Թիվ ՎԴ/3937/05/15 վարչական գործով ՀՀ վարչական դատարանի 06.05.2016 թվականի վճռի հիման վրա 09.01.2017 թվականին տրված կատարողական թերթի պահանջները կատարելուն ուղղված կատարողական գործողությունների ընթացքում անհրաժեշտություն է առաջացել մուտք գործել Համայնքին սեփականության իրավունքով պատկանող շինություն (ավազի լվացման և տեսակավորման արտադրամաս) **(գործի հավելված, գ.թ. 14-17):** Սակայն Համայնքի ղեկավարը չի տվել իր համաձայնությունը հարկադիր կատարողների կողմից այդ շինություն մուտք գործելու համար **(գործի հավելված, գ.թ. 12-13):**

Ծառայությունը դիմել է վարչական դատարան՝ խնդրելով «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 43.1-րդ հոդվածի հիման վրա թույլատրել մուտք գործել Համայնքին սեփականության իրավունքով պատկանող՝ 06.08.2009 թվականի թիվ 2633840 սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականով նշված շինությունները՝ ՀՀ վարչական դատարանի 06.05.2016 թվականի վճռի հիման վրա տրված կատարողական թերթի պահանջը կատարելու նպատակով **(գործի հավելված, գ.թ. 7-9):**

Դատարանը 07.07.2017 թվականին կայացրել է «Դիմումի քննությունը մերժելու մասին» վերտառությամբ որոշում, որով մերժել է Ծառայության կողմից ներկայացված՝ թիվ ՎԴ/3937/05/15 կատարողական թերթի պահանջը կատարելու համար Համայնքին սեփականության իրավունքով պատկանող ավազի լվացման և տեսակավորման արտադրամաս մուտք գործելը թույլատրելու մասին դիմումի քննությունը: Դատարանն իր որոշման հիմքում դրել է այն պատճառաբանությունը, որ «Դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 43.1-րդ հոդվածով նախատեսված՝ կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով այլ անձանց պատկանող բնակարան կամ շինություններ մուտք գործելու մասին համապատասխան որոշում կայացնելու իրավասություն վարչական դատարանին վերապահված չէ: Հետևաբար, ըստ Դատարանի, Ծառայության կողմից ներկայացված դիմումը ենթակա չէ վարչական դատարանի քննությանը **(գործի հավելված, գ.թ. 19-24):**

Վերաքննիչ դատարանը 24.11.2017 թվականի որոշմամբ մերժել է Դատարանի 07.07.2017 թվականի «Դիմումի քննությունը մերժելու մասին» որոշման դեմ Դավիթ Սարիբեկյանի և Ռաֆայել Առաքելյանի վերաքննիչ բողոքի ընդունումը՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 137-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի հիմքով: Վերաքննիչ դատարանը պատճառաբանել է, որ Դատարանի 07.07.2017 թվականի «Դիմումի քննությունը մերժելու մասին» որոշումը ենթակա չէ բողոքարկման վերաքննության կարգով, քանի որ այն նախատեսված չէ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 131-րդ հոդվածով սահմանված՝ բողոքարկման ենթակա միջանկյալ դատական ակտերի ցանկում: Վերաքննիչ դատարանը միաժամանակ նշել է, որ բնակարանի կամ շինության սեփականատիրոջ (ժամանակավոր տիրապետողի) համաձայնության բացակայության դեպքում այդ բնակարան կամ շինություն մուտք գործելու

վերաբերյալ հարկադիր կատարողի դիմումի կապակցությամբ կայացված դատական ակտերի բողոքարկման դեպք սահմանված չէ նաև «Գատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքով (**գործի հավելված, գ.թ. 53-56**):

Վերոգրյալ իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո գնահատելով ստորադաս դատարանների եզրահանգումների հիմնավորվածությունը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է հետևյալը.

Նախևառաջ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի քննությանը վերաբերող հասարակական հարաբերությունների նկատմամբ սույն որոշմամբ արտահայտած իրավական դիրքորոշումից բխում է, որ նշված դիմումի կապակցությամբ կատարողական թերթ տված դատարանի կայացրած որոշումները ենթակա են բողոքարկման:

Միևնույն ժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ գործող օրենսդրական կարգավորումները չեն նախատեսում կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի քննությունը մերժելու մասին վարչական դատարանի որոշման բողոքարկման իրավական հնարավորություն՝ ինչպես հետաձգված, այնպես էլ անմիջական բողոքարկման շրջանակներում: Այլ կերպ ասած՝ օրենսդիրը չի նախատեսել այնպիսի իրավակարգավորում, որը հնարավորություն կտա բողոքարկելու կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի քննությունը մերժելու մասին վարչական դատարանի որոշումը: Նման պայմաններում, փաստորեն, բացառվում է վերադաս դատական աստիճանի կողմից այդպիսի դատական ակտերի իրավաչափությունը ստուգելու հնարավորությունը, ինչը, սակայն, անհրաժեշտ է կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումը պատշաճ կարգով քննելու և դրա կապակցությամբ իրավաչափ որոշում կայացնելու միջոցով հարկադիր կատարման ենթակա դատական ակտի հարկադիր կատարման համար անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգի լիարժեք կենսագործման նպատակով:

Ըստ այդմ, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի քննությունը մերժելու մասին վարչական դատարանի որոշումը ևս պետք է ենթակա լինի բողոքարկման վերաքննության կարգով:

Այսպես, հիմք ընդունելով ՀՀ սահմանադրական դատարանի 28.11.2007 թվականի թիվ ՍԳՌ-719, 25.11.2008 թվականի թիվ ՍԳՌ-780, 18.07.2013 թվականի թիվ ՍԳՌ-1037, 15.02.2015 թվականի թիվ ՍԳՌ-1190 որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր նախկին որոշումներում բազմիցս ընդգծել է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում երաշխավորվում են արդյունավետ իրավական պաշտպանության և արդար դատաքննության հիմնական իրավունքները, որոնց կարևոր բաղադրիչներից մեկը բողոքարկման իրավունքն է: Բողոքարկման ինստիտուտն իրավական միջոց է, որը հնարավորություն է տալիս որոշակի ընթացա-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

կարգի միջոցով գործնականում ապահովել դատական սխալների բացահայտումը և ուղղումը՝ դրանով իսկ նպաստելով արդարադատության նպատակների գործնակա-
նում իրականացմանը (յրես, օրինակ, «Ֆասթ Սիլվա» ՍՊԸ-ն ընդդեմ ՀՀ կառավա-
րությանն առընթեր պետական եկամուտների կոմիտեի Արտաշատի փարածքային
հարկային տեսչության թիվ ՎԴ3/0347/05/13 վարչական գործով ՀՀ վճարելի դատարանի
04.03.2015 թվականի որոշումը): Հայաստանի Հանրապետությունում սահման-
ված դատական եռաստիճան համակարգը գործում է դատական ներհամակարգային
աստիճանակարգության հիման վրա, ինչը ենթադրում է վերադաս դատական ատյա-
նի կողմից ստորադաս դատական ատյանի բողոքարկման ենթակա դատական ակ-
տերի վերանայման հնարավորություն (յրես, օրինակ, Անահիտ Եփրեմյանն ընդդեմ
ՀՀ կառավարության թիվ ՎԴ/6478/05/14 վարչական գործով ՀՀ վճարելի դատարանի
27.07.2015 թվականի որոշումը):

Կրկին հիմք ընդունելով ՀՀ սահմանադրական դատարանի վկայակոչված որո-
շումներում արտահայտված հայեցակարգային մոտեցումները, ինչպես նաև առաջ-
նորդվելով վերոգրյալ որոշումներում արտահայտված սեփական իրավական դիրքո-
րոշումներով՝ Վճարելի դատարանը գտնում է, որ կատարողական գործողությունների
կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան
կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի
քննությունը մերժելու մասին վարչական դատարանի որոշման բողոքարկման հնա-
րավորության բացակայությունը ոչ միայն արգելափակում է վերաքննիչ դատական
ատյանի մատչելիության իրավունքը, այլև անձին ոչ իրավաչափորեն գրկում է դատա-
կան պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի բաղադրատարր հանդիսացող՝
դատական ակտի բողոքարկման իրավունքից: Վճարելի դատարանն ընդգծում է, որ
կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդի-
սացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու
մասին հարկադիր կատարողի դիմումի քննությանը վերաբերող հասարակական հա-
րաբերությունների կարգավորման կառուցակարգը չի կարող ամբողջական տեսք ու-
նենալ, եթե նշված դիմումի քննությունը մերժելու մասին վարչական դատարանի որո-
շումը դիտարկվում է որպես վերաքննության կարգով բողոքարկման ոչ ենթակա դա-
տական ակտ: Միայն խնդրո առարկա դատական ակտի բողոքարկման իրավական
հնարավորության հետևողական իրացման դեպքում է հնարավոր երաշխավորել կա-
տարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսա-
ցող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մա-
սին հարկադիր կատարողի դիմումի քննության վարույթի մասնակիցների իրավունք-
ների և օրինական շահերի լիարժեք դատական պաշտպանությունը: Ավելին՝ կատա-
րողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող
անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին
հարկադիր կատարողի դիմումի քննությունը մերժելու մասին վարչական դատարանի
որոշման բողոքարկումը կարևոր դատավարական երաշխիք է վերադաս դատական
ատյանների կողմից ստորադաս դատարանի թույլ տված հնարավոր դատական սխա-
լները վերացնելու և դրա միջոցով դատական ակտի հարկադիր կատարման իրավաչա-
փությունը, ինչպես նաև պարտապան չհանդիսացող անձի՝ տվյալ բնակարանի կամ
շինության նկատմամբ սեփականության իրավունքի դատական պաշտպանությունն
ապահովելու համար:

Միևնույն ժամանակ Վճարելի դատարանը հարկ է համարում հավելել, որ կատա-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

րողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի քննությունը մերժելու մասին վարչական դատարանի որոշման բողոքարկումը և բողոքի քննությունը պետք է իրականացվի ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված՝ միջանկյալ դատական ակտերի բողոքարկման կանոններով, քանի որ հիշյալ որոշումն իր բնույթով ու իրավաբանական հետևանքներով նման է հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին վարչական դատարանի դատական ակտերին:

Այսպիսով, հիմք ընդունելով վերոգրյալ իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Դատարանի 07.07.2017 թվականի «Դիմումի քննությունը մերժելու մասին» որոշումը ենթակա է բողոքարկման վերաքննության կարգով, քանի որ միայն այդ դեպքում է հնարավոր երաշխավորել կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի քննության վարույթի մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի լիարժեք դատական պաշտպանությունը: Ընդ որում, Դատարանի 07.07.2017 թվականի «Դիմումի քննությունը մերժելու մասին» որոշման բողոքարկումը և բողոքի քննությունը պետք է իրականացվի ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված՝ միջանկյալ դատական ակտերի բողոքարկման կանոններով:

Անվտփելով վերոգրյալ իրավական վերլուծությունները՝ Վճռաբեկ դատարանը հանգում է այն եզրակացության, որ սույն գործով Դատարանի 07.07.2017 թվականի «Դիմումի քննությունը մերժելու մասին» որոշման դեմ Դավիթ Սարիբեկյանի և Ռաֆայել Առաքելյանի վերաքննիչ բողոքի ընդունումը չէր կարող մերժվել այն հիմքով, որ բողոքարկված դատական ակտը ենթակա չէ բողոքարկման վերաքննության կարգով: Հետևաբար Վերաքննիչ դատարանի 24.11.2017 թվականի «Վերաքննիչ բողոքի ընդունումը մերժելու մասին» որոշումը ենթակա է վերացման, իսկ գործը պետք է ուղարկվի վերաքննիչ ատյան՝ նոր քննության: Գործի նոր քննության ժամանակ ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանը պարտավոր է նախ՝ սույն որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո լուծել Դատարանի 07.07.2017 թվականի «Դիմումի քննությունը մերժելու մասին» որոշման դեմ Դավիթ Սարիբեկյանի և Ռաֆայել Առաքելյանի վերաքննիչ բողոքի ընդունելիության հարցը: Այնուհետև, վերաքննիչ բողոքը վարույթ ընդունվելու դեպքում ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանը պարտավոր է ըստ էության քննել այն ու կայացնել համապատասխան որոշում՝ հիմք ընդունելով կատարողական գործողությունների կատարման նպատակով պարտապան չհանդիսացող անձին պատկանող բնակարան կամ շինություն մուտք գործելը թույլատրելու մասին հարկադիր կատարողի դիմումի քննությանը վերաբերող հասարակական հարաբերությունների նկատմամբ սույն որոշմամբ արտահայտած իրավական դիրքորոշումը:

Այսպիսով, սույն վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 150-րդ, 152-րդ և 163-րդ հոդվածների ուժով Վերաքննիչ դատարանի որոշումը վերացնելու համար:

Հաշվի առնելով վերը շարադրված հիմնավորումները և ղեկավարվելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 153-րդ, 169-րդ և 171-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Վերացնել ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 24.11.2017 թվականի «Վերաքննիչ բողոքի ընդունումը մերժելու մասին» որոշումը և գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության:

2. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում կայացման պահից, վերջնական է և բողոքարկման ենթակա չէ:

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ
(ԱՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)**

2018 թվականի դեկտեմբերի 25-ին ք. Երևանում
դռնբաց դատական նիստում, քննության առնելով Անդրիաս Մարատի Դուկասյանի
վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2017 թվականի մարտի 5-ի որոշ-
ման դեմ ամբաստանյալ Ա.Դուկասյանի պաշտպան Կ.Մեժլումյանի վճռաբեկ բողոքը,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

Գործի դատավարական նախապատմությունը.

1. 2017 թվականի հուլիսի 12-ին քրեական գործն ըստ մեղադրանքի՝ Անդրիաս Մա-
րատի Դուկասյանի՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 225-րդ հոդվածի 1-ին մասով, 34-219-րդ
հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով, 34-218-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին կետով և 34-235-
րդ հոդվածի 3-րդ մասով ուղարկվել է Երևանի Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական
շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան (այսուհետ՝ նաև
Առաջին ատյանի դատարան):

2. 2017 թվականի դեկտեմբերի 19-ին ամբաստանյալ Ա.Դուկասյանի պաշտպան
Կ.Մեժլումյանը միջնորդություն է ներկայացրել Առաջին ատյանի դատարան՝ խնդրե-
լով Ա.Դուկասյանի նկատմամբ թույլատրելի ճանաչել այլընտրանքային խափանման
միջոց գրավի կիրառումը՝ սահմանելով դրա չափը:

Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2018 թվականի հունվարի 23-ի որոշմամբ պաշտ-
պանի միջնորդությունը մերժվել է:

3. Հիշյալ որոշման դեմ Ա.Դուկասյանի պաշտպան Կ.Մեժլումյանի վերաքննիչ բո-
ղոքի քննության արդյունքում ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը (այսուհետ՝ նաև
Վերաքննիչ դատարան) 2018 թվականի մարտի 5-ի որոշմամբ բողոքը մերժել է, իսկ
Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2018 թվականի հունվարի 23-ի որոշումը՝ թողել անփո-
փոխ:

4. Վերաքննիչ դատարանի նշված որոշման դեմ ամբաստանյալ Ա.Դուկասյանի
պաշտպան Կ.Մեժլումյանը ներկայացրել է վճռաբեկ բողոք, որը Վճռաբեկ դատարա-
նի՝ 2018 թվականի հունիսի 29-ի որոշմամբ ընդունվել է վարույթ:

Գատավարության մասնակիցների կողմից վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներ-
կայացվել:

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

**ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն**

Վճարել բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը.

5. Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2017 թվականի դեկտեմբերի 19-ի դատական նիստի (ժամը 17:47-ից) արձանագրության համաձայն՝ նախագահող դատավորը հայտարարել է աշխատանքային օրվա ավարտի հետ կապված դատական նիստը սահմանափակելու մտադրության մասին: Պաշտպանական կողմը միջնորդել է մինչև դատական նիստը սահմանափակելն անդրադառնալ այլընտրանքային խափանման միջոց գրավի կիրառմանը: Նախագահող դատավորը հայտարարել է, որ դատական նիստը կսահմանափակի, քանի որ հաջորդ օրվանից գտնվելու է արձակուրդում և միջնորդությանն անդրադառնալ չի կարող՝ միաժամանակ հայտարարելով, որ հաջորդ դատական նիստը կկայանա տոներից հետո, երբ կվերադառնա արձակուրդից: Ի պատասխան պաշտպանի՝ դեռևս ժամանակ լինելու վերաբերյալ հայտարարության՝ նախագահող դատավորը հայտնել է, որ հաջորդ դատական նիստը կկայանա 2018 թվականի հունվարի 16-ին՝ նշված դատական նիստը հայտարարելով փակված¹:

5.1. Նույն օրը՝ ժամը 17:56-ին ամբաստանյալ Ա.Ղուկասյանի պաշտպան Կ.Մեծլումյանն այլընտրանքային խափանման միջոց գրավի կիրառման վերաբերյալ միջնորդություն է ներկայացրել Առաջին ատյանի դատարանի գրասենյակ²:

5.2 2018 թվականի հունվարի 16-ին նշանակված դատական նիստը չի կայացել և ամբաստանյալ Ա.Ղուկասյանի պաշտպան Կ.Մեծլումյանի միջնորդությունն այլընտրանքային խափանման միջոց՝ գրավի կիրառման վերաբերյալ քննության է առնվել 2018 թվականի հունվարի 23-ին³:

6. Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2018 թվականի հունվարի 23-ի որոշման համաձայն՝ «(...) 2017 թվականի դեկտեմբերի 19-ին դատարանի գրասենյակ մուտքագրված և քննության առարկա հանդիսացող [այլընտրանքային խափանման միջոց գրավի կիրառումը թույլարելի ճանաչելու վերաբերյալ] միջնորդությունում նշված բոլոր իրավական հիմքերը և փաստարկները նույնաբովանդակ են պաշտպան Կ.Մեծլումյանի կողմից 2017 թվականի հոկտեմբերի 10-ին դատարանին ներկայացված միջնորդությունում նշված իրավական հիմքերին, որոնցից զատ պաշտպան Կ.Մեծլումյանի կողմից նոր փաստարկներ կամ իրավական հիմքեր չեն նշվել:

Նման պայմաններում դատարանը գրնում է, որ դեպքի կոնկրետ հանգամանքները, ամբաստանյալ Ա.Ղուկասյանին վերագրվող ենթադրյալ հանցագործության բնույթն ու վրանգավորության աստիճանը բարձրացնում են հավանականությունն առ այն, որ նա, ինչպես նախկինում, այնպես էլ ներկայումս ազատության մեջ մնալով (...) կարող է լուրջ վրանգ ներկայացնել հանրային կարգին և խոչընդոտել գործի քննությանը քրեական դատավարությանը մասնակցող անչանց վրա անօրինական ազդեցություն գործադրելու ճանապարհով: Ամբաստանյալի հավանական վարքագծի վերաբերյալ դատարանի հետևությունը բիտում է ինչպես սույն գործի հանգամանքներից, առաջադրված մեղադրանքների էությունից, այնպես էլ հիմքերից, որ գործի դատաքննությունը դեռևս նախնական փուլում է, գործով դեռևս չեն հարցաքննվել փոստիլները, վկաների մեծ մասը և ազատության մեջ մնալով ամբաստանյալ Ա.Ղուկասյանը կարող է անօրինական ազդեցություն գործադրել դատավարության փուլային մասնակիցների վրա, ուստի անդրադառնալով ամբաստանյալ Ա.Ղուկասյանի շահերի պաշտպան Կ.Մեծլումյանի միջնորդությանը՝ որպես կալանավորմանն այլընտր

¹ Տե՛ս հավելված, հատոր 1-ին, դատական նիստի արձանագրության լագերային կրիչը, թերթ 45

² Տե՛ս հավելված, հատոր 1-ին, թերթ 12:

³ Տե՛ս հավելված, հատոր 1-ին, թերթեր 91-102:

րանքային խափանման միջոց գրավ կիրառելու մասին, դատարանը գրելում է, որ այն ենթակա է մերժման (...):

(...) [Ա]նդրադառնալով պաշտպան Կ.Մեժլումյանի կողմից առաջ քաշված այն հարցին, որ սույն միջնորդությունը պետք է քննության առնվեր անհապաղ, ապա դատարանը փաստում է, որ միջնորդությունը դատարանի գրասենյակ է ներկայացվել 2017 թվականի դեկտեմբերի 19-ին՝ ժամը՝ 17:56-ին, այսինքն՝ աշխատանքային օրվա ավարտին րվյալ օրվա դատական նիստից հետո, այն մուտքագրվել և նախագահող դատավորի աշխատակազմին է հանձնվել հաջորդ աշխատանքային օրը՝ 2017 թվականի դեկտեմբերի 20-ին, երբ նախագահող դատավորը գրնվել է արչակուրդում:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 102-րդ հոդվածի համաձայն՝ միջնորդությունները քննության են առնվում անհապաղ դատական նիստերի ընթացքում, ուստի դատարանը չէր կարող արչակուրդում գրնվելու ընթացքում արտադատարանական կարգով անդրադառնալ դատարանի գրասենյակ ներկայացված միջնորդությանը, այդ իսկ պարճառով այն քննության է առնվել առաջին իսկ դատական նիստում՝ 2018 թվականի հունվարի 23-ին»⁴:

7. Վերաքննիչ դատարանն իր՝ 2018 թվականի մարտի 5-ի որոշմամբ փաստել է. «(...) Ինչ վերաբերում է վերաքննիչ բողոքի պարճառաբանությունների այն մասին, որ պաշտպանության կողմը 2017 թվականի դեկտեմբերի 19-ի դատական նիստին գրավոր միջնորդություն է ներկայացրել՝ Ա.Ղուկասյանին գրավով ազատ արչակելու մասին, դատարանը հրաճարվել է այն ընդունել, ուստի ստիպված է եղել նույն օրն այն դատարանին հանձնել՝ դատարանի գրասենյակ մուտք անելով, դատարանը միջնորդությունն անհապաղ քննության չի առել՝ խախտելով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերով երաշխավորված Ա.Ղուկասյանի իրավունքը, ապա [Վ]երաքննիչ դատարանն արչանագրում է, որ Առաջին արչանի դատարանի՝ 2017 թվականի դեկտեմբերի 19-ի դատական նիստի չայնային արչանագրության ուսումնասիրությունից երևում է, որ դատարանի կողմից ժամը 17:51-ին՝ աշխատանքային օրվա ավարտի հետ կապված, դատական նիստն ավարտելու ընթացքում պաշտպանը դիմել է դատարանին գրավի միջնորդությանը, սակայն դատարանը հայրնել է, որ հաջորդ օրվանից գրնվելու է արչակուրդի մեջ, չի կարող անդրադառնալ պաշտպանի միջնորդությանը, նիստը նշանակել է 2018 թվականի հունվարի 16-ին՝ ժամը 12:00-ին:

(...) Վերոգրյալի համարեքսպում [Վ]երաքննիչ դատարանը հանգում է հերևության, որ Առաջին արչանի դատարանը, գրասենյակ մուտքագրված պաշտպանի միջնորդությունը քննության առնելով առաջին իսկ դատական նիստում, դատական սխալ թույլ չի րվել:

Բացի այդ, Առաջին արչանի դատարանը նշված հարցին արդեն իսկ անդրադարչել է՝ որոշմամբ արչանագրելով, որ միջնորդությունում նշված բոլոր իրավական հիմքերը և փաստարկները նույնաբովանդակ են պաշտպան Կ.Մեժլումյանի կողմից 2017 թվականի հոկտեմբերի 10-ին ներկայացված միջնորդությունում նշված իրավական հիմքերին, որոնցից զատ նոր փաստարկներ կամ իրավական հիմքեր չեն նշվել:

(...) Վերոշարադրյալ հիմքերով [Վ]երաքննիչ դատարանը գրնում է, որ Առաջին արչանի դատարանը որոշումը կայացրել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան, այն չի հակասում «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի դրույքներին, իսկ վերաքննիչ բողոքում բերված պարճառաբանությունները չեն կա-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

⁴ Տե՛ս հավելված, հատոր 1-ին, թերթեր 3-13:

բող բավարար հիմք հանդիսանալ որոշումը բեկանելու համար»⁵:

8. Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ 2018 թվականի մայիսի 7-ի որոշմամբ ամբաստանյալ Ա.Դուկասյանի պաշտպան Կ.Մեծլու-մյանի միջնորդությունը՝ ամբաստանյալի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոց կալանավորումը փոխելու մասին, բավարարվել է, և վերջինիս նկատմամբ որպես խա-փանման միջոց է ընտրվել՝ չհեռանալու մասին ստորագրությունը⁶:

Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

9. Բողոքի հեղինակի կարծիքով Վերաքննիչ դատարանը թույլ է տվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ, 136-րդ հոդվածների, 2007 թվականի ՀՀ դատա-կան օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի, ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ նաև Կոնվենցիա) 5-րդ հոդվածի խախտում-ներ: Ըստ բողոքաբերի՝ Վերաքննիչ դատարանի որոշման իրավական դիրքորոշում-ները հակասում են Վճռաբեկ դատարանի՝ 2008 թվականի դեկտեմբերի 26-ի թիվ ԼԴ/0197/06/08, ինչպես նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ Խոդոր-կովսկին ընդդեմ Ռուսաստանի գործով որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումներին:

Մասնավորապես, բողոքաբերը փաստել է, որ 2017 թվականի դեկտեմբերի 19-ին Առաջին ատյանի դատարան գրավի կիրառումը թույլատրելի ճանաչելու մասին միջ-նորդություն է ներկայացրել, որն այդ դատարանի կողմից չի ընդունվել՝ դատավորի՝ հաջորդ օրվանից արձակուրդում լինելու պատճառաբանությամբ: Ինչ վերաբերում է գրասենյակ մուտքագրված նույն միջնորդությանը, ապա Առաջին ատյանի դատա-րանն այն քննության է առել միայն 2018 թվականի հունվարի 23-ին: Բողոքի հեղինակն արձանագրել է, որ Առաջին ատյանի դատարանն ամբաստանյալ Ա.Դուկասյանին ազատ արձակելու հարցին անդրադարձել է նշված հարցին նախորդ անգամ անդրա-դառնալուց 3 ամիս 13 օր անց, որպիսի պայմաններում խախտվել է ամբաստանյալի անձնական ազատության իրավունքը:

10. Բացի այդ, բողոքի հեղինակը նշել է, որ իրավաչափ չէ գրավի կիրառման միջ-նորդությունը մերժելը նոր իրավական կամ փաստական հիմք ներկայացված չլինելու պատճառաբանությամբ:

11. Վերոշարադրյալի հիման վրա պաշտպան Կ.Մեծլումյանը խնդրել է բեկանել և վերացնել Վերաքննիչ դատարանի՝ 2018 թվականի մարտի 5-ի որոշումը, կայացնել նոր դատական ակտ, այն է՝ ճանաչել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի խախտման փաս-տը և Ա.Դուկասյանի նկատմամբ թույլատրելի ճանաչել այլընտրանքային խափան-ման միջոց գրավի կիրառումը:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

12. Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով ստորադաս դատա-րանների դատական ակտերի դեմ ամբաստանյալ Ա.Դուկասյանի պաշտպան Կ.Մեծ-լումյանի վճռաբեկ բողոքը քննության առնելը պայմանավորված է ընտրված խափան-ման միջոց կալանավորումը չփոփոխելու մասին Առաջին ատյանի դատարանի՝ դա-տական քննության ընթացքում կայացրած որոշման իրավաչափությունը Վերաքննիչ

⁵ Տե՛ս հավելված, հատոր 1-ին, թերթեր 49-54:
⁶ Տե՛ս հավելված, հատոր 1-ին, թերթեր 103-109:

դատարանի կողմից քննության առարկա դարձնելու հանգամանքով⁷, ինչպես նաև դեպի վատթարացում շրջադարձի անբույլատրելիության սկզբունքն ապահովելու և մարդու իրավունքների ու ազատությունների առերևույթ հիմնարար խախտումն արձանագրելու անհրաժեշտությամբ: Այդ համատեքստում Վճռաբեկ դատարանը փաստում է նաև, որ անձին ազատությունից զրկելու իրավաչափության վերաբերյալ սեղմ ժամկետում դատարանի կողմից որոշում կայացնելու կապակցությամբ առկա է օրենքի միատեսակ կիրառության ապահովման խնդիր: Ուստի Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում սույն գործով արտահայտել իրավական դիրքորոշումներ, որոնք կարող են ուղղորդող նշանակություն ունենալ նույնանման փաստական հանգամանքներ ունեցող գործերով միատեսակ իրավակիրառ պրակտիկայի ձևավորման համար:

12.1. Սույն գործով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված իրավական հարցը հետևյալն է. Առաջին ատյանի դատարանի կողմից արդյո՞ք ապահովվել է ազատությունից զրկելու իրավաչափության վերաբերյալ սեղմ ժամկետում որոշում ստանալու՝ ամբաստանյալ Ա.Դուկասյանի իրավունքը:

13. ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ *«Անձնական ազատությունից զրկված յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի վիճարկելու իրեն ազատությունից զրկելու իրավաչափությունը, որի վերաբերյալ դատարանը սեղմ ժամկետում որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե ազատությունից զրկելը ոչ իրավաչափ է:*

(...)»:

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ *«Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պարճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է:*

(...)»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ *«Միջնորդությունները և պահանջները պետք է քննության առնվեն և լուծվեն դրանք հայտարարելուց անմիջապես հետո, եթե սույն օրենսգրքի դրույթներով այլ կարգ սահմանված չէ: (...)»:*

ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ և Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածներով նախատեսված է անձի՝ իրեն ազատությունից զրկելը դատական կարգով վիճարկելու իրավունքը: Սույն իրավունքի ապահովման երաշխիքներից՝ կալանքի տակ պահելու իրավաչափությունը դատական քննության ընթացքում ստուգման ենթարկելու առնչությամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ կալանքի տակ գտնվող ամբաստանյալը կարող է որոշակի պարբերականությամբ վիճարկել իրեն կալանքի տակ պահելու իրավաչափությունը, ինչն առաջ է բերում դատարանի՝ դրա վերաբերյալ սեղմ ժամկետում դատական ակտ կայացնելու պարտականությունը: Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ խնդրո առարկա դատական ակտը սեղմ ժամկետում կայացնելու երաշխիքը բովանդակում է երկու բաղադրիչ՝

- համապատասխան միջնորդությունը սեղմ ժամկետում քննության առնելու պա-

⁷ Կալանավորումը չփոփոխելու մասին առաջին ատյանի դատարանի՝ դատական քննության ընթացքում կայացված որոշումը վերաքննության կարգով բողոքարկման ենթակա չլինելու առումով մանրամասն տե՛ս Վճռաբեկ դատարանի՝ *Լևոն Սողոմոնյանի* վերաբերյալ 2018 թվականի մարտի 20-ի թիվ ԵԿԳ-0274/01/15 որոշումը:

հանջը (եթե այդպիսի միջնորդությունը ներկայացվում է դատական նիստի ընթացքում, ապա այն ենթակա է անհապաղ քննության),

- այդպիսի միջնորդության քննության արդյունքներով սեղմ ժամկետում դատական ակտ կայացնելու և այն շահագրգիռ անձին տրամադրելու պահանջը:

Վճռաբեկ դատարանն ընդգծում է, որ դատական քննության ժամանակ նշված գործողությունները սեղմ ժամկետում կատարելու պահանջը չի կարող կամայական գնահատման ենթարկվել. յուրաքանչյուր դեպքում դատարանները պետք է հաշվի առնեն ռիսկի գործոնը՝ նկատի ունենալով, որ բարձրացված հարցը վերաբերում է անձի ազատության իրավունքին, մասնավորապես՝ անագատության մեջ պահելու իրավաչափությանը: Այդ համատեքստում Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ դատական ստուգման ժամանակահատվածը պետք է պայմանավորված լինի օբյեկտիվ բնույթի գործոններով. սեղմ ժամկետում դատական ստուգում չիրականացնելը չի կարող արդարացվել այնպիսի հանգամանքներով, որոնց հիմքում ընկած շահը ստորադաս է անձնական ազատության՝ որպես հիմնարար իրավունքի ապահովումը երաշխավորելու անհրաժեշտության նկատմամբ:

14. Սույն գործի նյութերի ուսումնասիրությունից երևում է, որ՝

ա) **2017 թվականի դեկտեմբերի 19-ի** դատական նիստի ավարտին նախորդող ժամանակահատվածում՝ **ժամը 17:47-ին**, պաշտպանության կողմը միջնորդություն է ներկայացրել Առաջին ատյանի դատարան՝ ամբաստանյալ Ա.Ղուկասյանի նկատմամբ այլընտրանքային խափանման միջոց գրավի կիրառումը թույլատրելի ճանաչելու վերաբերյալ⁸,

բ) դատական նիստը նախագահող դատավորը հայտնել է, որ աշխատանքային օրն ավարտվում է, հաջորդ օրվանից գտնվելու է արձակուրդում, ուստի միջնորդությանը չի կարող անդրադառնալ, իսկ հաջորդ դատական նիստը կկայանա **2018 թվականի հունվարի 16-ին**, երբ կվերադառնա արձակուրդից⁹,

գ) 2018 թվականի հունվարի 16-ին նշանակված դատական նիստը չի կայացել և ամբաստանյալ Ա.Ղուկասյանի պաշտպան Կ.Մեծլումյանի՝ միջնորդությունը այլընտրանքային խափանման միջոց՝ գրավի կիրառման վերաբերյալ քննության է առնվել **2018 թվականի հունվարի 23-ին**¹⁰,

դ) Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2018 թվականի հունվարի 23-ի որոշմամբ՝ այլընտրանքային խափանման միջոց գրավի կիրառումը թույլատրելի ճանաչելու մասին ամբաստանյալ Ա.Ղուկասյանի պաշտպան Կ.Մեծլումյանի միջնորդությունը մերժվել է, ի թիվս այլոց, իրավական և փաստական հիմքերով պաշտպանության կողմի 2017 թվականի հոկտեմբերի 10-ին ներկայացված միջնորդությանը նույնաբովանդակ լինելու և որևէ նոր հիմք չներկայացնելու պատճառաբանությամբ¹¹,

ե) Վերաքննիչ դատարանն իր հերթին, մերժելով վերաքննիչ բողոքը, գտել է, որ Առաջին ատյանի դատարանի կողմից թույլ չեն տրվել ՀՀ Սահմանադրության, ՀՀ քրեադատավարական օրենսդրության, Կոնվենցիայի դրույթների խախտումներ¹²:

15. Նախորդ կետում մեջբերված փաստական տվյալները զնահատելով սույն որոշման 13-րդ կետում վկայակոչված իրավադրույթների և արտահայտված իրավական դիրքորոշումների լուսի ներքո՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ամբաս-

⁸ Տե՛ս սույն որոշման 5-րդ կետը:

⁹ Տե՛ս նույն տեղում:

¹⁰ Տե՛ս սույն որոշման 5.2-րդ կետը:

¹¹ Տե՛ս սույն որոշման 6-րդ կետը:

¹² Տե՛ս սույն որոշման 7-րդ կետը:

տանյալ Ա.Գուկասյանի իրավունքների խախտման բացակայության մասին Վերաքննիչ դատարանի հետևությունները հիմնավոր չեն: Մասնավորապես, Վերաքննիչ դատարանը պատշաճ իրավական գնահատման չի արժանացրել այն, որ ամբաստանյալի նկատմամբ ընտրված խափանման միջոցը փոխարինելու վերաբերյալ միջնորդությունը ներկայացվել է 2017 թվականի դեկտեմբերի 19-ին, իսկ Առաջին ատյանի դատարանը ներկայացված միջնորդությունը քննության է առել և որոշում կայացրել 2018 թվականի հունվարի 23-ին:

Հաշվի առնելով այն, որ ներկայացված միջնորդությունն իր բնույթով այնպիսին է, որ պահանջում է քննության առնելու անհապաղություն՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ տվյալ դեպքում միջնորդության ներկայացման պահից մեկ ամսից ավելի ժամկետում դատական ստուգում չիրականացնելը չի կարող արդարացվել այնպիսի հանգամանքներով, ինչպիսիք են այդպիսի միջնորդությունը դատական նիստի ընթացքում, սակայն աշխատանքային օրվա ավարտին նախորդող ժամանակահատվածում ներկայացնելը և հաջորդ օրվանից դատավորի՝ արձակուրդում գտնվելը: Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ անձին անազատության մեջ պահելու իրավաչափության հարցը մեկ ամսից ավելի ժամկետում չքննարկելն այդպիսի հանգամանքներով պայմանավորելը չի կարող ծառայել որպես օբյեկտիվ հիմք՝ գերակայելով անձնական ազատության՝ որպես հիմնարար իրավունքի ապահովումը երաշխավորելու անհրաժեշտության նկատմամբ:

Ելնելով վերոգրյալից՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն դեպքում Առաջին ատյանի դատարանի կողմից չի ապահովվել ազատությունից զրկելու իրավաչափության վերաբերյալ սեղմ ժամկետում որոշում ստանալու՝ ամբաստանյալ Ա.Գուկասյանի իրավունքը:

15.1. Ինչ վերաբերում է բողոքաբերի՝ սույն որոշման 10-րդ կետում բարձրացրած փաստարկին, ապա Առաջին ատյանի դատարանի դատողությունների՝ իրենց ամբողջության մեջ վերլուծությունից բխում է, որ գրավի կիրառման միջնորդության մերժման հիմքում դրվել է այն, որ միջնորդությունում նշված բոլոր իրավական հիմքերը և փաստարկները նույնարժեքային են եղել նախկինում ներկայացված միջնորդության մեջ մատնանշված պատճառարանություններին, և դրանցից գատ նոր փաստարկներ կամ իրավական հիմքեր չեն նշվել: Ավելին՝ Առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ վերջինս ոչ թե բավարարվել է վերը մատնանշված հանգամանքների արձանագրմամբ, այլ ներկայացրել է նաև համապատասխան հիմնավորումներ կալանավորման այլընտրանքային խափանման միջոց գրավը չկիրառելու վերաբերյալ:

16. Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ ստորադաս դատարանները սույն գործով դատական ակտեր կայացնելիս թույլ են տվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 102-րդ հոդվածի պահանջների խախտում: Սակայն, հաշվի առնելով, որ Ա.Գուկասյանն ազատ է արձակվել¹³, Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ստորադաս դատարանի դատական ակտը պետք է թողնել օրինական ուժի մեջ՝ հիմք ընդունելով սույն որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները: Մինևույն ժամանակ, հաշվի առնելով արձանագրված խախտման բնույթը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ վճռաբեկ բողոքը պետք է բավարարել մասնակիորեն և սույն գործով ճանաչել ամբաստանյալ Ա.Գուկասյանի իրավունքների խախտման փաստը:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմա-

ՄԱՐՏ - ԱՊՐԻԼ 2019 3 - 4 (237-238)

ԳԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

¹³ Տե՛ս սույն որոշման 8-րդ կետը:

նադրության 162-րդ, 163-րդ, 171-րդ հոդվածներով, «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքի 11-րդ հոդվածով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 16-րդ, 39-րդ, 43-րդ, 361¹-րդ, 403-406-րդ, 419-րդ, 422-423-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

Ո Ր Ո Շ Ե Ց

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն:
2. Ճանաչել ամբաստանյալ Անդրիաս Մարատի Ղուկասյանի իրավունքների խախտման փաստը:
3. Ամբաստանյալ Անդրիաս Մարատի Ղուկասյանի վերաբերյալ ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2018 թվականի մարտի 5-ի որոշումը թողնել օրինական ուժի մեջ՝ հիմք ընդունելով Վճռաբեկ դատարանի որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:
4. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում դատական նիստերի դահլիճում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ԲԱՐԵՄԱՂԹԱՆՔ

ՀՀ դատավորների միությունը շնորհավորում է

ՀՀ Լոռու մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր
իրավասության դատարանի դատավոր
Գուրգեն ԳԱԳԻԿՅԱՆԻՆ ծննդյան 65-ամյակը,

*մաղթում նրան առողջություն,
երկար փարիների կյանք
և վաստակաշատ հանգիստ,*

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի դատավոր
Ելիզավետա ԳԱՆԻԵԼՅԱՆԻՆ ծննդյան 55-ամյակը,

ՀՀ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր
իրավասության դատարանի դատավոր
Ռուբեն ՆԵՐՍԻՍՅԱՆԻՆ ծննդյան 55-ամյակը,

ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր
իրավասության դատարանի նախագահ
Վարդան ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻՆ ծննդյան 50-ամյակը,

ՀՀ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր
իրավասության դատարանի դատավոր
Ռուբերտ ՊԱՊՈՅԱՆԻՆ ծննդյան 45-ամյակը,

ՀՀ վարչական դատարանի դատավոր
Ալեքսանդրա ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻՆ ծննդյան 40-ամյակը,

ՀՀ վարչական դատարանի դատավոր
Գրիգոր ԱՌԱՔԵԼՅԱՆԻՆ ծննդյան 30-ամյակը,

*մաղթում նրանց առողջություն, անսպառ եռանդ
և մասնագիտական արդյունավետ գործունեություն:*